

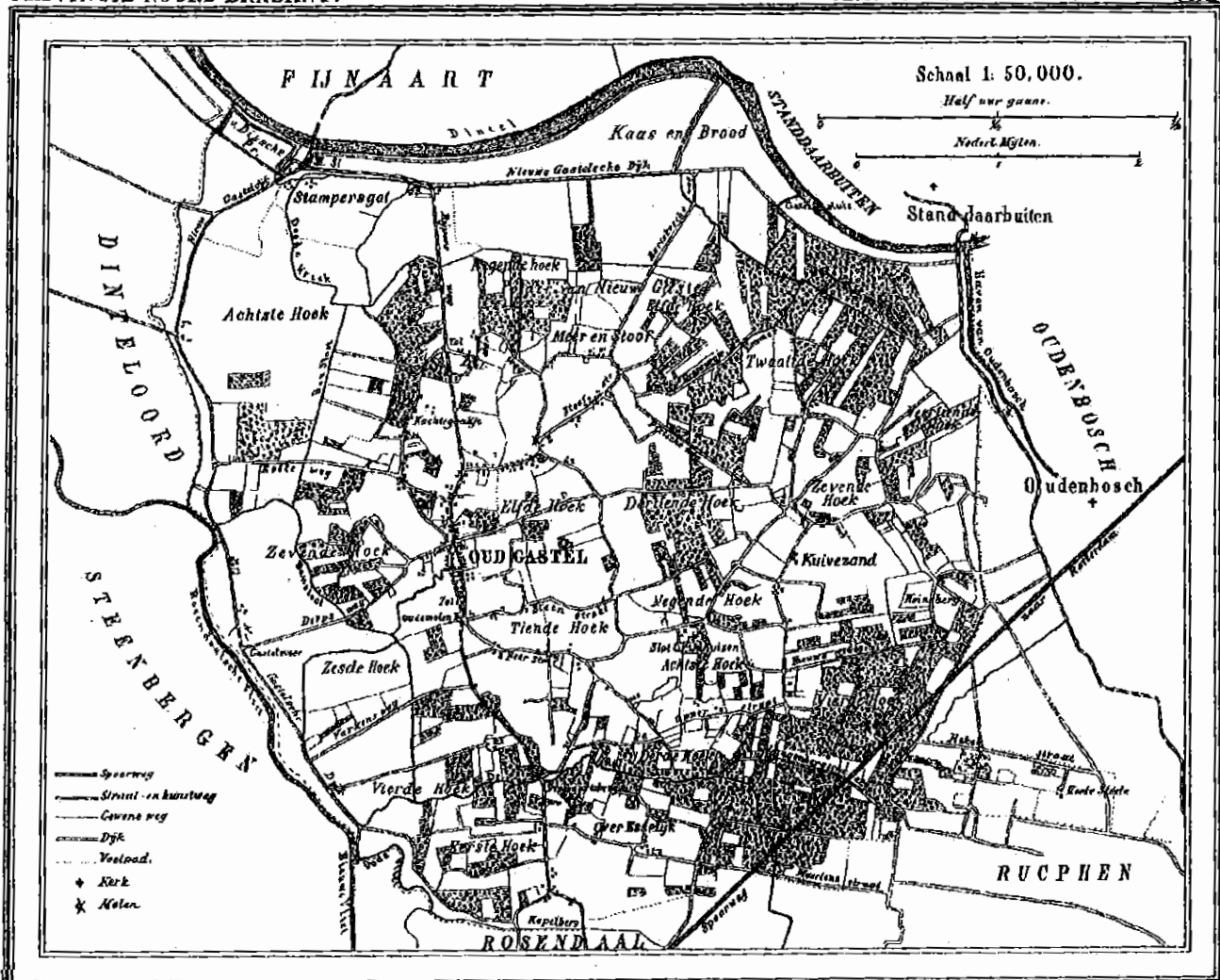
JAARBOEK

heemkundekring het land van gastel

2009

PROVINCIE NOORD-BRABANT.

GEMEENTE OUD- en NIEUW GASTEL.

Gefotografeerd door J. Kuyper

3312. Bunders, 3250 Inwoners.

Uitgegeven van Hugo Simonis te Leeuwarden.

ISOPGAVE

	blz.
Voorwoord	3
Het gebeurde 101 jaar geleden ... in 1908	4
Het gebeurde 100 jaar geleden ... in 1909	9
Over een grafsteen tegen de kerk in Oud Gastel, pastoor en deken Hesselius, deel 2	17
Het gebeurde 51 jaar geleden ... in 1958	32
Het gebeurde 50 jaar geleden ... in 1959	42
11 mei 1940 en een man uit Zeeland	51
Oorlogsvluchtelingen en evacues in Oud Gastel 1940-1945	61
Tussen Elbing en Oud Gastel	88
De familie van Meel, de laatste Gastelse mulder op het Moleneind in Oud Gastel	108
Oud, de duvel is oud, Gastels oudsten	148
Van Achter- tot Zuiddijk, deel 5	149
Activiteiten van heemkundekring 'Het Land van Gastel'	158
Verslag van de driedaagse excursie naar Trier	161
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	163
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2009	165

COLOFON

Jaarboek 2009

Uitgave van: Heemkundekring 'Het Land van Gastel'
Oud Gastel

Redactie: de heer J. van den Berg
de heer F. van Merrienboer
de heer P. Peeters

Realisatie: *Alingschrijf* Oud Gastel

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Foto's, voor zover de eigenaar niet is aangegeven, zijn uit het archief van Heemkundekring Het Land van Gastel.

VOORWOORD

Bij het uitbreiding van de Europese Unie is er toch een tendens merkbaar om meer te zoeken naar het eigene. Zo krijgt het plaatselijke dialect meer aandacht en is ook het Nederlandstalige lied weer meer te horen. Dezelfde hang naar het eigene is ook terug te vinden in de activiteiten van de vele heemkundekringen die er vooral in onze provincie actief bezig zijn.

De redactie van Heemkundekring Het land van Gastel wil ook een bijdrage leveren voor het behoud van ons eigen historie en doet dit al weer voor de 26^e keer in de vorm van dit jaarboek.

Het is voor de redactie altijd weer een streven om voor de lezer een interessant boek samen te stellen en daarbij is meestal gelukkig wel iemand die als 'buitenstaander' een bijdrage levert.

Deze keer is dat dhr. M. Broos uit Roosendaal. In zijn serie 'Het dagelijks leven ontregeld', die in de Roosendaalse Bode verscheen, was er een artikel over Gastelaar Willem Veraart, die zijn belevenissen tijdens de oorlog vertelde .

Daar dit verhaal niet verscheen in de Halderbergse Bode en toch wel interessant genoeg was om op te nemen in ons jaarboek hebben we dhr. Broos bereid gevonden om dit relaas te bewerken en voor ons beschikbaar te stellen.

Ook andere bijdragen zijn te zien in het licht van de viering van 65 jaar bevrijding van onze streek. Zo is er een bijdrage over joodse kinderen die tijdens de oorlog in Oud Gastel waren ondergebracht en die jaren mede daardoor hebben overleefd.

De vondst van een grafsteen op de Nederlands hervormde begraafplaats was aanleiding om gebeurtenissen op 11 mei 1940 nader uit te zoeken en dit is bewerkt in een ander artikel.

In jaarboek 2008 was geen bijdrage over 100 en 50 jaar geleden. Reden om nu vier jaren te beschrijven met Gastels nieuws.

Dan is er ook een verhaal over de molenaarsfamilie van Meel, die in de jaren 20 van de vorige eeuw door omstandigheden gedwongen werd te emigreren naar Frankrijk. Het laat zich lezen als een verhaal van de bekende serie van de BRT 'Wij Heren van Zichem'.

Vervolgens wordt de serie over onze straatnamen voortgezet.

Kortom allerlei lezenswaardige verhalen uit ons Gastels verleden passeren de revue.

De redactie wenst u dan ook weer volop leesgenot toe.

Namens de redactie
Piet Peeters.

HET GEBEURDE 101 JAAR GELEDEN ... IN 1908

In 1908 vallen bij een aardbeving in Zuid Italië 84.000 doden en wordt het eerste elektrische treinvak in Nederland in gebruik genomen.

Het jaar begint met een zeer strenge winter.

De jaarwisseling verloopt goed. Er wordt niets gestolen.

Januari

Het is de periode van potverteren. De handboogschutterijen houden teerfeesten waarbij door 200 personen 200 kg vlees wordt verorberd en 30 vaten bier worden leeggemaakt.

Er zijn veel openbare verkopeningen van grond en andere eigendommen en die vinden plaats in de herberg of het cafe. Enkele herbergen die daarbij genoemd worden zijn: Meeuwissen op de Stoof [Pietseweg], Dam (3 snoeken), P. Luyten, van Sprundel [Kuivezand], N. van Mechelen op de Markt, J. Wiels bij het Sluisje [Kerkstraat], Piet Dingenouts op de Markt en De bonte Os aan de Oudendijk van Jacobs.

26-01: De fanfare doet een winteruitvoering voor de R.K. Volksbond met medewerking van St. Cecilia uit Stampersgat. Het is een zeer druk bezochte voorstelling. Op het programma staan: Het raadslid der afdeling en de blijspelen: Joost en Guit en Een Jood in de val.
Van de kerktoeren is een vracht stenen en zand losgeraakt.

30-01: Er waart een geheimzinnige moordenaar in de vorm van een hondje rond. Veel kippen zijn daarvan het slachtoffer. De hond wordt gevangen en doodgeschoten.

Februari

28-02: Bij de zuivelfabriek worden ijzeren buizen gestolen.

Maart

17-03: De eerste voorjaarsmarkt is niet druk.

29-03: De herberg van C. Meeuwissen op de Stoof [Pietseweg] wordt gesloten. De herberginventaris staat te koop. In deze herberg was gevestigd handboogschutterij Sint Sebastiaan en omstreeks 1828 werd die opgevolgd door Amicitia. Het cafe werd eerst uitgebaat door Jan en later door Cees Meeuwissen [de Naaier].

April

03-04: Handboogvereniging Amicitia gaat naar Theunissen op de Rijpersweg op het kruispunt met de Dulderstraat.
De meisjesschool wordt uitgebreid met een bijbouw, waarin twee lokalen komen. Boven komt de congregatiezaal.

- 11-04 Bij de zuivelfabriek staan 2 vaatjes met 40 kg boter met een waarde van f 60,- gereed voor transport. Voerman van Zimmeren zou die ophalen maar eentje werd samen met flessen melk gestolen.
De onderwijzers krijgen salaris volgens het minimum dat door het rijk werd bepaald. Hoofd J. Vermeulen krijgt f 1200,- per jaar en hoofd Wittenaar ontvangt f 1100,-.
- 17-04: C. A., woonachtig te Kuivezand wordt overvallen door drie mannen die gewapend zijn met een vuurwapen. A. Krijgt een kogel in zijn been en de drie inbrekers vluchten.

Mei

- 09-05: Bij het spelen raakt een kind van J. Wierikx gewond aan een oog. Hij wordt overgebracht naar het Leids Academisch ziekenhuis.
Oe 30-jarige P. H. wordt veroordeeld tot 10 dagen gevangenisstraf wegens het snijden van riet.
In de nieuwe kerk wordt een nieuw familiealtaar van wit steen geplaatst. Ook wordt een nieuwe preekstoel uit de fabriek van Stratum afgeleverd.
- 28-05: Hemelvaartsdag.
In de Harmoniezaal treedt de Servatiusclub uit Bergen op Zoom op met een anti-alcoholstuk. Het heet: De Wraak van twee broeders in 4 bedrijven. Het stuk heeft veel succes. De aanwezigen worden aangespoord om lid te worden van het Kruisverbond.
De Gastelse schutterijen houden prijsverschietingen op de banen van Broederlijke Liefde van dhr. Gijzen aan de Meir. De club 'Vrede onder ons' uit Stampersgat behaalt de eerste medaille en de rozenmedaille is voor 'Een dracht maakt Macht'. Dhr. P. Peeters, die in 1907 al succesvol was in het buitenland behaalt het hoogste aantal punten.
- 29-05: Bij Wout Heynen wordt ingebroken. De dieven gaan er met het goud vandoor.
- 30 en 31 mei: Circus Roberti geeft voorstellingen. Er zijn op de zondag maar 350 bezoekers en dat is te weinig, zodat het circus op 1 juni weer vertrekt. Wellicht ligt dit aan het te dure entreegeld.

Juni

- 09-06: De commissaris van de koningin brengt een bezoek aan de gemeente. De inwoners krijgen een verzoek om de vlaggen uit te hangen. De hoofden van de scholen nemen de gelegenheid waar om de salarisproblemen aan te kaarten. Ook meester Brocatus en de geestelijken gaan op audientie.
Er zijn plannen om de Gastelse suikerfabriek [te Stampersgat] te verkopen aan de Algemeene Suikermaatschappij.

- 13-06: Dhr. J. T. maakt door ophanging een eind aan zijn leven. Hij werd gezien als een brave man. De verrassing is dan ook groot.
De club Virtus in Medio op de Stoof [Pietseweg] houdt prijsverschietingen. Broederlijke Liefde behaalt de eerste prijs. Ook in de prijzen vallen Bart Gijzen, Marijn Bernaerts en Piet Peeters.
De 13-jarige Jetje Dictus gaat alleen op reis met de tram naar Hoogstraten, maar ze is voor de nacht heelhuids weer thuis.
- 24-06: De Gastelse cooperatieve steenkoolvereniging bepaalt het terug te betalen bedrag op 9 en een halve cent per hl. Er is mogelijkheid om kolen te bestellen a f 0,85 per hl in de school van meester Wittenaar [Steenstraat].
Er wordt veel gerookt In de dorpen:
Van de honderd kinderen tussen de 6 en 9 jaar roken er 15 en van de 9-12 jarigen roken er 29 en op twaalfjarigeleeftijd is dat opgelopen tot 45 van de honderd.

Juli

- 27-07: Op de Achterdijk ontstaat een volksoploop. Een vrouw uit jammerklachten, omdat zij en haar zoontje mishandeld zouden zijn. Een grote menigte volgt haar naar politie Ko Baart. Het kind is echter zonder letsel en de 'klompenbrigade' druipt weer af.

Augustus

- 09 tot 15-08: Het is weer kermis in Gastel en daar staat onder andere een stoomcarroussel en een cinematograaf met een spannend programma. De kermis verloopt in vrede. Er is veel vrolijkheid. Dankzij het goede weer komen er veel vreemdelingen op de kermis. De kermismensen en de winkeliers doen goede zaken.
Het hoofdaltaar in de kerk wordt afgewerkt en het moet op 10 augustus [H. Laurentius] gereed zijn.
- 09-08: Dominee Brunt vertrekt naar Oudenbosch.
- 10-08: Er zijn handboogverschielingen van de Batavieren en P. Peeters behaalt de hoogste prijs.

September

- 05-09: Dhr. Dautzenberg wordt als wethouder herkozen.
- 16-09: Mie van bakker H. kruipt in de oven om achterin te stoken. Ze stopt er stro en hout in maar komt vast te zitten. Ze wordt bevrijd.
- 26-09: De Stoomzuivelfabriek van Van der Vaart wordt wegens faillissement stopgezet en de boeren moeten naar Hoeven om melk te leveren. Er zijn onderhandelingen over de verkoop.
Posttarieven: brieven tot 20 gr. 5 cent en drukwerk tot 50 gr. 1 cent.

30-09: Bij het uitgaan van de school aan de Steenstraat is er een vechtpartij, waarbij M. R. onder komt te liggen. Hij krijgt van de broer van de tegenstander nog een stamp op het hoofd. De wond wordt dichtgenaaid.

Oktober

02-10: Bij molenaar Smoor (aan het Moleneind] wordt een molensteen door enkele grappenmakers bergop gereden. De molenaar moet maar zien dat hij de steen weer naar beneden krijgt.

08-10: De kar van voerman Bartelen wordt door de tram aangereden. Het achterstuk gaat eraf.

13-10: Aan de Achterdijk is een stevige vechtpartij waarbij veel vrouwen betrokken zijn.

Paardenkoopman v.d. B. wordt al enkel dagen vermist. Hij heeft geld geleend en men is bevreesd dat dat geld kwijt is.

15-10: In de hoofdstraat rijdt een stoomfiets, die een andere fiets aan een touw meetrekt. Voerman M. B. rijdt er tegenaan. De fietser raakt lichtgewond.

22-10: Middenstandsvereniging 'De Hanze' houdt haar jaarvergadering. Het aantal leden is van 55 teruggelopen tot 1B.

21-10: Bij bakker R. liggen twee kerels op de grond. De omstanders vrezen dat ze onder het bloed zijn, maar ze zijn stomdronken. Ze worden per kar naar de Stoof vervoerd.

25-10: Dominee Bernard Nicolaas Johan Roskoff wordt predikant in Gastel.

November

01-11: In de wei van herbergier L. v. O. speelt voetbalclub Emma de eerste wedstrijd maar ze verliest van Dosko met 8-1.

Meester J. Vermeulen wordt voorzitter van de permanente salariscommissie van de provincie Noord Brabant.

11-11: Straatfiguur F. van Z. [Sus Manchette] stort ineen en wordt tegen zijn zin naar het gesticht gebracht waar hij de andere dag overlijdt.

Er zijn klachten over veel bezoek van ongewenste vreemdelingen o.a. uit Duitsland en Frankrijk.

24-11: Jeugdige vagebonden van 10 tot 12 jaar slaan in de kapel van de Kapelberg met klompen het offerblok stuk. Ze waren al eerder betrapt op diefstal.

December

01-12: Bij Ossenblok is er brand. Het wasgoed is in brand gestoken. Dienstbode R. die was vertrokken, wordt verdacht van de brandstichting. Ze wordt gearresteerd maar later toch weer vrijgelaten, omdat ze onschuldig is.

11-12: Dhr. Huizinga uit Breda geeft een lezing over stalmeest en stalverbetering voor de Gastelse landbouwvereniging, maar er is weinig belangstelling.

16-12: G. van de Vaart slaagt voor stoomvaartmachinist.

De Gastelse Fanfare geeft een uitvoering met o.a. de Zevenbergse komiek H. Sweere.

Een uur voor het einde van de bietencampagne op 15 december krijgt dhr. Akkermans een ongeluk op suikerfabriek Antoine. Hij houdt er brandwonden aan over. Er zijn dan 85.000.000kg bieten verwerkt en 125.000 zakken suiker gevuld.

P. Peeters

Bronnen:

- Tijdschrift De Grondwet. jaargang 1908
- D, de Boer e.a. Moderne Geschiedenis van Nederland. Elsevier 1965
- Het Aanzien van 20 jaar. Amsterdamboek 1977

HET GEBEURDE 100 JAAR GELEDEN ... IN 1909

Vakvereniging CNV wordt in 1909 opgericht.

In dit jaar wordt ook voor het eerst zout aangeboord te Winterswijk. In dit jaar overlijden Florence Nightingale en Henry Dunant. Ook in 1909 de eerste gemotoriseerde vlucht boven Nederland en Louis Bleriot steekt met zijn vliegtuig Het Kanaal over.

Prinses Juliana wordt geboren.

Op 1 januari 1909 telt onze gemeente 5062 inwoners. Er werden in 1908 8 levenloze kinderen aangegeven. En het aantal onechtgeborene is 6.

De meisjesschool is uitgebreid met een nieuw gedeelte. De zusters waren gevestigd in het Sint Jozefgesticht aan de Veerkensweg en zitten nu in de bovenzaal van het klooster aan de Kerkstraat.

Januari

- 02-01: Er is een einde gekomen aan een gunstige bietencampagne.
Burgerlijke Stand: Geboorte van tweeling Janus en Wilhelmina Mies.
- 02-01: Dhr. Wittenaar viert het 25-jarig jubileum als hoofd van de school aan de Steenstraat.
- 02-01: Er dient zich een aspirant bruidspaar aan bij het gemeentehuis. Dat wil meteen trouwen maar het paar heeft geen papieren. De ambtenaar weigert hun in de echt te verbinden. Vloekend en kwaad trekt het paar weg.
- 09-01: Er zijn plannen om een nieuwe zuivelfabriek te bouwen aan de Rolleweg. Dhr. Luykx uit Princenhage is agent voor een Belgische firma die de fabriek wil laten bouwen. Directeur wordt dhr. de Rooy. De bouw wordt aangenomen door de combinatie gebr. Domburg, gebr. Bus en gebr. van Keep voor f 23.790,-. De machinerieën gaan f 30.000,- kosten. Er zullen 24 arbeiders werk kunnen vinden.
Er worden maatregelen genomen tegen geboortebeperking in de vorm van Neo Malthusianisme.
Er wordt een verzekering in het leven geroepen tegen de geldelijke bezwaren van grote gezinnen.
De ouders krijgen dan een uitkering bij de doop van een kind. Vervolgens een als het kind de eerst communie doet. Dan weer een als het met een katholiek trouwt en tenslotte bij het overlijden.
De premie moet per maand betaald worden.
- 26-01: In het cafe van N. van Mechelen is er een bijeenkomst georganiseerd door Societe Anonyme Vacca. De boeren krijgen een melkleveringscontract aangeboden van een uitkering 's zomers voor f 4,25 en 's winters van f 5,75. De boeren gaan (nog) geen contract aan, want ze willen eerst overleg met moeder de vrouw. Daarom is een nieuwe

vergadering nodig.

Er is een geval van bloedvergiftiging door het bedekken van een wond met spinrag en tabakspapier.

29-01: Er is een nieuwe bijeenkomst voor de melkcontracten. Die zijn nu gesteld op f 4,50 en f 5,50. En nu is er wel een akkoord en wel voor 200 koeien.

Februari

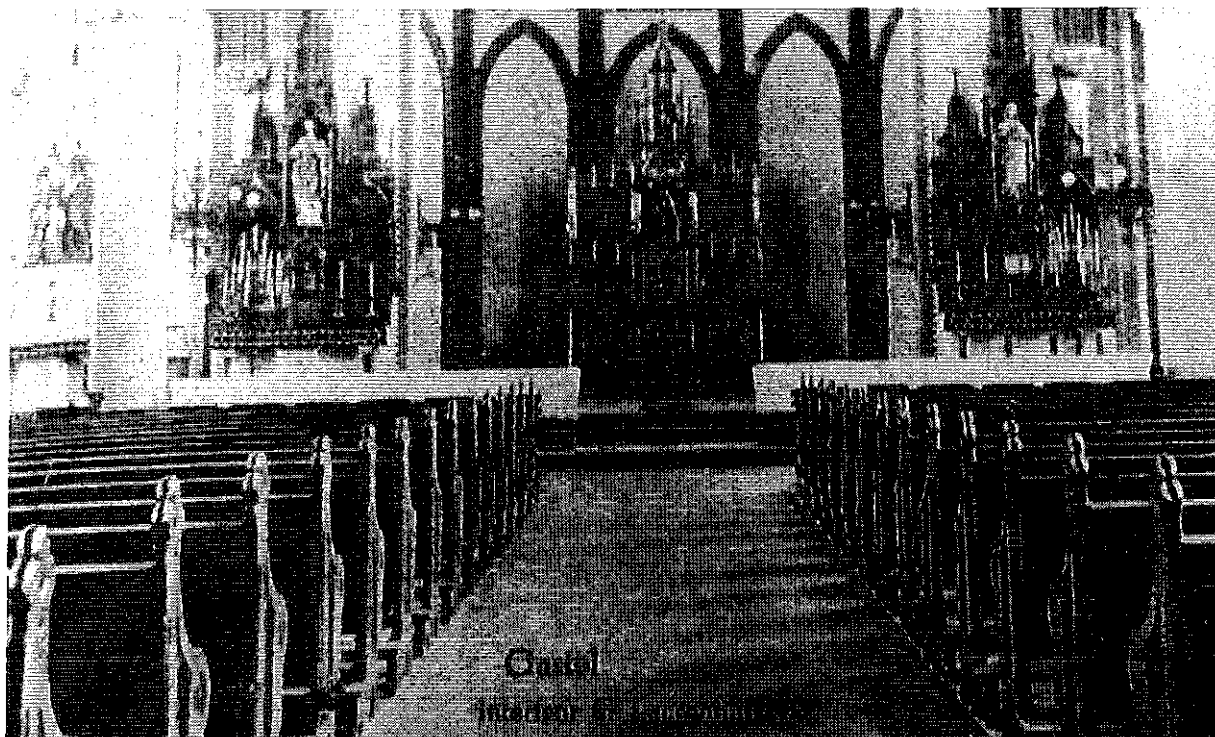
01 tot 03 februari: Er is een retraite voor leden van de H. Familie. Er zijn 32 nieuwe leden. Er waren al 900 mannen lid.

04-02: Aan de Bredestraat is er een poging tot moord tussen twee zwervers. De dader wordt gearresteerd door veldwachter Baart en de boswachters Thijs en Koevoets. De dader heeft een revolver en 29 patronen in zijn bezit.

Een damescomite onder leiding van voorzitter Mastboom-Brosens en secr. Mastboom-Paternostre zamelt geld in uit liefde voor de koningin met het oog op de aanstaande gezinsuitbreiding. De collecte brengt f 200,- op.

Een jongetje ontsnapt aan de dood. Hij wordt net voor de tram weggegrepen.

De Vastenavond verloopt vreedzaam. Er wordt bijna niet gewerkt. In de kerk is het druk vanwege het veertigurengebed. Er lopen op dinsdag veel gemaskerden rond.

R.K. kerk St. Laurentius voor de muurschilderingen in het middenschip en op het priesterkoor

Maart

- 01-03: De Sint Elisabeth Vereniging voor zieken en behoeftige kraamvrouwen wordt opgericht. De werkende leden betalen f 20,- per jaar.
J. T. uit de Koelestraat gaat een glas bier drinken maar wordt door zijn vrouw teruggeroepen. Zij wordt onwel en sterft.
- 06-03: Voor de bouw van de zuivelfabriek wordt een stuk grond aangekocht aan de Steenstraat van de weduwe J. van den Bosch. Op 16 maart wordt met de bouw begonnen!
- 25-03: Per schip komt een stoomketel van 15.000 kg. aan bij het Gastelsveer. Deze is bestemd voor de nieuwe zuivelfabriek. Maar er moet eerst schriftelijk toestemming komen voor het vervoer over de weg.
- 28-03: In Leur wordt een plan gepresenteerd voor een vliegfeest ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van suikerfabriek De Zwartenberg. Er wordt f 50.000,- voor uitgetrokken.
- 31-03: Gastels Fanfare en mannenkoor komen bijeen om het feest voor te bereiden van het gouden priesterjubileum van de paus.

April

- 06-04: Op de voorjaarsmarkt worden 25 stuks vee en 1 geit gepresenteerd.
J.B. Smouts geboren te Breda en woonachtig te Gastel verschijnt voor de rechter. Hij zou met iemand een huis huren in Gastel. Ene van Gulik woonde in het huis ernaast en dat wilde S. niet. Na gedronken te hebben kocht S. een revolver en hij ging naar cafe Lazaroms waar niet werd opengedaan. Vervolgens ging hij naar cafe Luysterburg. Daarna ging hij naar van G. en schoot hem in zijn been en sloeg hem vervolgens met een riethaak. In de rechtszaal kon hij zich van het geval niets herinneren. De eis is 5 jaar.
- 15-04: Er is een openluchtvoorstelling op de Markt. Kunstenmakers en een clown vertonen hun stukjes en diverse dieren zoals een paardje, een geit en een hond zijn ook ingeschakeld met muzikale begeleiding van een piston en een draaiorgel.
- 24-04: Het gezelschap de Meelworm komt bij elkaar om plannen te maken, voor de viering van de geboorte van een nieuw koningskind. Een week na de geboorte zal er een fakkeloptocht plaatsvinden. Vanuit de gemeente zal er niets gebeuren. Alleen de vlaggen worden uitgestoken.
F. van Zimmeren slaagt voor hulpakte aan de plaatselijke normaalschool [kweekschool voor onderwijzers]. De school wordt opgeheven wegens te weinig leerlingen. De overige leerlingen zullen naar de normaalschool in Dinteloord gaan.
Ene vrouw Broos zit met haar kinderen in de kou op de Markt. Zij gaat er vandoor en laat de kinderen onder wie een zuigeling van 3 maanden achter. De kinderen worden op kosten van dhr. De Bie opgenomen in het Sint Josephgesticht.

30-04: Ko Baart is 25 jaar veldwachter.

Geboorte van prinses Juliana. Dat wordt in mei uitgebreid gevierd.

Mei

Op 4 mei 1909 is er een buitengewone vergadering, waarvoor de presidenten van de handboogschutterijen en het dagelijks bestuur van de gemeente zijn uitgenodigd.

Afgesproken wordt om op 13 mei de geboorte van Juliana te vieren.

Er wordt een collecte gehouden en als die niet genoeg opbrengt dan gaat het feest niet door. Aan de gemeente wordt subsidie gevraagd en er wordt ook een collecte gehouden. Het dagelijks bestuur van de gemeente geeft geen steun.

06-05: Slager G. v.d J. maakt een koe af bij A. M. De koe heeft miltvuur. M. is besmet via een wondje aan zijn hals. Hij overlijdt op 7 mei aan bloedvergiftiging.

Oe collecte heeft voldoende opgehaald om het feest door te laten gaan. De opbrengst is f 195,30.

Naast de handboogschutterijen hebben ook andere verenigingen hun diensten aangeboden.

Op een vervolgvergadering op 7 mei wordt besloten om de schoolkinderen met de optocht mee te laten doen.

Uitgenodigd worden ook verenigingen en de harmonie uit Stampersgat.

Er wordt een begroting opgemaakt:

- 2 rijtuigen	25,-
- 300 vlaggetjes voor de kinderen	18,-
- 700 krentenbroodjes	14,-
- Chocolade en sjerpen voor maagdekens	5,-
- Prijzen en onkosten voor de kinderspelen	15,-
- Versieren van de lindeboom op de Markt	24,-
- Het versieren van het raadhuis	8,-
- Vuurwerk	60,-
- Fooien	5,-
- Prijzen voor deelnemers aan de optocht	20,-

Op 9 mei is de volgende vergadering.

Hierop wordt genoteerd dat de Stampersgatse gezelschappen niet deelnemen aan het feest

Het programma van de feestelijkheden:

1 Feestelijke Optocht

Deze start om 15:00 uur bij dhr. A. Smoor aan het Moleneind.

De route gaat via de Molenstraat [nu Kerkstraat] Markt, Dorpsstraat, Koelestraat, Achterdijk, (Oudendijk] Markt, Dorpsstraat, Meir, Stoof Meir, Dorpsstraat en Markt.

Deelnemers zijn:

- Een afdeling Gardes d'honneur
- Kegelclub Nooit gedacht
- Landbouwverenigingen Spes Nostra en de Graansocieteit
- Handboogschutterij Broederlijke Liefde
- Een groep schoolkinderen
- Handboogschutterij Heldenbroeders
- Fietsclub Nooit gedacht
- Riddertjes [schoolkinderen die te paard meedoen]
- Het Erecomite
- Voetbalclub Emma
- Een groep schoolkinderen
- Gastels Fanfare en Mannenkoor
- Fietsclub Wielen willen wij
- Spes Patriae [een wagentje met het zoontje van P. Mastboom]
- Riddertjes
- Het feestcomite
- Handboogschutterij Amicitia
- Handboogschutterij Concordia Florebit
- Een groep schoolkinderen
- Handboogschutterij De Batavieren
- Kaartclub Ons Vermaak
- Fietsclub Helpt Elkander.
- Handboogschutterij Buitenlust.
- Een groep schoolkinderen.
- Handboogschutterij Virtus in Medio.
- Handboogschutterij; Eendracht maakt Macht.
- Handboogschutterij; Pas Buiten.
- Een afdeling Garde d'Honneur.

- 2 Het zingen van feestliederen door kinderen van de openbare scholen en traktatie. [De kinderen van de bijzondere Sint Bernardusschool doen niet mee.]

Na afloop traktatie voor de kinderen.

- 3 Kinderspelen

Zaklopen, eierenslaan, touwtrekken, (varkens)blaastrappen, mast-klimmen, aardappelrapen en eierenlopen.

- 4 Lichtstoet om 20:00 uur.

Aan deze optocht doen 20 groepen mee; veelal dezelfde die aan de optocht overdag meedoen. De start is nu bij Place de Meir en gaat via de Meir, Dorpsstraat, Markt, Moleneind, Achterdijk en Markt.

- 5 Als afsluiting schitterend vuurwerk. Bij het raadhuis en in de linde-boom wordt een 'a giorno' verlichting aangebracht.

Het vuurwerk wordt verzorgd door de heer E. Hendrickx uit Deurne bij Antwerpen.

Er zijn o.a. te zien: 17 vuurpijlen, 4 moordslagen 4 luchtzwermpotten, een ronddraaiende zon, een Japanse corbeille en een Koninginne-kroon.

Na het feest volgt een financieel verslag.

- De bakkers C. Rijsdijk, weduwe Oomen, C. Melsen, Ant. van den Eynden, P. van Sprundel, M. Indewey en J. van As hebben de krentenbroodjes geleverd.
- C. Driessen heeft daarnaast ook kinderspeelgoed geleverd.
- De politie kreeg f 10,- als fooi.

13-05: Meijuffrouw Vermeulen slaagt voor onderwijzeres aan de Gastelse Normaalschool.

25-05: Er ontstaat brand door blikseminslag in de woning van C. van Gils aan de Stoof. Een klein gedeelte van de inboedel en pinksterpakjes verbranden.

In het hoofdbestuur van de vereniging van hoofden van scholen in Brabant wordt benoemd dhr. J. Vermeulen.

Juni

03-06: Gastels fanfare en mannenkoor houden een vergadering. Er zijn nog maar 15 werkende leden.

12-06: Op Overesselijk rijdt een fietser een kind aan en dat breekt daarbij een sleutelbeen. De fietser rijdt door.

15-06: Arbeider van R. krijgt een stamp van een paard en raakt daarbij zwaar gewond.

De Gastelse bakkers komen in herberg van Mechelen bijeen om de broodprijs te bespreken. Deze wordt verhoogd vanwege de hogere bloemprijzen. Het gewicht per brood verandert niet. De prijs voor fijnbrood wordt met 1 cent verhoogd en het grofbrood met 2 cent per brood. De gemeente oefent geen controle op het gewicht uit.

20-06: Schutterij Heldenbroeders organiseert prijsverschietingen voor alle Gastelse en Stampersgatse schietverenigingen.

23-06: Er komt nieuw leven bij Gastels Fanfare. Het ledental neemt met 15 personen toe.

In de gemeenteraad worden P. Kerstens, L. Uit de Willigen en Jac. Meeuwissen herkozen.

27-06: Op de Klappenberg bij Leur vindt de eerste gemotoriseerde vlucht in Nederland plaats. Graaf de Lambert maakt een rondvlucht. Dit wordt georganiseerd en betaald door Heerma van Voss t.g.v. het gouden jubileum van suikerfabriek De Zwartenberg.

De eerste poging mislukt vanwege een natte magneet. Het regent bovendien. Veel belangstellenden zijn het wachten in de regen beu en

zijn dan ook al vertrokken als de tweede poging slaagt. Het vliegtuig bereikt een hoogte van 15 meter en blijft 6 minuten in de lucht. Vanwege de korte duur wordt maar een premie van f 7500,- uitgekeerd.

29-06: Graaf de Lambert wil meer geld en doet een nieuw poging maar vanwege de regen is er geen nieuwe vlucht, tot teleurstelling van de 20.000 toegestroomde belangstellende.

Op de 27^e en 29^e juni zijn bij elkaar een 55.000 tot 60.000 kijkers aanwezig.

De Lambert zal in andere plaatsen in ons land wel succes hebben.

Juli

02-07: Dhr. J. Vermeulen wordt benoemd tot directeur van de Normaalschool (kweekschool) te Dinteloord.

25-07: Ter gelegenheid van het gouden priesterjubileum van Paus Pius X is er ook feest in Gastel.

C. Dam die werkzaam is bij L. Uit de Willigen te Stampersgat valt bij de oprit van de fiets en raakt daarbij bewusteloos.

28-07: Gastels Fanfare brengt een serenade aan C. de Jong, die vanaf het begin (25 jaar] lid van die vereniging is.

Een zoon van Jan Tak op de Langenberg valt uit een in aanbouw zijnde schuur en krijgt rugletsel.

Augustus

06-08: Bij C. van Oosterhout op de Stoof wordt f 300,- gestolen.

Een jongen van 12 jaar pikt een tientje en koopt daarvoor een pijpje en een mondharmonica.

10-08: Bij cafe Smoor worden prijsverschielingen gehouden. De kermis begint en het is er druk. Het verloopt goed.

13-08: Dhr. L. Uit de Willigen en A. Theunissen gaan een weddenschap aan over de wipverschieling. L. U. wint en krijgt een half anker wijn, die ter plekke wordt opgedronken,

18-08: De onderwijzers F. van Zimmeren en J. Sengers gaan vechten met de beer op de Oudenbossche kermis. Tot schrik van de kermisexploitant winnen ze allebei en verdienen daarmee elk f 25,-. F. van Z. vecht ook nog met een clown en wint ook dan.

In de maanden augustus en september heerst er een cholera-epidemie.

30-08: Bij de familie Franken is er groot feest. Er is een gouden en een zilveren huwelijksfeest. Het echtpaar heeft 10 kinderen van wie zich 8 in de religieuze staat bevinden.

De 12 jarige P. van Z. is weer op het dievenpad. Zoals vorig jaar brak hij een offerblok open.

September

28-09: Mgr. Meeuwissen vertrekt weer naar Suriname.

Oktober

12-10: Begin van de bietencampagne.

15-10: Broer en zus Koens worden wegens wanbetaling uit hun woning gezet. De buren aan het Moleneind ontfermen zich over de broers met de motivatie: "Ze zijn niet goed wijs."

Op de Stoof krijgen twee vrouwen ruzie. Ze slaan elkaar met stoelen:
Toepasselijke spreuk: Het wordt nog niet altijd goed weer, ook al komt het vrouwtje buiten.

November

11-11: J. Van L. rijdt met zijn fiets op de spooroverweg. De bomen zijn niet gesloten, maar toch komt er een trein aan. Hij stopt net op tijd voor de sneltrein Rotterdam- Roosendaal.

Op de najaarsmarkt worden 4 beesten aangevoerd.

P. J. wordt na diefstallen naar het tuchthuis gezonden.

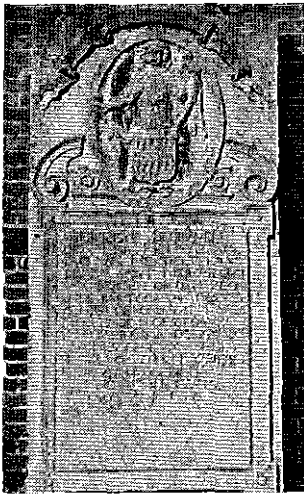
Bij H. P. op de Meir wordt in een heg een kip gevonden met 12 eieren.

De kip krijgt een warmer plekje.

P. Peeters

Bronnen

- Tijdschrift De Grondwet jaargang 1909
- Moderne Geschiedenis van Nederland
- Het aanzien van twintig jaar.
- Notulenboek van het oranie comite.

OVER EEN GRAFSTEEN TEGEN DE KERK IN OUD GASTEL PASTOOR EN DEKEN HESSELIUS

Deel 2

Dit is het vervolg op ons eerste verhaal over deken Arnoldus Hesselius in ons Jaarboek 2008. Wij danken speciaal de heer Sjef Theunissen voor zijn Latijnse vertalingen van de visitatieverslagen.

§ 11. Visitatieverslag van deken **Arnoldus** Hesselius, **1623**

Gastel

Omnia sunt hic in eodem statu, praeterquam quod septum caemiterii magna ex parte destructum sit; portae combustae. Tectum erat mille ictib[us] bombardarum discerptum. Vitra lapidibus excussa a milite Mansfeldico et Brunswicano. Circa pastorum omnia destructa sunt. Horreum, stabula, pons, o[mn]ia septa lignea sunt o[mn]i[n]o destructa et combusta. Lapidea domus sola remansit, intus expoliata, ablatae ferae, pessuli, vectes, etc[etera]. Tectum eccl[es]iae jam tandem magnis sumptib[us] restauratum est.

Hier verkeert alles in dezelfde toestand, behalve dat de omheining van het kerkhof grotendeels is verwoest; de poorten zijn verbrand. Het dak was door duizend inslagen van kogels doorzeefd. De ramen zijn met stenen ingegooid door soldaten uit Mansfeld en Brunswijk. Rond de pastorie is alles verwoest. De schuur, de stallen, de brug, de hele houten omheining zijn geheel verwoest en opgestookt. Alleen het stenen huis bleef over, van binnen leeggeplunderd, terwijl de luiken, grendels, sluitbomen enz. zijn weggehaald. Het dak van de kerk is nu eindelijk tegen grote onkosten hersteld.

§ 12. Visitatieverslag van deken **Arnoldus** Hesselius, **1626**

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Patronus huius eccl[es]iae regularis monasterii S[ancti] Bernardi est S[anctus] Levita Laurentius. Tabernaculum venerabilis s[a]cra[men]ti olim fuit situm

De situatie van de kerk in Gastel. De patroonheilige van deze reguliere kerk van het St. Bernardusklooster is de H. Leviet Laurentius. Het tabernakel voor het H. Sacrament stond vroe-

ante chori introitum, ex lapidib[us] affabre factum; jam asservatur in summa altari in capsula lignea, contra ures bene munita. Ciborium ad viaticum deferendum Agnus Dei argenteus. Habemus remonstrantiam pelliculam ex stanno. Calicem quoad cupam argenteum deauratum, ex dono r[everendi] d[omini] Cornelii Gobbinx, quondam pastoris Bredani. Duo portatilia integra et illaesa. Ampullas stanneas. Pelliculam stanneam. Thuribulum aereum. Casulas duas, rubri et albi coloris; utraque parvis valoris. Duas solum habemus albas detritas. Tobalias sive mappas sex aut septem consutas et iterum vetustate dissolutas. Fons baptis[m]alis est in australi parte turris, in loco separato, ex lapide. Erat olim situm in medio ecc[lesi]ae vas illud ad usum aquae benedictae, loco cippi et adhuc modo defuncti memoriam testatur. Habemus quinque altaria cum tabulis: summum, B[eatae] Annae, Mariae V[irginis] et Io[ann]is Evangelistae, S[anc]t[ae] Crucis et S[anc]t[i] Sebastiani, S[anc]t[i] Laurentii. Habemus crucem in orchestra chori. Habemus libros sufficientes. Suggestum et confessionale. Pulpitum chori vetustate dissolvitur. Tectum sacristiae ita perpluit, ut amplius nobis nullius sit usui; vetustate ruinam minatur. Fenestrae vitreae totius ecc[lesi]ae per exercitus fractae sunt. Omnes canales tecti putrefacti sunt. Uterque chorus, rectus et transversus, disrumpitur et ruinam minatur. Turris et[iam] in magno versatur periculo. Uno verbo tota ecc[lesi]a restauratione magna indiget. D[omi]n[u]s Godefridus Adolphus. in triplici

ger voor de ingang van het koor en was vakkundig uit steen gemaakt. Nu wordt het bewaard op het hoogaltaar in een houten kast, die goed is beveiligd tegen dieven. De ciborie voor de ziekencommunie is een zilveren Lam Gods. We hebben een tinnen, mooi glanzende monstrans. Verder een zilveren kelk met een vergulde beker, een geschenk van de eerwaarde heer Cornelius Gobbinx, welker pastoor te Breda. We hebben twee hele en onbeschadigde altaarstenen, tinnen ampullen, een tinnen schaalje, een koperen wierookvat. Er zijn twee kazuifels, een rood en een wit exemplaar, beide van weinig waarde. We hebben slechts twee alben die versleten zijn. Er zijn zes of zeven altaardwalen die aaneengenaaid zijn maar wegens ouderdom weer los geraakt zijn. De stenen doopvont staat in het zuidelijk gedeelte van de torenruimte, op een afgescheiden plaats. Vroeger stond deze vont midden in de kerk als wijwatervat, eens aangebracht als grafzuil en nog steeds herinnerend aan een overledene. We hebben vijf altaren met retabels: het hoogaltaar, een van de H. Anna, een van de Maagd Maria en van Joannes de Evangelist, een van het H. Kruis en van St. Sebastiaan en een van de H. Laurentius. Er staat een kruis op het oksaal. Wij hebben voldoende boeken. Er is een preekstoel en een biechtstoel. De koorlezenaar valt van ouderdom uiteen. Het dak van de sacristie is zó lek, dat we er niet langer gebruik van kunnen maken. Door ouderdom dreigt die in elkaar te storten. De glazen vensters van de hele kerk zijn door

munere prmissarii, custodis et ludimagistri; bene fungitur officio. Habet scholares 130 vel plures; multos habet externos. Communicantes vix excedunt numerum 500, eo quod per milites multae aedes destructae sunt, multae habitatoribus vacuae. Magistri fabricae et mensae sunt viri honesti. Computus non sunt facti ab anno 21. Quotidie secretarium urgeo, ut illos conscriberet. Habet jam ad tempus duos amanuenses, ubi registra et computus pagorum in ordinem redegerit; ecclesiae et mensae computus se conscripturum sancte promisit. Habemus lampadem ante locum venerabilis sacramenti. Est quedam Maria Sproncx, quae illam alit diebus dominicis et festis usque ad meridiem. Promisit se daturam redditum pro illius lampadis perpetua fundatione. Catechismus per me explicatur diebus dominicis tempore pomeridiano, sed potiores eam quantum possunt impediunt, omnes fere puellas vi ad popinas ex ipso coemiterio et vestibulo ecclesiae trahendo.

de legers gebroken. Alle dakgoten zijn vermolmd. Het hoogkoor zowel als het kruiskoor vertonen scheuren en dreigen in te storten. Ook de toren verkeert in groot gevaar. In een woord: voor de hele kerk is een grote restauratie nodig. De heer Godefrius Adolfus heeft hier drie functies: hij verzorgt de vroegmis, is koster en ook schoolmeester; hij doet zijn werk goed. Hij heeft 130 of meer leerlingen; velen van hen komen van buiten Gastel. Het aantal communicanten komt nauwelijks boven de 500 uit, omdat door de soldaten veel huizen zijn verwoest, veel andere huizen staan leeg. De kerk- en armmeesters zijn eerbare mannen. De jaarrekeningen zijn vanaf 1621 niet meer opgemaakt. Iedere dag dring ik er bij de secretaris op aan om ze op te stellen. Hij heeft nu tijdelijk twee klerken zodat hij daar de registers en rekeningen van de dorpen op orde heeft gebracht. Hij heeft plechtig beloofd dat hij de rekeningen van het kerkbestuur en het armbestuur zal opstellen. We hebben een godslamp voor het tabernakel. Op zon- en feestdagen brandt die tot de middag op kosten van een zekere Maria Sproncx. Ze heeft beloofd dat ze door een eeuwigdurende fundatie de kosten ervan op zich zal nemen. Op de zondagen wordt door mij in de namiddag de catechismus uitgelegd, maar drinkebroers storen die zoveel ze maar kunnen, doordat ze zelfs vanaf het kerkhof en uit het portaal van de kerk bijna alle meisjes met geweld naar de kroegen meetrekken.

§ 13. Visitatieverslag van deken **Arnoldus** Hesselius, 1627

Status eccl[es]iae Gastellanae. Haec eccl[es]ia regularis mon[aste]rii S[anc]ti Bernardi ad Schaldum, in honorem S[anc]ti Laurentii dedicata, indiget restauratione. Communitas acquisivit media pro restauratione turris. Ex dono secretarii, Petri Proost, et uxoris illius, Henricae van Steenhuijsen, habemus calicem 115 florenorum. Et ex eleemosynis quorundam piorum piarumque incolarum novam casulam. Item duas novas albas. M[a]g[ist]ri fabricae et mensae sunt viri catholici ac probi. Post inducias nulli sunt facti computus. Omnes scripti sunt, tam mensae quam fabricae, usque ad annum 1627 exclusive per secretarium. Ubi tempus seminandi transierit, ad eorundem auditionem rectores convenient. D[ominus] Godefridus Rodolphi, Geldropius diocae[sis] Buscoducen[s]is, ludimagister qui et custos et primissarius bene officio fungitur. Hac hieme habuit 150 scholares, inter quos non pauci externi. Haereses hic flaccescunt; excrevit numerus communicantium [Deo laus] usque ad 670. Registra bonorum fabricae et mensae ante redditionem computuum praedictorum perficere non potero. Reliqua omnia sunt hic in antiquo statu.

De toestand van de kerk van Gastel. Deze reguliere kerk van de abdij van St. Bernardus aan de Schelde, toegewijd aan de H. Laurentius, heeft restauratie nodig. De gemeente verwierf middelen om de toren te restaureren. We hebben een kelk van 115 florijnen als geschenk van de secretaris, Petrus Proost, en van zijn vrouw, Henrica van Steenhuijsen. En uit aalmoezen van enkele vrome mannen en vrouwen uit dit dorp een nieuw kazuifel. Eveneens twee nieuwe alben. De kerk- en armmeesters zijn katholieke, gerespecteerde mannen. Na het Bestand zijn geen rekeningen opgemaakt. Wel zijn ze allemaal. zowel die van de kerkfabriek als die van het armbestuur, tot aan dit jaar 1627, door de secretaris geschreven. Als de zaaitijd voorbij is, zullen de besturen bijeenkomen om ze af te horen. De heer Godefridus Rodolphi, afkomstig uit Geldrop in het bisdom van 's-Hertogenbosch, is schoolmeester die ook zijn functies als koster en celebrant van de vroegmis goed vervult. In de voorbije winter had hij 150 leerlingen, waaronder niet weinige van buiten het dorp. De ketterijen nemen hier af; het aantal communicanten nam toe [God zij lof] tot 670. De registers met de goederen van het kerk- en het armbestuur zal ik voor het aflezen van de genoemde jaarrekeningen niet gereed kunnen maken. Al het overige verkeert in de oude staat.

§ 14. Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1628

Status ecclesiae Gastellanae. Ecclesia regularis monasterii S[anc]ti Bernardi. Patronus huius eccl[es]iae est S[anc]tus Levita Laurentius. Dedicatio celebratur do[min]ica, festum patroni praeunte. Solet hic haberi sollemnis processio per magnum circuitum [vulgo den *grooten omme-ganck*] do[min]ica ante Pentecosten. In festo S[anc]ti Laurentii per parvum circuitum. In do[min]icis Paschali-b[us] per circuitum horti, vulgo om 't hofken. In diebus Rogationum ad tria distincta loca: feria 2a ad praedium d[omi]ni Antonii de Stembor, in quo situm fuit antiquum caemiterium, in quo olim magna lapidea crux erecta erat, cuius vestigium remansit usque in hodiernum diem; feria tertia ad aliud praedium in Novo Gastel, quod nunc nuncupatur Lauw[erens] Piers hoeve; feria 4a Rogationum ad sacellum de Cuvesande. Haec late scribo, quia multi involuntarii reperti sunt olim qui has vias *claudere voluerunt*, et modo adhuc aliqui in harum viarum reparatione sese valde difficiles praebuerunt, non obstante quod Laurentius Joosten, vir gravis et fere nonagenarius, Cornelius Martini et Laurentius Martini, Christophorus Corneli Elsenae, etc[etera] constanter affirmarent quod hae fuerint ordinariae viae et adversarii nullas alias vias designare possent. Tabernaculum ven[erabilis] sacramenti est in summa altari collocatum, contra fures munitum; ante quod aerea lampas pendet, quae accenditur dieb[us] do[min]icis et festis sub divino officio. Habemus duos calices, magnum ar-

De staat van de kerk te Gastel. Dit is een reguliere kerk van de abdij van St. Bernardus. De patroonheilige van de kerk is de H. Leviet Laurentius. De wijdingsdag wordt gevierd op de zondag die voorafgaat aan het feest van de patroonheilige. Hier wordt gewoonlijk een plechtige processie met een grote omgang [in de omgangstaal 'den grooten omme-ganck'] gehouden op de zondag voor Pinksteren. Op het feest van St. Laurentius met een korte omgang. Op de zondagen van Pasen met een omgang door de tuin [in de omgangstaal 'om het hofken']. Op de biddagen 'Voor de Vruchten der Aarde' zijn er processies naar drie verschillende plaatsen. 's Maandags naar de boerderij van de heer Antonius van Stembor, waar een oud kerkhof gelegen was, waarop vroeger een groot stenen kruis stond, waarvan nog een spoor is overgebleven tot op de dag van vandaag; op dinsdag naar een andere boerderij in Nieuw Gastel die nu Lauwerens Piers' hoeve genoemd wordt; op de woensdag van de biddagen naar de kapel van Kuivezand. Ik schrijf hier breedvoerig over, omdat er voorheen vele onwilligen zijn gevonden die deze wegen wilden afsluiten en ook pas nog betoonden zich enkelen erg lastig bij het herstel van deze wegen, niettegenstaande dat Laurentius Joosten, een serieuze man van bijna negentig jaar, Cornelius en Laurentius Martens, Christophorus Corneliszoon Elsenae enz. eenstemmig bevestigden dat dit de normale wegen waren en de tegenstanders

genteum deauratum ex donatione Petri *Proost* et parvum argenteum, quoad cupam totum deauratum, ex dono d[omi]ni Gobbinx, quondam pastoris Bredani. Capsam argenteam rotundam et oblongam sive ovalem pro viatico. Monstrantia est solum stannea, sicuti et vascula s[acrorum] oleorum et ampullae. A tribus. annis non sunt facti computus mensae. ob mortem rectorum mensae et collectores reddituum qui p[ro]p[te]r tumultus bellicos alio commigrarunt. Debebimus illos jure compellere, ut computus praeparent.

geen andere wegen konden aanwijzen. Het tabernakel voor het Heilig Sacrament staat op het hoogaltaar, tegen dieven beveiligd; daarvoor hangt de bronzen godslamp, die op zon- en feestdagen tijdens de H. Mis wordt ontstoken. We hebben twee kelken, een grote van verguld zilver, een gift van Petrus Proost, en een kleine zilveren, waarvan de beker geheel verguld is, een geschenk van de heer Gobbinx, vroeger pastoor te Breda. Een zilveren, langwerpig rond of ovalen doosje wordt gebruikt voor de ziekencommunie. De monstrans is slechts van tin, net als de busjes voor de heilige oliën en de ampullen. Sinds drie jaar zijn de jaarrekeningen van het armbestuur niet opgemaakt, vanwege het overlijden van armmeesters en omdat de inners van de pachtgelden vanwege het oorlogsgeweld naar elders zijn verhuisd. We zullen hen wel gerechtelijk ertoe moeten aanzetten om de jaarrekeningen in gereedheid te brengen.

§ 15. Visitatieverlag van deken **Arnoldus** Hesselius, **1630**

Status eccl[esi]ae Gastellanae. Locus ven[erabilis] sacramenti est in summa altari, quod jam pridem emi Silvaeducis a pistorib[us] propriis pecuniis [382 florenis], exceptis omnib[us] vectigalib[us] et exactionib[us] etc[etera], quae excedunt summam 70 florenorum; de totali summa nunc subducti sunt 200 floreni, quos recepi ex eleemosynis co[m]munitalitatis. Auctoritate rectorum pagi emi orchestram chori a scriniario abbatis Bernensis. 500 florenorum in venditionis sive emptionis auspi-

De situatie van de kerk te Gastel. De plaats voor het Heilig Sacrament is op het hoogaltaar, dat ik al eerder met eigen geld (382 florijnen), nog afgezien van alle belastingen en heffingen enz. die de som van 70 florijnen te boven gaan, te 's-Hertogenbosch heb gekocht van de bakkers; het totale bedrag is nu met 200 florijnen verminderd, die ik heb teruggekregen uit aalmoezen van de gemeenschap. Op gezag van de dorpsbestuurders heb ik een oksaal voor het koor gekocht van de schrijnwer-

cium ex proprio muneravi illi 155 florenos; quidam promiserunt aliquam summam pecuniarum ex aerario publico. Habemus monstrantiam pelucidam, sed solum stanneam. Calices duos, argenteum deauratum, ex dono secretarii n[ost]ri, et argenteum parvum quoad cupam deauratum, ex dono d[omi]ni Cornelii Gobbincx, pastoris Bredani. Vascula pro viatico et oleis s[acris] sunt argentea, eleemosynis piorum confecta. Maxime indigemus ornamentis pro diebus solenniorib[us], Nativitatis, Paschatis. etc[etera]. Totus chorus debet sterna lapidibus. Sacristia vix repa[ra]ri pot[est], totum enim tectum putrefactum est. Chorus jam utcumque reparatum est. Habui 780 co[m]municantes in Paschate et 27 negligentes, qui magna ex parte co[m]municarunt in Pe[n]tacoste. Laus Deo vix septem zelosos haereticos habeo; omnes alii fiunt neutrales et paulatim se convertunt. Lectio sive concio catechistica fit diebus do[mi]nicis in summo sacro, et diebus sabbatinis a capellano in scholis. Illa conventicula nebulonum [qui ex omnibus circumiacentibus pagis ad ludos saltatorios convenire et lectionem catechisticam impedire solebant] dissoluta et segregata sunt.

ker van de abt van Berne. Als aanbetalings van de verkoop- ofwel aankoopsprijs van 500 florijnen heb ik hem 155 florijnen uit eigen zak betaald; sommigen hebben me een bepaalde som geld uit de publieke middelen beloofd. We hebben een blinkende monstrans, die overigens maar van tin is. We hebben twee kelken; een verguld zilveren uit een gift van onze secretaris, en een kleine van zilver met een vergulde beker, een geschenk van de heer Cornelius Gobbincx, pastoor te Breda. Het doosje voor de ziekencommunie en de busjes voor de heilige oliën zijn van zilver, vervaardigd uit de aalmoezen van vrome lieden. Het meest hebben we behoefte aan ornamenten voor de meer plechtige dagen als Kerstmis, Pasen enz. Het gehele koor moet worden geplaveid. De sacristie kan nauwelijks nog gerepareerd worden het hele dak is immers vermolmd. Het koor is zo goed als gerepareerd. Ik had met Pasen 780 communicanten en 27 parochianen die hun Paasplicht verzuimden, maar die voor een groot deel met Pinksteren te communie zijn geweest. Godlof heb ik hooguit zeven fanatieke ketters; alle anderen worden neutraal en langzamerhand bekeren ze zich. De catechismusles of -bijeenkomst vindt plaats op de zondagen tijdens de hoogmis en op de zaterdagen door de kapelaan in de scholen. Die bekende samenscholingen van losbollen [die gewoon waren uit alle omliggende dorpen naar de dansscholen te komen en de catechismusles te verstoren] zijn ontbonden en verwijderd.

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Chorus nunc lapidibus coctilibus decenter stratus est. Iisdem strata est sacristia, sumptibus monasterii et pagin[ost]ri. Erectum est summum altare, Sylvaeducis emptum, pro loco utcumque honestum; praetium totius altaris ego praerogavi. In hoc altari conservatur ven[erabi]le sacramentum. Vasculum pro viatico est argenteum. Remonstrantia est ex stanno. Ciborium nondum habemus. Utimur loco illius magno calice argenteo deaurato. Vascula s[acrorum] oleorum sunt argentea, ex dono Io[ann]is Betinck. Erectum est in choro laterali altare Beatae Mariae Virginis, Sylvaeducis emptum eleemosynis co[m-mun]itatis. Ibidem emptum est sedile, in summo choro pro viris honestis constituendum; pecunias ego praerogavi. Habemus aliud sedile pro cantorib[us], cum octa candelabris aliisque ornamentis recenter Sylvaeducis allatis. Chori nunc in posterum, absque gravi sumptu, poterunt conservari. Navis eccl[es]iae, eiusdem appendices et turris restauratione maxime indigent. Communitas ad hanc praeordinavit aliquot centenos, sed hi ad tantum opus parum iuvant. Bona fabricae fere o[mn]ia fraudulenter distracta et obtenebrata sunt; omnes eiusdem computus ac munitamenta universa per secretarios haereticos dilacerata et combusta sunt, adeo ut vix vestigium supersit, cum tamen constet, ex quodam manuscripto vigesimi et decimi nummi, fa-

staat van de kerk in Gastel. Het koor is nu keurig geplaveid met bakstenen. Zo ook de sacristie, op kosten van de abdij en van ons dorp. Er is een hoogaltaar opgericht, dat gekocht is in 's-Hertogenbosch en voor onze plaats hoe dan ook eervol; de kosten van het hele altaar heb ik voorgeschooten. Op dit altaar wordt het Heilig Sacrament bewaard. Het doosje voor de ziekencommunie is van zilver. De monstrans is van tin. Een ciborie hebben we nog niet. In de plaats daarvan gebruiken we een grote vergulde kelk van zilver. De busjes voor de heilige oliën zijn van zilver, een geschenk van Joannes Betinck. In een zijkoor is een altaar ter ere van de H. Maagd Maria opgericht; het is in 's-Hertogenbosch gekocht uit aalmoezen van de gemeenschap. Daar is ook een bank gekocht, dat in het hoogkoor geplaatst moet worden voor eerbare mannen; het geld heb ik voorgeschooten. We hebben een andere bank voor de zangers, met acht kandelaars en nog andere ornamenten die onlangs uit 's-Hertogenbosch naar hier zijn gebracht. De koren zullen nu zonder zware kosten voor later kunnen worden bewaard. Het schip van de kerk, de zijbeuken en de toren hebben zeer dringend restauratie nodig. De gemeenschap heeft hiervoor al enkele honderden gereserveerd, maar dat helpt maar weinig voor zo'n groot karwei. De goederen van het kerkbestuur zijn bijna allemaal op een be-

bricam habuisse viginti iugera terrae. Rectores fabricae et mensae a tribus annis non fecerunt computus. Illi quidem urgent. ut faciant, sed noster scriba tot negotiis distractus est ut eos in ordinem redigere nequeat. Ita, ut in ipsum quadrare videatur illud Martialis: rem peragit nullam Sertorius, inchoat omnes. Interim tamen rectores reliquationes s[e]c[un]dum ipsorum calculum abunde expenderunt. Et ego insuper ex meis ad reparandam exornandamque ecc[lesi]am non exiguum summam praerogavi. Capellanus, ludimagister et custos est d[omi]nus Godofrid[us] Rudolphi. Legit missam matutinam, pulsat, larnpadem tempore divini officii incendit ante ven[erabi]le s[a]cramentum. Hieme habuit 130 scholares aut circiter; aestate 12 aut 13. Quosdam exercet in cantu Gregoriano. In scholis illos instruit in catechismo. Diebus d[omi]nicis sub prima missa catechizat, sed parvo fructu; vix ulli in templo remanent. Tempore pomeridiano lectionem catechisticam adhuc cogor omittere, propter exorbitantes lascivias famulorum undequaque concurrentium et in diversoriis scholisque lusoriis computantium, saltantium, et puellas templum adeuntes vi summa trahentium. Omnem movi lapidem, ut illos cohiberem, sed frustra. Inveni modum has et similes lascivias impediendi, quem Deo bene propitio coram suggeram. Habebamus circa aggerem Princilandiae ludimagistrum novae religionis. Hic obiit. Suffeci in locum illius virum zelosum, probum et catholicum. qui libros docet religionem non tangentes. Certum h[ab]et

drieglijke manier verbrokkeld en verduisterd; alle jaarrekeningen en de gezamenlijke stukken ervan zijn door toedoen van ketterse secretarissen verscheurd en verbrand, zo zelfs dat er nauwelijks een spoor van terug te vinden is, terwijl toch vaststaat op grond van een handschrift over de twintigste en de tiende penning, dat het kerkbestuur 20 morgens bouwland heeft gehad. [1 morgen = 4/5 ha] De bestuurders van het kerk- en armbestuur hebben sinds drie jaar geen jaarrekeningen opgesteld. Ze staan er weliswaar op om dat te doen, maar onze secretaris is met zoveel zaken bezig, dat hij geen kans ziet om ze op orde te brengen. Zodat op hem van toepassing lijkt het vers van Martialis: "Sertorius handelt geen enkele zaak af, maar begint aan alles". Intussen hebben de bestuurders toch volgens hun eigen berekeningen de achterstallige schulden in ruime mate terugbetaald. Ook ik heb daarenboven uit mijn eigen zak een niet geringe som voorgeschooten voor het herstel en de toerusting van de kerk. Kapelaan, schoolmeester en koster is de heer Godofridus Rudolfs. Hij leest de vroegmis, luidt, steekt tijdens de kerkdiensten de godslamp voor het Heilig Sacrament aan. In de winter had hij 130 leerlingen of daaromtrent; in de zomer 12 of 13. Enkelen oefent hij in de Gregoriaanse zang. In de scholen leert hij hun de catechismus. Op zondagen legt hij tijdens de vroegmis de catechismus uit, maar met weinig resultaat; bijna niemand blijft in de kerk. Ik word tot nog toe gedwongen om na de middag de catechismusles achterwege

stipendium a villicis vicinis, catholicis et haereticis, quorum proles instruit cum magna laude et fructu. Ut non sit iurgium inter nostrum ludimagistrum et istum, a communitate n[ost]ra illi impetravi augmentum stipendii. Obstetrix n[ost]ra hactenus politica; nunc cum tota familia communicavit. Recenter conversae sunt et[iam] duae aliae integrae familiae, deserto ministro cum sua coena, cui etiam viriliter aperto Marte restiterunt. Minister Princilandiae, Io[ann]es Lemnius, ab officio suspensus est. Minister Rosendalensis istuc venerat, ut ibidem concionem haberet, sed zelosae sorores excubias agebant ante valvas templi, onustae lapidibus; parvum abfuit, quin ministrum Verbi lapidarunt. Numerus communicantium fuit 786.

te laten vanwege de enorme losbandigheid van knechten die overal vandaan naar hier komen en in de kroegen en speellokalen samen drinken, dansen en de meisjes die naar de kerk komen uit alle macht met zich meesleuren. Ik heb elke steen omgekeerd om ze tegen te houden, maar tevergeefs. Ik heb een manier gevonden om deze en soortgelijke losbandigheden te beteugelen, die ik, als het God belieft, persoonlijk wil vertellen. In de nabijheid van de dijk van Prinsenland hadden we een schoolmeester van de nieuwe religie. Die is nu overleden. In zijn plaats heb ik een fanatieke, degelijke en katholieke man aangesteld, die boeken gebruikt, waarin de godsdienst niet aan bod komt. Hij geniet een vast salaris van de naburige dorpsbewoners, katholieken zowel als ketters, wier kinderen hij onderricht tot volle tevredenheid en met goed resultaat. Om ruzie tussen onze eigen schoolmeester en hem te voorkomen, wist ik bij onze gemeenschap salarisverhoging voor de eerste te verkrijgen. Onze vroedvrouw was tot nog toe in overheidsdienst; dit jaar is zij met het hele gezin te communie geweest. Onlangs zijn ook twee andere voltallige gezinnen bekeerd, nadat zij de bedienaar met Avondmaal in de steek hadden gelaten, die ze zelfs manhaftig in een open strijd hebben weerstaan. De bedienaar van Prinsenland, Joannes Lemnius, is uit zijn ambt gezet. De bedienaar uit Roosendaal was daar naar toe gekomen om er te preken, maar een paar fanatieke zussen stonden op wacht voor de kerkdeur, met een vracht stenen bij zich; het

scheelde maar weinig of ze hadden de Bedienaar des Woords gestenigd. Het aantal communicanten bedroeg 786.

§ 17. Visitatieverslag van deken Arnoldus Hesselius, 1632

Gastel

Status eccl[es]iae Gastellanae. Patronus huius eccl[es]iae est S[anc]tus Levita Laurentius. Venerabile sacramentum conservatur in tabernaculo, ex ligno scriniario recenter confecto et in summa altari erecto; ab anteriori parte habet duos angelos cum thuribulis et figuram monstrantiae eiusdem ven[erabi]lis s[a]cra[men]ti, et ante illud lampas ardet dieb[us] do[min]icis et testis sub divino officio. Habemus duos calices, unum totum ex argento deauratum, alterum quo ad cupam argenteum, sed totum deauratum. Nondum habemus remonstrantiam argenteam, nec ciborium. Loco magni ciborii utimur magno calice in festis celebrioribus; reliquis diebus utimur parvo argenteo. Habemus aliud parvum argenteum pro viatico. Vascula s[acrorum] oleorum sunt argentea et seiuncta. Habemus tria portatilia integra et illaesa. Albas tres. Mappas 40r novas; reliquae vero fere detritae sunt. Unam habemus casulam integram; reliquae duae detritae sunt. Habemus quinque altaria cum tabulis: summum. B[eatae] M[ariae] Virginis, B[eatae] Annae, S[anctae] Crucis et S[ancti] Laurentii. Missalia Rom[ana] duo, gradualia duo, antiphonale unum, pastorale Mechlinien[se] rituali accommodatum, et rituale Ro-

De staat van de kerk in Gastel. De patroonheilige van deze kerk is de H. Leviet Laurentius. Het Heilig Sacrament wordt bewaard in het tabernakel, dat onlangs uit timmermanshout is vervaardigd en op het hoogaltaar is opgesteld; aan de voorzijde ervan heeft het twee engelen met wierookvaten en een afbeelding van een monstrans met datzelfde Heilig Sacrament en ervoor brandt op zonen feestdagen de godslamp gedurende de H. Mis. We hebben twee kelken, de ene geheel van verguld zilver, de andere heeft een zilveren beker maar is ook geheel verguld. We hebben nog geen zilveren monstrans en evenmin een ciborie. In plaats van een grote ciborie gebruiken we op meer plechtige feesten de grote kelk; op de overige dagen gebruiken we een kleine zilveren kelk. Voor de ziekencommunie hebben we nog een klein zilveren doosje. De busjes voor de heilige oliën zijn van zilver en van elkaar gescheiden. We hebben drie hele en onbeschadigde altaarstenen. Drie alben. Vier nieuwe altaardwalen; de andere evenwel zijn bijna versleten. We hebben een heel kazuifel; de twee andere zijn versleten. We hebben vijf altaren met retabels: het hoogaltaar, dat van de H. Maagd Maria, de H. Anna, het H.

m[anum]. Utimur lapideo vase aquae benedictae, olim loco sarcophagi in medio ecclesiae posito, pro fonte sacro. Nomina baptizatorum etc[etera] describuntur. Chorus sumptibus monasterii nunc decenter exalt[us] et coctilib[us] lapidibus stratus est. Iugamenta lignea structurae fenestrarum chori omnino putrifacta sunt et nec[essa]rio renovari debent; fenestrae vitreae venta excussae sunt. Tota eccl[es]ia tempestate scandulis passim denudata erat. Et ligna structurae parvae turris adeo imbre corosa et putrifacta erant, ut ruinam minaretur. De consensu reverendissimi praesumpto totum reparari iussi et pecuniam praenumeravi. Communitas restaurat magnam turrim; non dubito, quin in illius restoratione facile expendet mille florenos. Appendices navis eccl[es]iae necessario restaurari vel potius renovari debent, quod fieri non poterit absque gravi sumptu. Muri navis eccl[es]iae erant et[iam] in magno periculo. Induxeram quosdam ex co[m]mun[is]itate, ut viginti quattuor trabibus eos munirent; jam re confecta mihi totum fere onus relinquunt, ob ca[us]as quas coram enarrabo. Magnus hic tumultus exortus est inter co[m]mun[is]itatem et capell[an]um seu potius ludimagistrum, quem [de facto] schola amovet aliumque intrudere volebant, sed hunc tumultum sedavi; alium, jam pene intrusum, amovi et tertium melioris notae introduci curavi. Hieme catechizavi, sed statim caupones ludos saltatorios institueba[n]t et totam fere iuventutem lectione catechistica ad se trahebant. et[iam] vi per conduc-

Kruis en de H. Laurentius. We hebben twee Romeinse missaals, twee gradualen, een antifonale, een Mechels pastorale dat aan het rituaal is aangepast en een Romeins rituaal. Een stenen wijwatervat, dat vroeger als grafmonument in het midden van de kerk stond, gebruiken we als doopvont. De namen van de gedoopten enz. worden ingeschreven. Het koor is nu op kosten van het klooster keurig verhoogd en met bakstenen geplaveid. De houten constructielatten van de koorramen zijn totaal vermolmd en moeten noodzakelijk worden vernieuwd; de glazen vensters zijn er door de wind uitgeslagen. Door een noodweer was de hele kerk aan alle kanten van zijn dakbedekking beroofd. En de constructiebalken van de kleine toren waren door de regen zo aangetast en vermolmd, dat die dreigde in te storten. Uitgaande van de toestemming van de hoogerwaarde Heer, heb ik opdracht gegeven om het geheel te laten herstellen en het geld voorgesloten. De gemeenschap herstelt de grote toren; ik twijfel er niet aan of zij zal voor restauratie daarvan zeker duizend florijnen betalen. De zijbeuken van de kerk moeten noodzakelijk gerestaureerd of liever nog vernieuwd worden, wat niet zal kunnen zonder grote onkosten. De muren van het kerschip waren ook in groot gevaar. Enkele mensen van de gemeenschap had ik zover gekregen, dat ze de muren met 24 balken verstevigden; nu het karwei klaar is, laten ze mij voor bijna alle kosten opdraaien, de redenen waarom zal ik persoonlijk meedelen. Hier is grote ruzie ontstaan tussen de ge-

tos nebulones. Capellanus. qui ludi-
magister et custos fuit, ter de die
pulsavit; deduxit suos ad templum
diebus festivis. Hieme habuit 140
scholares. Docuit tres aut quatuor
inservire missae, cantum Gregoria-
num, omnes fere praecipuas partes
catechismi. Rectores fabricae et
mensae sunt viri probi et catholici,
sed tarde reddunt r[at]io[n]em admi-
nistrationis; per quos stet, vix bene
scio. Illi culpam in secretarium conii-
ciunt et ille eam reicit in illos.
Interim cogor ego meipsum penitus
exhaurire et omnem pecuniam prae-
numerare, nisi velim eccl[es]iam
corruere. Habuimus in Paschate fere
800 co[m]mun]icantes, inter quos
facile 50 externi. Habeo quotannis
multos procrastinatores, quos diabo-
lus more vaccarum, pedicis ligatos,
in pascuis suis exponit. Hi vix unqu-
am co[m]mun]icant, quam cum de-
cumbunt; aliis temporib[us] templum
frequentant; divino officio intersunt.
Aperte hereticos, laus Deo, paucos
habeo. Sunt in hoc districtu quam
plurimi non confirmati.

meenschap en de kapelaan of liever
de schoolmeester, die ze in feite van
de school vandaan houden en ze
wilden een andere opdringen, maar
ik heb deze ruzie gesust; de andere
die al bijna opgedrongen was, heb ik
weggestuurd en ik heb ervoor ge-
zorgd dat een derde met betere
papieren is aangesteld. In de winter
heb ik catechismus gegeven, maar
meteen begonnen de herbergiers
met danslessen en bijna alle jongelui
haalden zij van de catechismusles
weg naar zich toe, zelfs met geweld
door inzet van ingehuurde losbollen.
De kapelaan, die ook schoolmeester
was en koster, luidde driemaal daags;
op feestdagen bracht hij de leer-
lingen mee naar de kerk. In de winter
had hij 140 leerlingen. Drie of vier
leerde hij de H. Mis dienen, hij onder-
wees de Gregoriaanse zang en bijna
alle belangrijke gedeelten van de ca-
techismus. De bestuurders van het
kerk- en armbestuur zijn degelijke en
katholieke mannen, maar ze zijn traag
in het verantwoorden van hun beheer;
aan wie dit ligt weet ik niet echt.
Zijzelf geven de schuld ervan aan de
secretaris en die geeft de schuld aan
hen. Intussen word ik gedwongen om
mijzelf helemaal te verarmen en alle
geld voor te schieten als ik de kerk
tenminste niet wil laten instorten.
Met Pasen hadden we ongeveer 800
communicanten, waaronder zeker 50
van buiten de parochie. Ik heb er
ieder jaar velen die het nakomen van
hun plichten almaar uitstellen, die de
duivel net als koeien, met voetboeien
gebonden, ten toon stelt op zijn wei-
den. Dezen gaan praktisch nooit te
communie; wel wanneer ze ziek wor-

den; op andere tijden komen ze wel naar de kerk; en ze wonen de H. Mis bij. Godlof heb ik hier weinig openlijke ketters. In dit gebied zijn veruit de meesten niet gevormd.

[Noot van de vertaler: gezien de plaats van deze opmerking zo vlak na de vermelding van het geringe aantal protestanten, zou de laatste Latijnse zin ook kunnen betekenen: In dit gebied hebben verreweg de meesten niet hun confirmatie gedaan.]

§ 18. Visitatieverlag van deken **Arnoldus** Hesselius, **1633**

Gastel

Status ecclesiae Gastellanae. Eccl[es]ia monasterii S[anc]ti Bernardi per tempestatem aeris multa damna passa fuit; tectum chori, parvi turris chororumque lateralium restauravi, et pecunias de consensu reverendissimi p[rae]sumpto praenumeravi. Co[m]mun]itas reparavit magnam turrim et appendices navis eccl[es]iae; septentrionalem appendicem destruxerunt et novum reaedificaverunt. Nondum vidi eorum cornputum, sed facile conicere possum, quod ex aerario publico ad minimum expenderint mille quingentos florenos. A fundamentis aedifico novum odaeum sive chori pulpitem aut orchestram, quod facile constabit mille ducentos florenos, ex ligno scriniario. Possessores agrorum de Novo-Gastel pro rata terrae imposuerunt singulis iugerib[us] unum assem, qui conficit summam 190-7-0. Coloni dederunt circiter 100. Credo, quod ex Veteri-Gastel facile habebimus 100. Ex sepulchris [ut puto] colligemu[s] 100. Catholici

De staat van de kerk in Gastel. De kerk van de abdij van St. Bernardus heeft door een storm veel schade geleden; ik heb het dak van het koor, de kleine toren en van de kruiskoren laten repareren en de gelden ervoor heb ik, de goedkeuring van de hoogeerwaarde verondersteld, voorgeschoten. De gemeenschap heeft de grote toren hersteld en de zijbeuken van de kerk; de noordelijke zijbeuk hebben ze afgebroken en een nieuwe gebouwd. Ik heb hun rekening nog niet gezien, maar ik kan gemakkelijk becijferen dat ze uit de openbare kas minstens 1500 florijnen hebben uitgegeven. Vanaf de fundamenten laat ik een nieuw oksaal of koorverhoog dan wel een ruimte voor het koor van timmermanshout opbouwen, die zeker 1200 florijnen zal gaan kosten. Grondeigenaren van Nieuw Gastel hebben in evenredigheid tot hun grond elke morgen land belast met een as [munteenheid, ongeveer 2,5 cent], hetgeen op een som 190-7-0 [?]

neerkomt. De pachters hebben ongeveer 100 florijnen gegeven. Ik denk dat we uit Oud Gastel zeker 100 florijnen zullen krijgen. De begrafeniszen zullen [denk ik] 100 florijnen opbrengen. De katholieken van Prinzenland beloofden ook iets te zullen geven. Ik twijfel er niet aan of de abdij zal ook iets bijdragen tot op-
luistering van zijn koor. Voor de rest zal God wel zorgen. Voorlopig heb ik uit eigen zak meer dan 500 florijnen voorgeschooten, buiten de 400 florijnen die ik heb uitgegeven voor de houten zoldering van het schip van de kerk. De jaarrekeningen van het kerk- en armbestuur zijn sinds drie jaar niet opgemaakt, vanwege allerlei bezigheden van onze secretaris, die daar geen tijd voor kan vrijmaken; almaar belooft hij z'n best te zullen doen dat ze worden opgemaakt, maar hij krijgt het niet klaar. Het aantal communicanten met Pasen bedroeg ongeveer 850. Het aantal leerlingen op school bedroeg ongeveer 146. Op tweede Paasdag, toen de kapelaan met een scholier voor de laatste keer voor de hoogmis luidde, is onze grootste luidklok gebarsten.

Voor de vertaling van bovenstaande Latijnse teksten heb ik, met name voor de kerkelijke terminologie, dankbaar gebruik mogen maken van de vertaling van emeritus pastoor P. Berende te Heerle.

S. Theunissen
F. van Merrienboer

HET GEBEURDE 51 JAAR GELEDEN ... IN 1958

In 1958 wordt een begin gemaakt met de Europoort, wordt ook de expo 1958 te Brussel gehouden, de eerste Amerikaanse kunstmaan gelanceerd, het wetsontwerp Mammoetwet door minister Cals ingediend, de Daf personenauto gepresenteerd, Charley Gaul, de kopman van de Neluxploeg wint de Tour de France, begint een discussie over de vijfdaagse werkweek en doet de hoela hoep zijn rondjes om de heupen van jong en oud.

In Nederland zijn veel werklozen mede door de bestedingsbeperking die door het rijk en de andere overheden wordt doorgevoerd.

De gemeente telt op 1 januari 7 564 inwoners.

Er werden in 1957 11 woningen onbewoonbaar verklaard en er zijn nog ca. 100 samenwoongevallen.

Januari:

- 02-01: Ten gevolge van een noodlottig ongeval overlijdt Willy Musters. Hij werd geboren op 7 januari 1954.
- 11-01: Wedstrijden op Hometrainers van Wielerclub Helpt Elkander met o.a. deelname van Gastels jongste renner de 4-jarige Adje Tak. In de drie Snoeken.
- 19-01: Kunst na arbeid voert het toneelstuk Potas en Parelmoer in de RDVO op onder regie van Broeder Canisius.
Teeravond van Eendracht maakt Macht in Place de Meir. Het is voor de 127e keer.
- 21-01: Terugkeer van Pater van Leengoed uit Indonesie. Hij moet vanwege gezondheid rust nemen.
Wed P. Bus bouwt twee woningen aan Beatrixstraat.
- 22-01: Zware sneeuwstorm teistert West-Brabant en Zeeland. Kinderen moeten op school overnachten. Op de Rijpersweg zitten 30 auto's vast en het verkeer moet via Gastelsveer. 's Avonds is de weg weer berijdbaar.
- 24-01: Fancy fair van V en L aan de Markt [oude smederij Verhaart]
- 28-01: Jaarvergadering van Gastelse Wipclub bij Rademakers. Het begint met een H. Mis en daarna kaarten en een diner.
Zuster Berthilla [Gertruda van Sprundel] viert haar diamanten jubileum te Zundert.
- 29-01: Bindingsavond van de Boerenbond in zaal Sloomans m.m. van cabaret Bouk Martens, met bal van de Texas Boys.
De broeders gaan verhuizen van het broedershuis bij de Joannesschool naar het Schippersinternaat.
- 30-01: Feestavond voor 12 en een half jaar Polymnia m.m.v. Roosendaals gemengd koor.

- 30-01: Jaarvergadering R.K.J.B. Sint Bernardus in het klein patronaat later koffietafel bij Rademakers.
Opdracht aan architectenbureau Hurks te Roosendaal voor een begroting voor provisorische voorzieningen in tijdelijk gemeentehuis aan de Dorpsstraat [notarishuis).
- 31-01: Raadsvergadering met o.a. plan voor een raadhuis aan de markt.

Februari

Er zijn verschillende feestvergaderingen o.a. van Polymnia, S.C. Gastel, Gastel Vooruit, de Jonge Boerinnen en de Vacca. Er zijn in Gastel nog genoeg cafes om die in een korte periode te vieren.

Daarnaast houden allerlei verenigingen hun jaarvergadering o.a. S.C. Gastel, de Kabo, de Heerjansruiters en de Jonge Boeren.

- 01-02: Cyclo Cross door Helpt Elkander op de Langenberg om de kap. Janssensbeker.
- 01-02: Aanrijding tussen een personenauto en een vrachtauto van Bierbooms. Er zijn geen gewonden maar er is wel grote schade.
- 03-02: Tijdens het biljarten in cafe R. valt dhr. Q. Paantjens achterover en is op slag dood.
- 08-02: Viering van het 10-jarig bestaan van de EHBO die in 1947 door dokter van Susante was opgericht en zes verbandposten heeft o.a. in Koopmans Welvaren aan de Rijpersweg vanwege vele ongelukken tijdens de campagne.
Op de feestavond EHBO richtte dhr. Roebroeks het woord tot de 10 zusterverenigingen.
Wedstrijden in Place de Meir.
- 13-02: Declamatiedag van de jonge boerinnen te Roosendaal. Willy Voorbraak en Adrie Nelen behalen de eerste prijs en Jo van Oosterhout behaalt de tweede prijs.
- 16-02: Wielersportclub De Favoriet houdt carnavalsfeestavond in hotel Tak.
- 17-02: Feestvergadering van Gastelse Middenstand bij Sloomans op carnavalsmaandag. Prins Krijn de eerste maakt zijn entree in zaal Sloomans met grootste boer Naorus. Bij deze samenwerking van middenstand en boeren zijn honderden toeschouwers.
- 26-02: Jaarvergadering Gastelse middenstand. Er is veel werkloosheid door weinig eigen industrie,

Maart

- 05-03: Oprichtingvergadering hulpcorps Rode Kruis vanuit EHBO-afdeling Oud Gastel.
Twee bouwvallige huisjes aan de Kerkstraat (68-70) worden afgebroken en door een fraaie woning vervangen.

Gebroeders van Aken uit Stampersgat bouwen winkel met woonhuis aan de Markt [van der Heyden].

Er bestaan plannen voor belastingverhoging i.v.m. werkloosheid.

09-03: Jan van Bavel is 40 jaar Suisse in de kerk. Hij haalt het plaatsengeld op in de kerk.

13-03: Dhr. Jongenelen [85 jaar] is 70 jaar lid van de H. Familie, evenals Cees Jonkers.

25-03: Ballonnenwedstrijd t.g.v. de opening van VIVO winkel van L. van Hooydonk. Meer dan 1000 ballonnen worden in de speeltuin opgelaten.

25-03: Lezing van J. van Pol over plantenziekten voor de jonge boerenstand in het Patronaat.

Op 95-jarige leeftijd is mevrouw van Mechelen - Franken overleden. Zij was de oudste in Gastel.

F. Veraart en H. van Mechelen worden herbenoemd tot kerkmeester.

28-03: Gemeenteraadsvergadering. Gastel koopt tweede raadhuis.

In 1949 werd het Hof gekocht voor f 30.000,- voor gemeentehuis.

De verbouwing kon niet vanwege de bouwkundige toestand. Conclusie: slopen.

Er komt weer een nieuw plan, maar dat wordt in het kader van de bestedingsbeperking afgeblazen door Den Haag. Het huidige raadhuis was vanaf 1916 in gebruik en de gemeenteontvanger zakte met de geldkist door de vloer. Nu is Dorpsstraat 9 voor f 125.000 aangekocht maar aanpassing kost ook veel geld.

April

Paastridium in de KaVeWee fabriek aan de Kerkstraat.

06-04: Dhr. Ant. Aarts wordt tot priester gewijd.

10-04: Eerste bijeenkomst van het oudercomite, dat bestaat uit ouders van de beide scholen.

In Dud en Nieuw Gastel zijn er 104 werklozen. Dat is 43 promille.

13-04: Eerste H. Mis in Gastel door neomist pater Ant. Aarts. Met pastoor van der Elzen, kapelaan Dirne Danen en kapelaan Kloeg. Het koor zingt een mis van Perosi. De receptie wordt o.a. bezocht door Gastels Fanfare en Trommelaren.

Jaarvergadering van Gastelse schutterijen: in cafe Dreefzicht, Eendracht maakt macht in Place de Meir, Virtus in Medeo op de Stoof [van Oosterhout], Broederlijke liefde bij G Mies.

21 en 28-04: De Treffers houden een schiettoernooi In de drie Snoeken.

23-04: Feestvergadering voor bejaarden in het patronaat met o.a. optreden van Kunst na Arbeid.

April

Er dient zich een nieuwe partij aan voor de raadsverkiezingen: De Jongerenpartij. Op de lijst staan A. Marcelissen, A. Ernest, L. Jansen, P. van der Heyden, A. van der Lint, J. Luyks, C. van Aken, A. Vromans, L. Houtepen, C. Hagenaars en V. Voermans.

Er waren al KAB, Boeren tuinders en middenstand en Algemeen Belang.

19-04: Viering 40 jaar bestaan van de tuinbouwbond in cafe de Bont met feestredes van o.a. directeur van den Elsakker van de Oudenbossche Veiling, kapelaan Dirne, burgemeester Hofland., voorzitter Luc Moerings van de Boerenbond, hoofd De Wild van tuinbouwschool te Oudenbosch. 's Avonds traden The Golden Stars en het duo Janus van Hassel en Piet den Ouden op.

20-04: Viering van het koperen feest van de Laurentiusgroep met ouderavond, H. Mis door kapelaan Kloeg en een tentenkamp in de wei van Rade-makers met Akela L. Speek, de vaandrighs A. Heshof, N. van Mechelen en R. Veraart, baghera Aarssen en hopman de Beer.

20-04: Brand bij Schijvenaars aan de Oudendijk. Een musterdhoop brandt af.

20-04: 51^e jaarvergadering van varkensfonds in Place de Meir. De club telt 200 leden.

29-04: Koninklijke onderscheiding voor Luc Moerings. Hij krijgt de eremedaille in Goud. Hij deed veel om jongeren uit Duitsland te houden tijdens de bezetting. Hij is voorzitter van de Boerenbond, medeoprichter van de Tuindersbond en sinds 1940 gemeenteraadslid.

Pater Petrus Meesters werkzaam op Bonaire wordt Ridder in de orde van Oranje Nassau.

Hij werd in 1927 tot priester gewijd in Utrecht en werd kapelaan in Willemstad Curacao. Daarna ging hij nog naar verschillende andere locaties in de west. Hij vierde zijn zilveren jubileum in Gastel en ontmoette toen zijn broer Ivo, die missionaris te India is.

30-04: Viering Koninginnedag: Op het programma staan:

Reveille, optocht met o.a. Fanfare en Trommelaren, zanghulde, volksspelen, gekostumeerde voetbalwedstrijden, een concert door Con Amore en als afsluiting een lampionnenoptocht en Bal Champetre.

Mei

De bevolking krijgt een inenting tegen Polio.

06-05: Vanwege politieke ontwikkelingen betreffende de Jongerenpartij neemt Jos van Dongen ontslag voor aanstaande gemeenteraadsverkiezingen.

10-05: Feest van de arbeid met Lof voor leden van de KAB; kapelaan Kloeg zegent de werktuigen in congregatiezaal.

Ronde van Gastel: van Steenvoorde uit Heemstede is eerste bij de amateurs. A. van Overbeek eerste bij nieuwelingen.

Geert Traets is 40 jaar bij de BBA. Hij krijgt de zilveren Oranje Nassauspeld ook voor maatschappelijke verdiensten. Hij is loodsbaas eerste klasse. Burgemeester Hofland houdt een toespraak. Vanaf 1924 was hij secretaris van sint Raphael te Oud Gastel. Daarnaast bestuurslid van Herwonnen levenskracht, secretaris van Mgr. Mutsaertsoord, voorzitter van het varkensfonds, secretaris van stichting speeltuin, lid KAB en bestuurslid van geitenstamboek. Bovendien is hij bestuurslid van de Bedrijfsraad BBA en collectant in de kerk. Hij is 57 jaar en begon op 17-jarige leeftijd als lijnwerker bij de tram.

- 14-05: S.C. Gastel laat opnamen maken voor een nieuwe film over Gastel.
- 15 tot 17 mei: Bedevaart van de Jonge Boerinnen naar de Kapelberg en een bedevaart van de NCB Boerinnenbond naar Sint Willibrord.
- 18-05: In de Rovo draait de film 'Ontspoorde vrouwen'. Volgens de filmkeuring: streng 18 jaar!
- 20-05: Gouden kloosterjubileum van zuster Tarciscia, Maria van Merrienboer. Ze is in het klooster van de eerwaarde zusters Vincent a Paulo te Sint Nicolaas Waas [B].
- 25-05: Pastoor Smoor is 40 jaar priester in de Corneliusparochie te Roosendaal. Hij krijgt een grote huldiging. Hij was pastoor te Eede in Zeeuws Vlaanderen tijdens de bezetting. Hij werd geboren te Oud Gastel op 20 februari 1893. Hij was kapelaan in Hoeven, Bergen op Zoom, Ginneken en Stoppeldijk. Daarna pastoor te Ede. Die plaats werd eerst verwoest in 1940 en nog eens in 1944. In 1948 ging hij naar Roosendaal.

Juni

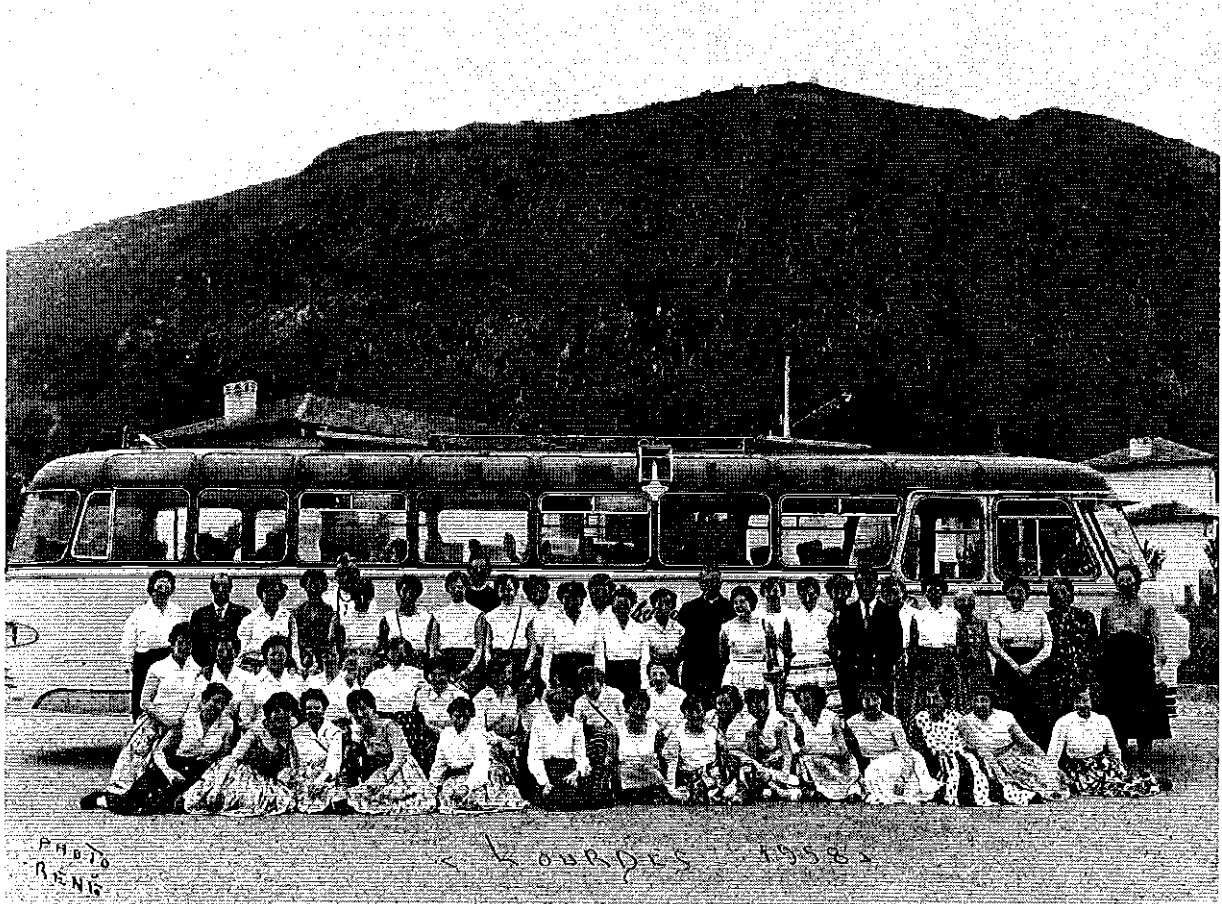
- 03-06: De Boerenbond viert het 40-jarig bestaan. Luc Moerings en Jan Brocatus zijn 40 jaar bestuurslid en Jac Meeuwissen is 30 jaar zaakvoerder. De eerste zaakvoerder was Ant. Koevoets met een pakhuis aan de Dreef. In 1920 werd de graanmaalterij van mulder van Meel overgenomen. In 1928 werd het pand verkocht aan de gemeente en werd begonnen in de voormalige school aan de Steenstraat. In 1934 kwam er een kunstmestloods aan Gastelsveer. Tijdens de bezetting kreeg het de naam Handelsmaatschappij van het Zuiden, zodat de vereniging niet opgeheven hoefde te worden.
- 03-06: Pastoor van den Elzen is 50 jaar priester. Hij was vanaf 15 mei 1911 tot 1941 kapelaan in Gastel en na een onderbreking van 10 jaar vanaf 1951 pastoor in Gastel. Dat wordt gevierd op 15 juni. Prelaat Robertus Peeters is erbij. Ook kapelaan Danen en pater A. Aarts. Er is een drukke receptie.
De restauratie van de kerktoeren vordert. De steigers zijn gedeeltelijk weggenomen. De stenen voor de restauratie komen van de voormalige St. Joannes Baptistakerk te Hoeven.

- Dhr. C. van Ginneken en J. Sloomans ontvangen een speld t.g.v. 40 jaar lidmaatschap van de brandweer.
- 07-06: Jos van Dongen zegt raadslidmaatschap op. C. Jansen volgt hem op. Halvering van werkloosheid door werk in Landbouw.
- 08-06: Sacramentsprocessie door Gastel. Oe route is: Markt, Dorpsstraat, Rijpersweg, Karolinawijk en Dorpsstraat met een rustaltaar in de Karolinastraat. Na afloop is er lof.
- 22-06: Viering van het koperen priesterjubileum van kapelaan Dirne, pater Stephanus. Hij werd geboren te Oudenbosch en tot priester gewijd op 22 december 1945 te Leuven. Vanaf juli 1957 is hij kapelaan in Gastel.
- Viering zilveren priesterjubileum van Pater van Rijsbergen. Hij is econoom aan Brakkenstein.
- 25-06: Een vrachtauto geladen met erwten voor conservenfabriek De Westhoek ramt het woonhuis van Sloomans op de Meir.
- 30-06: Raadsvergadering met verklaring van Jos van Dongen. De Jongerenpartij is een bedenkelijk experiment. 10 van de 11 kandidaten komen uit de KAB. A. van der Lint stuurt ingezonden stuk om de oprichting van de jongerenpartij te rechtvaardigen.

Juli

- 06-07: Districtssportdag van de R.K. gymnastiekbond afdeling Bergen op Zoom op het sportpark in Gastel met 1600 deelnemers.
- 08-07: De Jonge Middenstand gaat op reis naar Belgie, Monschau en Branschaaat.
- 09-07: Een reisgezelschap gaat per bus naar de Expo te Brussel.
- 09-07: Bejaardenreisje naar Europoort en Brielle. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door een gift van f 275,- van Gastel Vooruit. De reis gaat naar Bosbad Hoeven, de Krabbenbossen en Wouwsche Plantage. Na een diner te Bergen op Zoom komen de oudjes weer thuis.
- 12-07: Ingezonden stuk A. van Dongen tegen A. van der Lint. Het merendeel van de kandidaten heeft niets met politiek. Hij vindt dat de KAB-leden bij de KAB partij moeten blijven en niet een eigen zelfstandigheid moeten voeren.
- Mariahulde t.g.v. 100 jaar Lourdes.
- 13-07: Gezamenlijk concert op koer van Joannesschool door Con Amore, Polymnia, Gastelse Trommelaren en Gastels fanfare.
- 18-07: De molenaarszoon H. P. breekt zijn heup bij het afleveren van zakken meel bij bakker de Rooy te Zegge.
- 18-07: Pater Aarts gaat naar Bukavu in Afrika.
- 19-07: Jaarmarkt van Gastelse middenstand.

27-07: Er vertrekt een bus met Gastelse meisjes voor een Lourdesbedevaart. Op 5 aug. zijn ze weer terug. De reis voert via Parijs, Nevers, Rocamadour naar Lourdes en terug via Poitiers en Lisieux.

Deelnemers aan de bedevaart naar Lourdes voor de touringcar in 1958

28-07: Pater Adr. Smoor is terug uit de missie. Hij is 25 jaar priester. Con Amore krijgt f 600,- subsidie om deel te nemen aan het wereldmuziekconcours te Kerkrade.

31-07: Besteller M. Meesters neemt afscheid als postbesteller.

Augustus

03-08: Benoeming van Br. Theophile tot directeur van de schippersschool en van Br. Canisius tot econoom.

10-08: Concours Hyppique op de wei van M. Konings in het Karolinaplan. Met o.a. Graaf Engelbert uit Kruisland, Volharding uit Zundert, The Country Rider uit Oudenbosch en Prins Maurits uit Roosendaal.

15, 16 en 17-08: Clubkampioenschappen om de oogstprijz georganiseerd door wielervereniging 'Helpt Elkander' op het parcours Dreef, Vierschaarstraat en Meirstraat met als permanence cafe Dreefzicht van G. Mies met o.a. de amateurkampioen van Duitsland Rolph Wolshohl. Mar. Roks uit Bosschenhoofd wint het eindklassement.

- 23-08: Onthulling van een bronzen plaquette van J.F. Vlekke te Stampersgat. Con Amore gaat met twee bussen naar het wereldmuziekconcours te Kerkrade.
- 25-08: Huldiging van Con Amore die een eerste prijs won in Kerkrade met als dirigent Jan Jonkers.
- 29-08: Bakker Rijdsdijk viert de 101ste verjaardag. Er komen veel telegrammen uit geheel Nederland. Gastels Fanfare brengt een serenade.

September

- Gemeenteraadsvergadering met wethoudersverkiezingen. L. Vrolijk en P. Verholen worden de wethouders.
- 09-09: Zuster Christina [Petronella Dingemans] viert het 65-jarig Professie-feest. Ze woont in een klooster te Breda. Ze werd in Gastel geboren op 16 september 1870.
Gastels suikerfabriek te Stampersgat wordt gesloopt.
- 12-09: Overdracht van notariswoning voor nieuw Gemeentehuis.
- 14-09: Het kerkbestuur gaat met collectanten naar de Expo.
- 15-09: Pater P. Meesters komt voor 5 maanden verlof naar Gastel.
- 20 en 21-09: 40-jarig jubileum Sint Willibrordusvereniging van bond van werknemers in de industrie. Opgericht 18 maart 1913 door kapelaan van den Elzen.
- 23-09: Het gemeentepersoneel gaat per bus naar de Expo in Brussel.
- 26-09: Gouden Bruiloft van het echtpaar Corn. Schrauwen - Bernaerts.
In de ROVO komt Cinemascoop.
- 29-09: Gastels Fanfare brengt een aubade aan P. de Ouden de Graaf vanwege een koninklijke onderscheiding. Hij is 40 jaar werkzaam op het suikerfabriek.

Oktober

- 01-10: De bromfietsen moeten zijn voorzien van een geel plaatje.
S.C. Gastel viert het 25-jarig bestaan. L. Vrolijk is vanaf het begin voorzitter. De club is mede opgericht door kapelaan Van den Elzen. De receptie in cafe Noord Brabant wordt druk bezocht door collega verenigingen. 's Avonds is er feest in zaal Concordia. Er zijn geschenken voor L. Vrolijk, A. Van Dongen, H. van der Heyden, A. Roebers en P. van den Eynden. Ze zijn allen vanaf het begin lid van de vereniging.
- 06 en 07-10: Vertoning van de film, die in mei in Gastel was opgenomen.
Missienaakring voor pater A. Smoor die in Gastel is samen met zijn broer C. Smoor. Er is veel belangstelling.
- 18 en 19-10: Middenstandstentoonstelling in het parochiehuis met o.a. Gastel in het verleden vanwege het 55-jarig bestaan. Er zijn meer dan 1000 bezoekers. Dhr. Kremers Lambregts is de 1000 ste.

27-10: A. van Keep gunt bouw van een herenhuis voor rekening van A. Vromans aan van Oosterhout.

November

- 01-11: Dodenherdenking. Kranslegging door burgemeester Hofland. Polymnia zingt de eerste coupletten van het Engelse en het Nederlandse volkslied.
- 09-11: De gidsen verkopen klaprozen en houden een buscollecte voor de oorlogsgravenstichting. De opbrengst is f 66,-.
De werkloosheid in district Roosendaal is de helft van het provinciaal gemiddelde. Voornamelijk door seizoenswerk.
Ir. van Emden uit Delft luidt de noodklok: Onze huizen zijn over twintig jaar al krotten. Ze worden armelijk afgewerkt en voldoen later niet aan de eisen.
Sloop van cafe Koopmans Welvaren.
Overal in het land is de nieuwe rage Hoela hoep aan de orde. Met kampioenschappen te Roosendaal.
- 14-11: Drie leden van de familie Smoor zijn gelijk met verlof. Janus en Cor, missionarissen uit Afrika komen op verlof. Ze komen samen op een scooter Gastel binnen rollen. Ook zus Net uit Tanganyika komt op verlof. Ze zijn bij de orde van de Witte paters en zusters.
Cor werd in 1923 te Cartago tot priester gewijd. Hij zit in de Belgische Congo als leraar.
Pater Janus zit in Tanganyika. Hij is directeur van het katholiek onderwijs. Zij hadden als oom pater Cor en Antoon.
Net is als onderwijzeres werkzaam in Afrika.
- 18-11: Cabaretvoorstelling t.g.v. 25 jaar S.C. Gastel in de ROVO door Ensemble Engelen uit Waalwijk.
- 19-11 De Mariacongregatie bestaat 110 jaar.
Demonstratie van de jeugdafdeling van V en L. vanwege het koperen jubileum.
B & W geven opdracht aan architectenbureau Hurks te Roosendaal voor het ontwerpen van een brandweergebouw aan de Oudendijk.
- 30-11 Sinterklaas brengt voor de 34^e keer een bezoek aan Gastel. Secretarissenpenningmeester B. van Merrienboer wordt opgevolgd door N. Roebroeks.
De Gastelse schutters houden een prijsverschiëting in de Drie Snoeken t.b.v. het Wit Gele Kruis ten behoeve van de TB bestrijding. Het gebeurt op de banen van Concordia Florebit.

December

B & W stellen voor om de onderwijsvergoeding te stellen op f 35,- voor de leerlingen te Gastel en voor de schippersschool f 60,- per leerling.

11-12: Raadsvergadering.

Dhr. Berkelmans wordt benoemd tot gemeenteontvanger.

14 tot 18-12: Verschillende wijken organiseren Kerstavonden voor de Katholieke Actie.

14-12: Het kindercircus Rokinci uit Roosendaal geeft een voorstelling in het patronaat.

15-12: Aan de WIGA-wedstrijd deden meer dan 450 deelnemers mee.

15 tot 20-12: Jaarlijkse actie voor bestrijding van de bruine rat vanuit de gemeente.

Architectenbureau Hurks is gereed met de tekeningen tot verbouwing van het notarishuis tot gemeentehuis.

17-12: Wielierclub Helpt Elkander organiseert een filmsportdag. Daar worden films vertoond van o.a. de Tour de France en de opening van het Sportpark. Op de Markt wordt een wijnhandel met slijterij van P. Van der Heyden geopend. Aan de oostkant komt een groente en fruithandel van A. Havermans.

19-12: De brug van Gastelsveer is gestremd. Er rijdt een vrachtauto door het rode licht en komt midden op de brug een andere auto tegen. Bij het achteruitrijden raakt de vrachtauto met een wiel van de brug af.

20-12: Mejuffrouw Net Peeters haalt haar diploma voor maatschappelijk werkster aan de R.K. school voor maatschappelijk werk te Breda. Met aantekening algemeen maatschappelijk werk en kinderbescherming. Haar scriptie handelt over de afvloeiing van landbouw naar industrie.

Piet Peeters

Bronnen

- Brabants Nieuwsblad jaargang 1958
- Sint Laurentiusklok jaargang 1958
- Het Aanzien van 1958

HET GEBEURDE 50 JAAR GELEDEN ... IN 1959

Het jaar, waarin prinses Paola huwt met prins Albert in België, de KLM voor het eerst vliegt met de DC B een straalvliegtuig, het land hevig te lijden heeft van droogte met de nodige bosbranden, Teddy Scholten het Eurovisie-songfestival wint met 'Een Beetje', de autofabriek Daf personenauto's gaat produceren, de vertrouwde katholieke avondkrant De Maasbode fuseert met De Tijd, Nederland kiest voor de Starfighter als militair vliegtuig en Charly Gaul, kopman van de Neluxploeg, de tour verkoopt aan Bahamontes.
De gemeente telt 7596 inwoners op 1 januari 1959.

Januari

01-01: Dhr. F. Veraart wordt bevorderd tot Commies A.

04-01: De toneelvereniging Kunst na arbeid voert op Moeke Francyna. Daarbij wordt Ad. Van Hassel gehuldigd. Hij is al 25 jaar lid van deze club.

06-01: Leden van de KAJ en VKAJ doen mee aan een uurloonactie ten bate van Afrika.

Zuster Clarentie (C. Inde Wey) viert haar zilveren kloosterjubileum.

10 en 11-01: Duivenvereniging De Duikers houdt een tentoonstelling in de Drie Snoeken samen met zusterclub Het Zuiden t.g.v. het 10-jarig bestaan.

14-01: De gemeente gaat over tot aanbesteding van de verbouw van het notarishuis tot gemeentehuis.

De Jonge Boerenstand houdt behendigheidswedstrijden op de wei van J. Peeters op de Stoof.

20-01: Opgericht wordt de Gastelse judoclub Avanti met als trainer A. (Jos) Aanraad.

25-01: Jaarvergadering KAB en de Kajotters. A. van Hassel wordt de nieuwe voorzitter.

25 en 26-01: Fancy Fair in het clublokaal van V en L. aan de Markt. Dhr. Van Reusel heeft de leiding.

Wielerclub Helpt Elkander organiseert een cyclocross op de Langenberg.

27-01: De Middenstandsvereniging viert het 55-jarig bestaan en vergadert over de carnavalsviering.

28-01: C.A. Hennekam neemt na 38 jaar afscheid als gemeenteontvanger.

30-01: Stichting Sportpark besluit om zich op te heffen en de exploitatie in handen te geven van de gemeente.

Februari

01-02: Pater Cor Smoor vertrekt weer naar de missie. De openschaal collecte brengt f 600,- op.

- 07-02: In het programma Moeders wil is wet wordt oud Gastelaar M. van Nispen ge'interviewd. Hij is nu werkzaam in Sluiskil en het gaat over de verhuizing van Brabant naar Zeeuws Vlaanderen.
Jan Jonkers wordt benoemd tot dirigent van het PTT-orkest te Roosendaal.
- 08-02: Begin van een serie trainingsritten van Helpt Elkander met fietsenzegening bij het kapelletje op de Stoof.
Wielerclub De favoriet houdt het jaarlijks feestavondje in hotel Noord-Brabant.
De liefhebbers kunnen schaatsen op de vijvers van het Hof en op een weiland op de Stoof.
- 09-02: De Gastelse middenstandsvereniging viert carnaval in zaal Concordia met Prins Krijn die weer uit Amerika komt. Hij komt per spoor van Roosendaal tot hier, want de trein rijdt nog niet naar Oranjestad. [Er zijn plannen om Oranjestad te bouwen in de polder tussen Fijnaart en Willemstad].
Onder de motto: Doe mee mee'ut gebler, aandars zijde ginne echte Gasteler.
- 14-02: De gemeente krijgt rijksgoedkeuring voor de bouw van een gymnastieklokaal. Dat zal gebouwd worden in de tuin van de pastorie.
- 16-02: De gemeente krijgt toestemming om een krediet te verhogen voor de verbouwing van het notarishuis tot gemeentehuis. De gebroeders Van Aken uit Stmapersgat beginnen met de verbouwing.
De meisjesschool vraagt extra subsidie voor het nieuw verplichte vak verkeer.
- 20-02: Aquariumvereniging Natuur in huis houdt haar feestvergadering In de Drie Snoeken.
- 22-02: Toneelvereniging DVO voert 'Achter de Wolken schijnt toch de zon' op. In de ROVO voert de toneelafdeling van de jonge boerinnen 'De sombere Molen' op.
In de kerk is er een collecte voor het verkiezingsfonds van de KVP [over scheiding van kerk en staat gesproken]. Het klein-patronaat met 170 leden houdt een oudercontactdag.
De gemeenteraad van Roosendaal en Nispen benoemt de oud Gastelaar P. van Leengoed tot directeur van het Roosendaalse slachthuis.
De benoeming gaat in op 1 april.
Het Nederlands Rode Kruis krijgt een afdeling in Oud Gastel.

Maart

- 02-03: Het klein-patronaat krijgt gemeentesubsidie als gevolg van de regeling jeugdsubsidie.
- 04-03: De Sint Elisabethvereniging bestaat 50 jaar. Deze werd opgericht door pastoor Damen.

In de BBA garage vliegt een cilinder in brand. Deze kan door de brandweer verwijderd worden zodat er maar lichte schade is.

Dhr. W. de Veth wordt verkozen tot voorzitter van de katholieke smedenbond afdeling Dinteloord.

07-03: In plan Karolina wordt begonnen met riolering en bestratingswerkzaamheden.

08-03: Ter gelegenheid van het koperen jubileum van toneelvereniging DVO is er een bal en een feestavond in place de Meir.

10-03: In de ROVO wordt de film Fanfare vertoond.

12-03: De KVP wint de Tweede Kamer verkiezingen. In Gastel stemmen 371 personen op de PVDA en 3410 op de KVP en 5 op de CPN.

Bij Oostdijk wordt een schapenvierling geboren.

In Plan Karolien wordt een hertenkamp ingericht.

De PPT vervangt in de Neerstraat en Opperstraat het bovengronds telefoonnet door een kabel.

15-03: Pater C. Thijs viert 40 jaar priesterschap in Rothweil.

In het patronaat vindt de aanbesteding plaats voor een nieuw gymlokaal en de verbouwing van de Sint Joannesschool. A. en C. van Oosterhout zijn de laagste inschrijvers.

Wielrenner Gerrit Voorting geeft een lezing over het wielrennen voor de leden van het KJMV. Er is veel belangstelling.

24-03: In Hotel Noord Brabant van A. Tak breekt brand uit. Het woongedeelte ligt in puin. Het hotel zelf heeft alleen waterschade. Slager van der Horst waarschuwt de brandweer. Eerder brak er al brand uit maar die wordt zeer spoedig ontdekt.

April

01-04: V en L bestaat 12½ jaar.

De gemeente voert onderhandelingen om gronden te kopen tussen de Dreef en de Steenstraat voor woningbouw.

14-04: Bijeenkomst van gegadigden om woningwetwoningen te kopen in de Julianastraat, Wilhelminastraat en Oudendijk.

De gemeente onderneemt pogingen om woningen aan de Gastelse dijk Zuid aan te sluiten op het waterleidingnet.

16-04: F. van E. staat terecht voor de rechter omdat hij in december 1958 vier schoten heeft afgevuurd op J. T. Hij deed dit om de familie T. bang te maken. Hij krijgt als straf verbeurdverklaring van zijn revolver en vijftien weken met aftrek.

20-04: Met de bouw van een nieuw gymnastieklokaal wordt begonnen. In 1983 wordt deze weer gesloopt.

Dhr. J. Jonkers wordt benoemd als muziekleraar aan de Kweekschool te Oudenbosch.

Dhr. W. Traets wordt gehuldigd vanwege 40 jaar trouwe dienst op de Vacca. Hij werkt bij de melkontvangst.

24-04: Pater A. Smoor vertrekt weer naar de missie.

De collecte voor het nationale verjaardaggeschenk voor de koningin brengt f 386,58 op.

30-04: Helpt Elkander neemt deel aan wielervedstrijden in Feyenoord.

Op Koninginnedag is er een optocht voor de jeugd. Er is grote belangstelling voor. Daarna is er een zanghulde. In de middag is er een duivendemonstratie en een ballonnenwedstrijd. Er zijn ook volksspelen maar door het koude weer is daar weinig belangstelling voor.

's Avonds is er een gekostumeerde voetbalwedstrijd, een concert van Con Amore en een lampionnenoptocht.

Mei

01-05: Dorpscafe Rademakers wordt overgenomen door A. Mies.

S.C. Gastel en de Schutters spelen een wedstrijd voor het gezinswerk. Het wordt 4-2.

De gemeente gaat de bouw van twee woningen aan de Hendrikstraat openbaar aanbesteden. De gemeente laat een plan maken voor een nieuwe brandweergarage, een loods voor openbare werken en een dienstwoning.

Gedeputeerde Staten keuren de aanschaf van een nieuwe vuilniswagen en een brandweerauto goed.

07-05: Een jeugdig muziekgezelschap De jonge Boertjes brengt een serenade aan C. Hagenaars vanwege zijn eerste communie.

08-05 Bij het 50-jarig jubileum van VCS worden F. Buys, M. van Aart, F. van Hooydonk, J. Jansen, H. Luyten, H. van Zundert en J. Bakx koninklijk onderscheiden.

Bij een aanrijding op de driesprong Stoofstraat / Pietseweg raken Ko Rijdsdijk en zoon Piet zwaar gewond. Zij rijden met een motorfiets en verlenen geen voorrang aan een vrachtauto van J. Verstraten.

Spelende kinderen zorgen voor een brandje bij M. Brocatus. De brand wordt snel geblust zonder de brandweer.

13-05: Janus Rockx werkt 40 jaar op het melkfabriek. In de laatste jaren als portier. Hij was als nachtwaker gewapend met een revolver. Hij was oprichter van Avis Amicitia en tevens bijenhouder.

17-05: Bertus Nijman wordt koning keizer bij de kampioensverschietsingen Eendracht maakt Macht.

24-05: Gastel gaat aan de slag voor Bukumba. Er is een demonstratie van de politiehondenvereniging en een voetbalwedstrijd.

De Gastelse Kajotters voetballen tegen de Cornelisparochie en winnen met 14-0.

- 27-05: Gemeenteraadsvergadering. Er wordt bouwgrond verkocht aan de Emmastraat voor f 12,50 per m². Er wordt gevraagd om een Ulo te stichten, maar dat is een zaak van het schoolbestuur.
Er wordt zondags een vissersmis gelezen. Deze begint om 06:00 uur 's morgens.
- 31-05: Tijdens de wedstrijd S.C. Gastel 2 - Devo 2 wordt J. Lazeroms gehuldigd omdat hij 350 keer voor Gastel gespeeld heeft.

Juni

- 05-06: Eerder liet B. en W. weten geen toestemming te geven voor een Vlaamse kermis tijdens de ronde van Gastel. Na overleg met de KNUW gaat het gemeentebestuur toch overstag en zal de ronde op 23 augustus worden verreden, maar dat gaat uiteindelijk toch niet door. Gastel Vooruit huldigt Jos Aanraad. Hij werd judokampioen eerste Dan. Andere clubleden behaalden de witte, de gele en de oranje band. De kampioen wordt begeleid door de fanfare naar cafe Marktzicht gereden. De receptie wordt door talrijke verenigingen bezocht.
- 08-06: Besprekingen zijn gaande om in Gastel een Mater Arnabilisschool op te richten. Dit is voor meisjes, die geen dagonderwijs kunnen volgen omdat ze overdag werken.
GS geven toestemming om de Nieuwe weg te verbeteren. De werken beginnen in augustus.
- 23-06: Handboogschutterij Eendracht Maakt Macht viert het 125-jarig bestaan. In 1832 nam EMM deel aan landelijke wedstrijden en werd 1ste. Er waren 159 deelnemende verenigingen.
Op de feestavond kwam de liederenbundel te voorschijn die bakker Jan Knaap rond 1890 maakte met bijdragen van J.F. Vlekke. De Club is gevestigd in Place de Meir met vroeger als marketentster Naantje [van Leest]. Diverse jubilarissen worden gehuldigd: C. Verpaalen, van Ginneken, Jan Sloomans, Klaas den Ronden, Bertus Nijman, Nard Heshof en Rinus Dingenouts. In 1895 werd ook gefeest. Daar werden geconsumeerd: 15 kilo vlees, 15 kilo vis, 2 kippen, 1 vat bier [maar dat was te weinig]. Merijn Bernaerts is de huidige voorzitter.
- 24-06: Drogisterij Akkermans bestaat 50 jaar.
Dhr. Jan Wierikx wordt begraven. Hij was een van de pioniers bij de oprichting van de Volksbond en later de K.A.B. Hij was tevens voorzitter van de varkensbond. Hij was ook bestuurslid van het Wit Gele Kruis en voorzitter van handboogschutterij Amicitia op de Stoof. Hij werd 83 jaar.
De gemeente kreeg 2 woningwetwoningen voor 1959 toegewezen. Deze worden gebouwd aan de Hendrikstraat.
- 30-06: Jaarvergadering van de Boerenleenbank. Voorzitter blijft A. van Wezel. Het tegoed is ruim f 1.600.000,-. Het aantal leden is 294.

Juli

- 04-07: De *Judoclub* houdt kampioenschappen en bij de jeugd wint L. Buursteet.
- 17-07: Op een landbouwtentoonstelling te Dordrecht halen Gastelse geiten hoge prijzen. Kampioen Zuid Holland wordt D. van Wortel.
- 18-07: De middenstand houdt haar jaarmarkt met muzikale opluistering door St. Cecilia uit Stampersgat.
Dhr. N. Roebroeks slaagt voor de akte Handelskennis L.O.
- 25-07: De Sint Joannesschool krijgt in verband met verbouwingswerkzaamheden een week eerder vakantie.
- 26-07: Een collecte voor blindeninstituut Grave brengt f 165,- op.
- 30-07: A. Vromans wordt secretaris van de fanfare.
Er zijn in 1959 al 200 bosbranden geweest op de Veluwe. En op Visdonk brandt 4 ha. af.
- 30-07: De Zusters van Etten gaan de meisjesschool verlaten. Er is een afscheidsreceptie in Rovo. Ze zijn 59 jaar in Gastel geweest.
Pastoor van den Elzen is de eerste spreker. Daarna voert mevrouw Rademakers het woord. Burgemeester Hofland schetst de geschiedenis. Dokter Vonk biedt als voorzitter van het oudercomitee een geschenk aan. Inspecteur Schols prijst de school en het nieuwe hoofd C. van Zundert dankt moeder overste. Hij heeft de administratie overgenomen.

Augustus

Er is een droge zomer. In het najaar groeit er weinig gras. Onder de naam operatie Bietenkop vervoeren militairen bietenloof naar de zandgronden in Brabant als veevoer.

- 01 t/m 03-08: Gastelse kermis. Deze verloopt goed en vooral zondag is het druk. De wipclub houdt weer verschietingen.
- 22-08: Pater van Mechelen is op verlof in Gastel. Hij is vanaf oktober 1931 werkzaam als witte pater in Tanganjika.
Er worden tekeningen gemaakt voor een nieuw brandweergarage op de hoek van de Oudendijk en Koelestraat.
De gemeente geeft aan GS toestemming om bakkerij van den Eynden aan de Steenstraat te slopen.
- 28-08: Raadsvergadering; De bijdrage per leerling wordt gesteld op f 35,- per leerling in Gastel en f 37,50 in Stampersgat. Voor de VGLO f 50,- en voor de schippersschool f 60,-. Er komt een politieverordening dat er geen carbid gebruikt mag worden bij bestrijden van vogels in de fruitteelt.
Er is brand in een loods van de Boerenbond.

31-08: Op het fabrieksterrein van de Vero aan de Kloosterstraat te Roosendaal raakt Jac Rijsdijk bekneeld tussen twee vrachtauto's. Er stond een grote vrachtauto met oplegger geladen met bomen. Die wilde niet starten. De chauffeur slingerde de motor aan waarop de auto achteruit reed. De chauffeur sprong in de cabine om de auto te remmen maar het was te laat. Twee werknemers konden nog op tijd wegspringen maar Jac raakte ernstig gewond. Kort daarna is hij in het ziekenhuis overleden. Jac. werd op 11-11-1941 te Oud Gastel geboren.

September

- 01-09: A. van de Lint wordt benoemd tot adjunctirecteur aan de L.T.S. te Oudenbosch.
Juffrouw Feddes wordt benoemd tot hoofd van de (VGLO) Maria Presentatieschool.
- 07-09: Het echtpaar J. Vreugde - Schijven van de Kralen viert de gouden bruiloft.
- 08-09: Brand in een stroklamp van H. A. op de Langenberg.
- 10-09: Er worden zittingen gehouden om bezwaren in te kunnen dienen tegen de plannen om de rijksweg 17 aan te leggen. Dit kan ook tegen de onteigening van gronden voor de weg. De gemeente zal bezwaar aantekenen tegen het feit dat voor de kruising met de Roosendaalsebaan geen viaduct is voorzien (het zal daar erg druk worden].
De kolenkachels in de Joanneschool worden vervangen door een CV-installatie.
- 19-09: Het echtpaar van der Heyden - Houtepen op de Stoof viert de gouden bruiloft.
Dhr. C. Magielse slaagt voor herenkapper.
Dhr. P. van Merrienboer wordt tot priester gewijd aan het seminarie te Hoeven.
- 21-09: Mevrouw Vromans - Speek en W. Buurmans worden benoemd tot leraressen aan de Bernardusschool als vervanger van T. Arnouts wegens ziekte.
- 23-09: Helpt Elkander gaat naar de clubkampioenschappen in Wijk bij Duurstede. O.a. P. van der Horst uit Klundert en Bas Malipaard vice wereldkampioen op de weg.
- 24-09: Voor de eerste maal wordt er een modeshow gehouden in zaal Concordia.
Dhr. A. Paantjens neemt ontslag als jeugdleider van S.C. Gastel.
- 26-09: Wielervirus besmette J. Crul. Hij kwam in Gastel te wonen t.o. de Rovo en daar was H.E. gevestigd. Hij wilde in zijn trouw een hobby en werd in 1952 erbij gehaald door voorzitter J. Engelen. Hij woont in de Irenestraat en is nog secretaris van HE.

Oktober

- 03-10: Con Amore geeft een concert t.g.v. de burgemeesterfeesten op de Markt.
- 03 en 04-10: Feesten t.g.v. zilveren burgemeestersjubileum.
Het begint met een H. Mis te Stampersgat, gevolgd door een in Gastel. Vervolgens is er een huldiging door ca. 1100 kinderen op het schoolplein van de Bernardusschool.
Om 14:00 uur is er een receptie in Stampersgat en om 15:00 uur in Gastel.
Van de inwoners krijgt de burgemeester een TV toestel en van de ambtenaren een tafeltje voor de TV.
Na de receptie met toespraken is er een defile van Gastelse verenigingen.
In het gemeentehuis worden twee marmeren platen aangebracht met de namen van gevallen Gastelaren in de Tweede Wereldoorlog.
- 12-10: De vrachtauto van Veraart verliest bij de kerk een lading stro en verspert zodoende de weg.
- 15-10: De aanhoudende droogte leidt tot een catastrofe, de ergste sinds de watersnood.
Enkele gemeentelui stoken afval op in een van de oude woningen op de Markt die binnenkort worden afgebroken. Het huisje vat vlam en er ontstaat een gevaarlijke situatie op de Markt. De brandweer kan erger voorkomen.
P. van Onzenoort wordt de leider van de komende volkstelling.
- 18-10: Het Roosendaals kindercircus Rokinci van Piet Jongenelen en Toos Musters geeft drie voorstellingen in het patronaat.
De Jonge Middenstand viert het 25-jarig bestaan van hun vereniging in het jeugdhuis.
Er wordt een grondonderzoek in Gastel gehouden. Dit om de vruchtbaarheid van de gronden te bepalen in verband met de onteigeningen voor Rijksweg 17.
Op het kruispunt Markt / Dijkgat vindt een aanrijding plaats tussen twee motorrijders M. en v.d. K.. Er is alleen materiele schade.
Er is weer een aanrijding tussen een vrachtauto en een bestelwagentje op kruispunt van Kerkstraat en Markt.
- 22-10: Broeder Canisius overlijdt plotseling. Kapelaan Kloeg wordt directeur van het kerkkoor.
- 23-10: Op de Markt worden een tweetal gemeentewoningen gesloopt.
- 31-10: Ter gelegenheid van de 15^e herdenking van de bevrijding is er een stille tocht naar het Herdenkingskruis aan de Veerkensweg. Broeder Theophile houdt een herdenkingsrede. De burgemeester legt een krans en het Engelse en Nederlandse volkslied worden gezongen. Kapelaan P. Dirne doet een afsluitingsgebed.

November

- 08-11: Er worden woningen in het buitengebied aangesloten op de waterleiding. Daarna zijn er nog maar twee woningen niet aangesloten.
Er zijn grondboringen in verband met het verkrijgen van zand voor Rijksweg 17.
- 10-11: Door Rijkswaterstaat wordt een gedeelte van Rijksweg 17 aanbesteed van Zevenbergen Pelikaan tot de aansluiting van rijksweg 56 bij Roosendaal.
Tussen Oudenbosch en Gastel zal een ongelijkvloerse kruising komen en tussen Gastel en Roosendaal een gelijkvloerse.
- 13-11: Pastoor W. Janssens volgt pastoor van den Elzen op. Die gaat met emeritaat. Kapelaan Kloeg gaat naar Oudenbosch en in Gastel komt kapelaan J. Zegers.
- 20-11: Pastoor van den Elzen overlijdt. Deken van Mierlo installeert pastoor Janssens. Dit gaat zonder plechtigheden vanwege het overlijden van emiritus pastoor van den Elzen.
- 27-11: Einde operatie bietenkop. De militairen reden 3700 ritten.
Receptie t.g.v. nieuwe pastoor W. Janssens.

December

- 12-12: Oprichting van een schaakclub bij Sloomans. Voorzitter wordt dhr. A. Buckens.
- 19-12: Optreden van Con Amore in zaal Blommerde te Standdaarbuiten.
- 20-12: Jan Jonkers slaagt aan het conservatorium voor kerkmuziek.
Pater Antonissen houdt zijn afscheidsprek en gaat weer naar de missie.
De Bernardusschool krijgt nieuwe meubels voor de hoogste klassen.
- 24-12: De vrouwelijke leden van de Katholieke Aktie bezorgen kerstpakketten bij de zieken.
- 25-12: Voor de eerste maal begint de Kerstnacht mis om 00.00 uur.
- 28-12: S.C. Gastel gaat de winterstop in op plaats 2 van de vierde klasse amateurvoetbal.

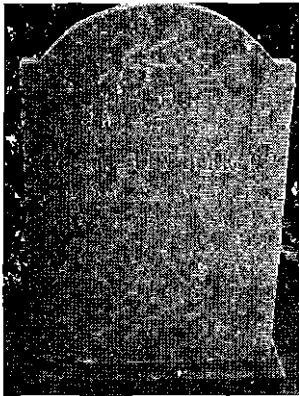
P. Peeters

Bronnen:

- Brabants Nieuwsblad jaargang 1959
- Sint Laurentiusklok jaargang 1959

11 MEI 1940

EN EEN MAN UIT ZEELAND

"Zeg Piet, witte jij dat er een oorlogsslachtoffer begraven ligt op het protestants kerkhof in Gastel?"

Dat vroegen ze mij zo'n jaar geleden.

Ik ging kijken en jawel. Op het kerkhof lag begraven ene Gideon den Dekker gesneuveld te Oud Gastel op 11 mei 1940 en geboren te Hoedekenskerke op 7 december 1907.

Het leek me een idee uit te zoeken wie er achter die naam zat.

Navragen bij protestantse gemeenteleden bracht me niet verder, maar een zoektocht op internet naar archief Borssele liet me weten dat Gideon er een van een tweeling was en wie zijn ouders waren.

Via het Niod kwam ik er achter dat hij niet als militair gesneuveld was maar bij verdere navraag kwam ik erachter dat hij chauffeur was.

Na een oproep in de Schelde Bode kwam ik in contact met een broer van Gideon den Dekker die me een en ander kon vertellen uit de dagen van mei 1940.

In verschillende publicaties o.a. van broeder Theophile, Jac Laros en Johan van Merrienboer over de meidagen van veertig werd melding gedaan over een beschieting van het melkfabriek op 11 mei 1940, waarbij direct omkwamen Cornelius Verdult en **een man uit Zeeland**. Bij die beschieting werd Christiaan Rockx zwaar gewond. Hij overleed op 6 juni 1940 in het ziekenhuis te Roosendaal.

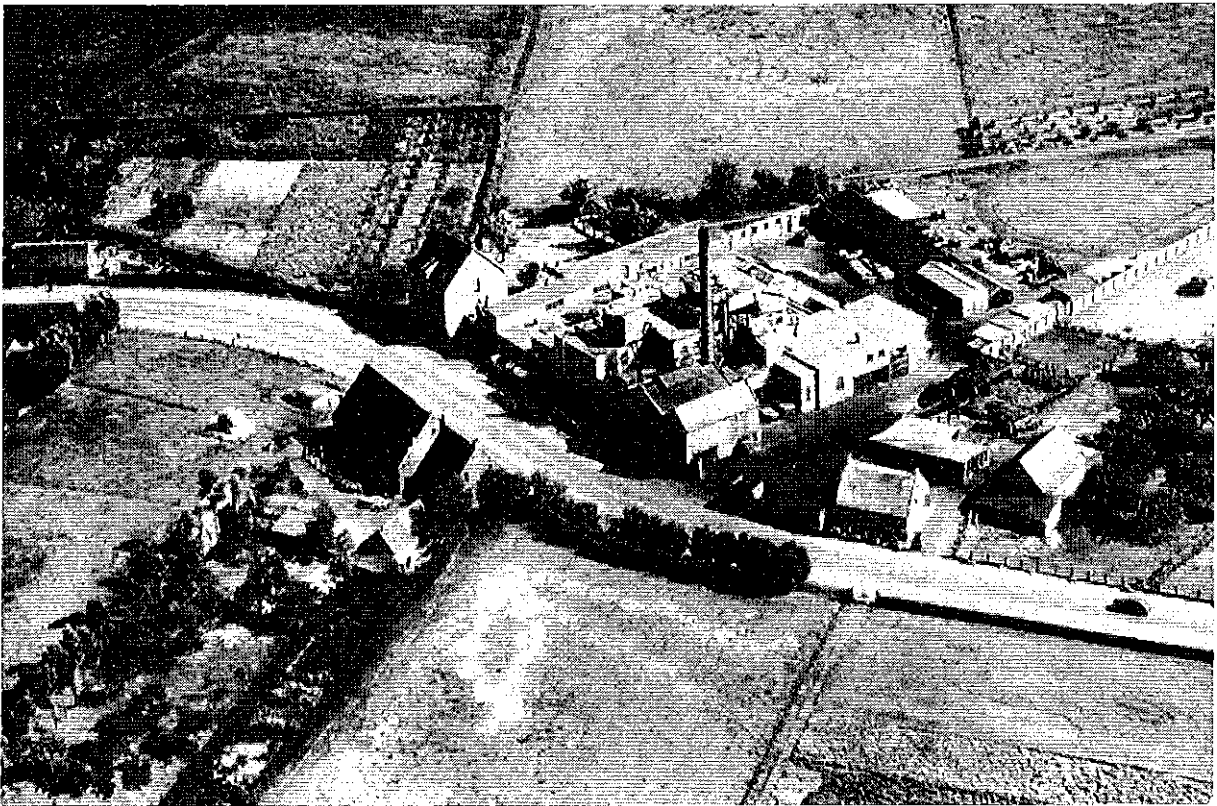
Broeder Theophile Nijman die een serie dagboeken schreef met veel Gastelse geschiedenis schrijft erover:

11 mei: Rond een uur in de middag hoorden we hevige knallen. Er was waarschijnlijk een luchtgevecht boven Gastel. Vele mensen liepen of fietsten naar de Vacca [het melkfabriek aan de Steenstraat P.P.] Daar was een ongeluk gebeurd. Het idee binnenblijven kenden we toen nog niet. Een man was op slag dood. Een boer die tegenover het fabriek woonde was zwaar gewond.

Later in zijn boekje De bevrijding van Oud Gastel en Stampersgat staat bij de lijst van slachtoffers vermeld:

11 mei: De Gastelaar Cornelis Verduld en een man uit Zeeland.

En de laatstgenoemde betrof dan Gideon den Dekker.

Steenstraat met melkfabriek Vacca 1942

Vooraf

Op 10 mei 1940 werd ons land overvallen door het Duitse leger.

Het front aan de grens met Duitsland werd spoedig doorbroken. Het plan was dat het Nederlandse leger zich zou terugtrekken uit de Peel Raam stelling en zich naar het westen zou begeven naar vesting Holland o.a. via de Moerdijk-bruggen. Die werden al gauw bezet door Duitse parachutisten.

De plannen moesten dus gewijzigd worden en het leger zou zich dan terugtrekken in de richting van Zeeland.

Als gevolg van een afspraak die eerder gedaan was kwam het Franse leger ons land te hulp.

De Franse generale staf had al een plan opgesteld voor het geval dat Duitsland ons land zou binnenvallen. De Fransen wilden voorkomen dat de Duitsers hun land zouden binnenvallen en wilden dan ook het front zover mogelijk van hun eigen land houden. Ze kwamen al op de 10^e mei in Zeeland en in de loop van de avond ook al in West-Brabant.

Doel was om zover mogelijk naar het oosten op te rukken.

Daarvoor werd de weg Bergen op Zoom, Roosendaal, Breda bestemd.

Dat ging zo verder op 11 mei.

Delen van het Nederlandse leger waren intussen op terugtocht door het Brabantse land maar mochten daarvoor de weg Bergen op Zoom, Roosendaal Breda niet gebruiken. Zij moesten vanuit Breda via Etten Hoeven, Oudenbosch, Oud Gastel naar Roosendaal, waar een commandopost zou worden ingericht.

Die routes werden door de Luftwaffe bestookt. Op de elfde mei rond een uur in de middag vielen in Etten tientallen doden onder burgers en Franse militairen. Doelwit waren vooral kruispunten van wegen en vrachtauto's.

Ook Roosendaal werd gebombardeerd. Daarom werd besloten om de commandopost in Bergen op Zoom in te richten.

De terugtocht van het Nederlandse leger verliep tengevolge daarvan vanuit Breda via Etten, Hoeven, Oudenbosch, Oud Gastel, Kruisland in de richting van Bergen op Zoom.

Op 11 mei zien kort na een uur twee Gastelse Rijksveldwachters drie Duitse vliegtuigen op een hoogte van ca. 400 meter koers zetten in de richting van het melkfabriek Vacca. Als die vliegtuigen daar zijn horen ze een harde knal en mitrailleurvuur. Ze rijden naar het melkfabriek en zien daar twee lijken liggen. Het waren de stoffelijke overschotten van:

- Cornelis Verdult geboren in Oud Gastel 16 juni 1903 wonende te Roosendaal chauffeur en
- Giede den Dekker, oud 32 jaar, wonende te Hoedenkenskerke, tevens chauffeur.

Bij deze bomaanval zijn ook nog vier personen gewond onder wie Christiaan Rockx, landbouwer, wonende in Oud Gastel.

Als aanvulling wordt vermeld dat de vliegtuigen een zwart kruis op de vleugels hebben waaruit wordt geconcludeerd dat het om Duitse vliegtuigen ging.

Bovendien wordt vermeld dat het fabriek aan de voorkant en de zijkant zwaar beschadigd is en in de schoorsteen een gat zit.

TELEFOON: NUD-GASTEL NO. 8	<i>"Hollandia"</i>	HOOFDKANTOOR TE VLAARDINGEN
TELEGRAM-ADRES: VACCA-OUDEGASTEL	<i>Hollandsche Fabrick van Melkproducten en Voedingsmiddelen, N.V.</i>	
na te schrijven aan:		
<i>Afdeling: Ref. ^{uwv} enre</i>	<i>Oud-Gastel</i>	28 Mei 1940
H/JH.		
Gemeente Oud-en Nieuw Gastel.		
Mijne Heeren,		
Hieronder gelieve U een opgave aan te treffen van de oorlogsschade aan Gebouwen en Materiaal, veroorzaakt door het luchtbombardement op 11 Mei 1940 waarbij onze fabriek werd getroffen:		
Reparatiekosten fabrieksgebouwen en schoorsteen	1010.34	
aluminium melktanks op vrachtauto's	250.---	
Reparatiekosten aan vrachtauto's	1260.34	
	647.---	
T O T A A L	1907.34	
Hoogachtend, pp. "HOLLANDIA" N.V. <i>[Handwritten signature]</i>		

Opgave van de oorlogsschade aan de Vacca

Wie was Gideon den Dekker?

Gideon den Dekker was het derde kind in het grote gezin van Christiaan de Dekker 1875-1943, arbeider te Hoedekenskerke en Elisabeth Griep 1884-1927.

Hij werd tesamen met zijn tweelingzus Hendrica geboren te Hoedekenskerke op 7 december 1907.

Het gezin waarin Gideon geboren werd zou 14 kinderen tellen. Een zusje overleed op tienjarige leeftijd en de jongste zou maar 2 dagen worden. Er waren na 1926 nog twaalf kinderen over en van hen viel Gideon als eerste weg.

Het gezin was niet veel geluk beschoren. Op 20 september 1927 overlijdt moeder Elisabeth op 42-jarige leeftijd. Tweelingzus Henrica moet dan het grote gezin verzorgen en het gevolg is dat ze pas op 47-jarige leeftijd trouwt. Zij overlijdt in Goes in 1996.

De oudste zus, Maria, is op het moment van overlijden van haar moeder twee jaar getrouwd. Ze heeft dan al een gezin met kleine kinderen. Dat gezin eindigt dramatisch. In 1929 overlijden kort na elkaar twee van haar kinderen en zichzelf. Haar man overlijdt twee jaar later en laat dan een kind als wees achter.

De oudste broer vertrekt in de jaren 30 naar Indie en komt na de oorlog in Nederland terug. Hij overlijdt later in Bronbeek.

In de jaren dertig heeft de familie den Dekker een landbouwbedrijf en beginnen Cees en Gideon een transportbedrijf. Ze kopen twee vrachtauto's bij Maizarac in Bergen op Zoom.

Ze vervoeren zand en grind en melk.

Gideon [Giede zoals hij genoemd wordt] rijdt met de melkauto. Om 06:30 uur gaat hij op route. Hij heeft een bijrijder bij zich die helpt met het laden. Tot april 1940 is dat Jo van Liere. Hij haalt melkbussen op bij de boeren in de omgeving van Goes en Middelburg.

De melk wordt naar melkfabriek Vacca te Oud Gastel gebracht. Ze rijden daar via Bergen op Zoom en Wouw naar toe.

Als ze bij het fabriek aankomen is het op de middag. Dan eten ze daar hun boterhammen op en kopen melk bij het fabriek, 3 cent voor een kop gewone melk en 5 cent voor een kop chocolademelk.

Ze krijgen op de zaterdagen melkgeld mee

Gideon [midden] voor zijn vrachtauto

voor de melkveehouders. Dat geld zit in enveloppen geklemd aan de lege bussen die ze mee retour nemen.

Die moeten dan stuk voor stuk weer afgeleverd worden en zo zijn ze daar een hele dag mee doende.

Vanaf april 1940 rijdt neef Cees Pikkaert mee als bijrijder.

Als op 10 mei de oorlog uitbreekt gaat Gideon toch op route met de melkauto (een Chevrolet).

Hij rijdt dan langs versperringen bij Bergen op Zoom. Er staan daar een tweetal muren dwars op de weg met een smalle doorgang waar auto's maar een voor een doorkunnen.

Ook liggen er bomen naast de weg, die als versperring over de weg gediend hadden maar nu opzij gelegd waren. Nederland had als gevolg van de neutraliteitspolitiek namelijk ook versperringen aangebracht aan de zuidgrens en die werden verwijderd toen het Franse leger als bondgenoot ons land binnentrok.

Ook op zaterdag 11 mei gaat hij met zijn neef op route. Daar gaat wel enige discussie aan vooraf, want intussen vorderen de Duitsers in Brabant. Gideon besluit toch om te gaan.

De achterblijvers kijken hem nog na tot hij de hoek van de Kerkstraat omrijdt.

Maar de meeste zorgen maken vader den Dekker en zijn kinderen zich over zoon Jan die in de meidagen in militaire dienst is in het Biltse Fort bij Utrecht.

Ze rijden weer langs de versperringen en moeten dan ook Franse troepen gezien hebben die zowel via Vlissingen over de Zeeuwse weg als ook via Putte Brabant binnentrekken.

Ze kunnen echter ongestoord Gastel bereiken en leveren de melk af. Ze gaan langs de portiersloge om papieren op te halen en Gideon maakt nog even voor het fabriek een praatje met Cees Verdult een andere chauffeur en Christiaan Rockx, die tegenover het fabriek woont. Op dat moment worden het fabriek en de vrachtauto's bestookt vanuit de lucht waarbij Gideon, Cees Verdult, Christiaan Rockx en nog enkele andere personen door granaatscherven worden getroffen.

Gideon is op slag dood, Cees Verdult leeft nog even en Christiaan Rockx is zwaar gewond en wordt naar het ziekenhuis te Roosendaal overgebracht.

Het boek 'Soldaten kwamen en gingen' beschrijft het vervolg.

"Op Pinkstermaandag 13 mei 1940 werd te midden van krijgrumoer en het geronk van overvliegende Heinkels het stoffelijk overschot van Gideon overgebracht naar het Nederlands Hervormde Kerkhof aan de Steenstraat in Gastel. Het was niet mogelijk om het lichaam te vervoeren naar Hoedenkenskerke, want daar werd nog strijd geleverd. Hij werd begraven in een haastig gedolven graf.

Rooms Katholieke mensen legden hem af, kisten en begroeven hem en over het graf klonk het woord des Heren uit de mond van een Rooms Katholiek geestelijke. De dood en het gemeenschappelijke gevaar deden alle verschillen vergeten. Was het maar immer

Hoe, waar, wanneer ik sterven moet."

John

Deur Dekker grison, een hoes en satig, pare, gehore
 en monneve & Koedekenstrie, chaupfure, korn van
 vent Dekker, Churthias, Churthouwer, monneve &
 Koedekenstrie en van griep, E. Lindebe, onlezen

De Ambtenaar van den burgerlijken stand,

J. J. M. M. M.

De Ambtenaar van den burgerlijken stand

A black and white portrait of a man with dark hair, wearing a dark suit jacket, a light-colored shirt, and a dark tie with white polka dots. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a light, textured gray.

Na lange tijd kreeg ik toch via het gemeentearchief het adres van een dochter van Cornelius Verdult en

ook die kon me vertellen over haar vader die ze op negenjarige leeftijd verloor. Cees werd op 18 juni 1903 als negende kind uit een gezin met 11 kinderen geboren te Oud Gastel aan de Steenstraat als zoon van Marijn Verdult en Johanna Mies.

Hij trouwde op 24 mei 1927 te Roosendaal met Francina Verhelst en ging aan de Gastelseweg in Roosendaal wonen.

Hij was chauffeur en reed met een vrachtauto van de firma de Bookelaar voor de Vacca in Oud Gastel.

Hij moest 's morgens om 05:00 uur opstaan en reed dan met de fiets naar het melkfabriek om daar de vrachtauto op te halen.

Dan haalde hij bij de boeren de melk op en bracht dan vanuit het fabriek de getapte melk weer terug bij de boeren. Die vroegen dan wel eens om de bussen op een bepaalde plek te zetten en voor dat dienstje werd hij dan wel beloond met spek, zult of graan en dat bracht wat extra's in huis.

Tijdens zijn huwelijk kwamen er twee dochters, Adriana en Johanna en een zoon Marinus.

Op tien mei 1940 reed hij naar het fabriek en zei: "Er is van alles aan de hand en ze weten er niets van." [Het was 's morgens vroeg]

Op die dag kreeg zijn jongste dochttertje een ongeluk en de nacht erop bleef hij beneden bij zijn dochttertje slapen, want hij wilde haar niet alleen beneden laten.

De andere dag 11 mei ging hij weer vroeg van huis om zijn route te doen.

Rond de middag was hij bij het fabriek en wilde langs zijn moeder gaan die nog in de Steenstraat woonde.

Die was echter niet thuis en zodoende ging hij weer terug naar het fabriek.

Daar stonden o.a. Christiaan Rockx en Gideon den Dekker naar vliegtuigen te kijken met de opmerking: "Het zijn Fransen." In werkelijkheid waren het echter Duitsers die granaten afvuurden onder andere op melktanks en bij die aanval werden zij getroffen met het bovengenoemde gevolg.

Een broer van Cees [oom Lau] bracht het droevige nieuws thuis en de vrouw van Cees wilde naar het fabriek om te kijken, maar dat werd haar afgeraden vanwege de verwondingen.

De andere dag ging een buurman kijken. Dat was niet zonder gevaar, want onderweg moest hij vaak een toevlucht nemen in een sloot vanwege beschietingen uit de lucht. Er heerste een paniekstemming en men was al bezig om Cees te begraven in Oud Gastel.

De echtgenote van Cees wilde dat hij in Roosendaal begraven zou worden, maar de moeder van Cees vond dat hij in Gastel begraven zou blijven, omdat hij in Gastel was geboren.

Het overlijden van Cees werd gemeld bij burgemeester Prinsen in Roosendaal die bij dat bericht vertelde dat Cees het eerste oorlogsslachtoffer van Roosendaal was.

Na zes weken werd het lichaam van Cees toch herbegraven in Roosendaal na een dienst in de Heilig Hartkerk.

Na het overlijden van Cees viel een stuk inkomen weg, terwijl toch bijvoorbeeld de huishuur het zelfde bleef. En natuurlijk ook de extraatjes kwamen niet meer.

Adriana moest dan ook al heel vroeg gaan werken om wat meer inkomen te hebben.

In 1944 werd het station van Roosendaal vaak gebombardeerd en uit angst daarvoor ging moeder met de kinderen naar Stampersgat en trok in bij oom Lau.

Die ging te voet naar Roosendaal met de duwkar om bedden op te halen, zodat de familie kon blijven slapen. Als dekens hadden ze schuimlappen van het suikerfabriek.

Moeder moest om de veertien dagen te voet vanuit Stampersgat naar Roosendaal om haar pensioen op te halen.

Na de oorlog kwam er op zekere dag iemand van het fabriek om te praten over het inkomen en dat werd toen gelukkig wat aangepast.

Vervolgens hoorde moeder jaren na de oorlog via een kennis van de stichting 40-45 die voor uitkeringen voor oorlogsslachtoffers regelde en kreeg na een tijd een oproep om bij de sociale dienst te verschijnen. Ze kreeg toen ineens een flink bedrag uitgekeerd. Er kwam toen uit, dat vader Cees een vergeten oorlogsslachtoffer was geweest. Van toen af had het gezin een redelijk inkomen.

Moeder is uiteindelijk in 1995 gestorven.

Nr. S.R.
Verdult
Cornelis

Heden den 11 Mei
negentienhonderd veertig verscheen voor mij, Ambtenaar van den burger-
lijken stand der gemeente Oud. en Nieuw Gastel:
den Bouwmeester, Antoonius,
oud 45 en veertig jaren, bankwerker
wonende te Roosendaal in Nijssen
die verklaarde, daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, dat op
elf Mei dezes jaars,
des, na middags te 11 uur, in deze gemeente is overleden:
Verdult, Cornelis, oud 51 en 1/2 jaren
geboren alhier, wonende te Roosendaal in
Schaffers, echtgenoot van Michiels, Franciska
dochter van Verdult, Maryn Jacobus, overleden in
van Nieuw, Johanna Maria Maas, wende begrafenis,
wonende alhier

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

De Ambtenaar van den burgerlijken stand,

[Handwritten signature] *[Handwritten signature]*

Overlijdensakte Cornelis Verdult

Christiaan Rockx werd te Oud Gastel geboren als zoon van Johannes Rockx en Cornelia Marcelissen op 22 april 1884.

Hij trouwde in Oud Gastel op 9 mei 1916 met Adriana Muys.

Hij woonde aan de Steenstraat op de boerderij tegenover het fabriek ten tijde van het bombardement. Hij was naar buiten gekomen, gealarmeerd door het geluid van de vliegtuigen en dat werd hem noodlottig.

Hij werd naar het ziekenhuis te Roosendaal vervoerd en daar geopereerd. Op 6 juni 1940 is hij alsnog overleden aan de gevolgen van zijn verwondingen die hij opliep op 11 mei 1940.

Hij liet zijn echtgenote en zoon Johannes achter.

Piet Peeters

27. 11. 1913

ingelicheeren een ingewijde de kweek alreer naar acties
en byzich, van het jaeren, byzich, kweek, natuurs
wonende, middelen met het ingelicheeren naar overzich van gemeen-
de, verklaarde, daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, dat op
Rogersaalen helpen, voornamelijk dat deuren op dezen jaeren,
des het middelen te fine omstijlt nu, in deze gemeente is overleden:
het namiddag nu het men is overleden: Roeder, Christiaan,
van het ingelicheeren, jaeren, landbouwen, gehoort en monde
aiken, verhoort, naar huys, assina naam, laas
naar Roeder, Johannes en nu h arellien, Roeder,
beiden overleden.

De Ambtenaar van den burgerlijken stand.

of Mr. Child

OORLOGSVLUCHTELINGEN EN EVACUÉS IN OUD GASTEL

1940-1945

Inleiding

Dit is een vervolg op een eerder artikel over dit onderwerp, verschenen in het jaarboek 1994 van onze Heemkundekring.

Zoals bekend kwamen bij het begin van de oorlog, op 10 mei 1940 reeds de eerste vluchtelingen in ons dorp aan uit de richting Klundert en Zevenbergen en omliggende poldergebieden. Zij werden eerst opgevangen bij het toenmalige broederklooster in de Veerkensweg en later doorverwezen naar de opvangadressen in het dorp. Er was hier een apart vluchtelingencomite voor opgericht, dat in samenwerking met het gemeentebestuur de opvang regelde. Er waren een groot aantal mensen bereid gevonden, tegen vergoeding, deze vluchtelingen eten en onderdak te geven. Een van de actiefste mensen van het comite was de bekende broeder Theophile Nijman. Rond 950 mensen hebben toen een korte tijd in ons dorp verbleven. Na de overgave op 14 mei 1940 konden deze mensen weer snel terug naar huis.

Vluchtelingen uit Oost en West Souburg en elders

Een tweede golf oorlogsvluchtelingen begon vanaf augustus 1942 ons dorp binnen te stromen, te beginnen met de evacues uit Oost en West Souburg. Dit was in die tijd een aparte gemeente, gelegen onder Vlissingen. In 1966 is de gemeente opgeheven en in zijn geheel bij Vlissingen gevoegd. De Duitse machthebbers namen al eerder maatregelen langs de Nederlandse kustlijn om een eventuele geallieerde invasie te voorkomen. Het onder water zetten van grote gebieden land was een geeigend middel hiervoor. Dit ging natuurlijk ten koste van veel menselijk leed, daar duizenden mensen werden gedwongen huis en have achter te laten en te vertrekken naar een andere landstreek. Deze operatie werd door de toenmalige Duitse overheid met behulp van Nederlandse politie en ambtenaren strikt geregeld en uitgevoerd. Per provincie werden er bureaus opgericht, zogenoemde B.O.'s ofwel Bureaus Ontruiming en bureaus Vluchtelingenhulp. In Zeeland was het gevestigd in Middelburg en in Noord Brabant o.a. in Breda. Verder was er hulp van het Rode Kruis en ook de lokale vluchtelingencomites deden hun best de pijn voor de vluchtelingen te verlichten. In de archieven van de gemeente Vlissingen zijn nog talrijke gegevens over deze volksverhuizing te vinden met lange lijsten met namen en adressen van vluchtelingen en waar ze heen moesten gaan. Ook is er briefwisseling over de opvang van deze evacues tussen beide gemeentebesturen en de burgemeesters, te weten Stermerding van Oost en West Souburg en Hofland van Oud en Nieuw Gastel. Vanuit het departement van Binnenlandse Zaken werden door de Duitse overheid de plaatsen aangewezen, die ontruimd moesten worden en tevens ook de plaatsen, waar de evacues naar toe moesten gaan. Als men zelf een nieuw

adres had gevonden, kon dat met toestemming worden goedgekeurd, maar vestiging in de kustprovincies werd niet toegestaan! In circulaire's werd bekend gemaakt wat de mensen mee mochten nemen aan goederen en spullen, ongeveer 35 kg. per persoon. De grotere spullen zouden, voorzien van naam en adres, door het gemeentebestuur in loods en ter plaatse worden opgeslagen. De huissleutels dienden, nadat de huizen waren verzegeld, door betrokkenen te worden ingeleverd en zouden in de gemeentekluis worden bewaard en later weer opgehaald kunnen worden. Dat daar door het oorlogsgeweld, de overstromingen en de bombardementen en na een driejarig verblijf elders niets meer van terecht is gekomen, kunt u wel begrijpen. Sommige evacuees konden zelfs niet terug naar huis na de oorlog, omdat hun huis door iemand anders in beslag was genomen! En de meeste spullen waren spoorloos verdwenen. Het duurde voor sommige evacuees tot 1947 voordat ze terug naar huis konden. Sommigen zijn zelfs niet meer terug gegaan en bleven elders gehuisvest.

GEMEENTE Oost- en West Souburg.

Ton vervolg op mijn mededeeling van 6 Augustus j.l. bericht ik aan U en aan de ingevolge mijn kennisgeving tot evacuatie aangewezen personen het volgende:

Het tijdstip van vertrek uit de gemeente is bepaald op:

..... Augustus 1942 te uur.

Plaats van samenkomst voor het vertrek is *hulpstation Souburg*

Een ieder, die voor evacuatie is aangewezen, drage nauwlettend zorg met zijn bagage ten minste een half uur tevoren op de plaats van samenkomst aanwezig te zijn.

Vanaf deze plaats wordt in de dorpen, behalve in Souburg en Arnhem, mei autobussen gereden naar het vertrekstation.

De vertrekstations zijn:

voor de gemeente Vlissingen: station Vlissingen.
 " " " Souburg: hulpstation Souburg.
 " " " Arnhem: station Arnhem.
 voor de overige gemeenten op Walcheren: station Middelburg.

Voor de te evacueren personen uit deze gemeente is als vlucht-
 oord-gemeente aangewezen: *Land van de Meerpolder*

In laatstbedoelde gemeente zal U na aankomst door de zorg van den Burgemeester een evacuatie-adres aldaar worden aangewezen.

Dit laatste geldt vanzelfsprekend niet voor hen, die zelf een evacuatie-adres hebben gekozen en daarvan aan mij mededeeling hebben gedaan. Voor deze categorie personen geldt ook het gestelde in mijn kennisgeving van 6 Augustus 1942 onder „Geldelijke voorzieningen“.

Indien onder de te evacueren personen zieken en andere personen zich bevinden, die ingevolge verklaring van den behandelenden geneesheer beslist niet in staat zijn per autobus en per spoor met de overige bevolking te evacueren, dient daarvan onder overlegging van de medische verklaring aan mij onverwijld mededeeling te worden gedaan. Voor deze gevallen zullen dan bijzondere maatregelen worden genomen.

7 Augustus 1942.

De Burgemeester,

Beemster

FORMA 1 - 100 RECHT, MIDD. BUREAU

Het komt mij wenschelijk voor U een overzicht te geven van de Evacuatievoorschriften, voorzover die voor U van belang zijn.

Alleen op vertoon van het persoonsbewijs met de aantekening „geëvacueerd“ zullen distributiebescheiden worden uitgereikt en evacuatie- en inkwartieringssteun worden toegekend.

Alle aanvragen om geldelijke tegemoetkoming en om teruggaaf van transportkosten moeten geschieden aan den Burgemeester van de nieuwe gemeente. Deze beslist daarover.

Indien noodzakelijk, wordt betaald — onder uitdrukkelijk voorbehoud van het recht van terugvordering van of verhaal op de vluchteling of diens onderhoudsplichtigen —:

I. Wegens inkwartiering bij particulieren:

- a. voor huisvesting en voeding per dag:
 - voor den eersten persoon f 1,—
 - voor den tweeden persoon f 0,90;
 - voor elken verderen persoon en voor kinderen beneden 14 jaar f 0,75;
- b. voor huisvesting, zonder voeding, in dezelfde volgorde als onder a.: f 0,25, f 0,20 en f 0,10;
- c. voor voeding zonder huisvesting f 0,60 per dag per persoon.

II. Wegens inkwartiering in een tehuis, kamp, barak of inrichting, staande onder bestuur of toezicht:

- a. voor huisvesting en voeding per dag per persoon f 0,70;
- b. voor huisvesting, zonder voeding, per persoon f 0,10.

III. Aan vluchtelingen, die ingekwartierd zijn bij particulieren of ondergebracht zijn in een tehuis, kamp, barak of inrichting (dus niet aan hen, die steun genieten, wegens voorziening in eigen huisvesting), kan zakgeld worden verstrekt ten bedrage van:

- voor alleen-levend f 1,— per week;
- voor een echtpaar f 1,50 per week;
- voor een kind van 18 jaar en ouder f 0,50 per week;
- voor een kind beneden 18 jaar f 0,25 per week.

IV. Aan vluchtelingen, die in eigen huisvesting voorzien kan zoo nodig een steunbedrag worden verleend overeenkomende met de, door het Rijk goedgekeurde, steunregeling van het vluchttoord.

Wanneer ten behoeve van of aan vluchtelingen, uitkeering wordt verleend, wordt hen in mindering gebracht:

- a. $\frac{2}{3}$ der ouderdomsrente, invaliditeitsrente, ongevallenrente, weezen- en weduwenrente en pensioenen;
- b. overige — niet d.w.r. arbeid verkregen inkomsten: geheel;
- c. $\frac{2}{3}$ der d.w.r. alle gezinsleden — d.w.r. arbeid verkregen — inkomsten;
- d. de uitkeeringen uit de werklozenkassen, op gelijke wijze als voor werkloze arbeiders geschiedt.

Bij gebleken behoefte kunnen aan hen, die buiten de aangewezen vluchttoorden onderdak hebben gezocht, op hun verzoek de transportkosten 3e klasse worden vergoed.

FORMA 1 - 100 RECHT, MIDD. BUREAU

Niet voor uitkeering komen in aanmerking personen, die in staat zijn, of geacht kunnen worden in staat te zijn, hetzij uit eigen middelen, hetzij uit die van onderhoudsplichtigen, hetzij met anderen steun dan die van overheidswege, in het onderhoud van zich en hun gezin te voorzien en personen die het voornemen te kennen geven zich blijvend in het vluchtoord te vestigen, met ingang van hun opneming in het Bevolkingsregister aldaar.

Vluchtelingen, die zelf een vluchtoord hebben gekozen en om een of andere reden dit adres willen verlaten en naar één der aangewezen vluchttoorden willen gaan, moeten daarvan aangifte doen bij den Burgemeester der Gemeente waaruit zij geëvacueerd zijn. Mot wenschen inzake de keuze van een vluchtoord zal dan, indien mogelijk, rekening worden gehouden.

Vluchtelingen die zonder toestemming van den Burgemeester van het vluchtoord, veranderen van kwartier of woning, hetzij binnen, hetzij buiten het vluchtoord of tijdelijk bij anderen gaan logeeren, verliezen elke aanspraak op vergoeding. Alleen in bijzondere gevallen kan dan opnieuw vergoeding worden verleend.

Vluchtelingen, in wier huisvesting en onderhoud van overheidswege moet worden voorzien, zullen uitsluitend door bemiddeling van den Directeur van het Bureau Afvoer Burgerbevolking in andere gemeente mogen ondergebracht of opgenomen worden, dan wel in hunne woongemeente mogen terugkeeren.

Augustus 1942,

De Burgemeester,

D I E N S T
DEPARTEMENT VAN
BINNENLANDSCHE
ZAKEN

Aan

No. 1161

Kennisgeving tot evacuatie met voorschriften.

De reis van de evacuees uit Oost en West Souburg naar Oud Gastel in augustus 1942

Zoals uit alles blijkt ging de Duitse overheid heel snel en slinks te werk, om de ontruiming van de Zeeuwse steden en dorpen zo veel mogelijk geruisloos en snel te laten verlopen. Ze waren zoals bekend 'grundlich' in het organiseren. Begin augustus 1942 kregen de mensen pas de eerste bekendmakingen te horen van hun eigen evacuatie. Op 7 augustus 1942 werd bekend gemaakt, naar welke plaatsen de mensen zouden vertrekken. Heel de gemeente Oost en West Souburg moest vertrekken, enkele ter plaatse noodzakelijke personen uitgezonderd. We noemen slagers, bakkers, ambtenaren, gemeentewerklieden en politie, bewakingspersoneel, enz.

In 1940 had de gemeente Oost en West Souburg 5500 inwoners en 1646 huizen. Van die 5500 inwoners gingen er veel naar Heinekenszand (1000), Wolfaartsdijk (500), Kattendijke (350), West Brabant (800), eigen adres (1000).

In Oud Gastel en Stampersgat kwamen er 252 terecht, waarvan 18 op Stampersgat.

Op 7 augustus 1942 werd er bekend gemaakt, dat men op donderdag 13 augustus met de trein van 16:00 uur van hulpstation Souburg naar Roosendaal zou vertrekken en vandaar met de bus naar Oud en Nieuw Gastel. Burgemeester Stermerding stuurde 11 augustus 1942 aan de betrokkenen onderstaande brief:

GEMEENTE OOST EN WEST SOUBURG

No1213
Onderwerp;
Evacuatie.

Oost en West Souburg, 11 augustus 1942
Aan de inwoners van Oost en West Souburg,

In verband met de evacuatie op Donderdag a.s. van een deel der bevolking naar Oud en Nieuw Gastel deel ik u het volgende mede.

In de eerste plaats dient een ieder zijn goede burgerschapszin te tonen door de mede inwoners der gemeente, die deze moeten verlaten, met raad en daad bij te staan. Ik twijfel er niet aan of alle mogelijke hulp zal aan de vertrekkenden worden verleend.

Dan doe ik een beroep op alle inwoners met paarden en wagens om deze beschikbaar te stellen voor het vervoer van bagage, eerst naar het centrale punt, zijnde de vergaderlokalen achter de gereformeerde kerk, welke daartoe belangeloos beschikbaar zijn gesteld. Die bagage dienst reeds op woensdag klaar te staan voor verzending, elk pak voorzien van een etiket of label met duidelijke aanwijzing van naam en tegenwoordig adres van de eigenaar. Ook kinderwagens en rijwielen kunnen evenals matrassen, boven het gewicht van ten hoogste 70 kg per persoon worden verzonden.

Zij, die hun goederen willen laten afhalen, moeten daarvan zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk woensdagmorgen twaalf uur mededeling doen aan onderstaande adressen van de wijk, waartoe men behoort. Verzoeken, die later dan twaalf uur binnen komen lopen gevaar niet meer behandeld te kunnen worden.

(volgt een lijst met wijken en straten en aanmeldingsadressen in Oost en West Souburg)

De te evacueren goederen worden met een afzonderlijk goederentrein verzonden, en dienen dus reeds Woensdag te worden meegegeven met de wagens enz, die daar eveneens belangeloos. voor worden beschikbaar gesteld. De bagage wordt dan Donderdag naar Vlissingen vervoerd. Wat u behoort te verzenden staat vermeld in de circulaire van 6 augustus j.l., waarvan de lezing ten zeerste wordt aanbevolen.

Wat het personenvervoer betreft wijs ik u er op, dat de trein om 16:00 uur van het station Souburg vertrekt. De te evacueren personen moeten echter uiterlijk om 15:15 uur bij het hulpstation aanwezig zijn. Voor hen, voor wie het wachten bezwaarlijk is zijn de cafes van Korff en Lammertsma beschikbaar gesteld om aldaar te wachten, tot het ogenblik van vertrek, terwijl op het hulpperron stoelen zullen worden geplaatst voor de evacuanten.

Voor de ouden van dagen en invaliden, die bezwaarlijk naar het hulpstation kunnen lopen, zullen enkele auto's en rijtuigen, welke laatste vrijwillig ten gebruike zijn gesteld, beschikbaar zijn om die mensen naar het station te vervoeren. Zij, die daarvoor in aanmerking wensen te komen kunnen daarvan zo spoedig mogelijk opgaf verstrekken ter gemeentesecretarie.

Nogmaals wordt er op gewezen, dat voor het vertrek het persoonsbewijs van alle vertrekkenden ter gemeentesecretarie moet worden afgetekend. daar dan alleen in het vluchtoord nieuwe distributiebescheiden [bonnen enz.] worden verstrekt en evacuatie-

steun of inkwartieringssteun wordt uitbetaald.

Voor hen, die een eigen evacuatieadres hebben, zij vermeld, dat de reiskosten van personen en goederen eveneens worden vergoed door het Rijk, waarvoor men zich terstond na aankomst moet aanmelden bij de burgemeester van het vluchttoord.

Een ieder die bij het ophalen der bagage op woensdag en bij de verzending daarvan op donderdag behulpzaam wil zijn, gelieve zich zo spoedig mogelijk ter gemeente-secretarie te melden.

De Burgemeester van Oost. en West Souburg,
STEMERDING.

GEMEENTE OOST- en WEST-SOUBURG.																																					
No. 1213	Oost- en West-Souburg, 11 Augustus 1942.																																				
Onderwerp:	Aan de inwoners van Oost- en West-Souburg,																																				
Evacuatie.																																					
In verband met de evacuatie op Donderdag a.s. van een deel der bevolking naar Oud- en Nieuw-Gastel deel ik U het volgende mede. In de eerste plaats dient een ieder zijn goede burgerschap te toonen door de mede-inwoners der gemeente, die deze moeten verlaten, met raad en daad bij te staan. Ik twijfel er niet aan of alle mogelijke hulp zal aan de vertrekkenden worden verleend. Dan doe ik een beroep op alle bezitters van paarden met wagens en deze beschikbaar te stellen voor het vervoer van de bagage, eerst naar het centrale punt, zijnde de vergaderlokalen achter de Oudekerk, welke daartoe belangeloos beschikbaar zijn gesteld. Die bagage dient reeds op Woensdag klaar te staan voor de verzending, elk pak voorzien van een etiket of label met duidelijke aanduiding van naam en tegenwoordig adres van den eigenaar. Ook kinderwagens en rijwielen kunnen evenals matrassen, boven het gewicht van ten hoogste 20 k.g. per persoon worden verzonden. Zij die hun goederen willen laten afhalen moeten daarvan zoo spoedig mogelijk doch uiterlijk Woensdag-morgen twaalf uur mededeeling doen aan onderstaande adressen van de wijk waartoe men behoort. Verzoeken die later dan twaalf uur binnen komen loopen gevaar niet meer behandeld te kunnen worden. <table border="1"><thead><tr><th>Wijk</th><th>Aanmeldingsadres</th></tr></thead><tbody><tr><td>Groote Abeele</td><td>de Heer J.D.P. de Smit (gem. architect)</td></tr><tr><td>Middelburgsche straat</td><td>de Heer C.A. Jobse, Middelburgsche straat 62</td></tr><tr><td>Nieuwe Abeele</td><td>de Heer A.P. Walraven, Abeelsche Weg 1</td></tr><tr><td>Nieuwe Vlissingescheweg</td><td>de Heer A.J. de Beer, Nw. Vlissingescheweg 133</td></tr><tr><td>Vrijburgstr., Tuindorp, en de Heer J. Goedbloed, wethouder, Vrijburgstr. 15</td><td></td></tr><tr><td>Marnixplein, Zandweg</td><td>de Heer C.J. de Vlieger, bakker, Marnixplein 14</td></tr><tr><td>Nieuwe Vlissingescheweg</td><td></td></tr><tr><td>Kanaalstraat, Bernweg,</td><td></td></tr><tr><td>Spoorstraat, Braamstraat</td><td>de Heer M.K. van Duijvenvoorde, Bernweg 3</td></tr><tr><td>en Becluststraat</td><td></td></tr><tr><td>Dijkstraat, Nieuwstraat</td><td></td></tr><tr><td>V. Teijlingenstraat, Buitenveldstraat en Badweg</td><td>de Heer J. de Priester, wethouder van Teijlingenstraat 21</td></tr><tr><td>Vlissingescheweg, Dam,</td><td></td></tr><tr><td>Woningbouw, Rorenstraat,</td><td></td></tr><tr><td>Anjellerenstraat, Se- ringenstraat en</td><td>de Heer C. Leijne, leedgieter, Vlissingescheweg 15</td></tr><tr><td>Burchtstraat</td><td></td></tr><tr><td>Ritthemsche straat, Paaspoortstraat, Oranjeplein</td><td>de Heer J. de Bruijn, Oranjeplein 50</td></tr></tbody></table> De te evacueeren goederen worden met een afzonderlijken gezamenlijke trein verzonden en dienen dus reeds Woensdag te worden medegegeven met de wagens, welke daartoe belangeloos voor worden beschikbaar gesteld. De bagage wordt dan Donderdag naar Vlissingen vervoerd. Wat U behoort te vermelden staat vermeld in de circulaire van 6 Augustus j.l. waarvan de lezing ten zeerste wordt aanbevolen. Wat het personenvervoer betreft, wijs ik er U op, dat de trein om 16 uur van het hulpstation Souburg vertrekt. De te evacueeren personen moeten echter om uiterlijk 15.15 uur bij het hulpstation aanwezig zijn. Voor hen voor wie het wachten bezwaarlijk is zijn de café's van de heeren Korff en Lamartins beschikbaar gesteld om aldaar te wachten tot het oogenblik van vertrek, terwijl op het hulpperron stelen zullen worden geplaatst voor de evacueanten. Voor de ouden van dagen en invaliden, die bezwaarlijk naar het hulpstation kunnen loopen, zullen enkele auto's en rijtuigen, welke laatste vrijwillig ten gebruikte zijn gesteld, beschikbaar zijn om die menschen naar het station te vervoeren. Zij die daarvoor in aanmerking wenschen te komen kunnen daarvan zoo spoedig mogelijk opgaaf verstrekken ter gemeente-secretarie. Nogmaals wordt er op gewezen, dat vóór het vertrek het persoonsbewijs van alle vertrekkenden ter gemeente-secretarie moet worden afgegeven, daar dan alleen in het vluchttoord nieuwe distributiebeschikkingen worden verstrekt en evacuatie-steun of inkwartieringssteun wordt uitbetaald. Voor hen die een eigen evacuatie-adres hebben, zij vermeld, dat de reiskosten van personen en goederen eveneens worden vergoed door het Rijk, waarvoor men zich terstond na aankomst moet aanmelden bij den Burgemeester van het vluchttoord. Een ieder die bij het ophalen der bagage op Woensdag en bij de verzending daarvan op Donderdag behulpzaam wil zijn, gelieve zich zoo spoedig mogelijk ter gemeente-secretarie te melden. De Burgemeester van Oost- en West-Souburg, STEMERDING.		Wijk	Aanmeldingsadres	Groote Abeele	de Heer J.D.P. de Smit (gem. architect)	Middelburgsche straat	de Heer C.A. Jobse, Middelburgsche straat 62	Nieuwe Abeele	de Heer A.P. Walraven, Abeelsche Weg 1	Nieuwe Vlissingescheweg	de Heer A.J. de Beer, Nw. Vlissingescheweg 133	Vrijburgstr., Tuindorp, en de Heer J. Goedbloed, wethouder, Vrijburgstr. 15		Marnixplein, Zandweg	de Heer C.J. de Vlieger, bakker, Marnixplein 14	Nieuwe Vlissingescheweg		Kanaalstraat, Bernweg,		Spoorstraat, Braamstraat	de Heer M.K. van Duijvenvoorde, Bernweg 3	en Becluststraat		Dijkstraat, Nieuwstraat		V. Teijlingenstraat, Buitenveldstraat en Badweg	de Heer J. de Priester, wethouder van Teijlingenstraat 21	Vlissingescheweg, Dam,		Woningbouw, Rorenstraat,		Anjellerenstraat, Se- ringenstraat en	de Heer C. Leijne, leedgieter, Vlissingescheweg 15	Burchtstraat		Ritthemsche straat, Paaspoortstraat, Oranjeplein	de Heer J. de Bruijn, Oranjeplein 50
Wijk	Aanmeldingsadres																																				
Groote Abeele	de Heer J.D.P. de Smit (gem. architect)																																				
Middelburgsche straat	de Heer C.A. Jobse, Middelburgsche straat 62																																				
Nieuwe Abeele	de Heer A.P. Walraven, Abeelsche Weg 1																																				
Nieuwe Vlissingescheweg	de Heer A.J. de Beer, Nw. Vlissingescheweg 133																																				
Vrijburgstr., Tuindorp, en de Heer J. Goedbloed, wethouder, Vrijburgstr. 15																																					
Marnixplein, Zandweg	de Heer C.J. de Vlieger, bakker, Marnixplein 14																																				
Nieuwe Vlissingescheweg																																					
Kanaalstraat, Bernweg,																																					
Spoorstraat, Braamstraat	de Heer M.K. van Duijvenvoorde, Bernweg 3																																				
en Becluststraat																																					
Dijkstraat, Nieuwstraat																																					
V. Teijlingenstraat, Buitenveldstraat en Badweg	de Heer J. de Priester, wethouder van Teijlingenstraat 21																																				
Vlissingescheweg, Dam,																																					
Woningbouw, Rorenstraat,																																					
Anjellerenstraat, Se- ringenstraat en	de Heer C. Leijne, leedgieter, Vlissingescheweg 15																																				
Burchtstraat																																					
Ritthemsche straat, Paaspoortstraat, Oranjeplein	de Heer J. de Bruijn, Oranjeplein 50																																				

Aankomst en opvang in Oud Gastel op donderdagavond 13 augustus 1942

Na een lange en vermoeiende trein- en busreis kwamen de vluchtelingen in de vooravond aan in Oud Gastel. Het plaatselijke vluchtelingencomité, eerst onder leiding van Mr. H. Mastboom had zijn voorbereidend werk goed gedaan. Het werd ondersteund door het gemeentebestuur, burgemeester Hofland en enkele ambtenaren, waaronder vooral de heer Toine Timmermans genoemd mag worden. De heer Mastboom bedankte als voorzitter, vlak voor de vluchtelingen aankwamen, waarna Br. Theophile Nijman de leiding kreeg. Het comité had een lijst van inkwartieringsadressen opgesteld. Eerst was er wel wat huiver geweest bij de plaatselijke bevolking, maar toen bleek, dat er een redelijke vergoeding tegenover stond, gaf de opvang weinig problemen meer! De evacuees werden

eerst door burgemeester Hofland en het comite verwelkomd bij het broederklooster in het Patronaat aan de Veerkensweg, waar koffie en een broodje beschikbaar werd gesteld.

Daarna werden de vluchtelingen aan de inwoners van Oud Gastel voorgesteld, waar zij zouden gaan verblijven.

Een circulaire uit augustus 1942 vermeldde onderstaande inkwartieringsvergoedingen, o.a.:

1. Wegens inkwartiering bij particulieren:
 - a. voor huisvesting en voeding per dag:

voor den eersten persoon	f 1,-
voor den tweeden persoon	f 0,90
voor elken verderen persoon	
en voor kinderen beneden 18 jaar	f 0,75
 - b. voor huisvesting, zonder voeding, in dezelfde volgorde als onder a: f 0,25, f 0,20 en f 0,10
 - c. voor voeding, zonder huisvesting f 0,60 per dag per persoon
2. Wegens inkwartiering in een tehuis, kamp, barak of inrichting, staande onder bestuur of toezicht:
 - a. voor huisvesting en voeding per dag per persoon f 0,70
 - b. voor huisvesting, zonder voeding, per persoon f 0,10
3. Aan vluchtelingen, die ingekwartierd zijn enz, **kan** zakgeld worden verstrekt ten bedrage van:

Voor alleen levenden	f 1,-	per week
Voor een echtpaar	f 1,50	per week
Voor een kind van 18 jaar en ouder	f 0,50	per week
Voor een kind beneden 18 jaar	f 0,25	per week

De circulaire had nog veel meer bepalingen, dus dit gaf al spoedig aanleiding tot ongenoegen bij vluchtelingen en inwoners en de ambtenaren klaagden, dat een goede controle onuitvoerbaar was.

Al op 23 september 1942 schreef het Gastelse gemeentebestuur een brief 'op poten' naar het Bureau Vluchtelingen zorg Noord-Brabant te Breda met o.a. de volgende klachten:

- De vergoedingen waren te laag.
(Ze werden al direct aangepast tot f 1,25, f 1,15 en f 1,- per dag].
- Ook het zakgeld vond men veel te laag en ook de vrijlating van f 4,- van eigen inkomsten, daar men daar kleding, schoeisel, reiskosten, belasting enz. **zelf** van moest betalen.
- Wat te doen met onwillige betalers, wat te doen met vluchtelingen die zonder toestemming zelf een nieuw verhuisadres opzochten, wat te doen met de vaste lasten van de vluchtelingen, hoe de eigen inkomsten van mensen te controleren, wat wordt er gedaan aan de brandstoffenvoorziening voor vluchtelingen enz.

Een nauwkeurige lijst met deze vluchtelingen en hun inkwartieringsadressen is er [nog] niet beschikbaar, ook niet in het archief te Vlissingen.

Wel is er een brief van 2 maart 1943 van de gemeente Oud en Nieuw Gastel over de Culturele verzorging der geëvacueerden met de opgave van evacuatie-dichtheid.

In Oud Gastel en Stampersgat samen zaten 252 personen, waarvan in Oud Gastel 206, in Stampersgat 18 en in een kindertehuis in Oud Gastel 28.

Het milieu van de evacues wordt omschreven als volgt: "De geëvacueerden, die in deze gemeente vertoeven zijn meest eenvoudige burgers, de meesten zijn gepensioneerd van de zeevaart, rustende kleine boeren en landarbeiders, enkele van de betere stand, zoals een oud-burgemeester, doch ook enkele van de laagste stand als galanterieventer en bedeeden.

Ook heeft het elkaar leren kennen en het zich schikken in hun lot door de geëvacueerden geleidelijk aan mede gewerkt tot meer tevredenheid tussen kwartier-nemers en kwartiergevers. Vooral bestaat daar eensgezindheid waar geëvacueerden bereid zijn in het huishouden of in het bedrijf van een kwartiergever lichte bezigheden te verrichten," schrijft de burgemeester.

Ook kon hij niet voldoen aan alle voorschriften voor een goede opvang.

"Zo is het verstrekken van afzonderlijke kamers en het niet mogen slapen op zolder niet altijd mogelijk. De bewoners slapen zelf vaak op zolder in verband met de omstandigheid, dat hier in oude huizen geen afzonderlijke slaapkamers zijn gebouwd. De vroeger aanwezige bedstede is vaak tot kast of bergruimte omgevormd en dus zijn er op zolder slaapplekken ingericht. Vaak verlangen geëvacueerden ook niet naar een slaapkamer, omdat zij dit thuis ook niet gewend zijn." Dit aldus de burgemeester, al lijkt de laatste zin mij wel een gemakkelijke 'dooddoener'!

Ten aanzien van hun culturele verzorging wordt opgemerkt, dat de evacues niet veeleisend zijn. Er worden muziekavonden en toneeluitvoeringen gehouden en af en toe een lezing over een heemkundig onderwerp. De godsdienstige verzorging geschiedt door de plaatselijk dominee van der Horst en zijn helpers. Aan het departement van Volksvoorlichting en Kunsten is verzocht om toezending van lectuur. Overigens kunnen zij ook gebruik maken van de plaatselijke R.K. Openbare Leeszaal en Uitleenbibliotheek van Roosendaal.

Gemeente Oud- en Nieuw Gastel.

(Personeel Oud-Gastel)

No. 77

OUD GASTEL, 2 Maart 1943.

ONDERWERP: Kulturele verzorging geëvacueerden.

Ter voldoening aan het gevraagde in de op 4 Febr 1943 in het stadhuis te Breda gehouden bespreking over het ontwerp 'De kulturele verzorging van geëvacueerden', deel ik U volgendes mede:

- Opgeve van de plaatsen (bebouwde kanten) waar de evacués gemakkelijker kunnen samenkwamen: kom Oud-Gastel.
- Opgeve van de evacuatielidichtheid: In Oud-Gastel in Stampersgat nummer 263, waarvan in Oud-Gastel: 300, in Stampersgat 16, en in een kind tehuis te Oud-Gastel 29.
- Opgeve van het milieu naar het de meekomen voortkomen. De geëvacueerden die in deze gemeente vertoeven zijn meest de eenvoudige burgerij, de meesten zijn gepensioneerden van de 60-70 jaren, rustende kleingroothandels en kleinhandelaren, enkelen van de betere stand, voornamelijk een oud-burgemeester, doch ook enkelen van de laagste standen als galanteriehandels en bederfden.
- Opgeve van de opgedane ervaringen. De verplicht geëvacueerden bestaan in hoofdzaak uit menschen geheel of gedeeltelijk ten laste van het Rijk komen. Ten aanzien van het verlaten van kwartier is het opgevallend dat de meest met aardse goederen bedeelden vaak het meest vreesden zijn in de hun toegewezen kwartieren. In het algemeen waren de inwoners in het begin huiverig op geëvacueerden op te nemen. Na de laatste verbodiging van kwartier gelden is in deze houding echter wijziging gekomen. Ook heeft het elkaar leren kennen en het zich schikken in hun lot door de geëvacueerden geleidelijk aan mede gewerkt tot meer terredigheid tussen kwartiergevers en kwartierneemers. Vooral bestaat daar een geruststelling naar de geëvacueerden bereid zijn in het huishouden of in het bedrijf van den kwartiergever lichtte bezit te verrichten. De kindertank voorkomende onzekerheden omtrent vloeren thans voort uit het niet of niet tijdig willig afstaan door geëvacueerden van distributieschikden. Het zou in verband daarmee gewenscht zijn, de distributieschikden die noodig zijn voor huisvesting en voeding der geëvacueerden te doen uitveken aan de kwartiergevers in plaats van aan de geëvacueerden.

Typ. Coll. Tim.

AAN
Het Departement van Volksverlichting en Kunsten
te 's-GRAVENHAGE

- Sommige -

Sommige voorchriften ten aanzien van de geëvacueerden blijken in de praktijk niet tijdig uitvoerbaar terwijl de geëvacueerden daarop ook geen prijs stellen. Zo is het verkrijgen van afzonderlijke kamers en het niet mogen slapen op solder niet altijd mogelijk. De bewoners slapen zelf vaak op solder in verband met de ostandigheid dat hier in oude huizen geen afzonderlijke slaapkamers zijn gebouwd. De vroeger aanwezige 'bedstede' is vaak tot kast of bergruimte omgevormd en zijn op solder alsappt een ingericht. Vaak verlangen geëvacueerden ook niet naar een slaapkamer zij dit bij hun eigen inkom ook niet gewend zijn. De verspreiding die betaald wordt voor het verlaten van kwartier en die welk verlaten wordt voor het voorzien in eigen huisvesting loopt wel zeer sterk uiteen. Als voorbeeld hier mee ik U aanhalen dat voor een a-sociaal gezin van 7 pers. dat een eigen inkom heeft van f.15,- per week, aan de kwartiergevers eerst f.75,- per week werd betaald terwijl, het gezin wegens zijn a-sociaal toestand in eigen huisvesting is moeten gaan voorzien, dit gezin van de f.15,- per week de trokken rond te komen. Ten aanzien van de culturele verzorging zij opgemerkt, dat in deze gemeente geëvacueerden op grond van hun aardheid en het milieu waaruit zij voortkomen niet veelal zijn. Kwartier worden thans voorbereidingen getroffen om hen en dan te vergaaten op tooniel en muziek, uitvoeringen en hen lesingen te houden over huiskunde. In de ontmoetingsplaats houden zij zich bezig met het bespreken van eenvoudige spelen onder het genot van een kopje thee of koffie. De godsdienstige verzorging geschiedt door een ter plaats gevestigde domine, Drs. van der Horst in zijn helpers.

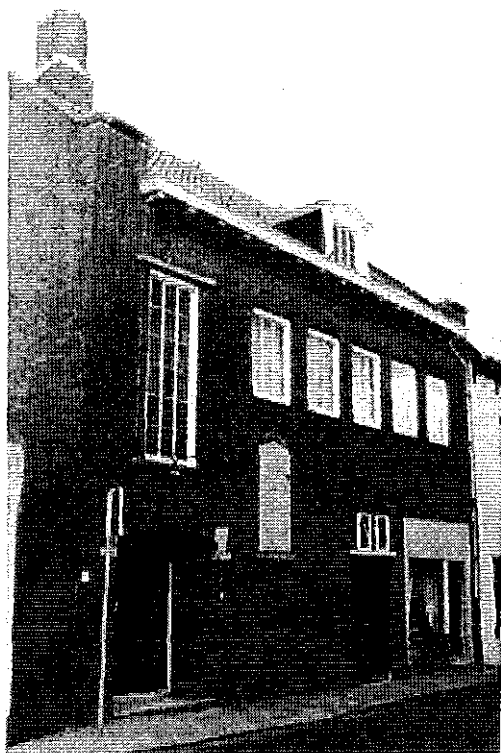
Opgeve omtrent boeken. Aan het Departement van Volksverlichting en Kunsten is verzoekt om toezending van leetuur. De gewenschte kunnen de geëvacueerden gebruik maken van de C gevestigde afdeling van de R. A. Ombare Leeszaal en liit' bibliotheek van Moesendaal.

Ik vertrouw U met het vorenstaande voldoende te hebben inlicht.

De BURGEMEESTER VAN OUD- EN NIEUW GASTEL,

W. J. van der Horst

Het kindertehuis 'Het Zwaluwnest' in het Jeugdhuis St. Ludgardis [1942-1945]

Ludgardusgesticht, Kerkstraat 11

Dat er in het Jeugdhuis, St. Ludgardus geheten, [nu Kerkstraat 11, te Oud Gastel] onder de oorlog kinderen verbleven was niet veel Gastelaren bekend. Het jeugdhuis was in 1938 gebouwd en het staat er nu nog. Het vluchtelingencomité zal er natuurlijk van op de hoogte zijn geweest. De naam wordt genoemd noemd. Het was een particuliere organisatie met aan het hoofd een verpleegster uit Arnhem, bekend als zuster Dop. Van wijlen broeder Theophile Nijman had ik vernomen, dat daar ook enkele Joodse kinderen in ondergebracht waren. om hun deportatie naar kamp Westerbork en een latere zekere dood in een Duits concentratiekamp te voorkomen. Ook dokter van 't Hullenaar en kapelaan Peeters waren ervan op de hoogte. In de 'Herinneringen' van bovengenoemde broeder Theophile komt er een aanduiding van voor.

Maar een echte bevestiging was en is nooit tevoorschijn gekomen.

Een bezoek aan het gemeentearchief te Vlissingen leverde geen nieuwe gegevens op.

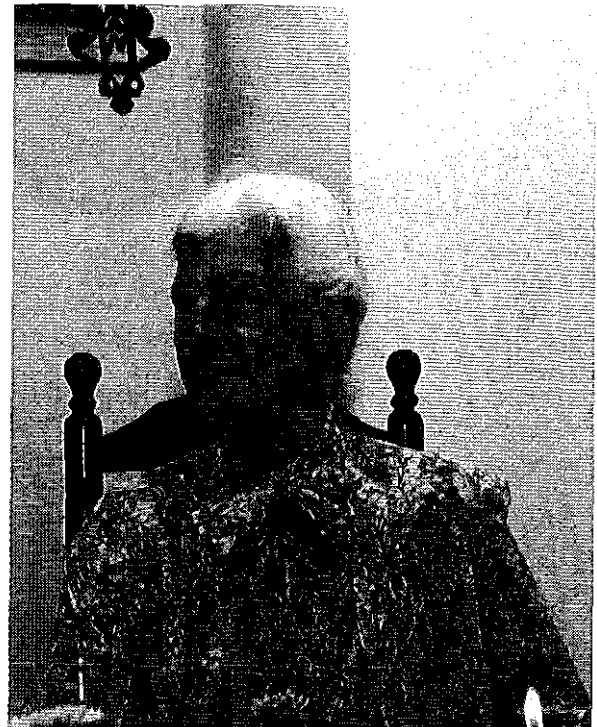
Tot slot publiceerde ik een bericht in de Vlissingse Bode en daarin deed ik een oproep aan de lezers om te reageren als zij nog iets wisten van het oorlogsverblijf van Oost en West Souburgse vluchtelingen in Oud Gastel en speciaal in het kindertehuis 'Het Zwaluwnest' van zuster Dop. Daar dit meer als 65 jaar geleden is, waren mijn verwachtingen niet al te hoog meer. Toch ontving ik enkele reacties van 70-jarigen (toen kinderen!), die hier in het Jeugdhuis verbleven hadden. Maar daar zij toen zelf te jong waren, om te begrijpen, wat er zich allemaal afspeelde, vroegen zij mij of ik nog namen en adressen had van andere kinderen, die er ook geweest waren. Kortom, er is een hele correspondentie gevoerd, waarover later meer.

Na plaatsing van een oproep in ons kerkblad, de St. Laurentiusklok, kreeg ik een reactie van een 84-jarige mevrouw Cor Lazaroms - Ernest uit Terneuzen, vroeger geboren en getogen in Oud Gastel, die mij vertelde, dat zij als jong meisje in het Jeugdhuis had gewerkt in de oorlog bij de kinderen van zuster Dop. Zij deed dat samen met mevrouw Betsy de Kam, die haar dochtertje Annetje bij zich had. Deze mevrouw Lazaroms heeft een zeer goed geheugen en wist mij te vertellen, dat er zeker zes Joodse kinderen daar hadden verbleven, zelfs baby's!

Zij noemde de namen van Richard Bleekrode, Kees Kolthoff en Agaath Boucher?. Ook kende zij nog een broertje en zusje, die onafscheidelijk waren en steeds handje in handje liepen, te weten Joke (Joop) en Loesje Stork. Zij dacht, dat die kinderen uit Enschede kwamen.

Joke en Loesje Stork

zuster Dop

Verblijf van Joodse Kinderen in het kindertehuis in Oud Gestel

Een sterk, maar waar verhaal!

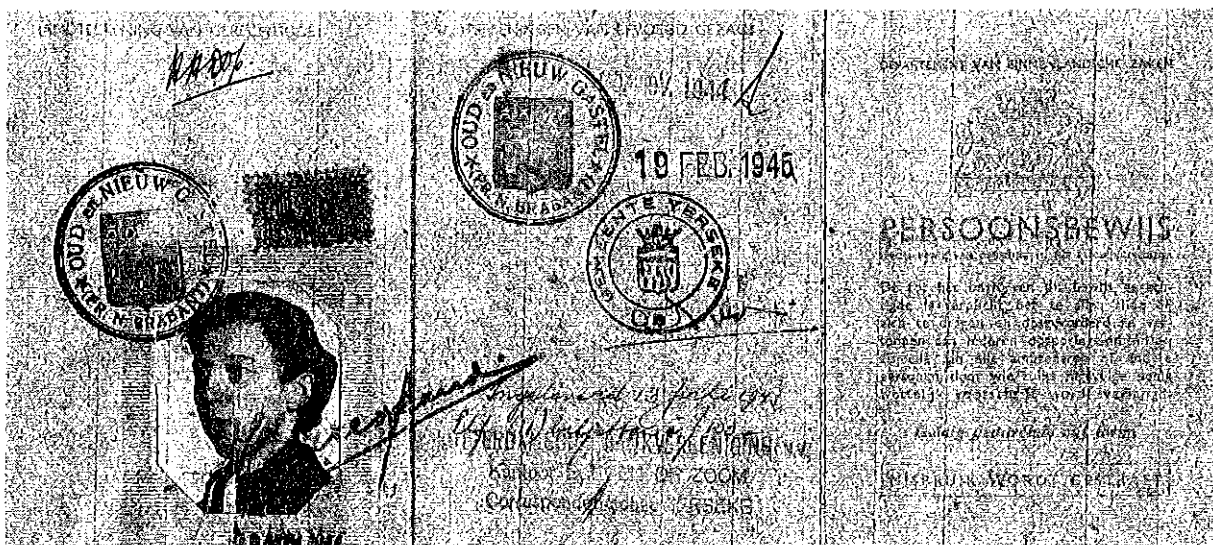
Mevrouw Lazaroms - Ernest vertelde mij een wonderlijk verhaal. Ze had namelijk enige tijd geleden een tv-uitzending gezien van een operatie in een ziekenhuis in Amsterdam, waarin een zekere dokter en internist J. Stork in voorkwam. Zij vertelde mij, dat hij sprekend leek op dat jongetje Joke Stork, dat met zijn zusje Loesje in de oorlog in het Jeugdhuis verbleef in Oud Gestel. Zij durfde echter geen contact met hem op te nemen, want als het eens niet waar was! Zij had wel via haar zoon en het ziekenhuis zijn adres opgespoord in Amsterdam. Ik vroeg haar of ik hem mede namens haar mocht benaderen, daar ik ook op zoek was naar adressen van kinderen, die er in de oorlog hadden verbleven. Ik zou haar laten weten, hoe het was afgelopen! Daar stemde zij mee in. Ik schreef een brief naar bovengenoemde internist J. Stork met het verhaal van mevrouw Lazaroms. En ook noemde ik de namen van de Joodse kinderen, die zij had gekend. Ik sprak er mijn twijfel over uit, of dit verhaal waar kon zijn, daar iemand na 65 jaar weer herkennen op tv mij wel heel sterk leek! Zo niet, mocht hij de brief verscheuren en als ongeschreven beschouwen.

Wie schets echter mijn verbazing, toen ik na enkele dagen een telefoontje kreeg van internist J. Stork, waarin hij het verhaal van mevrouw Lazaroms bevestigde. Hij had samen met zijn zus Loesje en nog enkele andere kinderen in Oud Gestel in het Jeugdhuis gewoond, dat toen onder leiding stond van zuster Dop. Er woonden ook andere kinderen bij, die natuurlijk niets wisten van deze Joodse kinderen. Hij zou een en ander in een brief nader toelichten en mij met enkele foto's toesturen, wat is gebeurd. Ook zijn zus Loes belde mij en was ontroerd, dat dit verhaal naar boven was gekomen. Zij vertelde mij, dat zij na de oorlog bij zuster Dop wilde blijven, die ze als haar moeder beschouwde, wat haar eigen moeder niet leuk vond! Joke kende zijn ouders wel terug na de oorlog, zij waren in Den Haag ondergedoken geweest! Hij wist zich echter weinig te herinneren van Oud Gestel en was er later ook niet meer geweest. Hij was geboortig van 1939 en zijn zusje van 1941, dus dat is wel te begrijpen, zij waren nog heel jong. Hij had nog wel contact gehad met de andere kinderen, zelfs tot op heden. Met o.a. Kees Kolthoff en Chaja van Bergen, [schuilnaam Agaath Bougier), die in Amsterdam en Castricum wonen. Richard Bleekrode was overleden en van een zekere Bennie van Wageningen [schuilnaam?] was niets meer vernomen. Kees Kolthoff kwam ik tegen op een leerlingenlijst van de Joannesschool in Oud Gestel. Ik heb contact met hem opgenomen en hij stuurde mij zijn jeugdherinneringen, waaronder zijn verblijf in Oud Gestel. Hij herinnerde zich de school nog en het pesten en vond kapelaan Bennaers wel wat vreemd in de omgang met jongens en meisjes. Hij is later nog korte tijd Tweede-Kamerlid geweest voor de Partij van de Arbeid. Begin oktober bracht hij een bezoek aan Oud Gestel en het Jeugdhuis. Ook met Chaja van Bergen nam ik contact op en zij herinnerde zich de meisjesschool en het minder plezier-

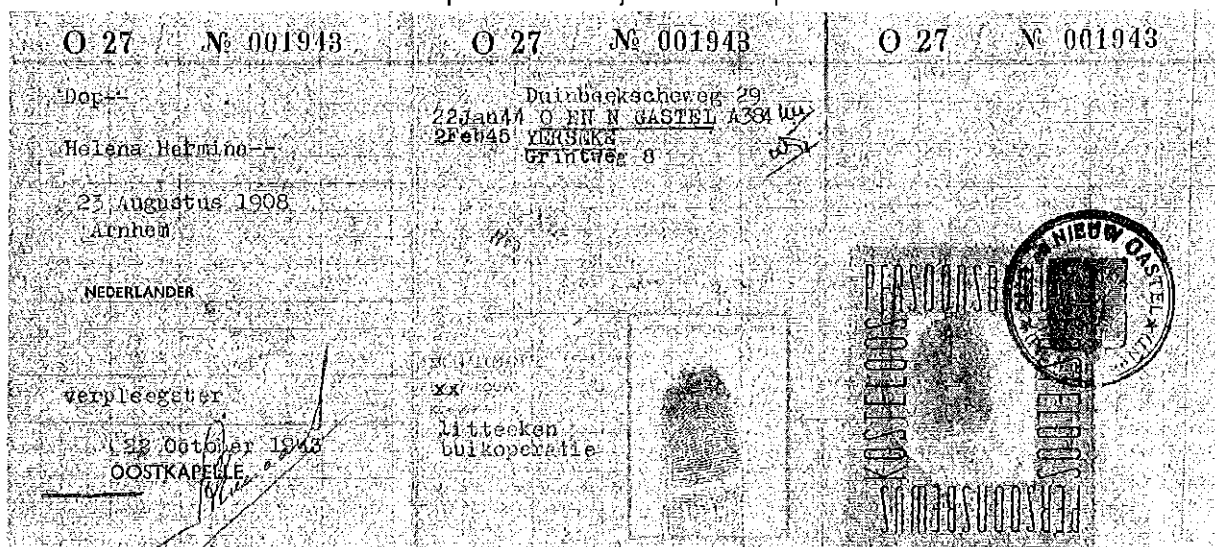
rige afwassen en allerlei werkjes, waar ze aan mee moesten helpen. Ook Betsy de Kam werkte in het tehuis. Zij was blijkbaar ongehuwd en had haar baby Annetje bij zich. De heer J. Stork dacht te weten, dat ze eind 1944 plotseling van Oud Gastel naar een tehuis in Yerseke waren gebracht, samen met mevrouw Dop. Dit zal na de bevrijding hebben plaats gevonden. daar er aantekeningen zijn dat zij in januari 1945 vertrokken zijn. Het verhaal deed namelijk de ronde, dat er ook baby's in het tehuis waren van vrouwen, die iets met Duitse soldaten hadden gehad, wat tot verraad zou kunnen leiden. Vandaar de plotselinge verhuizing naar villa Grintweg 8 in Yerseke. De heer Stork vertelde, dat hij en zijn zus en vooral zijn ouders na de oorlog lang contact hadden gehouden met zuster Dop, die zij als redder van hun kinderen beschouwde. Zijn vader was leraar geweest in Goes en later in Amsterdam. Via een leraren estafetteploeg waren zij bij zuster Dop terecht gekomen. Een beloning of een onderscheiding had mevrouw Dop er nooit voor willen hebben. Zij was een verpleegster, ongehuwd, geboortig uit Arnhem, waar haar ouders een rijwielfabriek gehad hadden. Zij is later weer naar Arnhem verhuisd, waar ze vrij eenzaam is gestorven. Ik heb mevrouw Lazaroms het nieuws overgebracht, waarna zij zelf contact heeft opgenomen met 'Joke en Loesje' Stork.

Loesje werd later lerares scheikunde aan een middelbare school en woont eveneens in Amsterdam.

Via internet kwam ik in contact met de heer J.L. Dop, zoon van de heer Jan Philip Hendrik Dop, voormalig directeur en mede eigenaar van de fietsfabriek Adek en Gruno in Arnhem en Winschoten. De heer J.L. Dop schreef mij, dat zuster H.H. Dop zijn tante was en een zus van zijn vader. Zij was het enige meisje tussen vier broers. Zij was geboren in Arnhem op 23 augustus 1908 en is gestorven op 24 juni 1997 te Arnhem. Na haar middelbare school volgde zij een kraamverpleegster-opleiding. Haar jeugddroom was een kindertehuis te stichten. Na werkzaamheden in een kindertehuis in Loenen en Eerbeek belandde zij in 1940 in Vlissingen, waar zuster Dop de leiding kreeg van een kraamkliniek in Oostkapelle. In 1942 vertrok zij met de evacuatie mee naar Oud Gastel, waar zij de leiding kreeg over het kindertehuis 'Het Zwaluwnest' met 60 kinderen?. Later vertrok zij met dit tehuis naar de Grintweg in Yerseke. De heer Dop schreef mij, dat er zeven Joodse kinderen bij waren. Op 31 augustus ontving zuster Dop een certificaat 'Koningin Wilhelmina Woud' aangeboden door het Joods Nationaal Fonds. Op haar naam werd een boom geplant in Israel. De familie Stork en anderen wilden voor haar een onderscheiding aanvragen, maar zij weigerde kort en eerlijk; "Ik heb niets meer dan mijn plicht gedaan." Vanaf 1950 zette zij haar werk voort in Vijvervreugd, een tehuis tussen Middelburg en Kouderkerke. In 1954 kreeg ze een nieuw Kindertehuis aan de Koudekerkseweg te Middelburg met 26 kinderen, waarover een artikel verscheen in de Provinciale Zeeuwse Courant. Eind jaren zestig vertrok zij naar Lochem, waar ze directrice werd van een ziekenhuis. Zij overleed op 88-jarige leeftijd in Arnhem.

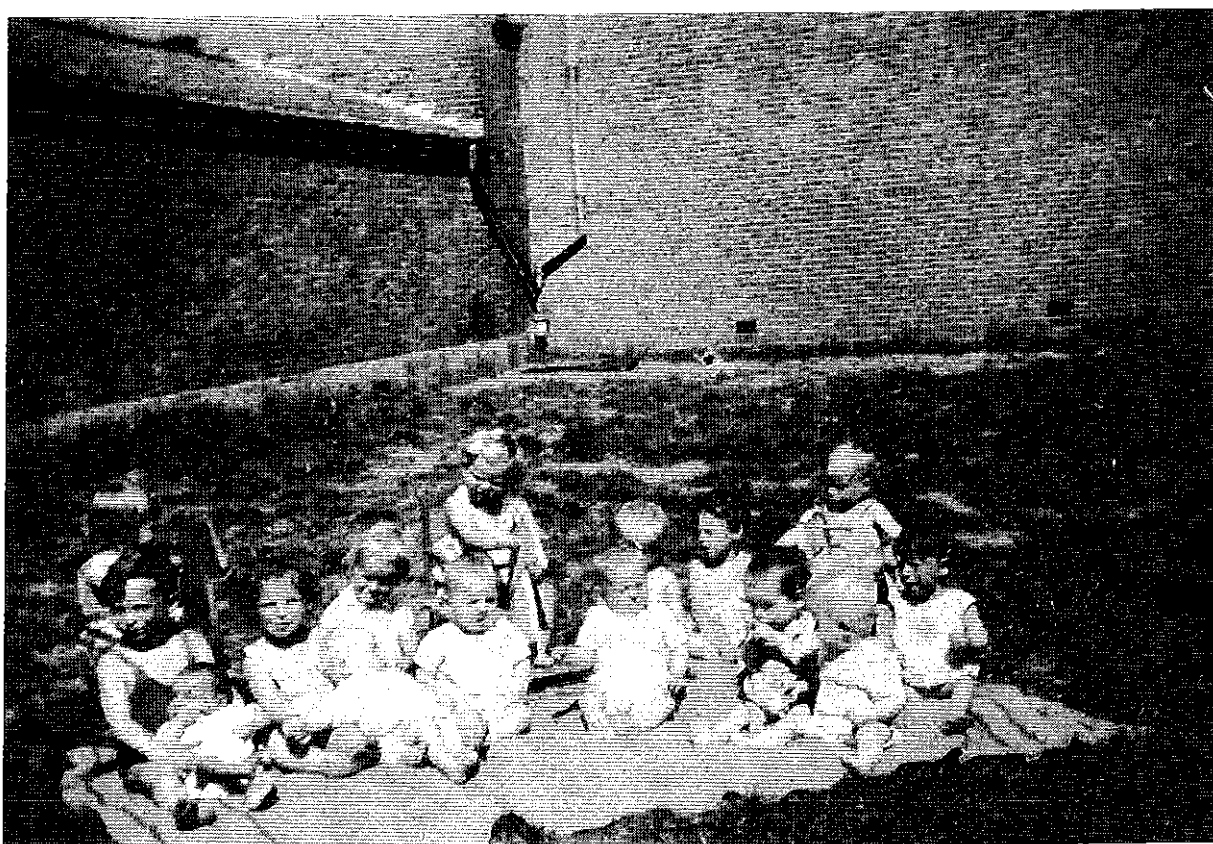
persoonsbewijs zuster Dop

Joodse kinderen in Oud Gastel
v.l.n.r. Bennie van Wageningen, Chaja van Bergen. Joke Stork, zuster
Dop, Loesje Stork, Kees Kolthoff en Richard Bleekrode [overleden].

Kinderen van tehuis 'Het Zwaluwnest'
Achteraan 4" van links leidster Corrie Ernest.

Kinderen van tehuis 'Het Zwaluwnest'
Deze foto is achter het Jeugdhuis genomen

Kindertehuis van zuster Dop
aan de Grintweg B in Yerseke.

Andere herinneringen aan Kindertehuis 'Het Zwaluwnest' in het Jeugdhuis

Ik ontving nog een zestal reacties van andere kinderen uit Vlissingen, die ook in het kindertehuis hadden gewoond of elders in het dorp waren ondergebracht.

1. Enkele herinneringen aan februari/maart 1943 van Chris Bouma en zijn zussen uit Vlissingen

Moeder was in verwachting en de geboorte van een broertje of zusje zou begin maart moeten plaats vinden in Yerseke. Vader en de oudste dochter van ons gezin werkten op de scheepswerf 'de Schelde' en mochten in Vlissingen blijven. Wij, de kinderen, mochten wegens gevaar voor lucht-aanvallen niet blijven en moesten naar een kindertehuis. In Oud Gastel was een tijdelijk kindertehuis [een groot wit alleenstaand huis] onder leiding van een Zeeuwse zuster Dop. Het was een zeer strenge vrouw. Ons werd door onze ouders medegedeeld, dat Chris [8 jaar] samen met zijn zussen Bertha [6 jaar], Magda [10 jaar] en Nel [13 jaar] voor ongeveer 6 weken naar dit kindertehuis zouden gaan. In Yerseke op Zuid Beveland was een nood-opvang gemaakt voor aanstaande moeders in oorlogstijd, evenals in Oud Gastel, geleid door zuster Dop. Het gezin werd dus in drieën verdeeld en in Oud Gastel nog eens de broer en zusters gescheiden. We zagen elkaar in die tijd bijna niet. De reis ging per trein, over de beschoten spoorlijn over de Sloedam tussen Walcheren en Zuid Beveland naar Roosendaal. Mijn oudste zus Nel is erg bang geweest. Van Roosendaal naar Oud Gastel is voor ons een blinde vlek, waarschijnlijk werden we per bus vervoerd. Bij het tehuis in Oud Gastel aangekomen, sloeg de paniek bij de zussen toe. Een aantal van de daar aanwezige kinderen was kaalgeschoren, vanwege de

luizen, die ze bij zich hadden, dus dachten de zussen, dat het ook bij hen zou gebeuren. Zover is het gelukkig niet gekomen. Al vlug hadden we heimwee naar huis. Er was een grote eetzaal, die gedeeld was in een jongens- en meisjesgedeelte. Er werd nogal eens rijst met bruine suiker gegeten. Er kwam een grote berg rijst op tafel en daarvan werd wat op een bord geschept. Nel walgde ervan. Omdat de zussen maar geregeld bleven zeuren, werden ze voor straf naar de slaapkamer verbannen en kregen daar hun eten. Daar was geen toezicht en het eten wat ze niet lusten, werd door de wc gespoeld. In bed lagen de zussen samen te zingen, ik wil naar moeder toe, ik wil naar moeder toe enz. Doordat er een lekkage was geweest in de bibliotheek, waren op de slaapzaal van de meisjes boeken opgeslagen. Nel, toen al een verwoed lezer, heeft daar volop van geprofiteerd. Bertha (6 jaar) kreeg de taak de nog jongere kinderen op de pot te zetten. Dit wordt nog steeds als vervelend ervaren. Hoe we gewassen of verschoond werden weten we niet meer. Keer op keer werd er aan zuster Dop gevraagd of er al een baby'tje geboren was. Op een avond, toen ze al in bed lagen, werden de zussen wakker gemaakt en moesten ze mee naar het kantoor beneden, waar werd medegedeeld, dat er een broertje geboren was. Chris kan zich niet herinneren, dat hij erbij was. De volgende morgen werd hem verteld, dat hij een broertje gekregen had. Van blijdschap ging hij op zijn kop staan. Het duurde nog twee weken, voordat we weer naar huis gingen. We gingen ook naar school. Chris naar de Rooms Katholieke Jongensschool [St. Joannes] en de meiden naar de R.K. Meisjesschool (St. Bernardus). Als je 's morgens te laat op school kwam tijdens het ochtendgebed, moest je onder een kruisbeeld gaan staan, handen op de rug, totdat het gebed klaar was. Het gebed kennen we, hoewel niet kerkelijk, nu nog steeds uit ons hoofd! Het tehuis was, dachten we, gelegen aan de Kerkstraat, vanuit Roosendaal komend aan de rechterzijde van de straat, nog voor de grote kerk. (Dit klopt, het gebouw staat er nog, Kerkstraat 11. De oude jongensschool is afgebroken]. De meisjes hoefden de straat niet over te steken. Enige zussen vonden de forse pastoor een akelige man. [De lange zwarte toog, waarin de priesters liepen in Brabant in die tijd, zal hier wellicht een rol gespeeld hebben en de pastoor was ook wat nors in zijn optreden]. Bijna werden we in een kerkdienst voorzien van een zwarte stip op het voorhoofd [hier wordt het askruisje bedoeld na carnaval]. Men kwam op tijd tot de ontdekking, dat we niet katholiek waren.

Als vader, met gevaar voor eigen leven ons bezocht, werd de snoep, die hij meebracht, door de leiding afgenomen en verdeeld over alle kinderen. Daar werd wat op gevonden; als hij weer kwam, dan stond er een jongen of een meisje met een jas met diepe zakken klaar om het grootste deel op te vangen en te verbergen en een klein gedeelte werd legaal aan de leiding gegeven. Na ruim 6 weken en de geboorte van Jan gingen we weer naar Vlissingen terug en werden we weer als gezin herenigd. We woonden aan

de Koudekerkse weg 8, tegenover een groot Duits kamp met veel auto's, doelwit voor luchtaanvallen. Daar vandaan moesten we verhuizen naar een bovenverdieping in de Badhuisstraat 31, omdat Walcheren werd overstroomd met zeewater. De dijken werden overal door de geallieerden kapot gebombardeerd o.a. bij Westkapelle en Vlissingen, om de Duitsers uit hun stellingen te verdrijven. Schuilend in een kelder in de Badhuisstraat werden we eindelijk bevrijd van het Duitse juk. Nog enkele achternamen van kinderen uit het tehuis zijn: Quitte en de Bruin. Onze zus Magda is overleden. Zij was lang vriendin met Riky Traets op de Rijpersweg 88 in Oud Gastel. Samen met haar zus Bertha heeft Magda daar verschillende keren gelogeed en Riky bij ons.

2. Enkele herinneringen van mevrouw C.L. van der Velde - van Splunder uit Heemskerk.

Het artikel uit De Vlissingse Bode kreeg ik van mijn dochter, die in Vlissingen woont. Zij kon zich herinneren, dat ze dat wel eens van mij had vernomen.

Mijn moeder moest met acht kinderen weg uit Vlissingen, vader was overleden. Wij hebben eerst in Seppe gezeten (nu Bosschenhoofd, gemeente Halderberge]. Kort daarna werden we naar Klundert overgebracht. Vanuit Klundert zijn we naar Oud Gastel verhuisd. We woonden in het Jeugdhuis, met nog meer evacues. We aten daar ook op school. Heel veel details kan ik me niet goed meer herinneren. Ik heb het daar wel naar mijn zin gehad en heb nog steeds contact met een vriendin, die nu in Roosendaal woont. Zelf woon ik in Heemskerk. Ik hoop, dat u nog meer mensen kan vinden en dat ik er nog iets van zal horen.

3. Enkele herinneringen van mevrouw M. Bukkens - Tournoy uit Vlissingen.

Naar aanleiding van uw oproep in de Vlissingse Bode van 01-04-09 het volgende:

Wij, vijf zusjes Tournoy, in de leeftijd van respectievelijk 5, 4 (tweeling], 3 en 2 jaar hebben in 1943 een korte periode doorgebracht in een kindertehuis in Oud Gastel. Hoe dit kindertehuis heette, weten we niet, wel dat zuster Dop daar de scepter zwaaide. Deze zuster Dop heeft later een kindertehuis gehad op de Koudekerkseweg 114? in Middelburg.

We weten zelf heel weinig over die tijd, we waren kennelijk nog te jong en hadden al veel meegemaakt (verdrongen?).

Wat we wel weten is dat wij daar 22-09-43 naar toe zijn gegaan, omdat onze mama moest bevallen van haar zesde kindje. Zij is op 07-12-43 naar Yerseke gegaan. De a.s. moeders uit Walcheren moesten, uit veiligheids-overwegingen, bevallen in Yerseke.

Mama is op 28-12-43 bevallen van ons jongste zusje Clemance en helaas, op 04-01-44 overleden in Middelburg in het noodziekenhuis. We weten niet wanneer we weer weg zijn gegaan uit Oud Gastel.

Waarom we op uw oproep reageren is andersom. Misschien zijn er nog kinderen van toen, die zich ons nog herinneren en die misschien nog een en ander kunnen vertellen.

Kort nadat mama is overleden zijn we ondergebracht bij verschillende adressen in Vlissingen / Lewedorp.

Wat we allemaal nog erg goed weten is, dat we het in Oud Gastel vreselijk gevonden hebben. Overigens, we zijn niet Joods. Er is een brief van mama bewaard gebleven en daarin staan een paar namen, mogelijk heeft u daar iets aan:

- Dupre [34 jr]
- Pietje van Wijnen (Verkuijl Quakkelaarstraat)
- Provoost, Lauwerse, De Moor [Holbeinstraat]
- Gusta?, Goosen, Bosschaert.

Na lezing van bovenstaande brief moest ik denken; zouden oorlogvoerende landen wel enig benul hebben van wat zij kinderen aandoen aan leed en ellende in een oorlog!

Wat heeft dit gezin en wat hebben die kinderen vooral op zo'n jonge leeftijd niet allemaal meegemaakt.

Wat zou er van dit gezin geworden zijn? Ik was er wel nieuwsgierig naar. Ik schreef haar terug: "Tot slot, ik durf het u eigenlijk niet goed te vragen, maar toch ben ik benieuwd naar de namen van u en uw zusjes en of zij nog allemaal in leven zijn en wat er verder van uw familie geworden is?"

Het antwoord luidde als volgt:

"In het kort zal ik uw mailtje proberen te beantwoorden.

Ja, alle zusjes zijn nog in leven, allen zijn getrouwd en allen hebben kinderen en kleinkinderen.

Hier volgen de namen in chronologische volgorde:

- Margaretha (Gre) Bukkens-Tournoy, 21-07-1938,
2 dochters, 2 kleindochters, een kleinzoon.
- Maria [Ria] de Jonge-Tournoy, 12-06-1939,
2 zoons, een dochter, 2 kleindochters, 2 kleinzoons
- Catharina [Toos] van Rijn-Tournoy, 12-06-1939,
2 dochters, 4 kleinzoons, 1 kleindochter
- Louisa [Loes] de Jonge-Tournoy, 17-06-1940,
2 dochters, 2 kleinzoons, 1 kleindochter.
- Joanna [Annie] Hontele-Tournoy, 09-10-1941,
1 zoon, 1 dochter, 1 kleinzoon, 1 kleindochter
- Clemance [Clé] Koens-Tournoy, 28-12-1943,
1 dochter, 1 zoon, 3 kleinzoons, 1 kleindochter
- Toos woont in Volkel, Loes woont in Den Helder en Clé woont in Heine-
kenszand.

In de tussentijd, dat mama is overleden zijn we in verschillende pleeg-gezinnen ondergebracht, voornamelijk in Lewedorp.

Clé is vanaf haar geboorte bij pleegouders geweest, ook in Lewedorp en daar altijd gebleven. Wij, de drie oudsten, zijn in augustus 1945 naar kostschool gegaan in Hansweert, 'Maria-oord'.

In augustus 1946 is Loes ook gekomen en in augustus 1947 was Annie ook van de partij. In 1953 met de watersnood zijn we bijna verdronken, maar gelukkig allen gered!

Onze vader is in 1953 hertrouwd en we zijn toen met vijf zusjes 'thuis' gaan wonen.

Tot onze grote verrassing is in oktober 1954 een broertje geboren. Waar we erg blij mee waren en nog zijn. Dit is in grote lijnen ons 'levensverhaal'.

4. Enkele herinneringen van mevrouw A. Bunders - Frinks uit Koudekerke

Wat ik weet, is het verhaal dat mijn moeder vertelde. Vlissingen, onze woonplaats werd in 1942 veelvuldig gebombardeerd. We woonden in de Badhuisstraat, waar mijn vader een kapperszaak dreef. In de Paul Krugerstraat was het Ortskommandatur. Dit pand was het doelwit van de bombardementen. Maar de bommen vielen ook in de buurt. Er waren al veel mensen uit Vlissingen weg. Het Bureau Afvoer Bevolking, een onderdeel van Sociale zaken, besloot een evacuatie op vrijwillige basis van de kinderen. Zo ook vonden onze ouders het beter, dat wij, mijn twee broers en ik daar aan mee moesten doen, vanwege de veiligheid.

Mijn oudste broer (1934), ikzelf (1936) en mijn jongste broer (1938) kwamen zo bij een grote groep kinderen terecht, circa 70. De groep werd 'Kinderlanders' genoemd. Mijn oudste broer kwam in Wagenberg terecht en mijn jongste broer en ik in Oud Gastel. In Wagenberg waren de verzorgsters verpleegsters van het Rode Kruis. Terwijl in Oud Gastel de directrice een oud verpleegster, zuster Dop, was. Daar heerste toch een streng regime. Mijn broertje huilde veel. Voor zover ik weet waren daar weinig weeskinderen. Onze ouders kwamen eenmaal in de veertien dagen bij ons op bezoek. Dat was een heel gedoe, met de fiets op de trein, slapen bij kennissen in Roosendaal, de volgende dag bezochten ze op de fiets Wagenberg en Oud Gastel. Naarmate het gevaarlijker werd hebben onze ouders het verzoek ingediend de kinderen bij elkaar te brengen in Wagenberg. In Oud Gastel hebben we in een huis gezeten niet ver van de grote kerk. Volgens mij had het pand glas in loodramen. Het stond vlak bij de school en het schoolplein. (klopt allemaal]. Ben nimmermeer in Oud Gastel geweest, maar wel tweemaal in Wagenberg. Daar werd veel met ons gewandeld. Ook daar ben ik op school geweest. Het pand was twee jaar geleden Jeugdherberg en staat schuin achter de R.K. Kerk. Ook heb ik nog een krantenknipsel uit 1986. Toen is namelijk een reunie geweest met enkele oud verpleegsters. Vond het een heel emotioneel gebeuren. Mijn oudste broer is zelfs vanuit Zurich overgekomen. Ook een klein boekje met verslagen heb ik nog in mijn bezit, ze zijn voor mij heel dierbaar. Ook bezit ik nog een paar foto's uit Wagenberg. Wij wonen al 36 jaar in Koudekerke.

5. Enkele herinneringen van mevrouw R. Falhaber uit Vlissingen, geboren 13-05-1940.

Sommige dingen kan ik mij nog herinneren, bijv. mijn vader werd opgepakt en was na een paar dagen weer terug. Wij woonden in Souburg in de Oude Vlissingestraat. Ik herinner me ook, dat we geëvacueerd zijn in verband met het water naar een boerderij, maar weet niet meer welke plaats. In 1945 hebben mijn broers en ik in een kindertehuis gezeten, maar niet in Vlissingen. En nog wat kleine dingetjes, bijv. dat ik met mijn poppenwagentje briketten haalde [stelen, denk ik], want ik verstopte het. En luchtalarm natuurlijk. Zelfs in 1946 kroop ik onder tafel, wanneer ik een vliegtuig hoorde. Met de bevrijding mochten we in de Kasteelstraat komen eten bij de soldaten, kroes meebrengen. We hebben op verschillende adressen gewoond. Ik heb nog een document van 4 september 1940, geëvacueerd naar Koudekerke, kort na mijn geboorte. En later naar een pension in Zoutelande. Dit zijn enige dingen, die mij te binnen schieten.

6. Enkele herinneringen van mevrouw F. Steenaard - van den Berg uit Vlissingen.

Onder de titel 'Van huis en haard verdreven' schreef mevrouw Frieda van den Berg mij het volgende verhaal. Ik heb tussen haakjes () soms wat nadere toelichting gegeven, [F. v. M.].

Oorlog, bevrijding en bezetting hebben in het leven van oudere Zeeuwen een onuitwisbare indruk achtergelaten. Voordat in het najaar van 1944 Brabant van het Duitse juk werd bevrijd, hadden wij al heel wat omzwervingen achter de rug, mijn moeder, broertje Sjaak (12j.), zusje Rinie (7j.) en ik zelf (11j.). Vader was in dienst bij de Marine en was in 1938 al uitgezonden naar het toenmalige Indie. Maar toen zijn tijd er op zat, brak de oorlog uit in Europa. Vader kon niet meer terug naar huis. Wij hebben onze vader zeven jaar achter elkaar niet gezien.

In 1942 wordt de evacuatie afgekondigd. Wij moeten Vlissingen verlaten. Na Serooskerke en Rotterdam kwamen wij in 1943 in Standdaarbuiten aan, waar ook mijn grootouders van moeders kant geëvacueerd waren. Het was goed om familie te hebben. Moeder kon de beschikking krijgen over een dijkhuisje, helemaal voor ons alleen! Opa en oma kwamen bij ons in huis. De oorlogsjaren in Standdaarbuiten verlopen kalm. Wij kregen er goede vrienden, waar wij nu, 65 jaar later nog contact mee hebben.

November 1944. De geallieerden zijn in aantocht. Het dorp werd met granaatvuur bestookt. Wij moesten met zijn allen de kelder in vluchten. Moeder met haar drie kinderen en een logeetje van 2 jaar! Wij hebben een dag en een nacht in deze kelder doorgebracht. Het huis, waar wij schuilden stond in de vuurlinie. Niemand had enig idee van de strategische ligging van het dorp. Het doel van de beschieting was de R.K. Kerk, waar de Duitsers zich schuil hielden.

Wij waren opgelucht, toen wij door de Engelsen (Amerikanen] bevrijd werden! Het Duitse verzet was gebroken! Het huis waaronder wij zaten, was gedeeltelijk weggeschoten...

Wij hebben toen een onderdak gekregen in het St. Anna-klooster in Oudenbosch. Maar mijn moeder en mijn zusje waren gewond en moesten in een ziekenhuis verzorgd worden. Wij zijn toen met het hele gezin naar St. Oedenrode gebracht, waar een kleuterschooltje was ingericht als veldhospitaal. Mijn broertje en ik mochten daar ook wonen, mijn moeder wilde niet, dat ons gezin gescheiden werd. In dit hospitaal hebben wij vader weer terug gezien. Op een dag kwam de directrice naar ons toe en zei: "Mevrouw van den Berg, er is iemand voor u bij de receptie." Moeder dacht, dat het haar broer uit Vlissingen was. Maar wat een vreugde! Het was onze papa, die wij in zeven jaar niet gezien hadden. Vader, die we in onze prille jeugd hebben moeten missen.

Toen kwam de tijd dat mijn moeder en zusje ontslagen werden uit het hospitaal en wij alweer naar een ander evacue-adres gingen; ditmaal naar Oud Gastel. Daar waren ook onze opa en oma geevacueerd. Wij kwamen in huis bij mevrouw van Aart (waarschijnlijk Veraart) op de Rijpersweg 139. Wij hebben het daar goed gehad. Wij werden helemaal opgenomen in de familie. Vader kwam ons opzoeken in Oud Gastel en werd ook heel goed ontvangen.

Wij zijn er ook op school geweest. De naam van de school kan ik mij niet meer herinneren (de St. Bernardusschool voor meisjes]; het is al zo lang geleden. Naast de school was er een kindertehuis waar de nonnen (dit was zuster Dop, een verpleegster] de leiding hadden. In het tehuis zat ook een Vlissings meisje, dat wij goed kenden.

's Avonds na het eten om 19:00 uur gingen wij naar opa en oma de Veij om naar de Rode kruis berichten te luisteren. Er werden iedere avond namen opgelezen van marinemensen die terug zouden komen uit Indie, maar de naam van ome Ko werd niet opgelezen... Op een dag kwam de post met het bericht, dat hij gesneuveld was. Het verdriet was groot voor twee oude mensen.

Maar er kwam ook wel eens goed bericht! Jan(?], de zoon van mevrouw van Aart (Veraart], zou terugkeren uit Duitsland, waar hij verplicht moest werken. Het was een mooi bericht voor de familie. En dat moest gevierd worden! Wij waren ook uitgenodigd. Het feest werd gevierd in een zaaltje op het dorp. Wij zaten aan lange tafels, met Jan als middelpunt.

Tijdens dit feestje speelde mijn zusje Rinie buiten met een ander meisje, dat ook op het feest aanwezig was. Plotseling kwam een mevrouw binnen, die vertelde, dat er een meisje onder de bus gelopen was. Dat moest een van de twee meisjes zijn! Mijn zusje of dat meisje. Ik voelde me raar worden. Het bleek het meisje te zijn. Ze was gelukkig niet ernstig gewond. Ze is gebracht naar ziekenhuis 'De Stichting'. (het ziekenhuis / bejaardentehuis

'Het Gesticht'in de Veerkensweg, later afgebroken.] We zijn nog op bezoek geweest.

Zo kwam ook de tijd, dat wij konden terugkeren naar Vlissingen. Ons oude huis was er niet meer. Wij moesten weer gaan inwonen bij andere mensen en de draad weer gewoon oppakken. Zo ging dat in die tijd.

Moeder heeft het goed gedaan. Een vrouw alleen met drie jonge kinderen in oorlogstijd, van huis en haard verdreven.

Ik vind het mooi dat deze tijd nu weer ter sprake komt; onze verhalen zijn nooit zo bekend geweest. Er is nooit naar gevraagd en wij zijn er ook niet de mensen naar om dat eens even wereldkundig te maken. Daar werd niet over gepraat.

Het is wel eens goed, als je er nog eens over kan praten. En vooral, als dat vastgelegd wordt, dat vind ik mooi. Anders zou het vergeten worden, met-tertijd.

Wij hebben het heel goed gehad in Oud Gastel.

Frieda van den Berg.

Frieda van den Berg met vriendin op de Rijpersweg in 1944.

Nog meer evacues aan het eind van de oorlog en de bevrijding.

Na de geslaagde invasie op D-Day in Normandïe op 6 juni 1944 wisten we dat het einde van de oorlog naderde. Toch zou het nog bijna een jaar duren voor ons land echt helemaal bevrijd was. Het zuiden van Nederland werd eind 1944 al bevrijd. Voor ons dorp Oud Gastel was dat op 30 oktober en voor Stampersgat 4 november 1944. Oud Gastel kwam er betrekkelijk goed van af, maar Stampersgat werd grotendeels vernield. Naast de dood van een 20-tal Geallieerde en Duitse soldaten waren er ook een 20-tal burgerslachtoffers en evacues te betreuren, waaronder mevrouw Tannetje Boogaerd, echtgenote van Pieter de Priester uit Souburg.

Dat er in het noordwesten van Brabant en in Zeeland nog hard werd gevochten, blijkt uit het aantal evacues en oorlogsvluchtelingen, dat er op 1 januari 1945 in ons dorp verbleef.

Ik noem u een aantal plaatsen met het aantal vluchtelingen:

- Bruinisse (4), Zuid Beveland (12), Den Bommel (23), Dreischor (2), Fijnaart (68), Den Haag (3), Hoge en Lage Zwaluwe (22), Klundert (537), Koudekerke (1), Middelburg (2), Moerdijk (20), Nijmegen (5), Oost en West Souburg (114), Ooltgensplaat (23), Oudenbosch (2), Oude Tonge (17), Oud Vosmeer (2), Roosendaal (8), Scherpenisse (3), St. Maartensdijk (6), Standaardbuiten (98), Stampersgat (229), Steenberg (1), Tilburg (3), Vlissingen (17), Willemstad (38), Zevenbergen (16), Zierikzee (4). Totaal waren dat 1261 vluchtelingen op een bevolking van ongeveer 6000 inwoners, dus bijna 23%.

De evacuatie en inundatie van westelijk Goeree-Overflakkee in februari 1944.

Bij bovengenoemde plaatsen is het u misschien opgevallen, dat daar drie plaatsen van het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee worden genoemd, namelijk, Ooltgensplaat, Oude Tonge en Den Bommel met totaal 63 vluchtelingen. Dit eiland werd grotendeels door de Duitse vijand onder water gezet, om een eventuele invasie van de geallieerden aldaar te voorkomen.

Op zeer korte tijd (14 dagen!) moesten ruim 15.000 mensen have en goed verlaten. Sommige van de 13 dorpen van het eiland moesten helemaal ontruimd worden. Elk gezinshoofd kreeg een brief, waarin stond, wat er diende te gebeuren en waarvoor hij aansprakelijk werd gesteld. Verder waren er aanplakbiljetten met de nodige mededelingen. Ieder diende zijn ontruimingsbevel zelf op te komen halen op het gemeentehuis en de aanwijzingen over vervoer, opslag en transport stipt na te leven. Men diende zelf een lijst op te maken van de achtergebleven goederen en deze bij het inleveren der huissleutels te overhandigen. De huizen zouden worden verzegeld en na terugkeer zou men een en ander weer op het gemeentehuis kunnen komen ophalen. Hier is naderhand weinig van terecht gekomen, de meeste huizen waren na de oorlog geplunderd en vernield. Ieder mocht 30 kg. per persoon meenemen en 200 kg. gezamenlijk voor het hele gezin.

In het boek 'Verdrinkend Land' uit 1945 van J. Boomsma en Dr. J. Verseput is het drama van dit getroffen eiland indringend beschreven, verlucht met trieste foto's van moedwillig ondergelopen landerijen en indringende beelden van de grote verwoesting van polders, boerderijen en huizen door het zoute zeewater.

Een ooggetuige verslag van mijzelf over de evacuatie van Flakkee op 24 februari 1944.

Als 7-jarige jongen ging ik met mijn ouders en het hele gezin op 24 februari 1944 weg van huis en haard op de Kranendijk B 105 in Achthuizen op Goeree-Overflakkee.

Na enkele weken vooraf, van drukte en praten en inpakken en afscheid nemen, waar ik als kind weinig van snapte, was de aangebroken dag eindelijk daar. Ik herinner me, dat een van mijn zussen jarig was en die dag 15 jaar werd. Het gezin bestond uit 14 personen. Van de 12 kinderen waren de twee oudste broers reeds eerder opgepakt door de Duitsers en in Duitsland en de Noord-oostpolder verplicht te werk gesteld. De spullen, die op de kar mee moesten stonden in dozen, kisten en zakken klaar om opgeladen te worden. Nadat dit had plaats gevonden vertrok rond het middaguur de stoet, fietsend of lopend in optocht achter de kar met spullen aan richting Ooltgensplaat. Daar lag in de haven de veerboot klaar, om overgezet te worden naar Dinteloord in Noord Brabant. Goeree-Overflakkee was toen nog een echt eiland, nu kun je er over de weg naar toe! Sommige kinderen liepen te voet, anderen reden op de fiets en de jongste zus reed in moeders armen mee op de wagen. We kwamen aan in de haven van Dinteloord en daarna ging het verder. Ik weet nog, dat het een heel eind lopen was, voor we eindelijk op de Rijpersweg in Oud Gastel aankwamen. We rustten onderweg even uit bij tante Mina Jansen aldaar, wiens man Clemens een schoenwinkel / makerij uitbaatte. Later kwamen we aan op de Meir, waar de broer van vader met zijn gezin woonde, oom Janus van Merrienboer met tante Marie. Het huis staat er nog, waar we toen hebben gelogeerd, oom Janus woonde er met 9 personen en wij kwamen er bij met 12, dus samen 21. Het was er gezellig druk, er werd veel in groepjes gegeten, gewassen, gewerkt en gespeeld. Toen vader werk had gevonden bij de familie Smoor in de Dorpsstraat gingen we daar wonen, in een lege bierbrouwerij, de Zwaluw geheten, op Dorpsstraat 27a. Het huis is naderhand afgebroken voor de toegangsweg van een nieuwe woonwijk, nu de Beikenlaan geheten. Vanwege de plundering van de woning in Achthuizen en de betere toekomstmogelijkheden van de kinderen in Oud Gastel zijn we daar na de oorlog blijven wonen, in 1948 verhuisden we naar een echte woning in de Wilhelminastraat. Andere families zijn weer terug gegaan, vooral de boeren, die jaren hebben gewerkt om de invloed van het zoute water op de akkers te overwinnen. In 1953 sloeg het noodlot weer toe op het eiland met de bekende Watersnoodramp.

De bevrijding en de terugkeer van de evacues.

Na de bevrijding van Noord Brabant was de terugkeer van de vluchtelingen naar huis nog een groot probleem. Nederland boven de rivieren was nog niet bevrijd en ook de grote verwoesting van huizen door bombardementen en oorlogshandelingen gaf grote moeilijkheden voor veel mensen, die popelden om terug te keren. De wederopbouw kwam aarzelend op gang vanwege gebrek aan zowat alle bouwmaterialen. In Stampersgat waren veel huizen verwoest, dus de gemeente had zelf een groot tekort aan woningen.

Dit gold nog meer voor Oost en West Souburg, waar van de ruim 1600 woningen er 150 verwoest waren, 140 zwaar beschadigd en 110 licht beschadigd waren en er 600 huizen glas- en pannenschade hadden. Er is drukke correspondentie gevoerd tussen beide burgemeesters. Vooral burgemeester Stemerding van Souburg schreef, dat hij zijn inwoners nog geen onderdak kon bieden en hij smeekte burgemeester Hofland de mensen hiervoor te waarschuwen en ze in Oud Gastel te houden, daar zij anders in grote problemen kwamen. Alleen met toestemming van het Militair Gezag en van beide gemeentebesturen konden de inwoners veilig terugkeren!

Het heeft tot 1948 geduurd voor de laatste 30 evacues konden terugkeren naar huis. Dat sommigen (een 30-tal] dan ook niet meer teruggingen valt te begrijpen.

Een delegatie van het Gastelse vluchtelingencomite bezocht in 1946 Oost en West Souburg, o.a. broeder Theophile Nijman en de onderwijzers B. van Merrienboer en C. Aarssen. Zij werden door burgemeester Stemerding ontvangen en rondgeleid. De excursie had grote indruk op hen gemaakt door de grote verwoestingen die overal waren aangericht en door de grote wederopbouw, die pas was opgestart.

Deze contacten tussen beide gemeentebesturen en de bewoners zijn lang gebleven, tot ver in de jaren 1960, toen de toenmalige burgemeester Andriessen, zelf afkomstig uit Ovezande in Zeeland, de bezoekers uit Oost en West Souburg in Oud Gastel op het gemeentehuis ontving.

Zoals bekend, werd in 1966 de gemeente Oost en West Souburg bij Vlissingen gevoegd en kwam aan deze contacten een einde.

Hiermee ben ik aan het eind gekomen van mijn verhaal. De geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Nederland en Noord Brabant gaat mijns inziens niet alleen over legers, soldaten en veroveringen, maar dient ook te gaan over wat mensen, jong en oud, hebben beleefd en meegemaakt in hun dagelijks leven in die tijd. Als mij dat een beetje is gelukt, ben ik tevreden. Ik dank al degenen, die hun bijdrage hebben geleverd aan bovenstaand verhaal.

F. van Merrienboer, augustus 2009.

Bijlage:

[Deze tekst was oorspronkelijk in het Engels opgesteld.]

Gemeente Oud en Nieuw Gastel.

Lijst van vluchtelingen van Walcheren, verblijvend in de gemeente Oud en Nieuw Gastel. (opgemaakt op verzoek van 207 Civil Affairs Detach. Roosendaal.)

<u>Namen</u>	<u>Christelijke namen</u>	<u>Adressen op Walcheren</u>	
Boeye (wed.Const.)	Christiana	Nieuwe Vlissingeweg 385	O en W Souburg
Constant	Christina Joganna P.	"	"
Constant	Francina Antoinetta		"
Constant	Johanna Antoinetta		"
Bosschaart	Levinus	Ritthemschestraat 6	"
Bosselaar	Willern	"	"
Meijers	Janna		
Bostelaar	Pieter Hendricus J.	Nederstraat 18	Middelburg
Bodbijl	Catharina		
Bouff	Johan Willern	Burchtstraat 13	O en W Souburg
Pieterse	Catharina		
Brasser	Paulina	Oranjeplein 18	
Broeke [weduwe]	Cornelia Johanna	Vlissingestraat 65	
De Bruijne [weduwe]	Janna	Weststraat 12	Vlissingen
Burgmeijer	Richard Johannes	Aagje Dekenstraat 91	
Carmejoole	Elisabeth Johanna		
Dekker	Leendert Johannes	Woonark 'Helena'	Nieuw en Sint Joosland
Hackenberg	Helena Pieterella C.		
Dekker	Casper Pieter		
Van Eenennaam	Jan Francois	Braamstraat 10	O en W Souburg
Marijs	Dina		
Van Eenennaam	Jacobus		
Franse	Janus	Paspoortstraat 6	
Pattenier	Adriana		
Coomans (wed.den H.)	Carolina Johanna	Middelburgschestraat 45	
Den Hartog	Johannes Gerrit		
Huijsson	Hermanus	Vlissingestraat 134	
Huijsson	Jacoba Pieterella		
De Ridder (wed.Hijm.)	Adriana	Vrijburgstraat 21	
Hijrnan	Jan		"
Hijrnan	Pieter		"
Janse	Frans	Middelburgsestraat 82	"
Klap	Pieterella		
Jansen	Willem	B 287	Koudekerke
Kasse (wed.Abrahamse)	Pieterella	Vrijburgstraat 23	O en W Souburg
Kasteleijn	Simon	Vrijburgstraat 36	
Van den Broeke	Leuntje		"
Kasteleijn	Neeltje		"
De Keijzer	Jacobus Jozias	Kanaalastraat 52	"
Adriaansan	Adriana Catharina		"

Le Feber (wed.Klaeijssen)	Sara	Kanaalstraat 71	O en W Souburg
Klaeijssen	Jannetje		
Olijslager (wed.Hangoor)	Suzanna		
Korff	Job	Callenfelsstraat 15	Vlissingen
Arnoijs	Adriana		
Korff	Willem Hendrik Jacob	Vlissingschestraat B 0	O en W Souburg
Marcusse	Jan Marcus	Middelburgsestr. 18	
De Lange	Lena Thona		
Marcusse	Cornelia Lena		
Verhoeven (wed.Leurgans)	Adriaantje Florina	Oijkstraat 63	
Leurgans	Jan Michiel		
Leurgans	Willy Mary		
Leijnse	Elisabeth	Braamstraat 30	
Maas	Pieter	Nieuwe Vlissingeweg 115	
Marijs(wed.Verhage)	Louwerina	Marniksplein 44	
Marijs	Pieter	Dijkstraat 46	
Meertens (wed.Eiff)	Cornelia H.	Kolvernierstraat 11	Vlissingen
Van Oosten	Hendrik	van der Swalmenstraat 3	
Zonnevillje	Maria J.		
Van Oosten	Lena Catharina		
Van Oosten	Maria J.		
Peene (wed.Cijsouw)	Elizabeth Johanna	Vlissingachestraat 78	O en W Souburg
Piket	Wilhelmus	Voorstraat 5	"
Pouwer	Cornelis	Groote Abeele 28	"
Polderman	Maria Christina		"
Pouwer	Cornelia	Braamstraat 26	"
De Priester	Pieter	Paspoortstraat 19	"
Priester	Sara Pieterella	Nieuwe Vlissingescheweg 245	"
Van de Velde (xRoest)	Jacoba Maria	Rittemschestraat 56	"
Roest	Jan		"
Roest	Maarten		"
Van Gernert (xSchaik)	Maria Magdalena	Braamstraat 54	"
Van Schaik	Jacoba		"
Van Schaik	Johanna Magdalena		"
Van Schaik	Johannes		"
Van Schaik	Marinus Leendert		"
Van Sluis	Cornelia	Vlissingschestraat 60	"
Oosthoek	Neeltje		"
Van Sluis	Maria		"
Van Soelen	Laurens	Burg. Buteuxstrat 9	"
Van Soelen	Gatharina	"	"
Steevens	Wijnandus Johannes	Vlissingschestraat 30	"
Van den Bossche	Louisa Maria		"
Stroo	Jacob	Ritthemschestraat 6	"
Bosschaart	Maatje		"
Stroo	Cornelia		"
Vader (wed.Wisselink)	Catharina	Abbeelscheweg 7	"
Vader	Nicolaas Jacobus	Oranjeplein 33	"
Bogerd	Maria Pieterella D.		"
Versluis	Krijn	Paspoortstraat 1	"
Schippers	Cornelia		"

Versluis	Adriana Dirkje A.	Paspoortstraat	O en W Souburg
De Visser	Andries	Middelburgsestraat 42	
Polderman	Pieterella		
De Waard	Klaas	Verk Quakkelaarstraat 125	Vlissingen
De Rooij	Johanna		
Bimmel	Pieterella		
Kasse(wed.Westerweel)	Johanna	Dijkstraat 22	O en W Souburg
Westerweel	Joris		
Westerweel	Leuntje Johanna		
Westerweel	Maria		
De Witte	Cornelis Petrus	Nieuwe Vlissingscheweg 3	Vlissingen
Maas	Franscina	"	"
Van Wijk	Johannes Cornelis	Nieuwe Vlissingscheweg 15	O en W Souburg
Smoor	Cathelijntje Maria	"	"

Als mede is gevestigd in deze gemeente het 'Vlissingsch Kindertehuis het Zwaluwnest' (tehuis voor kinderen van de Walcherense Overstroming], waar ongeveer 40 vluchtelingen wonen.

Oud Gastel, 22 November 1944. De Burgemeester van Oud en Nieuw Gastel
was getekend Hofland.

TUSSEN ELBING EN OUD GASTEL

Inleiding

Van april 2005 tot mei 2008 verscheen bijna wekelijks in De Roosendaalse Bode de serie 'Het dagelijks leven ontregeld'. Het was voor vele [oud-)Roosendalers en dorpelingen uit de buurt de laatste mogelijkheid om hun ervaringen uit de Tweede Wereldoorlog op schrift te laten stellen. Nadat Jac Mens uit Wouw in het najaar van 2006 in vier afleveringen zijn verhaal had gedaan over zijn gedwongen verblijf in Danzig, nu gelegen in Polen, en zijn terugreis over Russisch grondgebied naar Wouw, reageerde Willem Veraart uit Oud Gastel.

In het kader van de 'Arbeitseinsatz' werd hij in 1943 tewerkgesteld als lasser op een scheepswerf in Elbing [ten oosten van Danzig). Bij de komst van de Russen in januari 1945 sloegen hij en een dorpsgenoot hals over kop op de vlucht in westelijke richting, door het nog door het Nazi's beheerste Duitsland. De gevaarvolle thuisreis nam drie maanden in beslag.

In tegenstelling tot Jac Mens die tijdens zijn thuisreis aantekeningen had gemaakt en deze kort na de oorlog had uitgewerkt in een schoolschrift, waren de herinneringen van Willem slechts in zijn geheugen aanwezig. Wel beschikte hij over een behoorlijk aantal foto's en documenten uit die tijd. Met het oog op zijn gevorderde leeftijd voelde Willem dat het moment gekomen was om een en ander op schrift te stellen. Hij bracht Jac Mens [die op 10 augustus 2007 op 84-jarige leeftijd overleed) een bezoek en belde een vroegere kameraad in Zuid-Limburg op om hem daarbij te helpen. Helaas werd zijn plan doorkruist door een langdurige opname in het ziekenhuis. Gelukkig herstelde Willem zodanig, dat hij met Pinksteren 2007 mij enthousiast kon laten weten dat hij zijn herinneringen in min of meer chronologische volgorde op papier had gezet. De bewerking tot een goed lopend en leesbaar verhaal met illustraties kon beginnen. Bij mijn bezoeken aan Willem, toonde hij zich nog steeds een krachtige en levenslustige man, al wist hij dat zijn einde naderde.' Uiteindelijk verschenen Willem's ervaringen in oktober en november 2007 in De Roosendaalse Bode.

Willem Veraart overleed op 5 juli 2008. Hij was bepaald niet onbekend bij mijn schoonouders. Enkele jaren geleden ontmoetten zij Willem en zijn vrouw Cor op een bootreis. Daaruit ontstond een regelmatig contact. In zijn jonge jaren had Willem nog gewerkt op de boerderij van Koos en Jans Vervoort-van Eekelen. Jans was een tante van mijn schoonvader Jan van Eekelen. Een van zijn broers heette Rom (1923-2008). De familie Van Eekelen woonde destijds op het Achtereind [Gastelsedijk West] in Stampersgat. Rom was een van Willem's kameraden tijdens zijn verblijf in Elbing en een man die tot op de laatste dag van zijn leven weinig losliet over zijn ervaringen in Duitsland. Aan het einde van de oorlog was hij in Kiel terecht gekomen en nog behulpzaam geweest met het repareren van Nederlandse schepen. In latere jaren woonde Rom samen met zijn vrouw en dochter in Fijnaart en Willem heeft hem daar in 2007 nog opgezocht.

Op verzoek van de redactie van dit jaarboek zijn de vier afleveringen, hier en daar wat aangepast, tot een geheel samengesmolten, iets wat Willem destijds ook voor ogen stond. Moge zijn verhaal dat 65 jaar na dato op de valreep tot stand kwam ons nog meer doen beseffen wat vrijheid in onze samenleving betekent.

Jeugd in Oud Gastel

Willem Veraart is geboren op 7 januari 1923 en stamt uit een gezin met zes jongens.² Zijn geboortehuis stond aan het Achtereind (Gastelsedijk West] in Stampersgat. In de zomer van 1925 verhuisden zijn ouders naar de Stoof (Pietseweg] en later naar een boerderijtje aan de Langenbergsestraat. Hoe jong Willem ook was, na schooltijd waren er altijd kleine karweitjes te doen. Zijn enige ontspanning buitenshuis bestond uit het op zondag naar de kerk en naar het patronaat bij de broeders gaan. Toen hij veertien was, ging hij op 'Het Slot' werken. Zo heette de boerderij van Koos en Jans Vervoort - van Eekelen. Hij moest er bijvoorbeeld, lopend achter de pikmachine, het graan tot schoven binden en opzij leggen en dat allemaal voor acht cent per uur.

Inmiddels werkte zijn oudste broer Toon bij de stoomzuivelfabriek N.V. Vacca Hollandia aan de Steenstraat en Willem ging daar op zijn zestiende ook naar toe. Nog onwetend van wat er in de wereld om hem heen allemaal gebeurde, toonde hij zich tevreden met zijn lot. Zoals iedere jongen op zijn leeftijd ging Willem te voet naar zijn werk en omdat hij geen fiets had, was hij nog nooit in een naburig dorp geweest. Geheel onverwachts kwam voor hem de oorlog, ook in Oud Gastel.

Oorlog in Oud Gastel

Het was 11 mei 1940, 's middags om kwart over een, toen drie Duitse vliegtuigen enige granaten afschoten op de 'Vacca'. Willem schrijft: "Ik stond op de melkontvangst van de 'Vacca'. Opeens was het een geknal en gekraak van jewelste. Wij renden alle kanten uit. Toen het na enige tijd wat rustiger werd, gingen wij rondkijken. De eerste die ik zag liggen, was melkrijder Gidion (of Giede] den Dekker, 32 jaar oud, geboren en wonend in Hoedekenskerke. Gidion lag dood naast zijn wagen." Volgens het rapport van een Gastelse politieman was hij bezig met zijn werk op straat voor de fabriek en kreeg hij een granaatscherf of kogel in het linkeroog.³

Willem vervolgt: "Op het kleine grasveldje tegenover de fabriek had Cornelis (Kees] Verdult, 36 jaar oud, staan praten met Christiaan Rockx, landbouwer aan de Steenstraat." Kees woonde aan de Gastelseweg in Roosendaal en kreeg volgens het politierapport een gapend gat aan het voorhoofd met beschadiging van de hersenen. Hij stierf na enige minuten. Bij de beschieting, 'een harde knal en een geluid als van een machinegeweer', vielen ook vier gewonden. Christiaan Rockx was er het ergst aan toe. Een granaatscherf veroorzaakte een geperforeerde wond aan zijn buik. Hij werd naar het ziekenhuis Charitas in

Roosendaal gebracht en overleed op 6 juni 1940 op 56-jarige leeftijd. De fabriek werd flink geraakt. Er was schade aan koelhuis, melktank en enkele vrachtwagens. Ook zat er een gat in de schoorsteen. Willem herinnert zich dat een bomsplinter kort langs hem heen ging en dwars door de glazen wijzerplaat van de weegschaal op de melkontvangst sloeg. In totaal was de 'Vacca' een bedrag van 1907 gulden aan reparaties kwijt.

In de Arbeitseinsatz

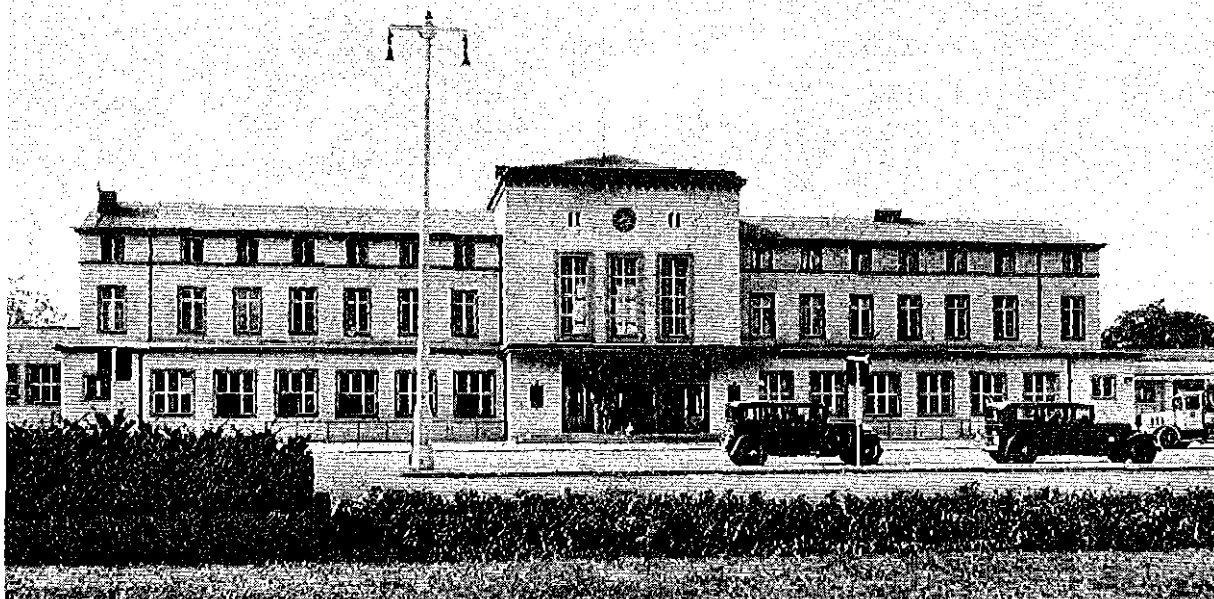
Al is er later nooit meer iets gebeurd, toch was het bombardement voor Willem reden genoeg om de 'Vacca' vaarwel te zeggen en in de polder bij een boer te gaan werken. Het was elke dag tien kilometer heen en terug op een fiets die al gauw moest worden voorzien van harde banden, gemaakt van repen rubber uit oude autobanden. Daarentegen bleef zijn broer Toon in de melk-ophaaldienst, totdat hij op 21-jarige leeftijd werd goedgekeurd voor arbeid in Duitsland. Toon ging samen met Marijn Rebbens, een jongen van de overburen, in augustus 1942 naar Esslingen an der Neckar bij Stuttgart. Over onderduiken werd in Oud Gastel met geen woord gerept. De ouders bleven ongerust achter. Pas toen de eerste brief op de mat viel, waaruit bleek dat de toestand in Stuttgart vrij normaal was, voelden zij zich weer wat beter op hun gemak. Ook voor Willem kwam de dag dat hij zich moest melden voor de 'Arbeitseinsatz'. Uiteraard stelde de keuring niet veel voor. De jongens van de jaargang 1923 moesten gewoon naar Duitsland. De papieren werden meteen in orde gemaakt en op 20 juli 1943, om negen uur 's ochtends, stond de trein klaar voor vertrek in Roosendaal.

Willern schrijft: "Wij waren toevallig met drie jongens uit dezelfde straat: Corrie Rebbens [een neef van Marijn], Jan Tak en ik.⁴ Wij konden er ons geen voorstelling maken van wat ons te wachten stond. We hadden nog nooit in een trein gezeten en wat weggaan eigenlijk was, daar hadden wij geen idee van. Wij konden zelfs nog lachen, maar voor onze ouders moet het wel een droevige tijd zijn geweest. Zij zagen echter geen andere uitweg. Een vriend maakte voor mij een koffer uit triplex. Mijn bagage bestond uit het beste wat er nog in huis was te vinden, namelijk een eigengebakken brood, een potje vet, een stukje ham, een paar klompen, wat ondergoed en enige bovenkleding. Het afscheid thuis was een hand en wat tranen. Een boer uit de buurt bracht ons met paard en wagen naar het station. Enkele vrienden en bekenden gingen mee om ons uitgeleide te doen. De trein vertrok precies op tijd. Wij deden onderweg niets anders dan kijken. Praten was er amper of niet bij. In Utrecht stopte de trein. Er stapten nog wat jongens in en daar hebben wij uit onze koffers ook iets te eten gehaald."

Van Oud Gastel naar Elbing

De reis ging verder via Bentheim naar Berlijn, waar de trein een half uur stopte. Stomverbaasd waren de jongens over wat ze daar allemaal zagen. Zo'n grote

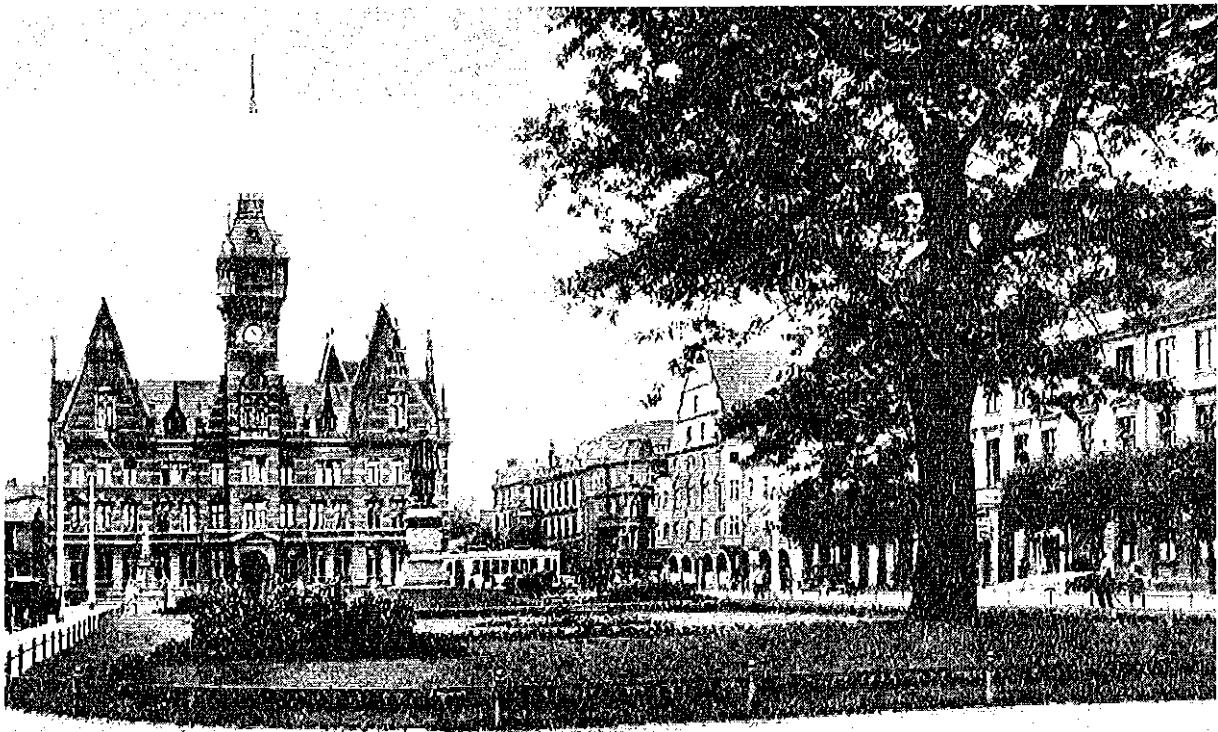
stad; zij konden hun ogen haast niet geloven. Hoe en waar Willem de nacht heeft doorgebracht, kan hij zich niet meer herinneren. Een feit is wel dat de reis recht naar Danzig ging, het huidige Gdansk. Na aankomst aldaar werd iedereen verzameld in een grote loods. Een deel van de jongens bleef in Danzig en een ander deel moest naar Elbing [het huidige Elblag, gelegen aan de Oostzee, circa 50 kilometer ten oosten van Danzig]. De groep werd er met een autobus naar toe gebracht. Het werk lag op de scheepswerf, locomotief- en machinefabriek van F. Schichau AG.

Het spoorwegstation van Elbing betekende op 22 juli 1943 de eerste kennismaking van Willem Veraart met zijn nieuwe woonplaats. Foto uit circa 1935. collectie M. Broos, Roosendaal.

Willem vervolgt: "Het was intussen rond half negen 's avonds, toen wij daar aankwamen in een groot Lager met allemaal houten barakken, elk verdeeld in Stuben. Wij kwamen met twaalf man terecht in het Schichaulager 1, Stube 69, Kraffholsdorfferweg. Elbing. Er stond een lange tafel en voor iedereen was er een stoel en een smalle kast. Wij sliepen er twee hoog. Het eten, brood en toespijs, was allemaal op de bon. Eenmaal daags kregen we warm eten, meestal koolsoep uit een grote ketel. De werktijden waren voor iedereen om de beurt een week in een dag- en een nachtploeg, twaalf uur per etmaal en op zondag vrij."

Het Lager lag precies aan de andere kant van Elbing, ongeveer een half uur lopen van de scheepswerf. Elke dag liepen de jongens de Kraffholsdorfferweg af en gingen zij dwars door de stad. De Stuben lagen in een cirkel rond een groentetuin, die onderhouden werd door arbeiders uit het aan de Oostzee gelegen Konzentrationslager Stutthof [tevens Arbeitserziehungslager of werk-opvoedingskamp].⁵ De ongelukkige mannen moesten ook de latrines uitmesten en zuiver houden. Deze bestonden uit niet meer dan wat balken boven een gat in de grond, waarop je moest gaan zitten om je behoeften te kunnen doen.

Elbing. Friedrich-Wilhelm-Platz mit Rathaus.

Deze ansichtkaart is door Willem Veraart naar zijn broer in Esslingen gestuurd. Op de achter zijde staat: 'Toon. Dit is een Marktplatz waar ik iedere dag over kom naar de fabriek. Zie je die grote boom. Daar stond ik verleden zondag tegen te pissen. Toen kwam de politie. En ik had er zo opgestaan, hoor. Als ik niet iemand bij me had die goed Duits kon spreken. Ik zal er nog eens meer opdoen, dan zal ik U heel de stad wel eens oversturen.'
Ansichtkaart, collectie familie W. Veraart [f].

Elbing, Denkmal F. Schichau, 1814-1896.

Deze ansichtkaart is op 13 oktober 1943 door Willem Veraart naar zijn broer in Esslingen gestuurd.

Op de achterzijde staat: '11-10-43, Maandag 1 uur. Beste Broeder Toon. Hier heb je nog een kaart van de stichter van 't fabriek waar ik moet werken. Maar wat ik U wou vragen, Toontje, of jij die brieven al ontvangen hebt met die foto's van mij. Ik heb er al 2 naar U gestuurd. Vele groeten van Uw Broeder Willem.'

Ansichtkaart, collectie familie W. Veraart [†].

Groepsfoto in Schichaulager 1, Stube 69, Kraffholsdorfferweg, Elbing [West-Preussen].
Op de achterzijde staat: 'Dit zijn de 8 Gastelaars, die hier alle met grote tegenzin voor de barakken in Elbing staan. 17-10-1943.'

Hurkend v.l.n.r.: Piet van Loenhout. Corrie Rebbens en Rom van Eekelen.

Staand v.l.n.r.: Willem van Hooijdonk, Willem Veraart, Janus van Eekelen, Jan Tak en Piet Tak. De twee laatstgenoemden zijn geen naaste familie van elkaar.

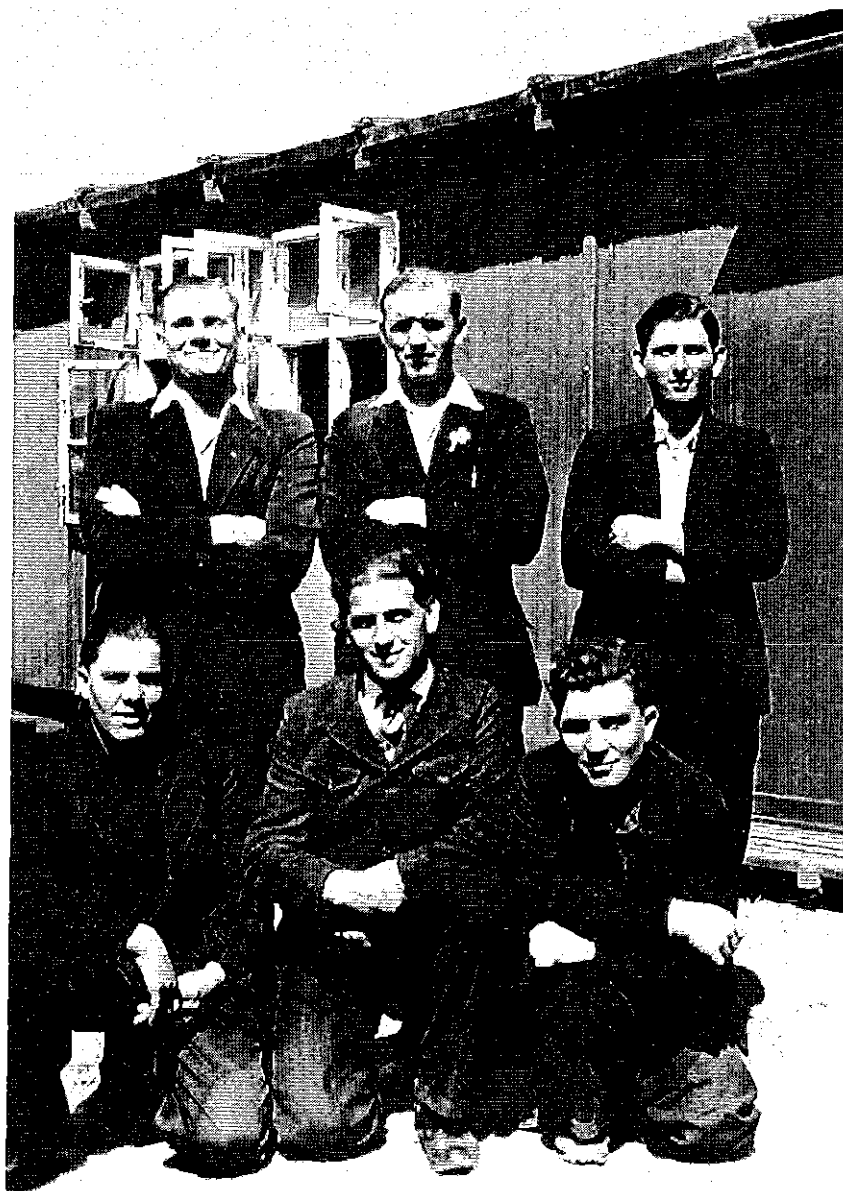
Foto, collectie familie W. Veraart (†).

Als lasser aan het werk

De volgende dag werd iedereen ingedeeld in groepen. Willem mocht met enkele andere jongens een lascursus gaan volgen. Daar ging hij 'best groot op', want thuis had hij geen vak mogen leren, simpelweg omdat zijn ouders dat niet konden betalen. Hij deed er dan ook zijn uiterste best voor. Na de cursus kwam 'Arbeiter Veraart' in de bouw van torpedoboten terecht. Willem vertelt: "Ik wist waarvoor die dingen werden gemaakt, maar dacht er verder niet over na. En er met elkaar over praten ging ook niet, want je kwam op het werk bijna alleen maar Fransen, Polen, Russen en Italianen tegen. Ik heb op de werf nooit met Nederlanders gepraat. Alleen in de barak kon ik mijn maten tegenkomen als we samen vrij waren. Het was een groot geluk dat Corrie Rebbens en Jan Tak, mijn buurjongens van de Langenberg, in dezelfde Stube lagen als ik."

Groepsfoto in Schichaulager 1, Stube 69, Kraffholsdorfferweg, Elbing (West-Preussen).
Op de achterzijde staat: 'Hier heb je de drie Langenbergers in de stad Elbing, 28-11-1943
Staan v.l.n.r.: Willem Veraart, Corrie Rebbens en Jan Tak.
Foto. collectie familie W. Veraart (†).

Groepsfoto in het Schichaulager 1, Stube 69, Krafsholsdorfferweg, Elbing (West-Preussen), 10 mei 1944.

Hurkend v.l.n.r.: Willem Veraart, Rinus van Hooijdonk en Janus van Eekelen.

Staand v.l.n.r.: Kees Ooms, Piet van Loenhout en Willem van Hooijdonk.

Foto, collectie familie W. Veraart (†).

Een warm pak

Als lasser, gestoken in een asbesthoudend pak, was het brandvrij en lekker warm werken in de vaak zeer kille buitenlucht. In dat opzicht had Willem een streepje voor op andere buitenlandse arbeiders. De enige Duitsers die op de scheepswerf werkten, waren Vorarbeiter of Meister. Vaak waren zij aan het Oostfront invalide geraakt en afgekeurd als soldaat. Maar het waren geen lieverdjes. Willem kreeg het eens met zo'n gast aan de stok, toen hij zijn handen wilde gaan opwarmen. De Duitser begon te schelden. Willem zei: "Du spritzt mir herunter." "Sofort zum Arbeit," was het antwoord en hij kreeg een klap met het dreigement: "Anders geht es zum Stutthof." Daar kwam je terecht als je niet wilde werken of andere plannen had. Overigens kregen Willem en zijn lotgenoten op een zondag in juni 1944 nog een uitstapje van het bedrijf aangeboden, waarbij niet alleen sportwedstrijden op het strand en een boottochtje op de Oostzee op het programma stonden, maar ook een bezoek aan het kamp Stutthof, dit laatste als waarschuwing.

Seite 69

Kontrollkarte

für den Auslandsbriefverkehr

Name und Vorname: Vereart, Wilhel
 Wohnort und Straße: Elbing Westp. (Deutschland)
Kraffohlsdorfer Weg Nr. 301, St.
 Geburtsdatum: 7. 1. 1923
 Eigenhändige Unterschrift: *W. Vereart*
 Datum der Ausstellung: 4. 1. 1945
 Nicht übertragbar!

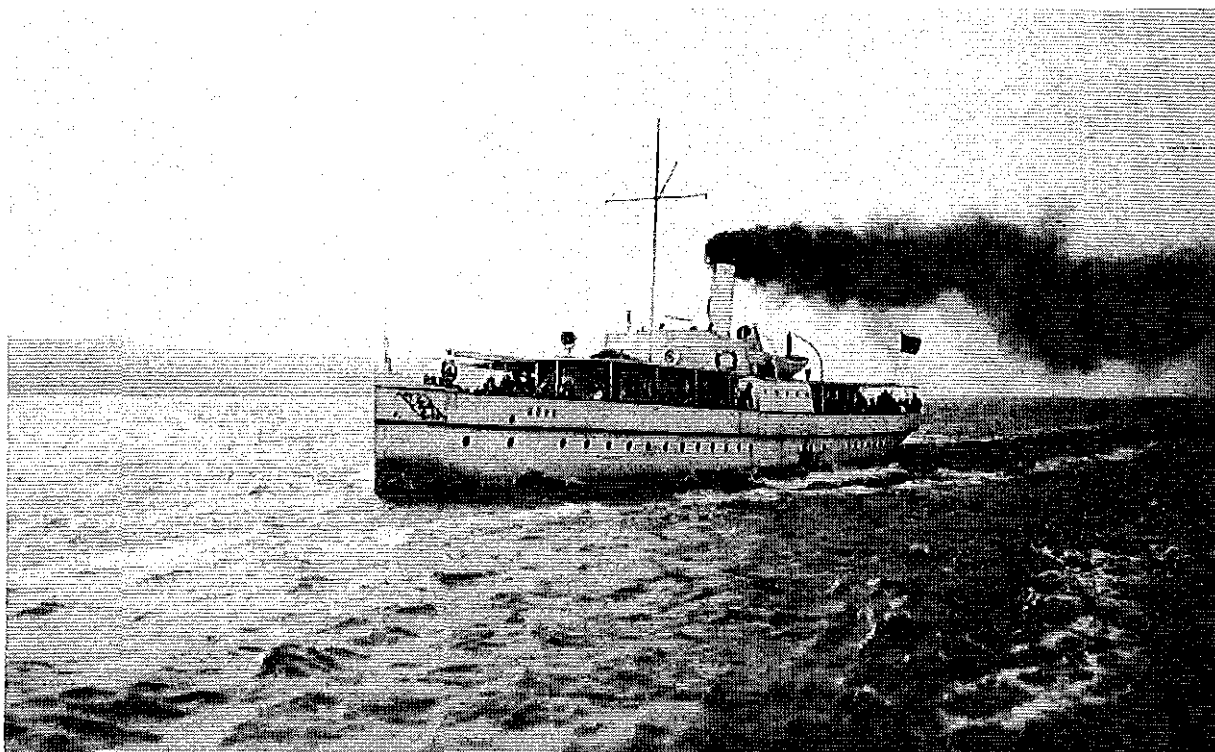
Stempel: *Lagerkarte*

Kontrollkarte für den Auslandsbriefverkehr.

Op achterzijde staat in zes talen gedrukt: 'De controlekaart mag niet gebruikt worden door een ander persoon. Bij aflevering van den brief samen met het bewijs van identiteit aan het loket toonen. Zorgvuldig bewaren, bij verlies wordt geen nieuwe kaart afgegeven. Een nieuwe kaart alleen verkrijgbaar tegen aflevering van de oude kaart.' Op de binnenzijde staan vijftien stempels, telkens twee per maand in de periode februari 1944 tot en met half september 1944.

Daarna heeft Willem alleen nog op 4 januari 1945 een brief gepost. De Deutsche Reichspost lag toen al helemaal op zijn gat.

Document, collectie familie W. Vereart {†}.

Stoomboot Mowe voor de Oostzeekust.

Op de achterzijde staat: 'Herdenking aan de boottocht naar Stutthof aan de Oostzee, 3 juni 1944.'

Volgens Willem Veraart betrof het hier een bedrijfsuitstapje op zondag. Dat was op zich een uitzonderlijk iets. Maar de Duitsers wilden de dwangarbeiders het Konzentrationslager Stutthof laten zien als afschrikwekkend voorbeeld voor degenen, die niet wilden werken of andere plannen hadden. Toch werd het bezoek veraangenaamd met sportwedstrijden op het strand en een boottochtje op de Oostzee.

Foto. collectie familie W. Veraart {†}.

Sportwedstrijden aan de Oostzee, 3 juni 1944.

Staand in de starthouding met als derde en vierde van links: Piet van Loenhout en Rinus van Hooijdonk.

Foto, collectie familie W. Veraart [†].

Aan het Oostzeestrand, 3 juni 1944.

Hurkend met als tweede van links: Willem Veraart.

Staand met als derde van links: Piet van Loenhout.

De man rechts is een voorman-opzichter, die als vrijwilliger naar Duitsland is gegaan.

Foto, collectie familie W. Veraart [†].

Slechte berichten van thuis

Het enige contact met de buitenwereld was de post van thuis. Willem vervolgt: "Soms was er een pakketje met wat etenswaren en een beetje tabak. Ook mijn broer in Stuttgart en ik schreven elkaar iedere week een brief en soms stuurde ik een ansichtkaart. Een aantal kaarten heeft mijn broer nog bewaard. In mei 1944 kreeg ik bericht dat mijn vader ernstig ziek was. Het werd een zware tijd. Ik moest het helemaal alleen verwerken, terwijl het leven op de scheepswerf gewoon doorging. Na enige weken bleek mijn vader ongeneeslijk ziek te zijn. Mijn broer in Stuttgart kreeg vrij snel verlof om naar huis te reizen, maar mij lukte dat niet. De Lagerfuhrer schreef alles op, maar liet zich nauwelijks uit over mijn kansen. Een paar weken later kreeg ik te horen dat mijn verzoek was afgewezen met als reden dat er inmiddels vele honderdduizenden Duitsers aan het front sneuvelden, zonder dat hun familie hen nog had gezien. Ik heb die nacht liggen brullen, maar er was geen uitweg."

Inmiddels sijpelden in Elbing berichten binnen dat de Duitsers aan het Oostfront zware verliezen leden. De dwangarbeiders gingen een gespannen tijd tegemoet. Vanwege de voortdurende bombardementen op de Duitse steden raakte de Deutsche Reichspost danig in de war. Het duurde dan ook vrij lang voordat er weer post voor Willem kwam. Die was van zijn broer. Hij had thuis in Oud Gastel een ernstig zieke vader aangetroffen. Willem wendde zich tot een Vertrauensmann. Dat was iemand die bij het bedrijf op kantoor werkte, vaak als vrijwilliger uit Nederland, goed Duits sprak en als tussenpersoon mocht optreden tussen de dwangarbeiders en de Duitse leiding. Het haalde allemaal niets uit. Op 19 juli 1944 stierf vader Adrianus Veraart, 52 jaar oud.

Willem schrijft: "Ik was ten einde raad, zeker als ik met het op- en afgaan van het kamp de Lagerfuhrer in zijn kantoor zag zitten. Hij had immers mijn verzoek voor een thuisreis afgewezen, maar ik kon niets ondernemen, want Stutthof lag dichtbij. En daar werd steeds mee bedreigd als we iets verkeerd deden. Ik moest me maar tevreden stellen met de post van thuis."

De Russen op komst

Na anderhalf jaar in Elbing waren de twaalf in Stube 69 nog steeds bij elkaar. Toch zagen de jongens elkaar weinig. Daarvoor waren de werkplaatsen en de werktijden te verschillend. De zomer van 1944 ging voorbij. Het leven werd met de dag moeilijker. Voor eigen gebruik kwam er nog maar een klein stukje zeep beschikbaar. De jonge mannen schoren zich nog maar amper. Van tijd tot tijd werden hun baardharen afgeknipt. Ook hun kleding begon te verslijten. Het wassen en repareren ging slechts moeizaam. Op het laatst raakte iedereen zowat door zijn kleren heen. Maar vindingrijk als ze waren: Uit de mouwen van een versleten borstrok van 'Stubegenosse' Rom van Eekelen werden bijvoorbeeld kousen, eigenlijk beenwindsels, gemaakt.

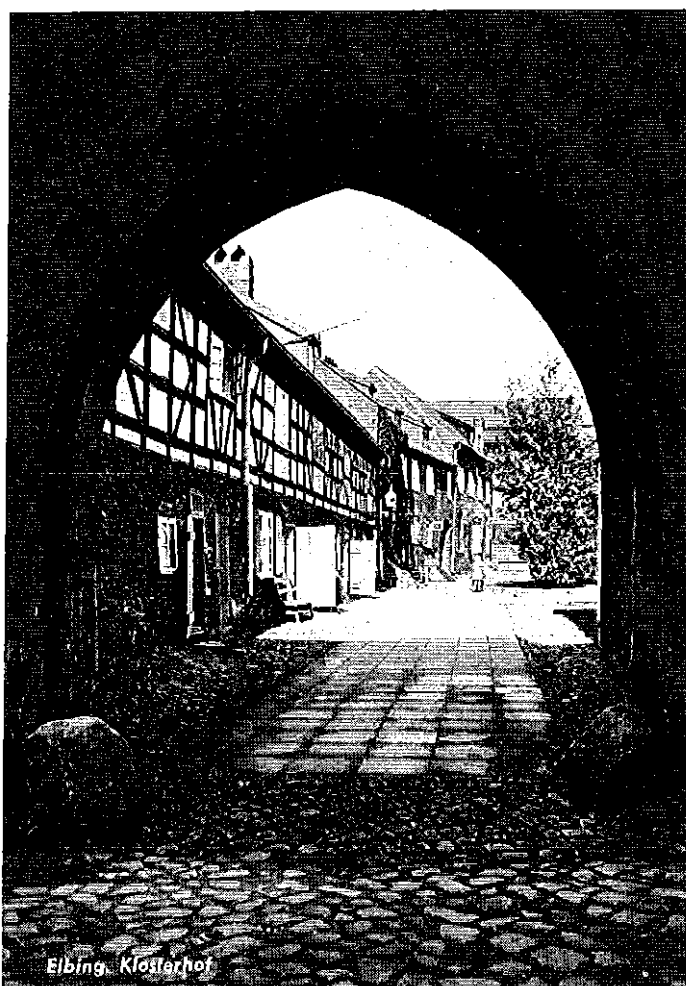
Wat de jongens te wachten stond, was hen onbekend. Wel hoorden zij van de Duitsers op de scheepswerf, dat de Russen in aantocht waren. In januari 1945

Elbing, Friedrich-Wilhelm Platz mit Postamt.

Op de achterzijde staat: 'Dit is een deeltje van onze stad waar wij op de ogenblik huizen. Mooi he. Hier komen wij iedere dag langst naar de fabriek.'

Ansichtkaart, collectie familie J. Tak (†), met dank aan J. van Rijsbergen.

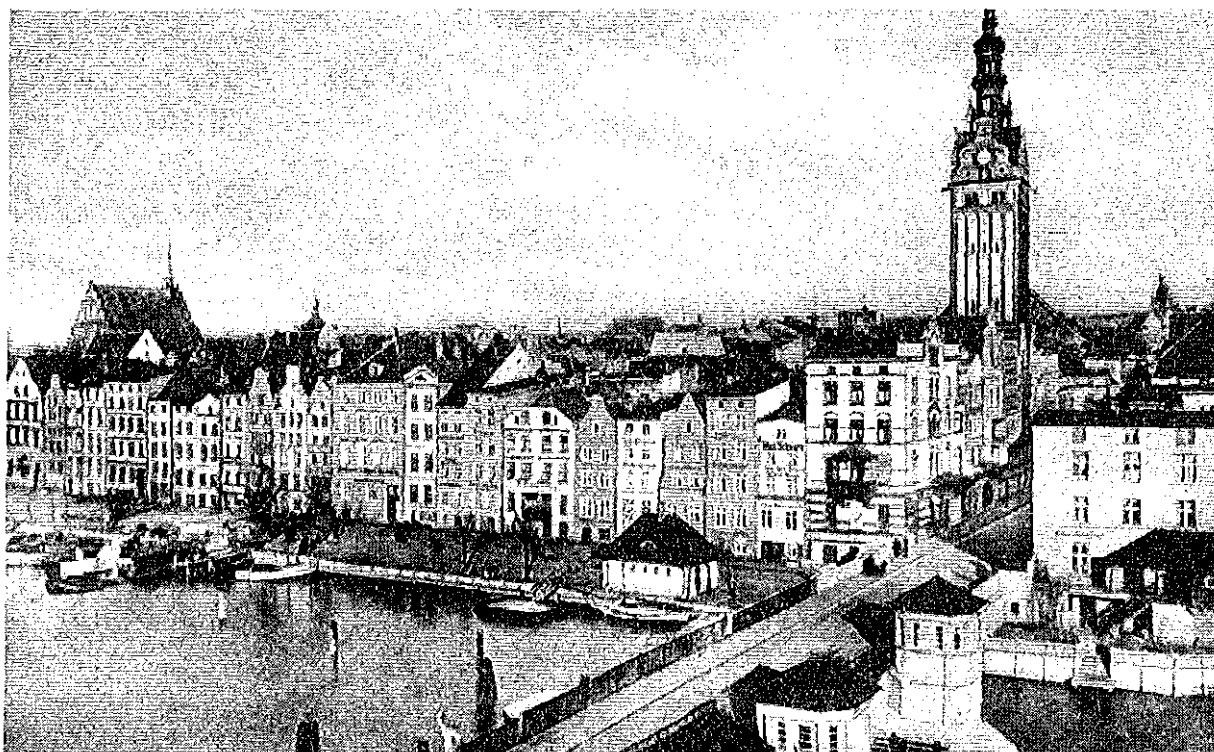
Elbing, Klosterhof.

Deze ansichtkaart is in 1943 door Willem Vereart naar zijn broer in Esslingen gestuurd.

Op de achterzijde staat: 'Hier heb je nog een achterbuurtje van Elbing. De straten zijn hier zeer slecht, 't is hier net of je op de Zeg komt. De Zondag ben ik de bergen weer in geweest, 't was fijn jonge. Beste Toon. Nu heb ik net zitten schrijven of 't in 't aangenomen gaat. En nog vergeten om U te laten weten dat ik op de oienblik krank ben, 't is niet erg hoor. Ik heb een kou in mijn keel, dus met een paar dagen een das aan en flink uitslapen zal 't is te hopen wel beter zijn. Daaaaag.'

Ansichtkaart. collectie familie W. Vereart (†).

was er 's nachts een bombardement in de buurt. Willem schrijft: "De ochtend erop gingen wij nog gewoon aan het werk, al was het wel erg rumoerig. Rond de middag werd ons verteld dat wij naar het Lager moesten gaan om ons gereed te maken voor evacuatie naar Danzig, in westelijke richting. In het kamp zagen wij overal groepen mensen staan van verschillende nationaliteiten. In de kantine kochten wij van onze laatste bonnen nog wat etenswaren. Alles werd zorgvuldig ingepakt. Die nacht sliepen we maar weinig en 's morgens stond ik klaar in mijn dikke lasserspak. Het was gemeen koud. Er brandde geen verlichting meer in het kamp en aan de poort ontbrak elke controle. Al gauw ging de hele mensenmassa op pad. Ook de burgerbevolking van Elbing en omstreken sloeg op de vlucht voor het Russische leger. Hiervoor was iedere Duitser doodsbang gemaakt. Verder kwamen uit Ost- en West-Preussen heel wat boeren en soldaten op wagens, karren en alles wat rollen-kon. We raakten elkaar kwijt in de menigte. Tenslotte behoorde ik tot een groepje dat die dag heel laat in een overvol Danzig aankwam en in een grote loods van een fabriek kon slapen. Ik sliep toevallig naast Toon van Gaans, ook een jongen uit Oud Gastel."

Elbing, Gesamtansicht mit Hohebrücke.

Deze ansichtkaart is door Willem Veraart naar zijn broer in Esslingen gestuurd.

Op de achterzijde staat: 'Toon, hier heb ik nog een kaart, een echte foto, hoor, die kaart die ik gisteren naar U gestuurd heb. daar staat de zelfde rij huizen op als op de deze, die kerk is de eenigste Roomse kerk hier in den omtrek, daar ga ik iedere Zondag naar de H. Mis. Toontje, bewaar die kaarten goed hoor en stuur er a.u.b. van Uw streek ook eens een paar, Toon. In de brief zit ook nog een versje bij dat wij 's avonds zo maar onder elkaar opgemaakt hebben.'

Ansichtkaart. collectie familie W. Veraart (†).

Op de vlucht in grote wanorde

"Het werd een nacht om nooit te vergeten," aldus Willern. Hij vervolgt: "Rond middernacht ging er een sirene loeien en even erna was er een gekraak en gebulder van jewelste. Alles kwam onder het stof te zitten. Toon en ik hoorden het huilen en jammeren van de vele evacues. We pakten elkaar vast en renden hand in hand de stad in. Daar hebben we in een boerenschuur het daglicht afgewacht. 's Morgens werd het weer wat rustiger en gingen we terug naar de fabriek, op zoek naar onze spullen. Toon's rugzak en mijn koffer lagen nog op dezelfde plaats. Die nacht moeten er ongetwijfeld vele slachtoffers zijn gevallen, gezien de enorme ravage in de buurt. Omdat wij geen bekenden meer zagen, besloten we met z'n tweeën op pad te gaan en ons aan te sluiten bij een grote groep Duitse vluchtelingen, waaronder veel boeren. Het was 23 januari 1945 en bitter koud. De wegen lagen onder een dik pak sneeuw. Hier en daar was er een boerenwagen van de weg geraakt. Wij hoorden het gehuil van kinderen en het gekreun van oudere en gebrekkige mensen. Omdat wij geen levensmiddelenbonnen meer hadden, zat er voor ons niets anders op dan een beroep te doen op de hulpdiensten die in menig dorp onderweg voor de Duitsers in gereedheid waren gebracht. Voor overnachtingen klopten wij aan bij boeren. Wij spraken al een behoorlijk mondje Duits en zo konden wij ook vernemen hoe het aan het front gesteld was."

De tocht ging dwars door Pommern via Lauenburg (Lebork), Stolp (Slupsk) en Koslin (Koszalin) in de richting van Stettin [Szczecin]. Maar hoe westelijker ze kwamen, hoe minder de National Sozialistische Volkswohlfahrt (NSV) opvangplaatsen voor de verzorging van vluchtelingen had ingericht. Willem schrijft: "En dat was nu net wat wij nodig hadden. Daar was wat te eten en konden wij ons wassen, soms zelfs overnachten. Voorts keken wij uit naar alles wat we op onze reis zouden kunnen gebruiken. Maar dat duurde niet lang. Steeds meer moesten wij op onze tellen passen, want in Pommern waren de regels van Nazi-Duitsland nog allemaal van kracht. Deze streek kende immers nog niet de paniek van de op hol geslagen bevolking uit Ost- en West-Preussen. Wel kwamen wij toen voor het eerst in contact met Nederlanders die hier in het kader van de 'Arbeitseinsatz' te werk waren gesteld en goed op de hoogte bleken te zijn van de vorderingen van de geallieerden. Ook spraken wij enige landgenoten die bij een transportbedrijf werkten en ons in de goede richting op weg hielpen."

Nieuwe en schone kleren

Inmiddels hadden de twee vluchtelingen nog steeds dezelfde kleren aan als bij hun vertrek uit Elbing. Willem vertelt: "Onze dagen verliepen meestal als volgt: 's morgens na de nachtrust (vaak in een boerenschuur) ons aan de pomp een beetje wassen, dan een boterham vragen, dankjewel zeggen en weer verder gaan, en dat dag in, dag uit. Maar met onze kleren en schoenen zag het er droevig uit. Ik had nog steeds mijn lasserspak aan. Dat bestond uit een broek

en een jasje. Eroverheen droeg ik nog een overjas. Mijn schoenen waren totaal versleten en mijn ondergoed bleek niet vrij van luizen. Zo was het ook bij mijn maat Toon gesteld. Daar moesten wij iets aan doen. Op zijn voorstel gingen wij op een middag op pad om een overnachting te regelen. Zodra zou blijken dat het aardige mensen waren, zouden wij uitleggen hoe het met ons was gesteld en hen vragen of ze ons wilden helpen. Dat lukte natuurlijk niet meteen. Tot wij bij een klein boerenbedrijfje kwamen. Een bejaarde man en een jongere vrouw luisterden aandachtig naar ons verhaal. Haar man was nog in het leger en een zoon bleek aan het front te zijn gesneuveld. Een foto van hem stond op de schoorsteenmantel. Zij zei dat ik precies op haar zoon leek. Op mijn beurt vertelde ik over de dood van mijn vader en dat ik die bij thuiskomst erg zou missen."

Het verhaal viel in goede aarde. Willem vervolgt: "Ze ging naar een kast en gaf ons elk een overall en schoon ondergoed. Wij mochten ons wassen en verkleden. De vuile was moesten we in een grote ketel stoppen, die op een houtvuur aan de kook werd gebracht. Als tegenprestatie vroegen zij ons enkele dagen te blijven om hout te kappen en te zagen. In de schuur werd voor ons een slaappleats ingericht. 's Morgens konden we zoveel melk drinken als we wilden. Die dagen vlogen voorbij. Het slot van het liedje was dat wijzelf en onze kleren waren gewassen en dat er flink wat hout was gekapt en gezaagd. Bovendien mochten wij de overall en het ondergoed houden. De gewassen kleren stopten wij in onze koffer. Wij zullen die mensen nooit vergeten. Bij de vrouw stonden tijdens het afscheid de tranen in de ogen."

Opnieuw tewerkgesteld

De terugreis verliep met heel wat hindernissen. Om wat te eten te krijgen, moesten de jongens dikwijls eerst werken. In uiterste nood kauwden zij op wat gras. De Gastelaren waren net schooiers of kraaien, die overal iets van hun gading probeerden trachtten te vinden. Willem schrijft: "Hoe we het allemaal hebben gefikst, dat weet ik niet. Te voet en met allerlei middelen van vervoer doorkruisten wij een groot deel van Duitsland. Wegwijzers waren onze leidraad. Af en toe was er luchtalarm en zochten wij een schuilkelder op, maar een bombardement zoals die nacht in Danzig hebben wij niet meer meegemaakt. Half maart 1945 kwamen we in het Sauerland terecht. Omdat dit gebied op dat moment nog ver verwijderd lag van de inmiddels oprukkende geallieerden, leek er nog helemaal niets aan de hand te zijn. De vele arbeiders uit het buitenland behoorden gewoon aan het werk te zijn en daarom liep het hier voor ons mis. Rond de middag werden we in Brilon door de plaatselijke politie aangehouden. Uit onze papieren bleek dat wij eigenlijk als arbeider in Elbing thuishoorden. Opnieuw werden wij tewerkgesteld en nu in de buurt van Meschede bij een groot landbouw- en veeteeltbedrijf. Vader en zoon ('Bubi') waren de baas en hielden de hele dag toezicht. Er werkten hier meer buitenlanders. waaronder drie Russische meisjes, drie Fransen en twee Polen. Het voorjaar brak aan en

onze hulp was dringend nodig. Op de boerderij was een grote was- en slaapruijnte die 's avonds werd afgesloten, zodat we niet onverhoeds op de vlucht konden gaan. Elke ochtend lag er voor ieder een paar boterhammen met zelfgemaakte suikerbietensiroop klaar. Daarna gingen wij aan het werk, terwijl onze rugzak en koffer in de afgesloten slaapruijnte bleven."

Het werk op de boerderij

Toon en Willem kregen het zware werk opgedragen. Nadat het jongvee in een andere stal was gejaagd, konden zij de potstallen uitmesten. Heel de winter had het vee erin gestaan en voor een grote hoeveelheid mest gezorgd. Willem vervolgt: "Ik kreeg van de boer een paar afgedankte laarzen en een petje van de Hitlerjugend. Met paard en kar moesten wij de mest naar het land brengen. De drie Russische meisjes moesten helpen met melken, de was- en slaapruijnte schoonmaken en voor het middag- en avondeten zorgen. Later kwamen er nog een paar Poolse arbeiders bij. Ik had toen al ander werk. Elke ochtend rond tien uur reed ik met paard en wagen de melk naar de fabriek in Meschede. Toon moest dan ondertussen het vee verzorgen. Toch ging de stand van zaken aan zowel het Oost- als het Westfront niet aan ons voorbij. In gebroken Duits werd er 's avonds in ons nachtverblijf met de andere dwangarbeiders over gepraat. Af en toe was er luchtalarm. Dan moesten wij naar de schuilplaats. Dat was een behoorlijk diepe gang, uitgehouwen in een heuvel met een deur bij de ingang."

Eindelijk de bevrijding

"Ik kan mij nog niet indenken, dat wij niet inzagen hoe kort wij toen bij de bevrijding waren," zo begint Willem zijn herinneringen aan april 1945. Nog steeds moest hij elke ochtend de melk naar Meschede brengen. Iedere arbeider deed zijn werk zoals hem dat was opgedragen, al was het dan onder een zekere spanning. Kort tevoren was namelijk nog een broer van een van de Franse arbeiders omgekomen bij een bombardement op Brilon.

Op een ochtend ging het luchtalarm. Spoedig kwamen er vliegtuigen en op de boerderij vluchtten de arbeiders alle kanten op. Willem schrijft: "Toon, ik en nog een paar andere jongens zochten eerst onze toevlucht in de Ronkenkeller [opslagplaats voor Ronken, koolrapen in plaatselijk dialect, dienend als veevoer] onder het huis van de boer. Maar toen het huis werd beschoten en brandbommen werden uitgeworpen, sloegen wij hals over kop op de vlucht naar de schuilplaats in de heuvel. Gelukkig werden we niet geraakt. De schuilplaats zat behoorlijk vol. Er zaten ook Duitse militairen bij. Ongeduldig wachtten wij in angst af wat er ging gebeuren. Na een tijdje werd er op de deur gebonsd. Niemand durfde hem open te doen. Plotseling werd hij van buiten af ingetrapt en stonden er zwarte Amerikaanse militairen met het geweer in de aanslag. Zij riepen dat we eruit moesten komen; de Duitsers met hun handen boven op het hoofd en wij met onze handen in de lucht. Iedereen werd gefouilleerd. De bevrij-

ders knipten bij de Duitsers als een soort krijgstrofee de eretekens met onderliggende stof en al van hun uniformen, waarna zij in jeeps werden afgevoerd. Voor ons kwam er een tolk. Ik was erg in de war, toen hij mij begroette met 'Hi Dutchman'. Ik wist toen nog niet dat ze tegen een Nederlander 'Dutchman' zeiden."

Willem vervolgt: "Wat wij op de boerderij zagen, was verschrikkelijk. Alle stallen stonden in brand. Veel koeien lagen dood. Het huis was flink beschoten. Gelukkig was er in onze was- en slaapruimte geen brand uitgebroken, zodat wij onze rugzak en koffer konden terugvinden. De boer liep met zijn vrouw huilend over het erf. Hij had een leven lang voor zijn koeien gewerkt, het was zijn alles. Langzaam drong het tot ons door dat wij bevrijd waren van het Duitse regiem."

Het vertrek naar Nederland

De geallieerden doorzochten alles minutieus tot in de verre omtrek. Onder tussen liepen de buitenlandse arbeiders enigszins doelloos rond. Willem vertelt: "Toon en ik waren daar de enige Nederlanders. Op de vraag aan de tolk wat er met ons ging gebeuren, kwam geen antwoord. Eerst moest er nog een colonne Duitse krijgsgevangenen worden afgevoerd. Wij kregen wat sigaretten en chocolade. Pas tegen de avond werden wij, samen met Fransen, Polen en Russen, in een vrachtauto naar een groot gebouw in Meschede gebracht. Na wat eten kregen wij een strozak om op te slapen. Er waren voor ons al meer mensen geweest, want het was me daar een rommeltje; links en rechts lagen kleren. Toon vond een jas en ik een broek, die we in onze bagage staken."

De volgende ochtend kregen de dwangarbeiders het bevel in een vrachtauto naar Bonn te stappen. Na aankomst aldaar kreeg de chauffeur echter de opdracht terug te keren naar Meschede. Dat was een teleurstelling. Pas na een paar dagen kwam er weer een transportmogelijkheid naar Nederland. Inmiddels waren er meer landgenoten bij gekomen. Het gesprek tussen de jongens ging nergens anders meer over dan over hun thuisreis. Willem herinnert zich: "De avond voor het vertrek was iedereen in rep en roer, zo blij als we waren. 's Morgens stonden we al vroeg op. Wij kregen een paar boterhammen met suikerbietensiroop en gingen nog naar het toilet. Dat was ook hier niet meer dan een grote balk boven een put. Op de vrachtwagen kon Toon op zijn rugzak zitten en ik op mijn koffer. Onderweg maakte de chauffeur wel eens een sanitaire stop. De tocht ging via Koblenz. In de middag kwamen we, na enig zoeken van de chauffeur, aan in het klooster Bloemendaal te Vaals. Het was voor ons een verschrikkelijk fijn gevoel om terug in Nederland te zijn."

Uit het klooster ontsnapt

In Zuid-Limburg waren de sporen van de oorlog nog overal zichtbaar in de vorm van kapot geschoten gebouwen en loopgraven langs de weg. In een groep van negen man gingen Toon en Willem het klooster in, onafscheidelijk van elkaar met hun rugzak en [triplex] koffer. Uit de controle van de papieren bleek hun

identiteit en politieke betrouwbaarheid. De jongens kregen de gelegenheid om naar huis te schrijven; sinds oktober 1944 hadden ze al niets meer uit Oud Gastel vernomen. Na een kleine wasbeurt werd hen door de zusters bonensoep met brood voorgezet. Vervolgens deed een arts een onderzoek naar hun medische gesteldheid. Willem vertelt: "Ik had mijn rug helemaal kapot gekrabbd vanwege het ongedierte in de strozakken in Meschede. We werden ingesmeerd en kregen een kort broekje en een hemdje aan. Onze eigen kleren werden ontsmet en gereinigd. De volgende dag om acht uur lag alles weer klaar. Met z'n achten sliepen we op een kleine kamer onder een deken op een strozak. Daar rijpte bij Toon het plan om er niet lang te blijven. Wij wilden naar huis, maar hoe? Een rondgang in de tuin van het klooster leerde dat alles afgesloten was. Slechts bij de poort was contact mogelijk met mensen, die naar familieleden kwamen vragen. Hier ontmoette Toon iemand die bereid was ons mee te nemen. Als chauffeur ging die regelmatig naar Breda. Uiteraard vertelden wij hem niet, dat we niet uit het klooster mochten vertrekken. Afsproken werd dat wij op een dinsdag tegen twaalf uur's middags achterin de gesloten vrachtwagen moesten zitten. Die stond in de buurt geparkeerd. Wij hadden nog anderhalve dag de tijd. Het was nu zaak dicht bij de vrachtauto een gat te maken in het gaas van de kloostertuin. Dat viel alles mee. Gelukkig waren er bij de omheining genoeg plaatsen waar onze aanwezigheid niet direct opviel."

Op die dinsdagochtend werd het spannend. Willem vervolgt: "Eerst moesten we onze bagage buiten het klooster zien te krijgen. Toon wipte vervolgens als eerste met zijn rugzak en mijn koffer door het gat in het gaas. Ik bleef zo lang rondlopen om de aandacht af te leiden. Na een tijdje volgde ik dezelfde route. Het plan slaagde en zo zaten wij de komst van de chauffeur af te wachten. Die kwam inderdaad op de afgesproken tijd opdagen en reed ons naar huis. Nog steeds weten wij niet wat hij vervoerde of waarvoor hij naar Breda moest."

Een hartstochtelijke thuiskomst

Tegen de avond zette de chauffeur het tweetal aan de Bredaseweg in Roosendaal af. Hij reed meteen terug naar Breda. De jongens konden hem slechts hartelijk dankzeggen, want enig geld hadden zij niet. Maar zo kort bij huis voelden zij zich heel gelukkig. Zij liepen naar de Gastelseweg en hoopten daar bij een kennis van Willem een fiets te kunnen lenen. Helaas ging die vlieger niet op, zodat er voor het tweetal niets anders opzat dan te voet naar de ouders van Toon in de Dorpsstraat te Oud Gastel te gaan. Bij hem thuis aangekomen werd alles wat eetbaar was uit de kast gehaald. Het was een hartstochtelijk welkom in dat grote gezin.

Willem vertelt: "Maar ik bleef er niet lang, want ik wilde ook naar huis. Toon's vader maakte een fiets gereed. Hij bond mijn koffer achterop en zo kon ik in een kwartiertje naar de Langenberg fietsen. Het was intussen middernacht. Ik beefde helemaal. Ik stapte op straat af en moest nog een eindje lopen naar de voordeur. Ik klopte op de deur en hoorde vrij snel gestommel in de kamer. Na

het 'Wie is daar?' antwoordde ik 'Doe maar open. Ik ben het. Jullie Willem.' Ze wisten dat ik op komst was, alleen niet wanneer. Moeder deed de deur open. Die thuiskomst vergeet ik nooit meer. Wij hielden elkaar vast, totdat we op een stoel zaten. Het gezin was weer bij elkaar, op een na en dat was vader, die negen maanden tevoren was overleden. Wij hebben die nacht weinig geslapen, wel veel gepraat en gehuild. Mijn jongste broer kende mij niet meer. Die was nog maar drie jaar oud, toen ik wegging. Mijn oudste broer wist ook heel wat te vertellen over zijn verblijf in Esslingen. Toch lieten we ook ons moeder haar verhaal doen. Zij had een zeer moeilijke tijd meegemaakt. Nu wij weer thuis waren, kwam er een lichtpuntje in haar leven. De volgende dag gingen wij samen naar het graf van vader."

Een tenslotte na **62** jaar

Uit Willem's koffer kwamen de overall uit Pommern, de broek uit Meschede, wat kapotte kleren, scheergerei, een schaar en een mes. Tekenend was enige weken later de vraag van de Oud Gastelse pastoor of Willem 'in het buitenland nog verplichtingen was aangegaan.' Nadien is hij door de Hulp Actie van het Rode Kruis [HARK] aan kleren en door het Arbeidsbureau aan werk geholpen. Willem kwam als lasser via enige bedrijfjes in West-Brabant terecht bij Kloos Kinderdijk. Hij had in Duitsland een mooi beroep geleerd. Daar heeft hij nooit spijt van gehad. Hij ervoer dat in Elbing het werk qua inrichting en werkomstandigheden op een veel hoger peil stond dan in West-Brabant. Willem was opgeleid voor hoog gekwalificeerd laswerk in allerlei soorten en maten. Dat soort mensen konden ze bij Kloos uitstekend gebruiken.

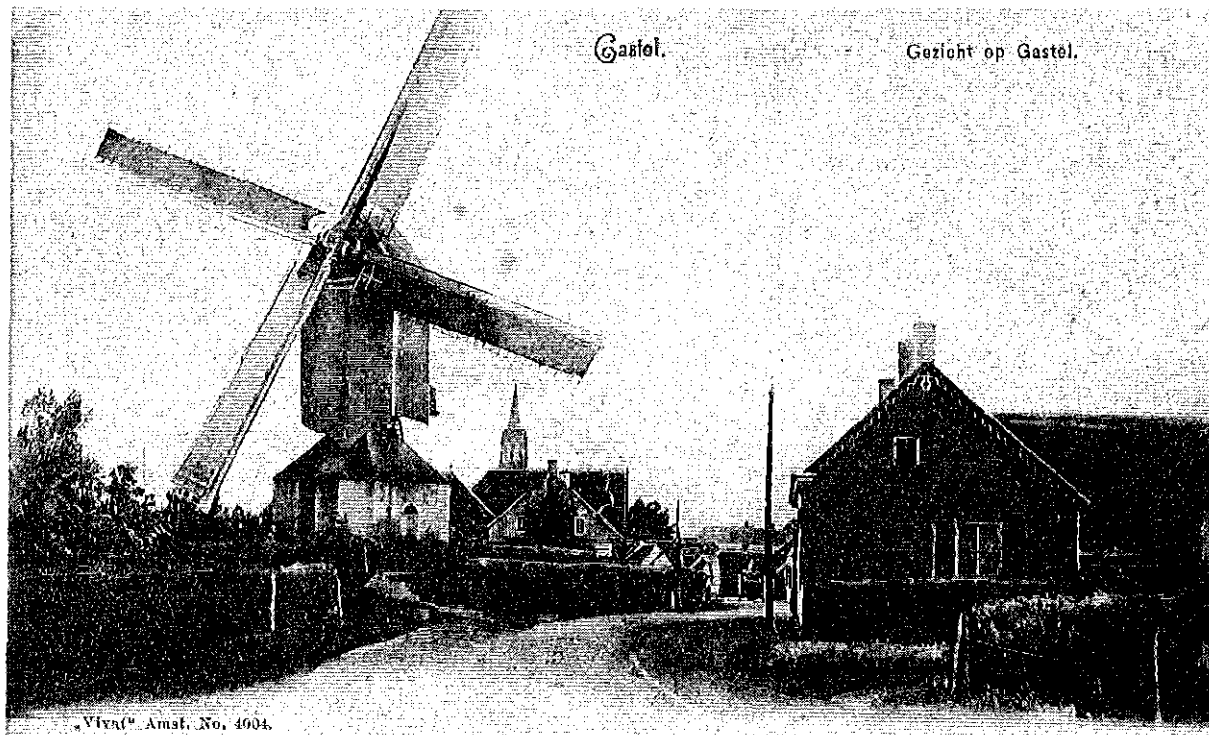
Bij zijn thuiskomst in april 1945 zat in een van Willem's zakken een klein doosje met de rozenkrans die hij twee jaar tevoren van zijn moeder had meegekregen met het verzoek elke dag te bidden. In de zomer van 2007, inmiddels 62 jaar later, heeft hij die rozenkrans een mooi plaatsje in de kamer gegeven. Bij het schrijven van zijn verslag moest Willem regelmatig terugdenken aan zijn fijne jeugd in een gezin van acht personen. In gesprek met auteur dezes toonde hij ook zijn dankbaarheid en zag hij bepaald niet om in wrok. Hij was op dat moment nog slechts de enig overgeblevene uit dat gezin. Willem overleed op 5 juli 2008 en liet zijn vrouw Cor, twee dochters, vijf kleinkinderen en twee achterkleinkinderen achter.

Marius Broos

Noten:

- ¹ De gesprekken met Willem Veraart op zijn huisadres vonden plaats op 6 en 28 december 2006. 19 juni. 2 juli en 31 oktober 2007.
- ² Zijn vader was Adrianus Veraart, geboren op 19 april 1892 te Dinteloord en overleden te Oud en Nieuw Gastel op 19 juli 1944. Hij trouwde op 8 mei 1920 met Johanna de Vet, geboren op 27 november 1897 te Oud en Nieuw Gastel. Willem was de tweede zoon in het gezin. Zijn broer Toon was als oudste geboren op 7 februari 1921.
- ³ Volgens het politierapport vonden de beschietingen plaats om 13.15 uur. Het ging volgens agenten om drie Duitse vliegtuigen op een hoogte van 400 tot 500 meter. Vanaf de Veerkensweg zagen zij de vliegtuigen in de richting Steenstraat koers zetten [Regionaal Archief West-Brabant. Oudenbosch: archief Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel, 1811-1942, dossier 2100].
- ⁴ Cornelis [Corrie] Rebbens overleed op 23 december 1996 te Roosendaal en Johannes [Jan] Tak te Oud en Nieuw Gastel op 11 juli 2003.
- ⁵ Het kamp in Stutthoff [Sztutowo in het Pools] lag circa 35 kilometer ten oosten van Danzig aan de Oostzee. Het was het eerste concentratiekamp dat de Nazi's buiten Duitsland bouwden. Het werd op 2 september 1939 in gebruik genomen en pas op 9 mei 1945 als laatste van de kampen door de Russen bevrijd. Binnen twee weken na de oprichting steeg het aantal [vooral politieke] gevangenen al tot zesduizend. In 1942 telde het kamp zo'n dertig barakken. Pas in 1943 werd een gaskamer voor 150 personen gebouwd en ging het kamp ook functioneren als vernietigingskamp. In totaal zaten er circa 125.000 mensen vast en werd tweederde deel van het leven beroofd.

DE FAMILIE VAN MEEL, DE LAATSTE GASTELSE MULDER OP HET MOLENEIND IN OUD GASTEL

De Molen

Van verre zie ik hem staan
en met zijne armen zwaaien,
den ouden molen aan
den driesprong. Draaien
doet hij reeds jaren lang.
Hij spant des daags zijn zeilen,
recht tegen den wind in uit.
En rust slechts, als bijwijlen
geen windje roert uit zuid,
noch noord, uit oost, noch west.
Wie slaaft er als de molen
van 't dorp? Wie doet zijn best
als hij? En onbevolen
het ganse jaar? De granen
maalt hij tot mullig meel.
En niemand zal zich wanen
te groot om ook een deel

te vragen van zijn werk.
Ik weet, er zijn gemalen
door stoom gedreven, sterk
en rap, dat 't er bij halen
niet kan de wiekenvlucht
van gindschen oude molen.
Maar 'k zeg het, schoon beducht
voor weerspraak, onverholen.
Die aan den driesprong staat
en zuigend in de winden
zijn wijde vlerken slaat,
blijf ik den schoonsten vinden.

Dr. A. Smoor.

(een zoon van molenaar Smoor, witte
pater in Afrika en tevens dichter]

De voorschiedenis

Onderstaand verhaal gaat over de familie van Meel, het laatste molenaarsgezin op het Moleneind in Gastel. Daarnaast was er nog een tweede molenaarsgezin in Gastel, dat van de familie Peeters, waarover zoon Piet in ons jaarboek van 1985 reeds heeft geschreven. De ouders van dit molenaarsgezin waren Petrus Johannes van Meel (1870-1937) en Anna Maria Margaretha Hack (1877-1915). Het gezin bestond uit 11 kinderen, te weten Naan, Mien, Kees, Janus, Toon, Ko, Nard, Lien, Jan, Lowie en Jeanneke. Het gezin trok noodgedwongen rond 1928 naar Frankrijk, waar zij door de inzet vooral van de oudste zoon Kees, in Landonvillers een boerderij hadden gevonden. Zoon Janus was eigenlijk de laatste molenaar van het Moleneind, daar hij pas in 1930 naar Frankrijk kon vertrekken, toen de molen en schuur was verkocht en de molen uiteindelijk werd afgebroken. De molen van het Moleneind had eerst op Kuivezand gestaan en was eigendom van de markies van Bergen op Zoom. Later werd hij verplaatst naar het Moleneind, waar hij voor de boeren beter bereikbaar was. Er moest jaarlijks wel een bepaalde pachtsom voor betaald worden.

Carel Couwenberg was pachter van deze molen van 1788 tot 1801, tot hij de molen uiteindelijk kocht. De molenaars moesten elk jaar een eed afleggen voor de burgemeester en de schepenen van Oud en Nieuw Gastel. In 1805 deden dat naast Carel Couwenberg en zijn knecht Judocus, Johannis Babtista Peeters en zijn knecht Daniel Peeters.

In 1862 kocht Petrus Smoor de molen op het Moleneind, waarna zijn zoon Adrianus de molen overneemt. Van deze laatste kocht Piet van Meel de 'molen van Smoor' in 1919. Wij kennen de molen nog van enkele foto's uit die tijd. Hij stond ongeveer, waar nu het kruispunt is Kruislandseweg / Kerkstraat. De molen stond op de zogenoemde 'molenberg'. Daarnaast stond een grote schuur en een woonhuis.

Reeds in bovengenoemd verhaal van Piet Peeters is aangegeven, wat de oorzaak was van het vertrek van de familie van Meel uit Oud Gastel. Dat was namelijk de opkomst rond 1900 van de Nederlandse Boerenbond. Zij propageerde onder de boeren het oprichten van cooperaties, waardoor zij zelf de boel in handen hielden. Overal verschenen langzamerhand deze welbekende Boerenbonden, die hun eigen banken en winkels uitbaatten en de winst onderling onder de boeren verdeelden. Dit ging veelal ten koste van de particuliere bedrijven van de molenaars en anderen, die daardoor hun 'boterham' kwijt raakten, zo ook de familie van Meel. Dit ging echter, ook in die opkomende crisistijd, niet zonder strijd en discussie, want het had op meer plaatsen dramatische gevolgen voor sommige gezinnen! In Gastel speelde mee, dat pastoor Damen meer oog had voor de slechte gevolgen voor de familie van Meel, terwijl zijn felle kapelaan Mouwen, als groot voorstander en geestelijk adviseur van de Boerenbond achter de boeren stond. Kortom, de familie van Meel is uiteindelijk naar Frankrijk vertrokken. Na korte of langere tijd kwamen zeven van de elf kinderen weer terug naar Nederland en streken zij neer in

Diessen, rond Hilvarenbeek. De bekendste uit de familie is geworden Dr. C.J. van Meel, vooral bekend als lid van de Tweede kamer voor de K.V.P. van 1952 tot 1963.

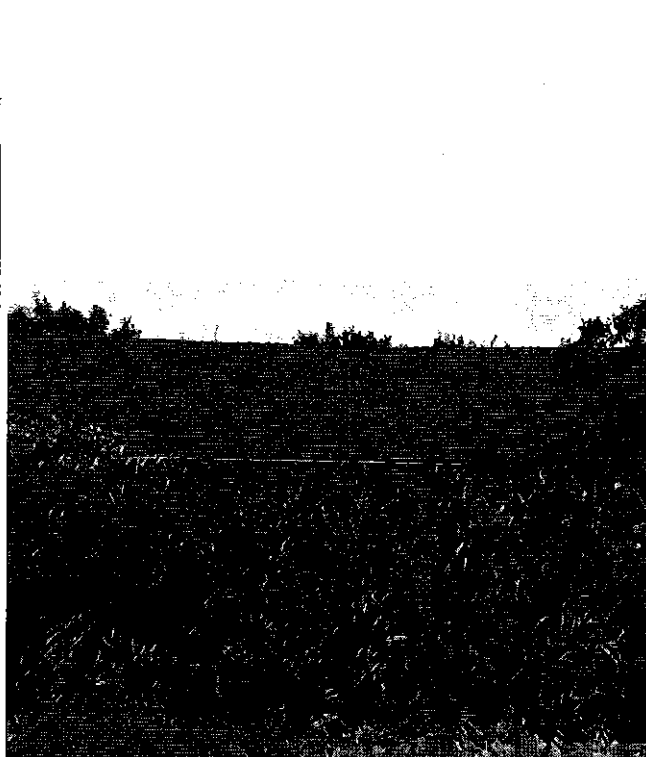
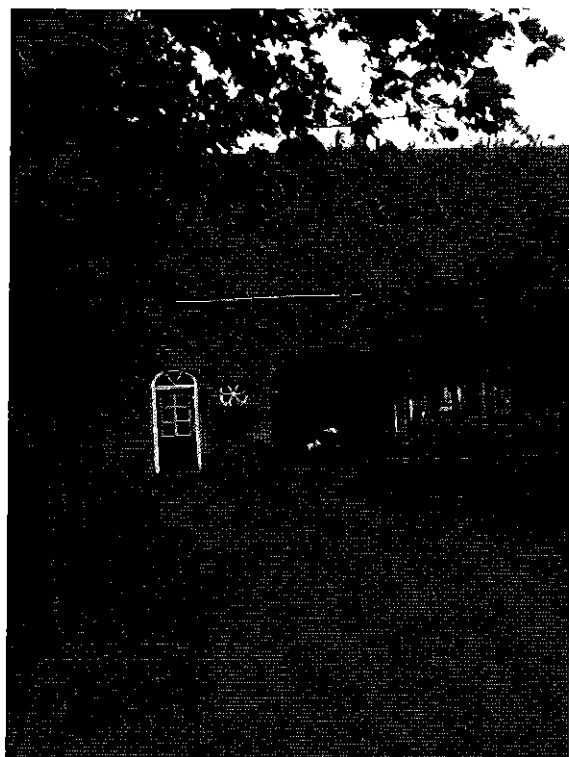
Petrus Johannes van Meel

Uit de Stamboom van de familie van Meel

Een zoon van Piet van Meel, namelijk Jacques (Ko) schreef een familiechroniek over het gezin van Piet (Pieter) van Meel en Ant. [Anna] Hack. Het is opgenomen in het boek 'Piet van Vroenhoven en andere Verhalen'. In onderstaand verhaal zal ik veel uit dit boek citeren, daar het heel goed de geschiedenis weergeeft van ons dorp Oud Gastel en van een Gastelse familie aan het begin van de 20ste eeuw. Maar eerst een kort overzicht van de stamboom van de familie van Meel en de familie Hack, wonende te Oud Gastel op het Moleneind.

Stamboom Petrus Johannes van Meel

[geb. 4 dec. 1870 te Roosendaal, gest. 6 jan. 1937 te Hilvarenbeek.]

Dit is het stamhuis van de familie van Meel. De boerderij staat er na 200 jaar nog steeds en wel in de Korte Zegstraat in het dorp Zegge. Op het zwartpannendak staat de naam Nieuwenberg in rode dakpannen geschreven en is van verre zichtbaar.

1. **Pieter Geersen**, geb.? te Meerle, **gest. 18** februari te Wouw.

2. Theodorus [Dirck] van Meel, geb. 22 februari 1722 te **Wouw**, **gest. 12** maart 1804 te Oud **Gastel**.
 Gehuwd met Elisabeth Adriaansen op 5 april 1772. Zij hadden 7 kinderen en woonden op Overesselijk.
 - 2.1. Paschasius van Meel, geb. 21 jan. 1773 in. gest. 1 oktober 1794 te Oud **Gastel**.
 - 2.2. NN van Meel, geb. 11 nov. 1776. gest. 17 nov. 1776 in Oud **Gastel**.
 - 2.3. Cornelia van Meel, geb. 13 mrt. 1778, **gest. 11** sept. 1839 te Oud **Gastel**.
 Zij huwde Maghiel de Bakker in 1812 in Oud **Gastel**
 - 2.4. **Pieter** van Meel, geb. 5 sept. 1779, **gest. 25** juni 1857 te Oud **Gastel**
 Hij huwde Anna Maria van Loon op 19 febr. 1814. Zij woonden op de Nieuwenberg onder Zegge.
 - 2.5. Cornelis van Meel, geb. 7 juli 1781, gest. 3 oktober 1794 in Oud **Gastel**
 - 2.6. Adrianus van Meel, geb. 9 febr. 1783, **gest. 25** juni 1792 te Oud **Gastel**
 - 2.7. Adriana van Meel, geb. 3 jan. 1785, **gest. 26** juni 1865.
 Zij huwde 26 jan. 1823 Antonius Kerstens.

3. **(2.4) Pieter van Meel (1779-1857) (1814-)** en Anna Maria van Loon. Zij hadden 7 kinderen.
 - 3.1. Theodorus van Meel, geb. 14 mei 1814, **gest. 16** mei 1882 te Zegge.
 - 3.2. Cornelis van Meel. geb. 27 dec. 1816, **gest. 15** juli 1899 te Zegge.
 Hij huwde Anna Cornelia Dekkers op 27 juni 1871 te Roosendaal.
 - 3.3. Lucia van Meel, geb. 10 april 1819 te Zegge. **gest. 9** aug. 1895 te Roosendaal.
 Zij huwde Paulus IJsermans op 19 sept. te Zegge.
 - 3.4. Cornelia van Meel, geb. 11 dec. 1821 te Zegge, **gest. 23** dec. 1885 te Wouw.
 Zij huwde Sebastiaan van Oers op 20 maart 1850 te Zegge.
 - 3.5. Elizabeth van Meel. geb. 4 juli 1824 te Zegge, **gest. 9** mei 1910 te Oud **Gastel**.
 Zij huwde Antonius Buckens 7 febr. te Zegge. [hierbij groeide Pieter op in zijn jeugd].
 - 3.6. Gerardus van Meel, geb. 10 april 1829, **gest. 28** febr. 1909 te Zegge.
 Hij huwde Adriana Braat op 14 febr. 1867 te Roosendaal.
 - 3.7. Adrianus van Meel, geb. **11 dec. 1831** te Zegge, **gest. 16** oktober 1872 te Roosendaal.
 Hij huwde Christoffelina IJsermans op 26 mei 1868 te Roosendaal.
 Zij woonden op Vroenhout onder Kruisland.

4. **(3.7) Adrianus van Meel (1831-1872)** en Christoffelina IJsermans.
 Zij hadden 3 kinderen.
 - 4.1. Johanna Maria van Meel. geb. 13 maart 1869 te Roosendaal, **gest. in** 1943 te Hilvarenbeek.
 - 4.2. Petrus Johannes van Meel, geb. 4 dec. 1870 te Roosendaal, **gest. 6** jan. 1937 te Hilvarenbeek. Hij huwde Anna Maria Margaretha Hack **19** sept. 1900 te Oud **Gastel**.
 Zij werd geb. op 5 oktober 1877 te Oud **Gastel** en overleed 12 nov. 1919 te Breda.
 - 4.3. Johannes van Meel, geb. 9 april 1872 te Roosendaal, **gest. 3** dec. 1887 te Roosendaal

5. **[4.2] Petrus Johannes van Meel [Piet] (1870-1937) en Anna Maria Margaretha Hack. [Aant] (1877-1919).**

Gezin Piet van Meel

- Zij kregen 11 kinderen.
- 5.1. Adriana Christoffelina van Meel [tante Naan]. geb. 6 april 1901 te Oud Gastel, gest. 20 april 1999 te Hilvarenbeek. Ongehuwd.
 - 5.2. Wilhelmina Cornelia Elisabeth van Meel [tante Mien], geb. 18 maart 1902 te Oud Gastel, gest. 22 dec.1985 te Hilvarenbeek. Ongehuwd.
 - 5.3. Cornelis Johannes van Meel [Kees]. geb. 13 febr. 1903 te Oud Gastel, gest. 4 aug. 1963 te Hilvarenbeek. Hij had gestudeerd aan de landbouwhogeschool te Wageningen en werd ingenieur. In 1957 promoveerde hij tot doctor in de Landbouwwetenschappen met als dissertatie "Enkele aspecten van de Franse Landbouw". Hij bekleedde vele functies en was van 1952 tot 1963 lid van de Tweede Kamer voor de toenmalige Katholieke Volkspartij (K.V.P.) Hij huwde Alma Maria Borm op 28 dec. 1944 te St. Jansteen. Zij kregen vier kinderen: Pieter Jan, Annemarie, Pieter-Paul en Alma.
 - 5.4. Adrianus Jacobus van Meel [Janus], geb. 14 aug. 1904 te Oud Gastel, gest. 29 jan. 1989 te Hilvarenbeek. Ongehuwd. Hij was de laatste mulder op het Moleneind. Hij werd later fruitteiler van beroep en woonde na zijn terugkeer uit Frankrijk in bij zijn bovengenoemde zussen.
 - 5.5. Antonius Josephus van Meel [Toon]. geb. 8 mei 1906 te Oud Gastel, gest. in sept. 1974 te Mandres au quatre Tours (57, France). Landbouwer van beroep. Hij huwde Berthe Franscoise Cristen in 1930 in Landonvillers. (57, France) Zij hadden drie kinderen: Annie. Marie-Therese en Pierre.

- 5.6. Jacobus Petrus Maria van Meel (Jacques], Ko (schrijver van het boek 'Piet van Vroenhoven en andere verhalen']. Geb. 31 jan. 1908, gest. 13 dec. 1981 te Tilburg. Hij huwde Maria Francisca Josephina Jacobs op 10 april 1934 te Hilvarenbeek. Hij was onderwijzer / leraar van beroep. Zij hadden tien kinderen: Dinie. Ankie, Frans, Adje, Bep. Jeanne, Piet, Jacques, Huub en Wiet.
- 5.7. Bernardus Henricus Eugenius van Meel (Bernard-Nard], geb. 27 sept. 1909 te Oud Gastel, gest. aug. 1996 in Broussey en Woivre. (55,France) in het departement Meuse. Hij huwde in 1945 Marie Coliaux in Broussey. Hij was ook landbouwer van beroep. Zij hadden drie kinderen, twee dochters en een zoon Marcel uit een eerder huwelijk van Marie.
- 5.6. Christoffelina Adriana Johanna van Meel (Lien, Lina], geb. 5 maart 1912 te Oud Gastel, gest. 5 april 2000 te Eindhoven. Zij huwde Gererdus Josephus Adrianus van Oijck op 31 augustus in Diessen. Hij was eerst ambtenaar en later secretaris van Goirle. Zij hebben zeven kinderen: Ans, Norbert, Peter. Harrij, Kaan, Wies en Mieke.
- 5.9. Johannes Adrianus Maria van Meel (Jan]. geb. 24 juli 1913 te Oud Gastel, gest. 25 maart 1978 te Nancy (54,France). Hij was landbouwer van beroep. Hij huwde Louise Wantz in 1939 in Broussey en Woivre. (55, France) . Zij werd geboren op 27 april 1915 in Ettelbruck. Zij overleed op 16 augustus 2005 te Pont a Mousson. Zij hebben vijf kinderen: Jean-Pierre, Annette. Gerard, Jean-Marie en Allain.
- 5.10. Aloysius Wilhelmus Maria van Meel (Lowie], geb. 7 febr. 1915 in Oud Gastel, gest. 15 juni 1986 te Nancy (54,France). Ongehuwd.
- 5.11. Johanna Alegonda Dimphna van Meel (Jeanneke), geb. 12 mei 1917 in Oud Gastel, van beroep onderwijzeres in Hilvarenbeek. Zij huwde Henricus Lucas Johannes Hack in 1948 te Parijs. Hij is geboren op 22 augustus 1913 te Oud Gastel, gest. 1 december 1984 te 's Hertogenbosch. Zij hebben drie kinderen: Radbout, Anneke en Roland.

Bruiloft familie Akkermans - Hack

Uit de stamboom van de Familie Hack

1. Cornelis **Pieter** Hack. geb. 22-01-1826, gest. 01-03-1902 te Oud Gastel.
Hij huwde Dimphena van Hassel op 03-05-1858 te Oud Gastel.
Zij hadden vijf kinderen.
 - 1.1. Adriaan Petrus Hack, geb. 12-09-1860. gest. 07-04-1877 te Oud Gastel.
 - 1.2. Petrus Johannes Hack, geb. 05-07-1863, gest. 27-10-1935 te Oud Gastel. Hij huwde Alegonda Antonia van Aanholt (Tante Gonda).
 - 1.3. Anna Maria Hack. geb. 09-07-1864, gest. 08-01-1865 te Oud Gastel.
 - 1.4. Gerardus Goverdus Hack, geb. 20-12-1865 te Oud Gastel, gest. 07-01-1936 te Hoogerheide.
 - 1.5. NN Hack, geb. 07-06-1867, gest. 07-06-1867 te Oud Gastel.
- Cornelis **Pieter** Hack huwde op 30-06-1874 (voor de tweede maal] met Wilhalmina van Iersel, geb. 31-10-1845 te Dinteloord. gest. 30-01-1922 te Oud Gastel.
Zij kregen nog negen kinderen. waarvan er slechts drie in leven bleven.
 - 2.1. Anna Maria Margaretha Hack [Ant], geb. 5 oktober 1877. gest. 12 november 1919 te Breda. Zij trouwde Petrus Johannes van Meel te Oud Gestel.
Zij hadden 11 kinderen. (zie boven]
 - 2.2. Johanna Maria Hack [Jans, tante Jeanne], geb. 7 maart 1880, gest. 31 maart 1965 te Oud Gastel.
Zij huwde Adrianus Cornelus Akkermans op 7 febr. 1912, gest. 05-12-1955 te Oud Gastel.
 - 2.3. Dymphna Maria Hack (Dien, zuster Bernadine), geb. 04-01-1883 te Oud Gastel.
Overleden op 04-10-1954 te Breda.

3. Johanna Maria Hack huwde Adrianus Cornelis Akkermans
Hij was de zoon van Pieter Cornelis Akkernans en Maria Anna Knaap, geb. 8 nov. 1883 te Oud Gastel, gest. 5 december 1955 te Oud Gastel.
Hij had een wagenmakers-, later een carrosseriebedrijf te Oud Gastel.
Zij hadden 3 kinderen.
- 3.1. Wilhelmina Regina Maria Akkermans, geb. 8 december 1912 te Oud Gastel, gest. 25 maart 2003 te Oudenbosch. Zij was de bekende juffrouw Akkarmans, onderwijzeres te Oud Gastel.
- 3.2. Petrus Cornelis Andreas Akkermans. geb. 23 mei 1918, gest. jan 1986 te Nuenen.
Hij huwde 2 maal.
- 3.3. Cornelis Akkernans, geb. 7 april 1920. gest. dec. 1978 te Oud Gastel.
Hij huwde Margaretha Zandvliet, geb. 28 aug. 1933, gest. 21 april 2007. Hij volgde zijn vader op in het carrosseriebedrijf. Zij hadden 3 kinderen.
- 4.3.1 Pia Akkermans. Zij heeft twee kinderen.
- 4.3.2 Arjan Akkermans. Hij volgde zijn vader op in het bedrijf. Hij is gehuwd en heeft twee kinderen.
- 4.3.3 Jeannette Akkermans. Zij is gehuwd met G. van Staden.

Oud Gastel rond 1900-1920

In de 'Grondwet', een voorloper van dagblad BN/De Stem in West-Brabant, kunnen we enkele belangrijke gebeurtenissen lezen, die er rond 1900 plaats vonden. In ons dorp heerste nog de standenmaatschappij van notabelen [rijke burgers], middenstand, boeren en arbeiders. Er woonden 1 januari 1900 rond 4500 mensen in Gastel en Stampersgat, toen vormend de gemeente Oud en Nieuw Gastel. Burgemeester A. Mastboom regeerde met een volgzame gemeenteraad heel zuinig de gemeente en pastoor Rumoldus van Aalst waakte met zijn kapelaans over het zielenheil van zijn parochianen. Pastoor Damen volgde hem in 1902 op als pastoor. Er woonden ook een kleine minderheid,

ongeveer 60 protestanten in het dorp. Er waren ook al wat standsorganisaties actief, o.a. de Gastelse werkliedenvereniging van de arbeiders en de Gastelse Landbouwvereniging van de georganiseerde boeren. Natuurlijk was daar ook een geestelijke adviseur bij om een oogje te houden op moraal en zeden van de leden.

Het jaar 1900 begon in zoverre slecht, dat er op Nieuwjaarsdag reeds een behoorlijke heibel was uitgebroken op de Langenberg, waar rake klappen vielen en ook dokter Dautzenberg er aan te pas moest komen. De oorzaak was natuurlijk overmatig drankgebruik.

Een groot gedeelte van de arbeiders verdiende de kost op de Stampersgatse Suikerfabriek, waar de bekende directeur Jan Frederik Vlekke de scepter zwaaide. Hij was het voorbeeld van een goede sociale werkgever, maar kwam eigenlijk uit het onderwijs voort. Hij had in Gastel nog aan de openbare school gestaan in de Koelestraat, waar later mijnheer Vermeulen zijn opvolger werd. Het openbaar onderwijs was echter een doorn in het oog van de toentertijd heersende opvatting in kerkelijke kringen, dat het openbaar onderwijs een gevaar was voor de opvoeding van de jeugd. Op deze scholen was het geven van godsdienstlessen namelijk verboden. Het streven van het katholieke volksdeel was het oprichten van scholen, organisaties, verenigingen en stichtingen op basis van de katholieke moraal. Dit verklaart tevens de eerdere opkomst van allerlei congregaties van religieuze mannen en vrouwen, die het onderwijs op de katholieke scholen ging verzorgen. In Oud Gastel begon dit in 1900 met de bouw van de Sint Bernardusschool naast de R.K. Laurentiuskerk. De zusters kwamen van het bekende klooster het 'Withof' uit Etten.

De jongens bleven naar de twee openbare scholen gaan, die er toen waren in Gastel, een staande ongeveer bij de tegenwoordige Boerenbondswinkel met mijnheer Wittenaar en een in de Koelestraat bij bovengenoemde mijnheer Vermeulen als hoofd der school. Het duurde namelijk tot 1920 voor de St. Joannesschool voor jongens werd opgericht, met leken en broeders. Oe heer Nuchelmans was in het begin hoofd der school. Rond 1943 trad broeder Willibrord pas als hoofd op. Voor godsdienstonderwijs moesten de jongens tot 1920 naar het Gesticht in de Veerkensweg, waar de bekende zuster Antoon deze lessen gaf. Ze stond bekend, dat ze er de wind goed onder had en de stok niet schuwde!

Nadat de meisjesschool in 1901 was geopend en pastoor Oamen in 1902 de parochie ging leiden, kwam er een doortastend figuur aan het roer. Hij was de man, die de afbraak van de oude gotische kerk. ondanks vele terechte tegenwerpingen, toch doorzette. De toren bleef staan en er werd een nieuwe grotere kerk tegenaan gebouwd. Deze werd in 1907 ingewijd door de Gastelse bisschop, monseigneur Meeuwissen.

Pastoor Damen gaf tevens de stoot aan de oprichting van allerlei kerkelijke broederschappen of congregaties voor mannen en vrouwen, jongens en

meisjes. Ook kwam wat later het katholieke verenigingsleven tot bloei met de katholieke stands- en vakorganisaties voor middenstand, boeren en arbeiders. netjes apart, zoals het toen hoorde.

Op het gebied van sport en ontspanning, toen nog alleen voor jongens en mannen, ontstonden naast de muziek- en zangverenigingen, de handboogschutterijen en de duivenverenigingen ook de voetbalclubs en de wielersportclubs.

De dorpskermessen in Gastel bloeiden toen nog, er waren soms naast de Markt ook kermessen op de Stoof en op Kuivezand. Ze stonden als ruig bekend en de bijnaam Gastelse messenstekers was daar niet vreemd aan. Ook het cafebezoek was gebruikelijk en je kon er zo'n kleine vijftig in Gastel bezoeken!

Een van de grootste gebeurtenissen rond 1900 was de 'Gastelse Moordzaak' in mei 1900. Deze moord was gepleegd op een alleenstaande vrouw, de 52-jarige vrouw Petronella (Pieta) van Nispen. Heel het dorp stond op stelten en het duurt wel even voor de dader gevonden is, maar dat lukt ten slotte. Het was een zij en ze kreeg 10 jaar gevangenisstraf.

Er werd zelfs een smartlap op gemaakt door de bekende liedjeszangers C. Smis en Vrouw uit Oosterhout, die zij op kermessen ten gehore brachten.

Wat ook opvalt in het dorp is het groot aantal branden dat rond 1900 plaats vindt in Gastel. De oorzaak hiervan is dikwijls brandende vonken, die van de rijdende tram komen en neerdalen op de rieten daken van de huizen en de boerderijen. Deze branden moesten toen nog vaak met emmers water geblust worden!

Ook werd de rust in Gastel verstoord door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914. Nederland bleef neutraal, maar duizenden Belgen trokken Nederland binnen en zochten een schuilplaats en onderdak. Ook kwamen er enkele vluchtelingen hier terecht, waarvan er zelfs enkelen hier zijn getrouwd en blijven wonen. Er kwam tevens een groep kinderen uit Bornem (Belgie), die door de parochiegeestelijkheid, zij waren afkomstig van de Cisterciënzerabdij in Bornem, werden opgevangen. Later werden er zelfs nog Hongaarse kinderen hier in Gastel ondergebracht via een Hongaarse pastoor Varga, ook Cisterciënzer, die contacten had op de pastorie en met de broeders alhier.

In de beginjaren van de twintigste eeuw bloeide het economische leven in ons dorp en er was werk voor iedereen. Na 1920 werd dat allengs minder, tot de crisisjaren uitbraken met alle ellende van dien.

Uit de familiechroniek "Piet van Vroenhoven"

Zoals al eerder is aangegeven is de kroniek van de familie van Piet van Meel en Ant. Hack geschreven door hun zoon Jacques (Ko), die in 1908 geboren was in Gastel. Hij keerde later terug uit Frankrijk en werd onderwijzer / leraar in Hilvarenbeek. Hij publiceerde verhalen met een Gastelse achtergrond rond de jaren vijftig in het kerkblad van 's Hertogenbosch, de 'St. Jansklokken'. Zij werden verzameld in het boek 'Piet van Vroenhoven en andere verhalen' en uitgegeven in 1979. Het verhaal 'Piet van Vroenhoven', genoemd naar zijn vader Piet van Meel, is de eigenlijke familiechroniek.

Het verhaal tekent heel goed de Gastelse dorps sfeer uit die tijd. Ik kan noodgedwongen het verhaal, vanwege de lengte, niet in zijn geheel weergeven in dit jaarboek. Ik heb een keuze gemaakt en de meest sfeervolle beschrijvingen weergegeven. De onderbrekingen heb ik met 'ooooo' aangegeven. Achter sommige namen heb ik soms tussen () de echte namen gezet! Ook de opschriften boven de stukjes heb ik ter verduidelijking zelf toegevoegd.

De kroniek begint als volgt:

Piet van Vroenhoven

Misbezoek

Mensen, die met praten hun brood moeten verdienen, kunnen doorgaans slecht naar een ander luisteren.

Daarom zat Piet van Vroenhoven [Piet van Meel], de graanhandelaar uit Kessel (Gastel) onder de preek van de pastoor te slapen. Zijn vrouw had hem daar dikwijls over onderhouden, maar dat kon daar evenmin iets aan veranderen als de voordrachtskunst van de pastoor, die volgens Piet ronduit belabberd was. Onze Piet zat weer te dommelen onder de zondagsprek tot een klap op de preekstoel hem wakker deed schrikken. Hij schokte recht, wreef eens in zijn ogen en deed eerlijk zijn best om te achterhalen, waar de pastoor zich zo kwaad over maakt. Maar dat gaf hij al gauw weer op. 't Was maar koud in de kerk, vond ie. De pastoor moest nodig de verwarming eens aanmaken. Demonstratief dook hij dieper in de kraag van zijn jekker en wreef nogal luidruchtig de handen. De burgemeester, die samen met hem deze bank pachtte, verstond deze taal en bromde in zijn witte baard: "De kolen zijn hem nog te duur, naar het schijnt," en dit met een hoofdknik in de richting van de preekstoel. Er werd veel gehoest in de kerk, het scheen de predikant te hinderen, want tamelijk kortaf maakte hij een einde aan de preek en sloeg een kruis. De mis ging door.

ooooo

Na de kerk naar het Cafe

Het grote plein voor de kerk was wit van de sneeuw en de reusachtige oude lindeboom met de grillig gegroeide takken staken zwart af tegen de blankheid van de daken rondom en de grijze sneeuwlucht. Rechts van de kerk was 't café 'Den bonten Os' [Onder de toren] wat te lezen stond boven de voordeur in de geel gepleisterde hoge puntgevel. De ramen hadden kleine vierkante ruiten en aan weerszijden hingen groen geverfde blinden, waar 's avonds, als ze dicht waren. gezellig licht naar buiten scheen. In lange rijen stonden de tweewielige boerenrijtuigen achter elkaar, de slanke burries geschoven onder het gerij ervoor, als voorovergebogen onder de laag sneeuw op hun kappen. In gezelschap van een paar boeren stapte Piet 'Den Bonten Os' binnen, groette links en rechts het volk, dat al binnen was. Hij ging in de kring rond de kachel staan om z'n eigen te warmen aan de hoge potkachel, die roodgloeiend stond. Dat was zijn vaste manier van doen elke zondag. Opstaan, op z'n gemak eten, met de vrouw naar de achturenmis, dan naar Den Bonten Os en later naar Jan Laarman, een eindje verderop. [cafe Schuurmans, Huis van Negotie, nu Hart van Gastel]. Als hij een keer niet aanwezig was, zouden ze zeker vragen, of hij ziek was of zo iets, gelijk hij ook tevoren wist welke boeren hij hier of ginder bij Jan Laarman, zeker zou kunnen treffen. Een kop koffie, die je goed deed met dit weer, twee brandewijn met suiker en zo ook bij Laarman, een zondagse sigaar, dat was allemaal zo gegroeid en vaststaand; 't zijn niet alleen kloostermunniken, die leven volgens een vaste regel.

De zware kleiboeren stonden daar in hun zwartlakense pakken, de vesten strak om de dikke buiken, een borrel in de ene hand, een grote sigaar in de andere. Ze hadden het over de oogst, die ze aan het dorsen waren, over paardenkoop en paardenfok en ze vertelden over Pieter Jan van den Bosboom (Pieter Jan van Sprundel), die vorige dinsdag, toen hij goed zat van de graansocieteit uit Fijnaart kwam, met paard en gerij van de dijk was gedonderd. in de dijksloot; een wonder, dat hij het er zo goed had afgebracht met alleen een gerinne-weerd gerij en een bedorven paard.

Achter in de keuken van Den Bonten Os, zoemde het. Daar zaten de boerinnen aan de koffie en de mik. Als ge zo heel de week met uw volk op de hoeve zit, ver weg de polder in, tegen de dijk aan en ge ziet niemand dan de postbode, een veearts, een koopman en af en toe een buurman, dan ben je blij. dat je eens wat mensen treft op het dorp na de mis. Wat daar gehoord en gesproken wordt levert nog dagen lang stof, om thuis aan de praat te blijven.

Tussen deze boeren en dorpsmensen was Piet van Vroenhoven thuis, al van jongs af. Ze waren hem vertrouwd als alles op het dorp, als zijn eigen huis, zijn zaak, als de pastoor en de kerkbank, zijn schuttersgilde. Die mensen kende hij van komaf, hij kende hun boerderijen, hun familie, hun welstand of zorgen.

ooooo

Huisbezoek van de molenaar Rie Peeters

Als tegen zeven uur Rie van den Dries [Rie Peeters, molenaar op de Meir] niet zou zijn binnengestapt, dan zou alleman gevraagd hebben wat er toch aan de hand was... Want Rie van den Dries hoorde bij de zondagavond. De kinderen vooral waren er bijzonder fel op. Als Rie op zijn stoel, op zijn vaste plaats zat, dan zat ook even zeker de kleine Ko naast hem, met de knieën op zijn stoel, de ellebogen op tafel en in zijn ogen een ernstige verwachting, een diepe genegenheid en bewondering.

Rie was de andere mulder van het dorp. Hij was mulder van komaf geweest, gelijk zijn vader en grootvader dat waren geweest. Wat weet een mens toch eigenlijk weinig van het ambacht van zijn evenmens af, wat heeft een gewoon burgermens toch weinig notie van het muldersvak.

Men kijkt er zo eens van buiten tegen aan en denkt dat het een rustig baantje en een tamelijk saai vak is. Maar niks, niks beseft hij van de zorgen moeilijkheden, van de grote kennis en doorzicht die bij deze schone stiel te pas komen. Ge klimt op een molen en ge ziet daar een koker, waaruit traag een meelrassa aan komt schuiven, ge ziet daar een mulder naast staan met zijn wit gezicht, in zijn witbestoven pak. Ge hoort het knoersen van de stenen op de zolder boven je, het geklapper van de schudzeef, het kreunen van het oude houtwerk, daar blijft het bij.

Maar dan had ge Rie van den Dries moeten horen zoals de kleine Ko en de kleine Nard hem die avonden met groot respect beluisterden.

Een kapitein op een schip, een reus die wind en storm bekampte, die zijnen molen regeerde met groot beleid en grote kracht. Hoe kende hij de tekens in zon en wolken, van winden en getijden, hoe voelde hij een bui aankomen, die zijn molen zouden bespringen. Met sterke woorden en levendige gebaren verhaalde hij, hoe hij soms in een huilende wind de zeilen van de wieken moest halen, zodat hijzelf meters over de meulenbergh geslingerd werd, hoe het vuur soms uit de vang vloog en ze mekaar in de molen niet meer zien konden van de smook.

Dan moest met mankracht de molen in de wind gedraaid worden, dan stond de ketting van de lier strak als een paardenstreng en de spaken van het wiel rukten je armen haast uit je lijf, je vocht dan met handen en voeten met de lier en de molen die snokte en schudde.

Onbeschrijflijk was de ergernis van die driftkop, onzegbaar zijn chagrijn als hij 's morgens vroeg zijn zeilen gespannen had over de wieklatten en het wilde dan niet waaien.

00000

Piet van Meel zijn jeugd bij Oom en Tante

Op oom Toon zijn bidprentje [Antonius Buckens, gehuwd met Elisabeth van Meel, waar Piet opgroeide] stond gedrukt: Kerkmeester. weldoener van Kerk en Gasthuis, lid van de Confrerie, Ereprefect van de Heilige Familie. Nog meer ambten had hij bekleed maar deze waren niet van zodanige geestelijke aard geweest, dat ze op een bidprentje thuishoorden. Anders hadden ze moeten vermelden zijn lidmaatschap van de gemeenteraad, zijn koningschap van de handboogschutterij. zijn penningmeesterschap van de zeer nobele vereniging: De Meelworm.

De doelstelling van deze vereniging was, ook voor de meest trouwe leden, niet erg duidelijk, maar op diverse teeravonden en bijeenkomsten bezorgde ze aan vele huisvaders een zeer gewaardeerde ontspanning.

Ome Toon was, gezien deze opgesomde kwaliteiten, een zeer respectabel persoon in de dorpsgemeenschap. Ongetwijfeld had hij enkele van de eerbiedwaardige bedieningen te danken aan het feit, dat hij niet ongefortuneerd was en geen kinderen had. Hij woonde alleen met zijn vrouw in een laag lang huis gelijk men die in onze dorpen nog wel ziet.

Ome Toon oefende buiten zijn eigenlijke beroep van rentenier nog het vak uit van vetweider. Hij kocht namelijk in het voorjaar een aantal koeien bij elkaar, liet die beesten zich vet eten in zijn weien, om ze dan tegen de winter zo mogelijk met winst te verkopen.

Dit beroep verschaftte oom Toon veel genoeg. Om te beginnen moest hij voor de aahkoop van zijn veestapel veel boeren en markten bezoeken. Zodoende bleef hij onder de mensen komen.

Verder had hij er plezier in om 's zomers, gewapend met zijn mispelaar [stok van hout van de mispelboom] zijn weien af te lopen. Zijn vee te inspecteren en zodoende ook op de hoogte te blijven met de stand der vruchten op de landerijen in zijn dorp.

Een schone mens, en goed mens en zo te zien, ook een gelukkig mens. Want hij was getrouwd met de onvolprezen tante Betje. Tante Betje was zorgzaam. Pront op tijd lagen zijn verschoon, zijn gestopte sokken, zijn vers gesteven front en boord voor hem gereed. Zijn maaltijden waren, zij het misschien wat eentonig van samenstelling, steeds strikt op tijd en van zeer deugdelijke kwaliteit.

Zijn tabakspot was steeds welgevuld, de nieuwe pijp ontbrak nooit op zijn verjaardag, heerlijke pantoffels wachtten steeds zijn vermoeide voeten na zijn omzwervingen langs wei en vee.

Kortom, tante Betje omzweefde haar gerespecteerde en beminde Ome Toon met alle zorgen, die zij hem als goede Christelijke huisvrouw meende verschutdigd te zijn en waarmee zij hem als kinderloze echtgenoot zo gul en graag overstelpde.

Toen was Ome Toon zijn broer, die op een boerderij zat op Kuivezand plotseling gestorven. Diens vrouw was met haar zoon en dochter op de boerderij geble-

ven. Maar haar leven van eerbare weduwe schonk haar niet dat, wat zij nog van het leven verlangde. En overigens verklaarde zij dat zij een boerderij niet redelijk beheren kon zonder de sterke steun van een man. Redenen, waarom zij ging hertrouwen met Koos van den Bosboom.

Nu hadden Oom Toon en Tante Betje vooral heel veel op met hun neefje Pietje. En deze was ook altijd zeer gaarne op bezoek gekomen bij hen. Hij genoot van dat royaal deftige leven midden in het dorp, hij hield van zijn altijd vrolijke oom en van zijn tante, die niets liever deed dan hem verwennen. Hij merkte heel goed het verschil met thuis, waar geen vader meer was en waar moeder wel wat anders te doen had dan haar jongen te vertroetelen.

Zo kwam het, dat na rijp overleg, de kleine Piet bij oom en tante in huis kwam als aangenomen kind. Toen hij de lagere school af had, moest hij verder studeren. Hij werd naar de stadsschool gestuurd en werd geleerder dan zijn meeste kameraden uit het dorp. Tot zijn eer zij gezeid, dat hij zich daarop niet liet voorstaan. Hij verloochende zijn boerenkomst niet. Onder vakantie en op vrije dagen was hij geregeld op de ouderlijke boerderij, hielp met ploegen, zaaien en oogsten en leefde volop mee met wat er op de akker in de stal viel te beleven.

ooooo

Het gezin van Piet zijn vrouw Anna Akkermans

Ant [Anna Maria Margaretha Hack], de vrouw van Piet van Vroenhoven, was een dochter van de weduwe Hoeks [Hack]. Het gezin van die weduwe was eigenlijk iets bijzonders. Het waren vriendelijke eenvoudige mensen. Maar een ietsje meer beschaving, iets betere omgangsvormen, onderscheidde hen toch van de overige dorpsmensen.

Er waren drie meisjes [Ant, Dien en Jans] en een jongen [Piet]. Juffrouw Hoeks leefde heel zuinig om die kinderen een goede opvoeding te kunnen geven. Huis en tuin waren gelijk de mensen, keurig netjes verzorgd. De deftige meubeltjes, een juist geplaatst vaasje, een aardig geschikt bouquetje, een handwerkje, dat men zo in de andere huizen niet aantrof, getuigden van goede smaak.

Met al hun eenvoud en zuinigheid wisten ze zich door een zekere houding, een zich wat vrijer bewegen, een beschaafde vrijmoedigheid het respect te veroveren dat de dorpeling schenkt aan hen, zoals hij het noemt, mensen van betere komaf.

De oudste dochter was thuis bij moeder. De twee jongere zusjes waren bij een tante in Antwerpen.

De meeste jonge boeren hebben en houden vaak, bij een toch grote innerlijke beschaving, een wat onbeholpen schuwe gereserveerdheid, en benijden de stelling zijn gemakkelijke vlotheid en uiterlijke beschaving.

Piet van Vroenhoven onderging ook de bekoring van het beschaafde, het wat uitheemse van het gezin. En in hevige mate bewonderde hij de oudste dochter

Ant, die knap was, ondeugend, vrolijk, geestig, die juist dat savior-vivre bezat, dat hij als zakenman zo goed kon gebruiken. Van haar kant werd Ant tot hem aangetrokken door dat krachtig mannelijke, een jonge boer eigen. Als een charme onderging zij het iets ruige in zijn persoonlijkheid en hield van hem zoals hij was, royaal, solide en opgeruimd.

Toen ze trouwde was het alsof de ramen van een schemerig wel geconserveerd salonnetje opengeworpen werden en wind en zonlicht binnen waaiden. Het was wel een machtige ervaring voor haar, toen ze vanuit het nette, het precies berekende, het angstig gereglementeerde leven van standophouden zo opeens met Piet ging leven in het grote lage molenhuis met het grote erf, waar stampende paarden zware vrachten de poort uit reden en knechts floten en vloekten.

Het leven was goed met haar jonge man met zijn onvermoede hevige zachtheid, met zijn – in haar ogen – roekeloos omspringen met geld, met zijn vrienden, die lachten en graptten en spelenderwijs preutsigheden en vooroordelen omstootten, die bij haar moeder thuis ontzien waren als heiligenbeeldjes onder een glazen stolp.

Dat was het schone begin.

Toen werd een meisje geboren, Dienneke en ze waren er ontzaglijk blij mee. Het volgend jaar werd er weer een meisje geboren. Anneke en ze voelden zich rijk. Een jaar later was het een zoon, Cor. Het was feest, binnen en buiten. Anderhalf jaar later werd Norbert geboren. Dan kwam Toon, toen Ko. De dagen waren vol pijn en zorg. Maar uitbundig, maar oneindig groot was iedere keer weer de weelde van het moeder zijn. Zeven jongens groeiden rond haar op, drie meisjes speelden rond haar en ongebroken bleef Ant in zorg en moederpijn en mooi en schoon was Ant in moederweelde.

Toen begon de oorlog. (1914-1918)

De zaken werden moeilijk, de handel viel nagenoeg stil. Piet werd moedeloos en terneergeslagen. Maar Ant leefde naast hem. Waar Piet geen uitweg wist, wees zij een oplossing. Haar initiatief bracht hem er toe nieuwe kansen te benutten. Over haar groot gezin, haar man, zijn zaken, over dat alles ging haar zorg. Daarover lag als een weldaad haar onverwoestbare levenskracht, haar goede glimlach, haar innig gelovige ziele schoonheid.

00000

De sociëteit de Meelworm in Gastel

In 'Den Bonten Os' was een eerbiedwaardig aantal verenigingen thuis, getuige de kasten langs de wand, waar, van achter glas, schoon zilveren kransen en gouden medailles evenzovele getuigen waren van weergaloze prestaties. En de talrijke grote en kleine affiches, en mededelingen aan de diverse leden van de bonden en broederschappen, die den Nutzel geregeld met klompspijkers tegen de bruin-houten lambrisering bevestigde, spraken van wat men noemt een opgewekt verenigingsleven.

Maar wat 'Den Bonten Os' zijn apart cachet gaf, wat van 'Den Bonten Os' een cafe van standing maakte, dat was het feit, dat daar de Meelworm thuis was. 's Zaterdagsavonds werd 'Den Bonten Os' geschuurd, er werd vers zand gestrooid. De geverniste tafels blonken, het glaswerk stond keurig in het gelid te flonkeren achter de toonbank.

[zoals eerder vermeld bivakkeerde de Meelworm in het cafe 'Huis van Negotie' van Schuurmans op de Markt, nu 'Hart van Gastel'. Oen Nutzel, wiens echte naam Cornelis Theunissen was, had zijn huis en cafe 'Koopmans Welvaren' op de Rijpersweg.]

's Zaterdagsavonds was den Nutzel geen kastelein, die op bevel van alleman met de vertering kwam aandragen, dan had den Nutzel zijn zwart velours jasje aan, was glimmend glad geschoren en zat aan tafel bij de overige gildebroers. Hij zat daar breed en zwaar en gewichtig en zijn vette bas dreunde tussen de gesprekken door en zijn diepe buiklach klonk boven alles uit, want hier zat hij als volwaardig lid van de Meelworm.

Daar waren vooreerst de mulders, die lid waren uit *hoofde van hun beroep*. Rie van den Dries (Rie Peeters), nog heviger, nog driftiger door de brandewijn, die zijn bloed ophitste. Daar zat Jan Stoffel (Janus Smoor) de andere mulder,

wiens molen juist tegenover het huis van Piet van Vroenhoven [Piet van Meel] stond. Jan Stoffel was een vrijgezel, een deftig zindelijk oud heertje, die met zijn drie zusters in het grote muldershuis woonde. 'Drie Inktpotjes' betitelde Rie van de Dries deze dames om onverklaarbare redenen. Het muldersvak stond Jan Stoffel al lang tegen en zijn zusters hadden er ook al een hekel aan. Als Jan met zijn witte mulderspak binnen kwam, moest hij perse op zijn eigen stoel gaan zitten en ook dan was het niet altijd te vermijden, dat hier en daar wit stof de meubeltjes ontsierde. Piet van Vroenhoven zag er lang op uit, om te zien, dat Jan Stoffel de molen, met de weiden erachter, aan hem zou overdoen. Ge had daar Jan van Slem, Tinus Metser, Klaas Koenraad, allemaal zware boeren uit de polder, die tegen den avond naar het dorp waren komen rijden en hun paarden hadden opgesteld bij den Nutzel.

Ge had daar verder nog mijnheer Verheul (zijn naam was mijnheer Vermeulen, bijnaam 'Mop' hoofd van de openbare school in de Koelestraat, waar zijn woonhuis nu nog staat] en wat kwam die daar eigenlijk doen in dat gezelschap? Als bovenmeester had hij al heel weinig te maken met meel en graanzaden, iets waarmee de Meelworm, gezien zijn schilderachtige naam, toch nauw verband mee moest houden, zou men zeggen.

Mijnheer Verheul, middelmatig van lengte, deftig gebuikt, met een iets rood aangelopen gezicht van iemand die wel genoten heeft van de aardse geneugten, met een schone grijze kuif en een deftig sikje, was van stadse komaf. Hij was een geleerd man, had vele diploma's en had verschillende leerboeken op zijn naam staan, overigens was hij zeer verlicht liberaal katholiek. Hij ging naar de kerk voor zijn vrouw, een zacht goed mens en fijn Rooms. Maar als de pastoor op de preekstoel kwam, dan draaide mijnheer Verheul zich daaromtrent met zijn rug naar toe, zocht met veel omslag zijn portefeuille en begon vanachter zijn bibberende pince-nez zijn correspondentie na te zien tot onbeschrijflijke ergernis van velen en niet in het minst van meneer pastoor, die soms in kille woede minuten lang zijn sermoen duidelijk in de richting van de onverstoorbaar lezende meneer richtte. Wie nog meer aan u voor te stellen van de Meelworm- broeders? Jan Spar (Jan Mastboom] de brouwer, hoorde er ook bij. Hij was er een van deftige Sparreboom (Mastboom] familie, die sinds mensenheugenis met de andere deftige familie, de Kromhorsten (familie de Bie] had overhoop gelegen en om beurten met hen het dorp hadden geregeerd en waarachtig niet in pais en vree; de woeste Hoekse en Kabeljouwse Twisten waren er niks bij. Jan Spar zijn neef (Antoon Mastboom] was nu aan de macht, hij interesseerde er zich geen zier voor. Hij reed in zijn tilbury met een snelle hackney er voor de omtrek af naar zijn klanten, dus de kasteleins. wat hem heel aardig vertier gaf en overigens kon hij het met een gerust hart aan zijn charmante en luxueuze vrouw overlaten (mevr. Sidonie Schul), om het overige divertissement te arrangeren.

ooooo

Piet van Meel als kapper aan huis.

Een curieus instrument had Piet zich eens aangeschaft. Hij stond eens te kijken voor een winkel in Rotterdam; moest op zijn trein wachten en daar zag hij een tondeuse liggen. Het was een blinkend nikkelen gevalletje in een bruin kartonnen doosje, compleet met accessoires voor kortere en langere snee. Gedachtig zijn opgroeiende kroost thuis en overwegend, dat zo'n instrument de kosten bij zijn kapper aanmerkelijk zou helpen drukken, ge bent zakenman of niet niet-waar, dit alles dus bedenkend stapte hij de winkel binnen, liet een zeer uitvoerige uiteenzetting van de kapper-winkelier geduldig over zich heen komen, trachtte nog iets van de prijs af te pingelen en was tenslotte trots met zijn aanwinst thuis gekomen.

Als Piet nou eens niet toevallig op die trein had moeten wachten, als hij nou eens voor een andere winkel had staan kijken; had hij nou eens niet toevallig aan zijn mannen thuis gedacht, wat zou dat hem zelf en zijn jonge mannen een hoop narigheid, een massa conflicten hebben bespaard. Zo ziet men maar weer eens, dat een mens toch niet veel meer is dan een pluisje grillig voortgestuwd door een speelse wind. Aan welke huishoudelijke karweitjes Piet zich tot dan toe steeds had weten te onttrekken, als Ant constateerde, dat de haardos van de jongelui wat te weelderig was gegroeid, dan begreep Piet zijn taak en toog 's zaterdagsmiddags welgemoed aan de arbeid.

's Zomers geschiedde dat buiten, op een rustig hoekje van 't erf, 's winters werden in de keuken de slachtoffers op toerbeurt omgekeerd op een keukenstoel geplant, met hun kin juist over de stoelleuning. Een geruite keukenhanddoek werd zorgvuldig door Piets zachte handen om hun tere halsjes gebonden en de operatie nam een aanvang. Resoluut ploegde Piet de eerste voor van voorhoofd tot achter in de nek, als een schroef hield hij zijn hand om de hals van zijn jongen. Jan had de moeilijkste haren, of was misschien geestelijk en fysiek het minst opgewassen tegen het enerverende en pijnlijke van deze behandeling. "Zijn hoofd lijkt wel een schoenborstel", mopperde Piet tegen de medelijdende en belangstellende moeder. En als de jammerkreten van het slachtoffer dermate in kracht toenamen dat half het huishouden angstig kwam informeren wat er toch eigenlijk wel gaande was, liet de nekschroef los.

De tondeuse werd gedemonteerd, de fles met slaolie moest uit de keuken aangevoerd worden. Dan gooide Piet er een overvloedige scheut overheen, het machientje werd weer in mekaar geschroefd, een keurend geknip in de ruimte, en na een zeer ernstig gemeende waarschuwing aan Jantje, die vanachter zijn stoelleuning vaders manipulatie angstig benieuwd had gadegeslagen ploegde de tondeuse voort tot het volgende brulconcert.

Het kwam ooit voor, dat de vader kapper zijn schreiende spruit met half naakt hoofd de keuken uitwalste, zijn haarsnijmachine in het doosje smeeet en de verdere uren van zijn zaterdagmiddag in het pakhuis doorbracht.

Voor elke vader komt de dag dat hij begint te voelen dat zijn kind aan het ouderlijk gezag gaat ontgroeien, een trieste dag, waarop hij zich plotseling be-

wust wordt een levensperiode te hebben afgesloten, zo gezeid een mijlpaal in zijn leven te hebben bereikt.

00000

Piet van Meel op bezoek bij een geldschietster, die niet wou schieten.

Op een avond stapt Piet van Vroenhoeven zo tussen licht en donker, netjes geschoren en aangedaan naar dokter Blankendaels [dokter Dautzenberg] huis. Eerst komt hij voorbij enkele lage huisjes van een paar werkmensen, een bakker, dan is hij bij het zware en schoon gesmede ijzeren hek voor de statige dokterswoning. [hij staat er nog, Kerkstraat 67]. Op het gazon voor het grote vrijstaande witte huis lopen twee Duitse staanders, de jachthonden van wijlen dokter Blankendael.

Piet opent het hek, de honden komen vriendschappelijk op hem af, herkennen de jachtgezel van hun baas. Kaatje [mevr. Traats] de oude huishoudster, brengt hem direct naar mevrouw. Dat doet ze zonder eerst belet te vragen, ze weet dat ze zo goed doet. Moeilijk steunend op haar stoel, richt mevrouw zich op, met vriendelijk en belangstellend gezicht heet ze Piet welkom in haar oud deftig Vlaams Nederlands.

Mevrouw is van deftige Vlaamse familie [haar meisjesnaam was van der Vee-ken) en ze kent Piet als een goed vriend van haar overleden echtgenoot. Zij is een statige oude dame met schoon wit glanzend haar, een smal bleek aristocratisch gelaat, en bevende lorgnet klemt de fijne neus, een zwart koralen bandje heeft ze om de oude dameshals.

Haar vriendelijke, ietwat ondeugend pientere ogen lachen Piet toe, ze beduidt hem plaats te nemen: nee, die gemakkelijke leren fauteuil moet hij nemen.

Zo pleegt ze ook haar pachters te ontvangen, die rond St. Maarten [11 november] hun pacht komen betalen. Vriendelijk bedankt ze hen voor hun stipte betaling, ze moeten een werkelijk goede sigaar opsteken, een goed glas drinken. Maar als mevrouw glimlachend de grote sommen geld heeft nageteld en akkoord heeft bevonden, dan vraagt ze met een verontschuldigend lachje aan de onthutste boer: "En nu krijg ik van u nog een dubbeltje voor het zegel, nietwaar?"

Zo is mevrouw. Rustig zal ze voor een goed doel duizend gulden offeren en even rustig een pachter van zijn boerderij af laten zetten, als die achter is geraakt met de pacht. Mevrouw houdt het op een geordende maatschappij, waarin ieder het zijne moet hebben...

Ze informeert bij Piet hoe zijn vrouw het maakt, herinnert zich nog nauwkeurig, hoe oud de jongste nu is, is erg belangstellend, hoe het met de zaak gaat.

En als Piet haar naar genoeg heeft ingelicht, als hij op zijn beurt heeft geïnformeerd naar mevrouws reumatiek en overige toestand, dan kan hij eindelijk terzake komen.

Voor zaken, daar gaat mevrouw eens voor recht zitten, ineens staan die vrien-

delijke ogen nu strak. Aandachtig luistert ze, als Piet haar uiteenzet, wat ze voor plannen hebben. Ze willen toch zoveel mogelijk zorgen, dat de jongens naderhand een kostwinning hebben. Mevrouw heeft misschien ook al wel vernomen, dat Jan Stoffel zijn zaak van de hand wil doen en de grond, die aan Piet zijn land grenst wil verkopen. Maar het is wel wat moeilijk om zo'n bedrag ineens uit de zaak te nemen. En nu had hij gedacht, dat mevrouw hen zolang wel zou willen helpen.

Mevrouw zwijgt nogal lang.

Maar dan zegt ze resoluut: "Als het voor uw zaak was Piet, dan zouden wij je graag helpen. Maar wij lenen geen geld om die molen te kopen, omdat wij het niet verstandig van u vinden, dat ge daar uw geld insteekt."

Daar heeft Piet nu helemaal niet op gerekend. Ietwat onthutst praat hij er dan overheen, hij zal het toch wel kunnen regelen. En even welwillend als eerst dringt mevrouw hem nog een sigaar op, hij moet nog een glas wijn drinken. Maar dat alles neemt niet weg, dat Piet zijn verzoek is afgewezen en het meest van al steekt het hem, dat zij hun plan zo heeft afgekeurd, want hij kent haar doorzicht in zaken. Het wil er bij hem niet goed in, dat zij ook niet, met hem en zijn vrouw, enthousiast is, nu een lang gekoesterde wens in vervulling kan gaan. Zo vlug als hij gevoeglijk kan, verlaat hij de oude dame, wetend dat aan haar uitspraak niets te veranderen is, daar is heel Kessel (Gastel) wel van op de hoogte.

ooooo

De moeilijke geboorte van de jongste spruit in het gezin van Meel met nare gevolgen.

In die tijd werd de kleine Jeanne geboren. Zwaarder dan bij de vorige kinderen waren Ant de negen maanden gevallen. Toen het eenmaal voorbij was, waren ze er ongelooflijk blij mee geweest. De groten waren gek met dat kleine ding, dat direct het middelpunt werd van het grote gezin. Ook was Ant niet zo vlug op de been geweest als bij de anderen. Vroeger had ze de gedwongen bedrust, negen dagen lang, iets verschrikkelijks gevonden, had ze geprotesteerd tegen die lange dagen van verveling en niets doen, terwijl ze niet aflatend alles in huis volgde, terwijl ze kregelig werd, als ze werd opgeschrikt door geluiden, die ze niet zo gauw thuis kon brengen en waarvan haar niet vlug genoeg tekst en uitleg werd gegeven.

Nee, zo was het nu helemaal niet geweest. Rustig was ze te bed gebleven, had zich laten verwennen. speelde met haar baby en liet de zorg voor het gezin over aan Piet en de twee oudste meisjes. Langer dan anders duurde het eer haar gezonde kleur en vitaliteit weer terugkeerden. Piet merkte dat ze niet meer die interesse van vroeger had voor zaken, ze informeerde maar zelden meer... Ant was niet meer, wat ze geweest was. Tot ze op een avond tegen Piet zei: "Piet, ge moet deze dagen toch eens aan de dokter vragen of hij eens langs wil

komen." En bang, dat hij zich ongerust zou maken, zei ze erbij: "Ik voel me de laatste dagen alleen niet meer zoals het moet."

Piet sliep die nacht niet best en meermalen hoorde hij dan een zacht gekreun naast zich. De volgende dag kwam de dokter al, die deze vrouw kende als weinig anderen. Piet was thuis gebleven, hij zat wat voor zijn bureau, liep wat rond door het pakhuis. Het was alsof hij voorvoelde, dat er iets zijn gezin, zijn geluk bedreigde. De dokter zei hem, dat hij prijs stelde op advies van een specialist. Na een lang onderzoek deelden de heren hem mee dat misschien een operatie kon helpen.

Piet had in zijn leven van handel en nering veel mensen gesproken en veel gehoord en veel gezien. Hij verstond wat de dokters hem verzwegen en een beklemmende angst drukte deze mens, die tot dan toe door het leven zo ontzien was.

De meisjes deden hun werk stil in huis, ze zochten bijwijken een bezigheid, waarbij ze alleen waren. Ze kwamen dan elkander tegen en zagen elkaars roodbeschreide ogen. Toon was kalm en studeerde... De klein mannen kwamen stoeiend en spelend binnen, voelden de ernst, die binnen rondhing, hun vrolijkheid ebde weg en dan was het triest in huis, waar een moeder te bed lag met haar zorg en leed.

ooooo

Het spannende Communiefeest van Ko

Communiefeesten waren echte familievergaderingen. Dat jaar was het Ko die zijn plechtige Communie moest doen. Die had het echter erg van de man gemaakt. Waar zijn broers en zusjes altijd op de zozeer omstreden eerste plaats hadden gezeten, bezette hij tot groot verdriet van zijn grootmoeder een smadelijke zevende plaats.

Hij zou dus niet, gelijk weleer zijn broers, voor het oog van al het kerkvolk, in naam van alle communicanten, schoon aangedaan, tezamen met de twee even schoon geklede bruidjes om met de rechterhand op het Evangelie te zweren, dat hij de duivel zou verzaken met al zijn werken en ijdelheden.

Nee, deze maal was het, een zoon van Ant Verhoeven slechts vergund, ondanks de goede relaties met zijn grootmoeder, ondanks de royale bezoeken van zijn moeder aan het klooster, gewoon met de rest te herhalen: "Wij verzaken."

Toch had die knaap tientallen uren eenzaam vertoefd in de 'goei kamer' om de catechismus te leren. En zonder haperen had hij hem van voor naar achteren opgezegd wat voorwaar geen kleinigheid was.

Hij zat ook op de tweede plaats, wat dat jaar trouwens ook het hoogst bereikbare was, want Harrie van de burgemeester was ook van de partij. Maar laat me nou die kleine oproerkraaier openlijk hebben staan snoeven dat hij ook socialist zou worden, volgeling van Troelstra en de zijnen.

Dat was toch wel heel erg geweest, dat was besproken op een geanimeerd

recreatie-uur van het zusterconvent. De pastoor had de verontwaardiging van de zusters toch niet weg kunnen lachen, hij had moeten zwichten, er moest een voorbeeld gesteld worden.

Voor het front van de schare geloofsleerlingen, die zeer ge'imponeerd toezagen, werd hij door zijn oude catechiste [zuster Antoon], na een droeve toespraak gedegradeerd naar de reeds vermelde inderdaad zeer smadelijke zevende plaats. Zware dagen, hevige wroeging en grote angst gingen aan het feest vooraf. Zou hij nu wel een nieuw pak krijgen en het traditionele horloge? Maar op de vooravond van de grote dag werd hij bij zijn grootvader ontboden. "Kijk mijne jongen," zei die anders zo gestreng man. "Kijk mijne jongen" en hij nam van de schouw een wonderschoon blauw leren etui. Met zijn brede kromme duim drukte hij op een klein koperen knopje en daar lag in lichtblauw fluweel een horloge met gebrand-zilveren kast en er om heen een sierlijk geschulpte horlogeketting.

"Deze moogt gij hebben Ko, maar deze moogt gij ook hebben." Uit zijn vestzak haalde grootvader een zilveren klok, zo een die ge met een sleuteltje moest opendraaien en waarvan ge de klep eerst moest laten openspringen om er op te kunnen kijken.

Ge kon aan hem zien dat het hem aan het hart ging. Hij legde het oude erfstuk met een ietwat plechtig gebaar van zijn grote werkhands naast het blauw fluwelen etui. "Dit heb ik nog van mijn vader gekregen en het heeft me nooit in de steek gelaten. Maar gij menneke, moogt nou kiezen." Daar hoefde de kleine Ko niet lang over te piekeren. Tot grote opluchting, vermengd met een ietske ergernis zag hij hoe zijn petekind gretig naar het nieuwe horloge greep, "dank o wel grootvader" riep en er hard mee naar huis holde.

Allemaal kwamen ze over, de burgerfamilie van moeders kant, de boerenfamilie van vader. De gerijen met de dampende paarden kwamen het erf opgerateld. Terwijl het vrouwvolk naar binnen ging werden de paarden uitgespannen en gingen de mannen eerst de paarden eens bekijken en nieuwe aanwinsten taxeren, tot ook zij, dikwijls stilstaand en druk redenerend ook eens naar binnen gingen. Heel het huis geurde naar gebraden vlees en gekruide frikadellen. De grote mensen zaten bijeen aan het hoofdeinde van de tafel, de kinderen met de meegekomen broers en zusjes bij elkaar apart. Maar Ko zat deze keer tussen vader en moeder in, zijn gezicht blonk boven de brede stijve witte kraag en de enorme strik onder de kin.

Uit de borstzak van zijn schoon nieuw pak hing, zolang als het maar kon, zijn blinkende horlogeketting. Hij zat daar verlegen en ietwat overdonderd vanwege de dikke pakken chocola, de kleurige heiligenbeeldjes, wijwatervaatjes en schone schilderijtjes.

ooooo

Feest op het dorp.

Geschiedenismensen hadden namelijk uitgemaakt, dat Kessel (Gastel) vijf-honderd jaar bestond [waarschijnlijk het Vredesfeest van 1919, ter gelegenheid van het einde van de Eerste Wereldoorlog]]. En een comite, waar oom Janus ook in zat, had besloten dat er een grote historische optocht gehouden zou worden, afgezien van de overige festiviteiten natuurlijk.

Dat historische was nou niet zo heel nauw te nemen; ter opluistering mochten ook andere pronkstukken meetrekken. Moeder had met de meisjes uitgemaakt dat ze de pas nieuwe bokkenkar eens schoon zouden versieren en Jeanneke en Lowieke zouden er dan samen in moeten, aangekleed als een bruidspaar met Jan als koetsier erbij om de bok te menen.

Behaaglijk genietend van de koffie, Ant zittend aan de lange keukentafel met rood-wit geblokt tafelzeil, Norbert half zittend op de gootsteenrand en de meisjes elkaar en passant helpend om strijkgoed op te vouwen, geeft ieder zijn mening ten beste.

Vader zou ook meedoen....hij zou een van de vroegere heren van Kessel uitbeelden en de overige broeders van de Meelworm, althans die paard konden rijden, zouden zijn gevolg uitmaken. Een prinselijk kostuum lag al in de voorkamer, compleet met brede kanten kraag, statiedegen en hooggepluimde steek. Ook een kozakkenkostuum voor Cor...maar ineens kwam een paard voor een tilbury de poort opgedraafd. Norbert was al buiten om vaders paard uit te spannen.

ooooo

Daar kwam eindelijk de rijvereniging aan tussen de nieuwsgierige dorpelingen door die in dichte rijen langs de huizen stonden met boven hun hoofden de waiende vlaggen. De zware Belze paarden trappelden en dansten onder hun fiere ruiters, de paardenstaarten en manen waren doorvlochten met wit raffia en bont versierd met rode en gele bloemen.

Dan kwamen de statiewagens met dorsende boeren en malende kafmolens; met schone bruidjes, met hevig kaartende en drinkende mannen en antieke omgeving. 't Was allemaal even schoon en Ant en haar kinderen in de hoge ramen genoten van dit bruisend feest.

Haar ogen glansden als Ant haar oudste, die als ordonnans fungeerde, op zijn zwarte ruiter voorbij zag draven, kranig recht en mannelijk sterk in zijn fiere kozakken uniform, en de zusjes in het andere raam wezen elkaar hun broer aan die het te druk had om zelfs maar even naar hen op te zien.

En daar had je dan de Meelworm. Met een zwierige pluim op zijn steek, de ene hand losjes in de zij, met de ander trots zijn vos sturend, kwam Piet aanrijden. En Ant dronk hem in met de ogen, keek of zijn kraag nog goed zat, zag dat een strik nog los hing van zijn kniebroek. Minzaam groette hij de familie daar boven hem voor de ramen en uitbundig zwaaiden de vrolijke meisjes naar hun vrolijke

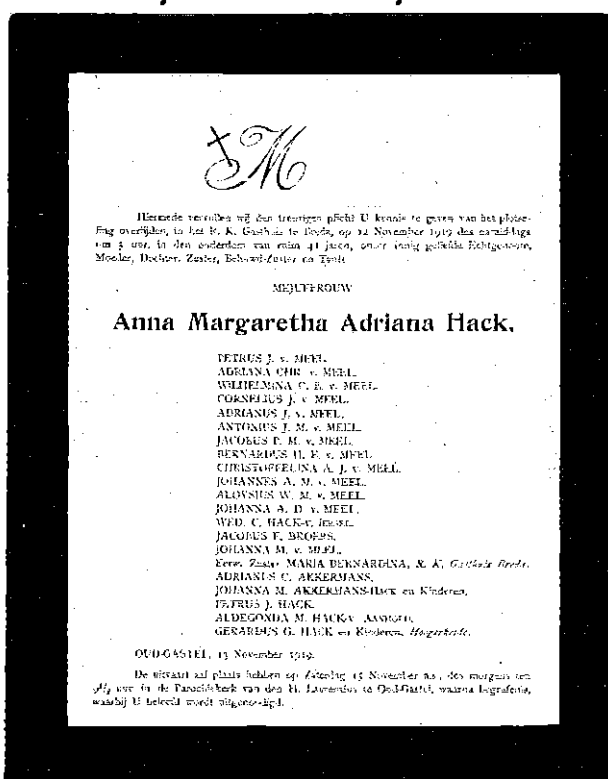
vader. En al de broeders van de Meelworm, heel het prinselijk gevolg groetten de vrouw van hun vriend hartelijk met gespeelde voornaamheid.

Stil, daar kwam Toon aan, als koetsier op een wagen, die edele joffers voerde. Als een rechtgeaarde edelknaap stond hij op een verhoog in sierlijke charmante houding en plaagde de edelochters achter hem, zodat moeder en grootmoeder lachend en afkeurend het hoofd schudden. toen hij hen met de versierde zweep zwierig groette.

De optocht duurde voort, schone bloemenwagens, statige groepen manhaftige krijgers, vrolijke potsenmakers...

00000

Het overlijden van Piet zijn vrouw Anna Hack in 1919

Piet van Vroenhoven staat voor de lange gevel van het kloosterziekenhuis. Hij heeft gebeld en wacht. Dat duurt lang, te lang en hij belt nog eens. Een klein raampje in de grote deur gaat open en vanachter de koperen tralies vraagt een oude zuster, wie hij is en wat hij wenst.

Dan hoort Piet kettinggerammel, een slot opendraaien en een oude non noodt hem met een ernstig, er alles van wetend gezicht binnen te komen. Ja, of meneer even in deze kamer wil wachten, ze zal zuster Adrienne [zij is kloosterzuster en de jongste zuster van Ant) direct waarschuwen en ze biedt hem een stoel aan, schuifelt dan de gang in.

Piet wacht in de kamer, hij ziet hoe de deuren van de wachtkamer beplakt zijn met sigarenbandjes, goud, veel goud en rood en geel en groen. Dan luistert hij weer of door de gang niets aankomt. Hij hoort voetstappen, in de deur staat zuster Adrienne. Ze kijkt hem aan en in haar bleek gezicht onder de witte kap, ziet Piet de ogen, waarin medelijden, een angst, een kwellend verdriet.

Dan zegt Piet: "Dus ik ben dan toch nog te laat, zie ik." Zuster Adrienne kan deze keer niets zeggen, ze steunt tegen de deurstijl en knikt en bleker wordt dat witte gezicht en meer steunt ze tegen de deurpost en langzaam vullen zich die ogen met tranen. Zuster Adrienne heeft in haar lange loopbaan al veel leed gezien, veel leed moeten toebrengen, maar tegen dit ogenblik heeft ze met niet te zeggen angst opgezien.

Ze gaan door de lange gang, stilzwijgend. Dan staat Piet in de ziekenkamer,

waar in serene schoonheid, een droeve trek om haar mond, zijn vrouw ligt. Piet kijkt naar dit gelaat, hij kijkt lang en neemt haar hand in zijn grote rode handen. Hij kijkt naar Ant en een immens medelijden is in zijn ogen en zacht zegt hij tegen zijn vrouw: "Dat ge zo zonder ons hebt moeten gaan,...Ant toch."

ooooo

De kleine Ko van Vroenhoven is in zijn eentje de molen opgeklommen, hangt door het bovenste luik. Voor hem ligt de straatweg, alles gaat gewoon zijn gang wat hem vreemd aandoet. De schoorsteen van de boterfabriek rookt als altijd. Een paar vrouwen staan met elkaar te praten; natuurlijk hebben ze het over ons moeder, denkt hij. De bakker brengt zijn brood rond, een hond loopt te snuffelen onder de heg langs de groentetuin. Ko kijkt de weg af of de koets nog niet komt, waarmee ze zijn moeder terug zullen brengen. Meer door het schreien van zijn oudere zusjes, de ontdane gezichten van zijn broers, dan dat hij het uit zichzelf beseft, weet hij, dat er over hun familie iets vreselijks ergs is gekomen. Lang staat hij daar, klein ventje, dat het koud heeft daarboven in de tochtige molen. Hij heeft de handen diep in zijn broekzakken en zijn verkleumt gezicht duikt weg in de kraag van zijn trui. Al enkele keren meende hij, dat hij in de verte, daar bij de boerderij van Neel Houtepen, waar de weg een bocht maakt, iets zag aankomen. Maar 't was telkens iets anders geweest. Vlak onder hem, aan de overkant van de straat kijkt hij op het dak van hun huis. Daarbinnen zijn vader en de anderen, ook grootmoeder is gekomen met tante Jeanne. Elke keer als er iemand binnenkwam maakte die de anderen ook weer aan het huilen. Op het erf ziet hij de knechts zo maar wat rondlopen. De paarden staan op stal, een lege wagen staat voor de gesloten pakhuisdeuren.

Dan, nog onverwachts, is daar ineens een hoge zwarte koets op de weg. Op de hoeken staan lantaarns met zwart doek er overheen. Twee paarden, met zwarte dekkleden, draven er voor, de koetsier groet met de zweep naar een paar bekenden.

Ineens beginnen de klokken te luiden, daar hebben ze zeker ook op de uitkijk gestaan, denkt hij bij zichzelf. Ko ziet hoe de zwarte koets langzaam de hoek omdraait, de paarden stappen nu langzaam voort, daar van de andere kant komen twee mannen in het zwart gekleed aangegaan. Ze blijven bij hun voordeur wachten.

Ko ziet hoe ze de kist uit de wagen schuiven en hoe ze zijn moeder naar binnen dragen, hij begint zachtjes te huilen. Ko wil nu naar huis gaan, maar hij durft niet.

Als de koets al lang weer weg is en de mannen in het zwart zijn vertrokken ligt het huis er weer als eerst, met de aangeduwde blinden voor de ramen.

De pastoor komt er aan, treuzelt even, belt dan aan, wordt door Anneke binnengelaten. Even later komt hij weer naar buiten, vader blijft nog even met hem in de voordeur staan praten.

Als het begint te schemeren, klimt de kleine jongen naar beneden, drentelt de meulenberg af, zet het dan ineens op een lopen en komt hijgend de keuken binnen. Schuw vraagt hij: "Mag ik ons moeder zien?" Dien, met roodgeschreide ogen neemt hem mee naar de voorkamer. De tafel is opzij gezet. Op twee schragen staat de kist, de deksel met een groot kruisbeeld er naast. Schuw kijkt Ko naar zijn moeder. Wat is ze mooi, haar gezicht is bleker, maar eigenlijk mooier dan anders, witte handen, waarvan de vingers ineens als bij het bidden van haar rozenkrans. Er is eau de cologne gesprengd. Die geur, verengd met nieuw hout zal Ko later altijd terugkennen en dan aan dit ogenblik denken.

Zijn vader staat voor het raam, had zich even omgedraaid toen zijn jongen binnenkwam, kijkt nu weer naar buiten. "Kom, Ko nou gaan we weer jongen," zegt zijn zus zachtjes en neemt de knaap mee, die aarzelend volgt. Bij de deur kijkt hij nog eens om naar het stille bleke gezicht van zijn moeder, naar zijn vader bij het raam.

Er was heel veel volk bij de begrafenis. Op de markt stonden haast evenveel gerijen als zondags onder de leste Mis. En veel mensen hadden hun eigen niet goed kunnen houden, toen ze de kinderen van Ant achter de baar zagen gaan.

ooooo

Maar het leven gaat verder...

De rouwtijd geraakte voorbij. De tijd vernoemd in hoofdstuk zoveel, artikel zoveel van het ongeschreven wetboek dat conventie heet en dat 's mensen gedragingen bepaalt van de wieg tot het graf. De rouwtijd was voorbij, waarin de man en de kinderen van Ant van Vroenhoven in kleding en gedrag openlijk van hun verdriet blij hadden moeten geven. Eerst hadden de meisjes de zwarte voiles mogen weglaten, van waarachter hun gezichten zo bleekwit hadden doorgeschenen. Dan was de tijd gekomen dat ze de zwarte kleding voor fleuriger kostuums hadden verwisseld en Piet had zijn zwarte das en zijn zwarte horlogeketting kunnen afleggen. Men was overgegaan tot de orde van de dag... Het eerst waren het de kleine mannen die zich getroost hadden. Die groeien ook het hardst en dan vergroeien worden het vlugst. Het gemis van hun moeder was niet iets waar ze over bleven treuren. Dat dat hun leven lang invloed zou uitoefenen op hun groei en ontwikkeling, dat wisten ze niet, ondergingen het alleen maar.

Bij de groten bleef de herinnering aan hun moeder dieper zitten, de meisjes vooral en ook de oudere jongens ervoeren het gemis van hun moeder bijwijlen als een felle pijn, gaf hen soms een gevoel van alleen staan, van machteloosheid. Want veel momenten kwamen in die jonge groeiende levens, waarin Piet de taak van hun moeder niet kon overnemen. Dien, de oudste, voelde zwaar de druk en de zorg van het grote groeiende huishouden. Daar waren geldzorgen die groter waren door haar onervarenheid. Kleren moesten worden vernieuwd.

Als een lawine kwamen rekeningen van leveranciers, schoolgelden, abonnementen en niet te zeggen hoeveel andere zaken, op haar neer. Ze was jong nog, maar haar ernstige ogen, haar resolute, bijna harde mond maakten haar oud.

00000

De dagen werden veelvuldiger dat Piet van Vroenhoven weer eens lachen kon aan tafel met zijn kinderen. De kleine Bernard, die zijn plaats naast hem had, werd dan weer eens in de knieën geknepen, waar hij niet tegen kon; hij had haver in de knieën verzekerde vader hem. Hij sprong omhoog dat de tafel schudde en er geroepen werd dat hij om de soep in de borden moest denken. Op zulke dagen kon Piet het kleine Jeanneke met haar wangen langs zijn baard laten strelen dat ze trappelde en spartelde van verrukking en pijn. In de keuken was het dan druk van kinderpraat. En als Anneke er eentje betrapte, die van het milde klimaat wilde profiteren, door zich te buiten te gaan aan zoetigheid, dan vergoelijkte Piet dat zoals vroeger bij hun moeder.

Maar er waren ook dagen, dat hij het leven een last vond en zijn werken en zorgen doelloos en zonder zin. Om het minste maakte hij zijn eigen kwaad, met somber gezicht zat hij aan tafel, verbood bars alle gepraat en gelach. De kinderen waren blij als er gebeden werd en ze weg konden. Als Piet dan niet de baan op moest naar klanten of een of andere graanbeurs, klom hij de molen op, tilde de zware zakken en schudde ze leeg met driftige kracht in de bak boven de knersende molenstenen. Norbert moest de zeilen uitleggen zover als het lijden kon, zodat de grote houten komwielen rondbuitelden en de molenbalken kraakten in hun voegen. Beiden moesten trap op trap af hollen, moesten opschieten met afwegen en tillen en sjouwen.

00000

De rouw was om. De herinnering aan moeder was niet iets meer dat pijn deed, ze durfden onder elkaar weer rustig over haar te praten. Alles ging zijn gang. De kinderen groeiden en hadden hun kleine en grote belangen, de dingen van de dag vroegen hun aandacht, de herinnering aan hun moeder vervaagde. Maar haar geest, haar wezen leefde voort in huis als een sfeer, die hing in de kamers, over de dingen. Als ze bij het zoeken in kasten en laden een kledingstuk, een sieraad, haar kerkboek, tegenkwamen, dan namen ze het eens in de hand en dachten: "Dat was van ons moeder." Dat waren de ontmoetingen en het gebaar, waarmee het voorwerp werd teruggelegd was als een streling van een zachte hand bij iemand die hen lief was.

00000

Over pastoor Damen en kapelaan Mouwen, geestelijk adviseur van de Boerenbond

De pastorie

De pastoor van Kessel (Gastel) zat op zijn terras achter de pastorie. [Nu het appartementencomplex de Burgemeester in de Veerkensweg]. De pastorie is het grootste huis van heel Kessel. In heel het bisdom is bekend, dat het mee van de rijkste parochies is van heel het diocees. Toen de pastoor zijn kerk wilde vervangen door een grotere, nieuwere, moet hij vanaf zijn preekstoel zijn parochianen de merkwaardige woorden toegesproken hebben: "Ik verwacht, dat de parochianen van Kessel zullen bijdragen om de nieuwe kerk te bekostigen..., maar zo niet, dan komt ze er toch." Dat was taal naar het hart van de Kessellaren, zoiets van een nors: "Gerre of nie, mar ons kerk heeft geld genoeg!" En ze hebben de pastoor zijn kerk netjes betaald ook. Pastoor Bamen (Damen) zat op het terras en overschouwde vandaar de tuin. Die was op zijn schoonst. In de borders kleurden de dahlia's en vlammeend rode papavers. Sierlijk hingen de weigelia's hun bloemtakken, de gouden regen, rode en witte rozen achter in de tuin in wilde overdaad over de pergola. Dat alles was schoon rondom het groenen gazon, waar de zon gouden banen over veegde. Daarachter was de moestuin en de fruittuin. De jongens kenden het fruit van de pastoor en omdat ze het zelf gingen halen door de grote gaten in de beukenheg en omdat de pastoor niets liever deed dan zijn zakken vol rijpe peren te steken en ze dan aan zijn misdienaars en catechismusleerlingen uit te delen. Wonderbaar, hoeveel er in die zakken van zijn wijde toog kon. Knikkers deed pastoor Bamen met duizen-

den op en met handen vol haalde hij ze uit zijn onuitputtelijke zakken. Maar deze zondagmiddag zat de pastoor alleen achter zijn pastorie te lezen, overzag, zo nu en dan genietend de zomerweelde voor zich en profiteerde van de rijke rust rondom hem. Pastoor hield van schone dingen, hij hield van zijn boeken, hij hield van paarden, van goede spijs en nobele wijn, maar bovenal van kinderen. Peinzend staarde hij over de schone wijde van zijn tuin, naar de populieren, die hoog stonden in de zomerblauwe lucht. Van zijn goede sigaar in de slanke leespijp kringelden witblauwe rookslierten. Pastoor genoot van de goedheid van deze stille zondagmiddag als van een rijke Bourgogne.

Voorname evenwichtige mens die hij was wist hij zijn levensdagen in te delen in uren van volledige geconcentreerde arbeid, maar naast de vele beslommingen. die de leiding van zijn niet zo gemakkelijk volk hem bezorgde, gunde hij zich met mate, maar dan ook intens het genot van rust en comfort.

Het was dan ook met een ietwat geïrriteerde stem, dat hij zijn kapelaan begroette, die het terras opkwam. Het was duidelijk te zien aan houding en manieren, dat deze op hem toekwam met de besliste bedoeling een ernstig gesprek te hebben met de pastoor.

Nog half onwillig hield de pastoor een vinger tussen het boek en keek vragend naar zijn medewerker. Maar ziende het koppig resolute in dat gezicht van zijn kapelaan, wist hij dat het gedaan was met zijn rustig genieten. Zijn blauwe ogen, .die anders zo goedig vriendelijk dikwijls een tikkeltje superieur spottend de wereld rondom hem konden bezien, stonden nu hard en zakelijk.

Hij ging recht zitten, sloeg het boek dicht en schoof het een beetje geprikkeld van zich af en keerde zich volledig tot kapelaan Schrauwen [Mouwen]. En toen deze hem zei, dat hij nog eens praten wilde over zijn cooperatie, viel hij hem met zijn zware stem in de rede: "Mijn beste kapelaan, ik vind dat ge nu onderhand toch wel kunt weten hoe ik daar over denk. We hebben daar nu al zo dikwijls over gesproken, ik hou vol dat zo iets hier absoluut overbodig is en dat wij er niet aan mee mogen werken om huishoudens als dat van Piet van Vroenhoven het brood uit de mond te stelen."

Nerveus, maar koppig en vast van plan deze keer door te zetten, geeft de kapelaan toe, dat hij weet hoe de pastoor over een en ander denkt: "En ge moet niet denken, dat ik dat ook allemaal niet inzie, dat ik het niet met u eens ben. Maar gisteravond op de bestuursvergadering van de Boerenbond lieten ze maar niet los. Ze willen perse, dat er een eigen maalterij een eigen inkoopvereniging in Kessel komt..."

Pastoor Darnen kijkt hem recht in zijn ogen en het superieure spotlachje twinkelt in zijn ogen als hij zegt: "En wil kapelaan Schrauwen mij wijs maken, dat hij zo weinig in de Boerenbond te vertellen heeft dat hij dat het bestuur niet uit het hoofd kan praten. Die paar boeren willen het, maar gijzelf wilt het zeker zo sterk."

000000

Kapelaan Schrauwen is hard en meedogenloos voor zichzelf. Hij leeft zijn eigen leven op het kompas van waarheden, van dogma's waarvan hij weet dat ze betrouwbaar en juist zijn. En al kreunt zijn lichaam en al kermt zijn ziel bijwijken, hij leeft zijn leven van een onkreukbaar en rechtvaardig man. En zo ziet hij deze zaak als een plicht, die hij nakomen zal, is het verdriet dat hij het gezin van Piet van Vroenhoven gaat aandoen ook zijn verdriet.

Als de pastoor weer alleen is op het terras voor zijn zonnige tuin, dan zijn zijn gedachten triest. Dan denkt hij eraan, hoe hij straks nog, na het Lof, gelijk hij elke zondag doet, bij zijn misdienaars heeft gezeten, die rond hem stonden. En hij mijmert hoe hij de twee knapen van Piet van Vroenhoven allebei tussen zijn knieën heeft geklemd en ze speels de kopkes tegen elkaar heeft gebotst...

Hij herinnert zich hun moeder, hij heeft heel dat huishouden zien opgroeien, hij heeft de moeder mee begraven. Hij zucht, want hij weet dat er moeilijke dagen gaan komen voor dat huishouden, hij zucht, want hij kent zijn kapelaan.

ooooo

Piet krijgt bezoek van het bestuur van de Boerenbond.

Ja, ze kwamen eigenlijk niet met een plezierige boodschap. Piet zou er natuurlijk al wel het een en ander van gehoord hebben. Al lang had het bestuur het tegen gehouden, maar de leden drongen maar steeds aan en uiteindelijk had een bestuur toch maar te doen wat de leden wensten. De boeren wilden een eigen pakhuis, een eigen maalderij en tenslotte had het bestuur toe moeten geven en had het besloten tot oprichting over te gaan. De twee bestuursleden knikten en keken naar de grond. Piet zat tegenover de drie zware boeren die daar groot op hun stoelen zaten in hun dikke jekkers. En hij keek naar die gezichten alsof hij ze nu voor de eerste keer zag. De stilte duurde onplezierig lang en ze voelden hun eigen ongemakkelijk onder die onderzoekende ogen van Piet. Het was net of hij ze op een afstandje zat te bekijken gelijk ge een paard staat te monstereën. Ten laatste zei Piet kalm: "Als gullie meent, dat dat in jullie belang is, als gullie denkt dat ge dan meer van uw graan zult maken dan tot nu toe bij mijn, als ge meent dat uw graan beter en goedkoper gemalen zal worden en dat ge het eerlijker terug zult krijgen." Piet werd zachtjesaan heftiger, "als al die boeren, die ik gedurende al de jaren voortgeholpen heb, als die mensen menen, dat het zo moet, dan moeten ze het zeker niet laten. Maar ik zou wel eens willen weten, waarom ge dat nou precies hier komt vertellen."

Lowie van Kasteren [L. Moerings, voorzitter Boerenbond] begon nu uit te leggen dat het bestuur en speciaal kapelaan Schrauwen, van mening waren, dat het niet goed zou zijn als zij een nieuwe zaak gingen bouwen en dan tegen mekaar aan het concurreren gingen. Piet zou natuurlijk wel begrijpen, dat dat een ongelijke strijd zou zijn voor hem als particulier tegen een cooperatie. Ze wilden het goed met hem maken, ze boden aan zijn zaak te kopen tegen een goede prijs. Dat was voor beide partijen uiteindelijk de voordeligste weg. En

Lowie keek welwillend met zijn blinkende oogskes naar Piet en op zijn dikke roodglimmende gezicht was te zien dat hij het toch zo goed bedoelde met Piet. "Zo," zei Piet, "dus gullie wilt zogezeed ons zaak kopen." Hij ging staan en wees met zijn pijp naar Lowie van Kasteren. "Dan moete aan uwen kapelaan zeggen dat Piet van Vroenhoven deez' zaak zelf opgebouwd heeft mee hard en eerlijk werken. Ge moet hem zeggen, dat ik geloof, dat er in Kessel nog genoeg boeren zijn die meer hart in der lijf hebben dan hij. En dan mot ge hem zeggen dat Piet van Vroenhoven voor zijn huishouden zal blijven strijen en dat zijn zaak nou nie en nooit nie te koop is."

De drie mannen waren overeind gekomen. Lowie zei nog: "Ge zijt tegen oe eigen, Piet. Bedenkt oe eigen nog maar eens, dat zal voor oew huishouden en voor ons allemaal het beste zijn."

"Dat maak ik zelf uit," zei Piet en hield de deur open.

Als ze weg zijn zit Piet alleen voor zijn bureau. Hij overdenkt hoe hij samen met oom Toon zijn eerste handeltje begon, hoe ie later met zijn vrouw veel zorgen heeft gekend om die zaak, hoe ze later samen trots en 'freet' waren toen ze het nieuwe pakhuis aan het bouwen waren. En later, toen ze de zuiggasmotor hadden gelegd, de molen hadden gekocht... En dan schiet hem te binnen dat die oude mevrouw hem de aankoop van de molen indertijd had afgeraden.

ooooo

Het bezoek van Pastoor Bamen (Damen) aan Piet van Vroenhoven

Hij kwam bij het molenhuis en belde aan. Anneke was het die open kwam doen. Ze groette verrast deze ongewone bezoeker. Mijnheer pastoor werd gevraagd of hij binnen wilde komen, de deur van de voorkamer opende ze uitnodigend. Maar vriendelijk afwerend zei de pastoor: "Zo, zo, Anneke en hoe stelt het ons huisvrouwke zoal. Ze komen toch niet al te veel te kort bij jou zeker?"

Anneke bloosde, zei dat ze het goed maakte, lachtte eens met de grap van mijnheer pastoor. "En waar is vader meiske, is hij thuis?"

Vader was thuis, zat te schrijven op het kantoortje. Maar Anneke wilde vader wel even gaan waarschuwen, dat mijnheer pastoor er was. "Nee, nee, dat zulde gij niet doen, ik weet de weg hier zelf nog wel."

Mijnheer pastoor passeerde de huiskamer, waar de kinderen zaten. Zijn misdienaars waren nu minder op hun gemak tegenover hem dan in de kerk en een beetje verlegen groetten ze hem, nu hij ze zo op eigen terrein betrapte. Daar zat Dienneke kousen te stoppen. Pastoor groette haar apart, merkte voor zichzelf op, dat ze wel wat ernstig keek voor zo'n jong meiske.

Hij boog zich eens belangstellend over de boeken van Cor (Kees), nam Jan zijn neus eens tussen zijn vingers... zijn zware bas vulde de huiskamer. Onderwijl ervoer hij het gemis van dat hem zo vertrouwde gezicht van de moeder van deez' kinderen.

Toen stapte hij bij Piet binnen, die voor zijn bureau zat. Verrast draaide deze

zich om, groette en vroeg dan aan Anneke, of ze sigaren wilde brengen en iets voor te drinken. Zo van dichtbij bekeek de pastoor dat zorgelijke gezicht, die verbitterde mond en hij herinnerde zich de goedlachse man van enkele jaren terug toen Piet het leven nog naar 'waarde wist te schatten'.

Ze zaten even stilzwijgend tegenover elkaar. Piet zich zelf afvragend, wat de pastoor eigenlijk kwam doen en de pastoor zoekend naar een goed begin.

Dan, even zijn sigaar keurend onder zijn neus doorhalend begint de pastoor over de paarden, hij meent gezien te hebben, dat Piet een nieuw paard heeft gekocht.

Pastoor was een paardenliefhebber, hij had zelf een snelle klepper, die hij bij Jan Karst [Kerstens] stalde. Als die bij hem voorkwam met de tilbury, zo'n luxe met rubberbanden, dan bekeek hij, keurend vanaf de voordeur tot aan het hek zijn paard. Hij liep er eens rond, klopte hem eens op de hals, tilde eens een poot op en steeg dan eindelijk in.

Genietend zat hij dan met de leidsels in de geoefende hand, hield geen oog af van het fier gedragen paardenhoofd, het deinende paardenkruis voor hem en praatte met Jan Karst nergens over, dan over zijn paard.

Jan Karst deed trouwens ook niets liever dan dat. Hij kon uren over paarden praten en bij een man als Piet vond hij dan ook direct een geïnteresseerde toehoorder. Ongemerkt kwam zo ook het gesprek op Piet zijn kinderen. "En Cor [Kees] zit voor zijn eindexamen," stelt pastoor vast, "ge hebt geluk dat uw kinderen zo goed kunnen studeren, een grote zegen is dat." "Ja," beaamt Piet. "dat kon erger." "En wat gaat ge met hem doen daarna?" Vaag wuift Piet die vraag weg. Zegt dan: "'t Is moeilijk, moeilijk." En ineens is hij dan weer ondergedoken in die zorg, die hem niet met rust laat, die hij voelt als een niet aflatend zeer... Pastoor ziet hem aan en peilt en voelt. En rustig en met begrip praat hij met Piet over zijn zorgen. over de cooperatie, die gesticht gaat worden, over de verkoop van zijn zaak, de toekomst van zijn jongens. Bedachtzaam ontwijkt hij diens heftige aanval op de kapelaan, op al die anderen, geeft iets toe, verdedigt ook en zoekt verklaringen.

"Als Ant nog leefde, Piet, dan zou het erg voor haar zijn, om dit allemaal te moeten meemaken, maar ze zou u zeggen, gelijk ik u aanraad: Legt er uw eigen bij neer voor uw eigen welzijn en dat van uw mannen." "Ge moet dit alles ook niet te zwaar inzien, ge zit niet aan de grond, verre van daar. Ja, ik begrijp het, misschien beter dan ge denkt. Ik heb jullie leven aangezien, jullie opkomst, de groei van uw huishouden, dat werken en zorgen van jullie tweeën, maar ge hebt toch nog veel en zeker niet te vergeten uw jongens. Ant zou het met me eens zijn en je waarschuwen geen stukken te maken door uw stijfkoppigheid."

ooooo

Voor Piet van Vroenhoven was het een zware gang, toen hij naar de notaris ging en de verkoop van zijn zaak aan de boerenbond een feit werd. En zwaar te dragen was het voor hem, toen hij moest aanzien dat de metselaars zijn erf opkwamen en de inrijpoort van zijn pakhuis kwamen dichtmetselen.

Als hij de boeren met hun wagens de nieuwe poort zag binnenrijden naar de goed lopende handelsvereniging, als hij dan de rijzige gestalte van de kapelaan daar dag in dag uit in en uit zag lopen. Wanneer hij vanaf zijn molen aan moest zien hoe die kapelaan in witbestofte toog de boeren aan hield die op weg waren naar de oude molen en naderhand hoorde hoe deze hen had verweten, dat ze hun eigen organisatie niet steunden... Dan kon een hete drift, een onmachtige woede door zijn bloed varen en dan was zijn jongen bang voor vaders ogen en van de woeste kracht, waarmee hij zware zakken aangreep en neersmeet.

Dan schreiden soms de meiskens thuis om de buitensporig harde verwijten van hem over de geringe verzuimen. Piet werd een verbitterd mens.

De jaren gingen voorbij en Piet werd ouder en zijn kinderen groeiden op tot grote mensen.

Zijn ergernis bleef, werd erger. Dat nieuw gemetselde stuk muur, waar eens de inrijpoort was naar zijn pakhuis, kon hij niet zien of het oude zeer schrijnde. Maar zijn oudste jongen vooral studeerde goed en met trots vertelde hij op de 'Meelworm' van de prachtige examens, die de jongen maakte.

Maar thuis kon het wel eens spannen tussen de jonge student en zijn vader. Cor had op veel dingen, met name de boerenorganisaties en zo, een heel andere kijk. Als Piet schimpte op cooperaties, die in zijn ogen instellingen waren om andere mensen hun kostwinning af te nemen, opgericht door mannen, wie het alleen maar begonnen was om zelf goede baantjes te bemachtigen en hun zoons aan goede posities te helpen, dan was Cor het niet met hem eens.

Hij verdedigde ze, zag dat alles in een wijder verband. Alle twee bleven ze koppig op hun standpunt staan tot dikwijls het einde van de discussie was dat Piet argumenten begon te gebruiken, die minder ter zake deden en die er op neer kwamen dat de jongelui niet alles beter moesten willen weten en eens naar meer ervaren oudere mensen moesten luisteren. De jonge student liep dan tenslotte zwaar gebelgd naar buiten, zijn mokkende vader alleen achterlatend.

Soms kwamen er vrienden mee en hun drukke, soms wat dweepzieke conversatie was voor Piet interessant om aan te horen. Soms kon hij ze dan met zijn superieure spotlachje hels maken als hij ze verzekerde, dat ze later, als ze eerst eens wat meer van de wereld gezien hadden, over veel dingen wel anders zouden denken.

Hij kon geheel opgaan in zijn jongens, als ze in de oogsttijd met de zware wagens kwamen aanrijden en onder hevig geweld van zweepgeknal en hoevegeschraap feilloos hun gespan de nauwe donkere schuurpoorten binnenstuurden.

Ondanks alles had hij toch een zwak voor Toon, die met zijn blonde kuif, zijn overmoedige ogen, zijn verende gang van een atletische jonge boer de meiskens uit de polder voor de gek hield, maar die ook feilloos recht de ploegvoren over het land trok en haarzuiver de strepen over de akker trok met de zaaimachine bij het zaaien van bieten en vlas.

Als zijn wilde bengels onder elkaar bezig waren, elkaar plaagden en tergden tot huilens toe, dan kon Piet zijn eigen zitten verkneuteren als zo'n kleinere man met doodsverachting op de grote broers aanvloog en stompte en sloeg, tot ze lachend wegluchten.

Als hij op de rustige zondagmorgens met een paar van zijn jongens de boerderij afliep, ze somwijlen langs de slootkant gingen zitten met het ruisend gewas achter hen en de blauwe zomerlucht boven hun hoofden, dan kon dat goed zijn. Peinzend kon hij dan op een grasspriet zitten bijten met zijn jongens kijkend, naar wat er leefde en zoal kringelde in het water van de poldersloot.

Geduldig kon hij luisteren naar hun jong gefilosofeer en zwaar met hen bomen over kwesties waar ze niet uit konden komen.

Hij leefde dan met hen mee en vernam in zulke vertrouwelijke uren van hun idealen, kon het niet van zich verkrijgen om hun die te ontnemen, al had de harde ervaring hem beter geleerd over de bereikbaarheid ervan.

ooooo

Met de nieuwsgierige gezichten van Dieneke en An over zijn schouder, las Piet van Vroenhoven de brief van zijn oudste zoon. Die jonge kandidaat landbouw-ingenieur was voor zijn praktische studie naar Frankrijk gestuurd om daar te werken op het bedrijf van een Hollandse boer. Een paar maanden was hij er geweest en wat hij nu schreef was wel heel belangrijk.

Hij was met zijn 'patron' op reis geweest en had kennis gemaakt met de landbouwattache in Parijs. Zo toevallig was het gesprek gekomen over zijn familie thuis en hoe daar de situatie was. Die landbouwattache was even te voren op een groot bedrijf geweest in Oost-Frankrijk, dat eigendom was van een oorlogsveteraan, een oorlogsvlieger, die ze een voet hadden afgeschoten. Zoals meerdere van zijn collega's had die piloot voor een spotprijs de bezitting kunnen kopen in Lotharingen, een kasteel met een grote boerderij erbij, dat eigendom was geweest van een Duitse reder. Die piloot was enthousiast aan het boeren geslagen, had prachtig vee in Friesland gekocht. Moderne machines aangeschaft, maar had toch al gauw gemerkt, dat boeren toch iets anders is dan vliegen en dat hij zijn toch niet gering vermogen gauw kwijt was als hij zo doorging.

Hij zocht nu een Nederlandse boer om de boerderij van hem te pachten. De landbouwattache meende dat hij in Cor met zijn broers de juiste persoon gevonden had.

"We zijn er naar toe gereden vader en het is een prachtbedrijf. Ruim twee-

honderd hectare beste grond, een soort Limburgse klei. Tachtig stuks melkvee, een kleine twintig paarden, allemaal stamboek en ruime gebouwen in goede staat. Hier zouden de jongens een kans krijgen om een bedrijf te bemachtigen, zoals ze in Holland nooit zullen tegenkomen. Ik heb beloofd u hierover te schrijven, praat er eens over met de anderen en laat me zo gauw mogelijk weten wat u ervan denkt."

Ze zijn er allemaal even stil van. Dit avontuur dat hen wacht is te vreemd, te veraf, dan dat het zo maar verwerkt kan worden. De brief wordt nog eens herlezen en nog eens en langzaam dringt het tot hen door wat daar in die brief zo maar even voorgesteld wordt.

Heel de verdere dag zoeken ze werk bij elkaar in de buurt en ze trachten zich in te denken wat voor verandering dat zal geven in hun leven. En ze vragen zich af hoe dat zal moeten met die vreemde taal. En ze zijn benieuwd hoe ze daar zullen moeten wonen. En hoe dat zal moeten met de kleintjes, die nog naar school moeten. Maar de jongens zijn gefascineerd door de beschrijving van de boerderij: tweehonderd bunder en tachtig melkbeesten! En ze vragen zich af wat er met hun eigen paarden en vee moet gebeuren, wat ze met de molen zullen gaan doen. En 's avonds komt de familie. Resoluut verklaart tante Gonda dat het gekkenwerk is te gaan naar een land waar ge volslagen vreemdeling bent, waar ge de mensen niet kunt verstaan en waar ze je kunnen bedriegen zoveel ze maar willen. Beter hier een droge boterham, dan in den vreemde belegd brood. En grootmoeder maakte zich ongerust over het zielenheil van haar kleinkinderen: wat zal er van hen worden in dat slechte, dat goddeloze Frankrijk.

ooooo

De verkoop van huis en inboedel van Piet van Meel

Een koopdag is een zakelijke aangelegenheid. Er wordt een huis geveild, bij opbod verkocht in een dorpskerk waar grijze rook hangt van pijp en sigaren. Daar wordt gelachen om de altijd eendere grappen van de overal eerdere omroepers. Soms wordt er stil gezweven bij een onverwacht bod, een korte hamertik op de bruin geverniste cafetabel, een speurend rondzien van de notaris; Eenmaal...andermaal...niemand beter? Bom en het huis is verkocht. Dan nemen ze een rondje, burens en vrienden komen koper en verkoper feliciteren. Aan de tafeltjes wordt gedelibereerd of het huis duur of goedkoop is afgegaan. De mannen hebben weer eens een genoeglijke avond achter de rug. Rest dan nog het beantwoorden van de nieuwsgierige vraag van de vrouw thuis, die weten wil wie het gekocht heeft en voor hoeveel... en men gaat over tot de orde van de dag.. Maar als het nou je eigen huis is, waar je familie geslachten lang heeft gewoond, waar je kinderen zijn geboren en groot geworden, waar je vrouw haar lief en leed heeft beleefd, dan doet je dat toch wat. Dan is het een onherroepelijk iets, een definitief afscheid.

Piet van Vroenhoven is niet sentimenteel aangelegd, dat zijn die van Kessel niet. Als hij inderdaad ontroerd is, zal hij het zeker niet laten merken, wat misschien de ontroering nog intenser doet zijn... Hij was na de definitieve verkoop naar huis gegaan. Daar zaten de kinderen gespannen te wachten op de uitslag. De prijs was erg voornaam, maar daarnaast waren ze vreemd te moede dat ze nou ineens niet meer in hun eigen huis woonden, dat het nou van een ander geworden was.

Aan hun vaders stem, de blik in zijn ogen, merkten ze, dat hij innerlijk bewogen was. Hij heeft nu zijn huis en land verkocht en een terug is nu niet meer mogelijk. Dit is de definitieve breuk met Kessel en zijn mensen, waartussen hij is opgegroeid en waar hij bij hoorde. En voortaan zal hij onder vreemden leven.

Op de wei achter de meulenberg staat de landbouwinventaris van de van Vroenhovens in lange rijen opgesteld. Daar staan de ploegen, de eggen, de karren en de wagens. Ze zijn als nieuw opgeschilderd en glanzen rood en groen en het ijzerwerk glimt zwart; de hooihark, de zaaimachine, de dorsmachine, en alles is deez' dagen gepoetst en gedaan als voor een tentoonstelling. Veel boeren zijn aan komen rijden vanuit de polders met glanzende tilbury's en gerijen. Ook veel boeren uit het ouw land zijn gekomen naar de koopdag van Piet van Vroenhoven.

Voordat de afslag begint, monsteren zij argwanend het glanzend hout- en ijzerwerk, ze speuren naar gebreken, die mogelijk verborgen zijn onder de nieuwe verflaag. Ze peuten met een zakmes in een wielvelg of karburrie, wetend, dat stopverf menig gat en scheur in het houtwerk kan bedekken. Piet van Vroenhoven loopt tussen deze mensen door die hij allemaal kent. Hij prijst

rustig de deugdelijkheid van een ploeg, een egge, erkent ook een defect aan een wanmolen.

Men informeert naar zijn plannen, naar welke streek hij nou eigenlijk heen trekt, wat voor grond men daar heeft, hoe men daar boert. Er zijn er die hem ongevraagd gelijk geven dat hij niet hier blijft; voor zoveel kinderen is hier toch geen toekomst. Anderen smoezen achter zijn rug en verklaren dat hij stom is om zo'n bedrijf, zo'n kostwinning van de hand te doen.. De meulenwei raakt vol pijprokende boeren en vrouwvolk. die het druk hebben met kijken en praten. 't Is niet alleen dat men naar een koopdag rijdt om er een goedkoop stuk getuig, een vaars of een koe te kopen, 't is tevens een gelegenheid om kennissen te ontmoeten, die men anders in geen tijden ontmoet. Het is ook een welkome afwisseling in het sleurbestaan op de hoeven achteraf in de dunbevolkte polders. En dan, een koopdag, die kan sensatie, spanning opleveren. Zo'n koopdag houdt zowat het midden tussen een uitvaart en een kermis, met de aantrekkelijkheden van beiden. Als de notaris met zijn omroeper en zijn schrijvers verschijnt, dan drommen de mensen om hem heen en gegadigden dringen zich naar voren. Dan begint het loven en bieden. Men stoot elkaar aan, het wordt stiller rond die oogstwagen. waar twee boeren mekaar staan op te bieden. Ze luisteren gespannen naar de zachte, onverschillig klinkende stemmen van de bidders maar men tast de drift, de ingetoomde woede als die harde struise boeren met een hooghartig knikje naar de omroeper telkens en telkens weer hun bod verhogen, tot het krankzinnige toe; ze verdommen het om onder te doen voor een ander... tot ineens de gespannen stilte stuk valt en overgaat in een rumoerig stemmengegons als een van de twee zich nijdig heeft afgewend en de koop is toegewezen.

Daar wordt weer uitbundig gelachen en gespot als iemand zich vergist en een dolle koop doet. Verrast wordt opeens druk geredeneerd als buiten alle verwachting een machine voor een belachelijk lage prijs van de hand gaat. Piet volgt dat alles te midden van enkele familieleden en vertrouwde vrienden. Hij luistert soms maar half naar hunne praat, ziet spijtig toe hoe die beste ploeg voor een krats overgaat naar een boer die hij ze niet gunt..., volgt dan weer gespannen hoe lang die twee dwarskoppen zullen blijven bieden op die versleten mestkar.

Zijn jongens volgen opgewonden dit felle gedoe, opgewonden hollen ze bijwijken naar binnen om de meiskens en de tantes, die binnen zitten snel te vertellen hoeveel de oude arrenslee, die slechte kafrnolen toch nog heeft opgebracht.

In huis staan lange tafels gedekt voor familie en kennissen. De verkoop wordt stopgezet, want de notaris en zijn personeel moeten eten. Ze gaan met Piet naar binnen en de kopers en nieuwsgierigen vertrekken naar de herbergen of kennissen in het dorp.

ooooo

Het afscheid

De volgende dagen is ieder druk in de weer met het inpakken en inladen van de inboedel. De oudste jongens zouden na enkele dagen de verhuis nareizen en de nieuwe woning een beetje bewoonbaar maken. Zolang logeerden de meisjes bij familie. De oude tante was ingekocht bij de zusters op het Gesticht.

Toen Piet na al die beslommeringen van koopdag en verhuis zijn zaken had geregeld, besteedde hij de rest van zijn tijd met het afscheid nemen van vrienden en kennissen. Hij ging naar 'Den Bonten Os' waar de vriendschap van den Nutzel en van de broeders van de Meelworm hem het afscheid moeilijk maar schoon maakten. Hij ging naar Rie van den Dries [molenaar Rie Peeters] en dat duurde tot laat in de avond. Ze hadden er een feestje van gemaakt. Later op de avond werd Rie stiller. zijn rauwe stem werd zachter, zijn woorden ongewoon mild. Hij sprak over Ant zaliger. Hij kreeg het over de goede oude tijd, over de kinderen en hij hoopte dat ze het toch maar goed zouden maken. Toen Piet ten slotte goede dag ging zeggen en bij de deur Rie de hand gaf, werden de felle ogen vochtig; zijn stem was hees, toen hij er uit stootte: "Da hadde toch nooit motte doen man. Verdomme Piet, wat zal ik jullie missen."

De jongens, de meisjes moesten ook bij de pastoor afscheid gaan nemen. Uit zijn diepe zakken, vanwaar al zo onmetelijk veel knikkers en gele oogstappels aan zijn misdienaars waren uitgedeeld, diepte hij nu een bundel rozenkransen op. Onhandig futselde hij ze met zijn dikke vingers uit elkaar, schoon glanzende paarlemoeren voor de meisjes en stevige zwarte voor de jongens. Hij spreidde ze netjes naast elkaar op tafel uit met de kruiskens naar boven en dan zegende hij ze met bijzonder devotie, bleef dan nog even in gebed verdiept. Hij gaf ze een voor een aan de kinderen, die er stil van geworden waren, bekruste ze ieder op het voorhoofd en gromde goedig, de een nog eens aan het oor trekkend, de ander tegen de wang tikkend: "En vergeet oewen ouwen pastoor nie, he."

Toen het dan eindelijk zover was, ging Piet nog eens voor de laatste keer naar zijn huis. De kamers waren leeg en kaal, 't was er half donker met de dicht gesloten vensterluiken, alleen door de hartvormige openingen in de blinden viel een bundel licht op een stuk van de versleten kale planken vloer. Hard klonken zijn voetstappen op de naakte gangtegels. Het erf lag er leeg en verlaten bij, zonder hond, zonder kippen, zonder kinderen, zonder vertier. De hof lag er maar triest en verwaarloosd bij, met half geplunderde groentebedden, kuilen, waar bloemen en heesters gestaan hadden, die nou weggehaald waren door burens, die van de gelegenheid, dat alles zo onbeheerd lag, geprofiteerd hadden. Bitter gromde Piet bij zijn eigen, dat het veel weg had van een sterfhuis, waar de treurende familie ook niet kan wachten, tot de dierbare overledene begraven is; een ander moest eens voor zijn.

Langzaam liep Piet door de schuur, door de stallen, onwillekeurig raapte hij nog een vergeten riek op en zette hem op zijn oude plaats, moest dan ineens in zijn eigen lachen. Toen hij op het erf kwam keek hij naar het hoge pakhuis op, naar

dat stuk muur van nieuwe steen, luisterde naar een schudzeef, die daar achter klapperde boven dof grommende molenstenen.
Hij liep weer het lege huis binnen, liep de gang door, sloot de deur achter zich. En dan stond hij op straat. Hoog op de molenberg stond de oude molen met dichtgesloten luiken en afgetakelde wieken; niemand had hem willen kopen, hij wachtte op de sloper. Met iets gebogen schouders liep Piet nu door de Dorpsstraat en mompelde voor zich: "Goed, dat ge dit toch allemaal niet meer hebt hoeven meemaken Ant."

00000

Wordt vervolgd

Het verslag van het verblijf van de familie van Meel in Frankrijk zal in een volgend jaarboek verschijnen.

Met dank aan Pieter Jan en Annemie van Meel, kinderen van Dr. Kees van Meel, voor hun belangeloze medewerking en het aanbieden van gegevens en foto's.

Oud Gastel, augustus 2009

F. van Merrienboer

oud. de duvel is oud!

Lijst van Gastels oudsten per 20 november 2009:

	<u>Geboortedatum</u>	<u>Naam</u>	<u>Adres</u>
1	05-11-1910	dhr. H. de Bruyn	Dragon
2	07-03-1911	dhr. L. Gillisen	Gragon
3	07-09-1912	dhr. P.F.A. Akkermans	Markt
4	29-11-1913	mevr. C. Franken-Frijters	Dragon
5	25-09-1914	mevr. P. van de Maagdenberg - Olfers	Dragon
6	15-11-1914	dhr. A. van den Maagdenberg	Dragon
7	27-07-1915	dhr. A. Verstraten	Dragon
8	22-01-1917	mevr. G. Hagenaars - Vergouwen	Dragon
9	22-04-1917	mevr. M. Balemans - van Ham	Veerkenweg
10	02-08-1917	mevr. P. Hagenaars - Paantjens	Veerkenweg

De lijst vertoont grote verschillen met 2008:

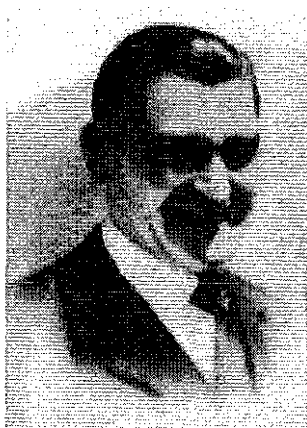
- Op 24 januari jl. is dhr. J. van Merrienboer van de Meirstraat overleden.
- Op 5 februari is dhr. C. Huybregts van de Opperstraat overleden.
- Op 30 mei is mevr. C. Buckens-Voorbraak uit de Dragon overleden.
- Op 24 augustus is dhr. M. Aanraad te Ossendrecht overleden. Hij stond tot 2007 ook op de lijst van Gastels oudsten.
- Op 11 november is te Bergen op Zoom overleden mevrouw mevr. E. van Oosterhout - van de Clundert.
- Mevr. C. van den Eynden - Balemans is verhuisd naar Sancta Maria te Zevenbergen.
- Mevr. C. Uit de Willigen - Bus is van de Dragon verhuisd naar Wiekendaal te Roosendaal.

P. Peeters

VAN ACHTER- TOT ZUIDDIJK

deel 5

Dit artikel is het vervolg op vier eerdere bijdragen over de straatnamen in Oud Gastel.

Willem van der Maststraat

Straat gelegen tussen de Neerstraat en de Roosendaalsebaan.

In 1878 heette deze weg het Peerenstraatje deze werd omschreven als aardenweg 183 meter. Verbinding van Neerstraat naar provinciale grindweg naar Roosendaal. Daarna heette het Kerstenstraatje naar de familie Kerstens die er woonde. De familie Kersten verhuisde naar de oude Steenstraat en de toerit naar die boerderij werd Kerstenstraatje genoemd.

Ca. 1983 kreeg de voormalige Kerstenstraat de naam Willem van der Maststraat. Aan het einde van die straat was inmiddels gevestigd het transportbedrijf Intramast. De straat is genoemd naar Willem van der Mast. Hij werd op 5 januari 1915 geboren te Nieuwe Tonge en vestigde zich ca. 1946 als transportondernemer aan Dorpsstraat 87. Ca. 1957 bouwde hij een woning en garage aan Neerstraat 1 en reed toen voornamelijk voor Steenfabriek Gelsing te Roosendaal. Het bedrijf breidde zich sterk uit en in 1960 vestigde hij zich met zijn bedrijf aan Steenstraat 16 a. onder Firmanaam Intramast. Het aantal [voornamelijk] Daf Vrachtauto's nam sterk toe en zijn bedrijf zorgde dan ook voor werkgelegenheid in Gastel. Hij werd in 1964 voorzitter van Sportclub Gastel en was daarmee ook hoofdsponsor. Ook andere verenigingen klopten niet tevergeefs bij hem aan. Van 1966 tot 1973 was hij raadslid in de Gemeente Oud en Nieuw Gastel als lid van de fractie Algemeen Belang van Laurent Vrolijk. Later werd het bedrijf weer overgeplaatst naar de Neerstraat vlakbij het toenmalige Kerstenstraatje, dat later naar hem vernoemd werd. Willem is op 29 september 1989 gestorven.

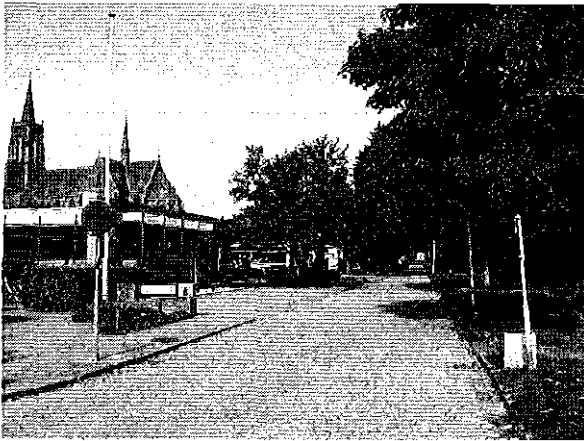
Van Mattenburgstraat

Straat gelegen in Plan Zuid aan de zuidzijde. De naam is vastgesteld bij raadsbesluit van 9 augustus 1965.

De straat is genoemd naar de familie Mattenburg, die voornamelijk woonde in Oud Gastel in de 18^e en 19^e eeuw. Ook woonde er familie op landgoed Mattenburg ten zuiden van Bergen op Zoom.

Mgr. Meeuwissenstraat

De Mgr. Meeuwissenstraat ligt in Plan Zuid en is vernoemd naar bisschop C. Meeuwissen die in Oud Gastel op 15 aug. 1847 aan de huidige Pietseweg geboren werd. In 1873 werd hij tot priester gewijd in Wittem. Hij werd Provinciaal van de Nederlandse Provincie voor de orde van de Redemptoristen en was onder meer rector in Roosendaal. In 1907 werd hij benoemd tot apostolisch Vicaris van Suriname. Op 3 maart 1907

werd hij te Amsterdam tot bisschop gewijd. In datzelfde jaar ging hij naar Suriname. Daar kon hij veel goed werk verrichten maar zijn gezondheid liet hem in de steek en na enkele jaren moest hij daarom weer terug naar Nederland. Hij stierf te Amsterdam op 29 juni 1916. Hij is voor zover bekend de enige Gastelaar die het tot bisschop heeft gebracht en hij heeft in die functie de Sint Laurentiuskerk ingewijd in mei 1907. [Zie de jaarboeken 2007 en 2008]

Meidoornlaan

Straat gelegen tussen de Beukenlaan en Eikenlaan in de wijk Centrum Meireweikes. Hij dateert van ca. 1990 en is grotendeels bebouwd in 1995.

De meidoorn (*Crataegus*) behoort tot de appelfamilie. De planten worden bezocht door korttongige bijen, wespen; er zijn tweestijlige en eenstijlige soorten en vliegen. Ze zijn niet giftig. De vruchten

ervan zijn geschikt voor menselijke consumptie en werden in het verleden ingemaakt. De meidoornplant werd gebruikt voor heggen.

Meireweikes

Straat gelegen in plan Centrum Meireweikes. De straat loopt van de Beukenlaan naar de Brouwerijstraat. De Meireweikes was een toponiem voor het gebied tussen de Korte Dreef en de Meir{straat}. De naam gaf aan dat het een moerassig gebied was [Meir - Moer]. In dit gebied lag ook de tuin van Het Hof met het theehuisje. Je had daar ook de buitenvijver en de binnenvijver.

Het plan is aangelegd in de jaren 70 van de vorige eeuw maar het heeft nog tot in de jaren tachtig geduurd tot de gemeente akkoord kreeg met grondeigenaar Mastboom. Tot dan toe was het plan verdeeld in twee stukken die door een smalle strook met elkaar in verbinding stonden. Aan de oostzijde is het gebied begrensd door de N 264.

Meirstraat

De Meirstraat vroeger ook Meir of Meer genoemd begint bij de splitsing Dorpsstraat, Rijpersweg. De naam geeft aan dat het een moerassig gebied was, waardoor de straat voert. In oude kaarten wordt het gebied aangeduid als een buurtschap Meer en Stoof. Er was vroeger een bierbrouwerij op het huidige huisnummer 36 en aan het eind was er de molen van de familie Peeters. Op de plaats van de boerderij Hn 47 stond in de 18^e eeuw een schuilkerk. Zowel de Meireweikes als de Meir worden al genoemd in een stuk uit 1709 als de heer Guiliam Proost een steendam moet wegnemen gelegen in de Meerwegen. In 1717 wordt er gesproken van Meirkwartier. In jaarboek 2008 staat een overzicht van bedrijven en winkels in die straat.

Middenstraat

Straat gelegen tussen de N 268 en het fietsviaduct over de A 17 tussen de Neerstraat en de Opperstraat. De naam werd gegeven toen de Neerstraat doorsneden werd door de N 268 ca. 1979. De weg vormt een verbinding tussen de Neerstraat en de Opperstraat.

Moleneind

In 1556 werd in het gebied van het Moleneind een graanmolen geplaatst. Deze kwam van Kuivezand maar na de inpolderingen van Nieuw Gastel was er de wens om de molen dichterbij de landerijen te zetten vanwaar het graan moest komen. De molen werd gede-monteerd en geplaatst precies op de grens van Oud en Nieuw Gastel en wel ten westen van het kruispunt Moleneind en Steenstraat. De molen was in het bezit van de familie Smoor 'Smoremolen' en later van de familie van Meel. Deze emigreerde naar Frankrijk. De molen werd toen verkocht en afgebroken. Het perceel waarop de molen stond heette de Molenweide en die naam vinden we terug op het appartementencomplex aan Beemd en Hagelkruis.

Neerstraat.

Straat gelegen tussen Moleneind en de N 268.

De straat maakte tot de aanleg van de Roosendaalsebaan deel uit van de weg naar Roosendaal, die via de Oude Roosendaalsebaan liep. [zie Oude Roosendaalsebaan].

Tot de aanleg van de N 268 eind jaren 70 liep de straat door tot de aansluiting met de Bolbaan en de Overesselijksestraat en ging toen over in de Opperstraat die aanmerkelijk hoger ligt in het landschap.

Aan deze weg was transportbedrijf Intramast vanaf ca. 1970 tot 1995 gevestigd.

Nieuwenberg

Straat gelegen tussen de Oude Roosendaalsebaan en de spoorwegovergang op de gemeentegrens met Roosendaal. De weg loopt door in oostelijke richting naar Zegge, waar het gemeenschapshuis er naar genoemd is.

De naam geeft aan dat er een hoogteverschil is en dat is in het landschap goed te zien.

Op een kaart van 1665 wordt de Nieuwenberg aangegeven als een gehucht.

Nieuwe Weg

Weg gelegen tussen de Langenbergsestraat en de Spijpestraat op de grens met Oudenbosch.

De naam is al terug te vinden in het schotboek van 1733 in de 4^e hoek.

Het vormde na Kuivezand een nieuwe verbinding met Oudenbosch en ook Zegge.

Noordhoeksestraat

Weg gelegen tussen de Oude Roosendaalsebaan, Langenbergsestraat en de Heesterbosstraat op de grens met Zegge gemeente Rucphen. Voor die gemeente ligt het gebied aan de noordkant en voor Gastel in het zuidoosten. Op de kaart bij het schotboek van 1733 wordt de weg Langenbergsestraat genoemd.

Ommegangstraatje

Straatje tussen de Meirstraat en de Lange Dreef. Het was een voetpad dat al vermeld werd in 1733. De naam duidt erop dat er in die tijd processies plaatsvonden in de nabijheid van de schuilkerk op de Meirstraat. De uitingen van godsdienst in het openbaar waren eigenlijk niet toegestaan in die periode maar net als bij het bouwen van schuilkerken werd menigmaal een oogje toegeknepen door de protestantse autoriteiten in Gastel met een bevolking van 95 procent Rooms Katholieken. Een processie werd ook wel ommegang genoemd. Het Ommegangstraatje was jarenlang vanuit de *Dreefalleen te bereiken te voet* of met de fiets maar sinds een tiental jaren is het paadje vanaf de Lange Dreef afgesloten en alleen toegankelijk vanuit de Meirstraat.

Opperstraat

Straat tussen het fietsviaduct over de A 17 en de Langenbergsestraat. Ook deze is al genoemd in 1733 als Opperstraate. De straat vormde een deel van de route naar Roosendaal [zie Oude Roosendaalsebaan]. Voor de aanleg van de A 17 omstreeks 1959 liep de straat door tot de Overesselijksestraat / Bolbaan waar de Neerstraat eindigde.

De naam duidt erop dat het gebied hoger ligt dan bij de Neerstraat.

Oranjehof

Straat gelegen tussen de Koelestraat en de Beatrixstraat. De straat ligt deels op het terrein van de oude openbare school van ca. 1874. Dit schoolgebouw werd na 1947 verbouwd tot atelier van Gils. Na jaren van leegstand is het complex ca. 2002 gesloopt om plaats te maken voor het Oranjehof.

Het hof ligt in de zgn. oranjewijk, een wijk met straten genoemd naar leden van ons

koningshuis met de achternaam van Oranje Nassau. Oranje is tevens de kleur die steeds weer opduikt bij allerlei internationale sportmanifestaties waarbij ons land wordt vertegenwoordigd.

Oranje Nassaustraat

Straat gelegen tussen de Karolinastraat en de Marijkestraat. Deze straat is gelegen in de oranjewijk met namen van leden van het koningshuis. Hij is aangelegd eind jaren 50 als de laatste straat in plan Karolina. Alle toen bekende leden van het koningshuis waren al vernoemd en zo bleef over de achternaam van deze familie.

Oude Roosendaalsebaan

Straat tussen de Langenbergsestraat / Opperstraat en de Nieuwenberg. In 1733 Bosschebaan op Roosendaal genoemd. Het achtervoegsel baan duidt erop dat het al een oude straat is. Ze vormde tot in de 18^e eeuw de verbinding tussen Gastel en Roosendaal. Het verkeer ging dan vanuit het Moleneind via de Neerstraat en de Opperstraat naar Roosendaal en volgde zo bij benadering het buitenwater in de periode van voor de inpoldering van Nieuw Gastel ca. 1556. Bij de Langenbergsestraat sloot de weg naar Oudenbosch hierop aan. Pas later

is de huidige Roosendaalsebaan aangelegd door de poldergebieden van Nieuw Gastel die als een soort hoefijzer rondom het oude Gastel gelegen waren.

Oude Steenstraat

De Oude Steenstraat ligt tussen de N 268 en kruispunt Kralen en Bolbaan.

De straat is genoemd naar de vindplaats van een zwerfkei, de dondersteen genoemd, nabij de Nederlands hervormde begraafplaats.

Genoemde kei is ca. 1900 naar Oudenbosch overgebracht en heeft nu nog een plaatsje bij

het onderkomen van de heemkundekring Broeder Christoffor in Oudenbosch.

De Steenstraat vormde tot ca. 1935 een bochtig trace in de richting van Oudenbosch vanaf het Moleneind tot de Kralen. In 1935 werden er verschillende bochten uit de weg gehaald en kreeg de afgesneden bocht die vanaf de plaats waar de N 268 nu is tot de Kralen de naam Oude Steenstraat. Na de aanleg van de N268 ca. 1979 werd ook het rechte stuk tussen Kralen en de rotonde Oude Steenstraat genoemd.

De Oude Steentjes

In vroegere tijden omschreven als pad van de weg Oud Gastel, Oudenbosch naar huis E 275.

Het gaat hierbij om wat tegenwoordig het Kerstenstraatje heet en evenals de Steenstraat en Oude Steenstraat genoemd naar de zgn. dondersteen die hier gevonden werd.

Oudenbosscheweg

Weg tussen Kuivezand en de Zandeweg in Oudenbosch.

De weg is zo genoemd omdat het de verbinding vormde tussen Gastel en Oudenbosch. En gedeelte heette vroeger ca. 1733 weg van Oudenbosch naar Roosendaal. [zie ook Oude Roosendaalsebaan]

Oudendijk

Dijk gelegen van kruising met Wilhelminastraat naar de Dulderstraat.

Het was tot de inpoldering van Nieuw Gastel de buitendijk aan de kust en vormt nu nog een gedeelte van de grens tussen Oud Gastel en de polder van Nieuw Gastel. Tot 1982 begon de Oudendijk al bij de Veerkensweg

maar bij de bouw van de scholen is een gedeelte van de Oudendijk afgesloten en werd een nieuwe verbinding tussen de Veerkensweg en de Oudendijk aangelegd door middel van de Schoolstraat.

Aan de westzijde van de Oudendijk was vroeger een tramremise die in 1933 werd overgenomen door de BBA en vanaf toen diende als garage en reparatieplaats voor de lijnbussen van de BBA. Het complex werd vanaf 1992 van lieverlee afgebroken en maakte plaats voor het appartementengebouw La Remise, dat in 1998 werd opgeleverd.

Kolonel den Oudenstraat

Straat gelegen in Plan Zuid tussen Kerkstraat en de Potterestraat.

De straat is genoemd naar Marinus P. A. den Ouden. Marinus den Ouden werd op 21 augustus 1909 in Gastel geboren.

Na de middelbare school (Norbertus) ging hij voor een officersopleiding naar het KMA te Breda. Hij sloot zich aan bij het KNIL [Koninklijk Nederlands Indisch Leger] en ging in 1932 als tweede luitenant naar Nederlands Indie. [het latere Indonesie] Hij werd later leraar aan een opleidingsschool voor militairen. In 1942 werd hij krijgsgevangen. Na de oorlog was hij als militair actief in Indie bij de politionele acties. In 1950 [hij was intussen bevorderd tot majoor] kwam hij terug naar Nederland. Kort daarop werd hij benoemd tot commandant van het Nederlandse detachement onder de vlag van de Verenigde Naties in Korea. Op 12 februari 1952 sneuvelt luitenant kolonel den Ouden in een gevecht met eenheden van het Chinese leger, dat Noord-Korea te hulp was geschoten. Marinus den Ouden werd postuum bevorderd tot kolonel vandaar de naam

Kolonel den Oudenstraat.

In jaarboek 1992 is het levensverhaal van kolonel den Ouden opgenomen

Overesselijksestraat

Deze straat ligt tussen de Roosendaalsebaan en industrieterrein Borchwerf 2. Er is nu (2009) niet veel meer van over omdat deze in genoemd industrieterrein is opgenomen. Tot 2008 liep de straat door tot de Oude Roosendaalsebaan. Een markante boerderij aan de Overesselijksestraat was de Stormhoeve. Daarvoor bestonden plannen om die te verbouwen tot hotel maar alles is toch gesloopt.

Vooraan was vanaf ca. 1970 Bouwmaterialen en keukenzaak van Schilt en later Keukenmarket.

In 1536 komt de naam al voor in het archief van Heerjansland: 'Outresselaeck'.

In 1636 wordt het Over Hesselijk genoemd en in 1747 Overesselyckx Kwartier.

De Riet heette vroeger de (H)esselijkse Kreek. Het terrein over die kreek werd Overesselijk genoemd.

Papenstraatje

Doodlopend zijstraatje in zuidelijke richting vanuit de Noordhoeksestraat.

Of de naam iets te maken heeft met de bijnaam Papen voor Rooms Katholieken is niet duidelijk. Wel waren er in dat gebied ook het eerste en tweede Munnikenstraatje.

Parallelweg Noord

Weg die parallel loopt met de N 268 van de Oude Steenstraat naar de Sint Antoinedijk. De weg is er vanaf 1979.

Parallelweg Zuid

Weg die parallel loopt met de N 268 van de Oude Steenstraat in Zuidelijke richting naar het einde van de Drossaartstraat.

Parkstraat

Straat vanaf de Julianastraat naar de Burgemeester. Deze is ca. 1982 aangelegd deels door het Wilhelminapark en deels op het oude trace van de Oudendijk. Deze werd verlegd toen het scholencomplex Sint Joannes, De Linde gebouwd werd.

Peeter Ceelen Keetweg

Straat van Bredestraat en Wildertstraat naar Standdaarbuitensedijk. Deze straat ligt in het gebied waar al in de 14^e eeuw zoutwinning plaatsvond. Er stond destijds nabij het pand Bredestraat 2 een keet voor de zoutwinners. Oude benamingen van zout waren sel, zel en ceel. Zout werd toen gewonnen uit veengrond dat ontstaan was in zoutwater. Dat veen werd verbrand en uit de

as werd zout gezeefd. Het gebied was voor de inpolderingen zee.

Een andere naam voor deze straat is Bogerseweg genoemd naar advocaat Bogersen.

Pietseweg

Straat vanaf de Stoofstraat naar de A 17. Het loopt door een gebied wat bij Nieuw Gastel hoort. De Pied was een instulping van het poldergebied in het gebied van Oud Gastel en de weg loopt daar doorheen. De Pied is waarschijnlijk een verbastering van de Put, een laaggelegen gebied.

P. Peeters

Bronnen:

- Notities van dhr. A. Delahaye.
- Geïllustreerde Flora van Nederland
- Winkler Prins encyclopedie

ACTIVITEITEN VAN HEEMKUNDEKRING 'HET LAND VAN GASTEL'

van december 2008 tot november 2009

- 26 december Het jaarboek wordt aangeboden in het museum.
- 5 januari nieuwjaarsreceptie op het gemeentehuis. Een delegatie van het bestuur biedt daarbij het jaarboek aan .
- 20 januari - 10 februari - 16 maart - 14 april - 20 mei - 15 en 16 juni
'Jet en Jan in het museum'.
Zoals voorgaande jaren krijgen de kinderen van groep 5 van de Halderbergse scholen een praktijkles in het museum. De les behandelt de levenswijze van de 'gewone mensen' van ongeveer 100 jaar geleden. Deze bezoeken krijgen een hoge waardering.
- 19 februari Het Gastels dictee in het Veerhuis werd mede georganiseerd door onze heemkundekring. Het werd een echte Gastelse avond waarbij Gastelse uitdrukkingen gebracht werden en daarbij ook Gastelse plaatjes vertoond werden. Kortom een mooie aanloop tot carnaval.
- 2 april jaarvergadering met bestuursverkiezing.
Jan v.d. Berg wil zijn functie als secretaris neerleggen. Er is helaas nog geen opvolger.
Na de pauze volgde de vertoning van een film die in 1955 in Gastel werd opgenomen. Daarbij gaf P. Peeters een toelichting en vanuit de zaal kwamen zoveel reacties dat de film niet helemaal vertoond kon worden.
- 9 april Enige leden van de Heemkundekring woonden een lezing bij te Roosendaal over een bezoek van Lodewijk Napoleon in West Brabant in 1809.
- 21 en 22 juni Marterei. Wij presenteren ons weer met een marktkraam. Wegens 25-jarig bestaan van werkgroep 'Sport Het Veerke', vindt er een expositie plaats in het museum. Deze tentoonstelling trekt heel veel belangstelling.
- 26 mei Vrouwenraad Steenbergse bezoekt het museum na een bezoek aan het Mastboomhuis.

- 4 juni Een groep personeelsleden van ABN-Amro uit Breda brengt een bezoek aan het Museum.
- 15 juli Oud-Gastelaar Kees van Caulil krijgt een ere-medaille van Brabants Heem wegens grote verdienste voor de heemkunde. Hij levert ook regelmatig bijdragen aan onze jaarboeken
- 11 t/m 14 september is de driedaagse excursie naar Luxemburg en Trier. Deze excursie was door de grondige voorbereiding en begeleiding van Tonnie en Piet Peeters weer een groot succes.
- 10 oktober tot en met 29 november is er een uitgebreide tentoonstelling met als titel '65 jaar bevrijding van Oud Gastel en West-Brabant'. Het museum is dan op zaterdag en zondag geopend. Er wordt met documenten, foto's, voorwerpen en filmmateriaal een beeld gegeven van de bezettingsjaren en de bevrijding. Als voorbereiding werd op de Gastelse en Stampersgatse scholen een lesbrief gepresenteerd, die door F. van Merrienboer en P. Peeters werd vervaardigd. De groepen 7 en 8 van deze scholen bezoeken deze tentoonstelling waarbij ze als hulpmiddel een vragenformulier invullen.

Bewoners van Wozoco Blankershof bezoeken de tentoonstelling op 21 oktober.

20 november Een afvaardiging van onze heemkundekring heeft deelgenomen aan de heemquiz in Etten-Leur. Het team werd vijfde.

25 november najaarsvergadering in 'Het Hart van Gastel'.

12 februari - 27 april - 7 mei - 10 september en 11 november waren er bestuursvergaderingen.

Elke zaterdagmorgen, behoudens in de vakantieperiode is het museum geopend. Richard Tak en Ludo Koop hebben een heel groot gedeelte van de fotocollectie gedigitaliseerd. Deze is nu op www.heemkundekringhetlandvangastel.nl te bekijken.

Door heen het jaar zijn werkgroepjes bezig met het inventariseren van bidprentjes en geboortekaartjes. onderzoek te doen naar het kadaster en het bijwerken van het foto- en krantenknipselarchief

Ook de werkgroep Indiegangers komt regelmatig bijeen, Een gevoelig verlies werd door deze groep geleden met het overlijden van dhr Jac Laros, die als geen ander de groep wist te stimuleren.

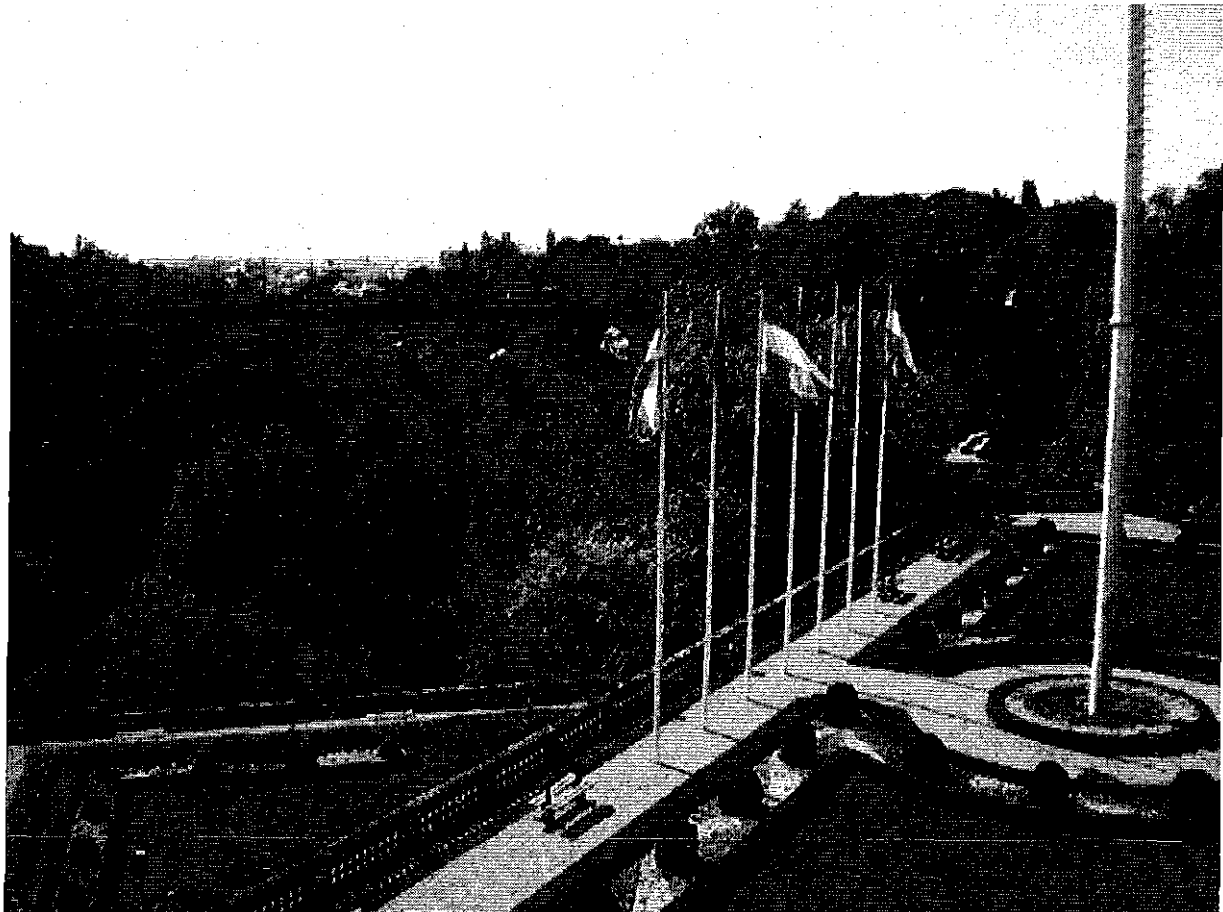
Jan van den Berg

VERSLAG VAN DE DRIEDAAGSE EXCURSIE NAAR TRIER **DOOR LEDEN VAN HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL**

Op vrijdag 11 september vertrokken we met 50 reislustigen per bus naar Luxemburgstad.

Onderweg stopten we bij een A.C. restaurant te Bierges in België voor een bakje koffie en vervolgens in Luxemburg om de lunch te gebruiken.

Daarna bracht chauffeur John ons naar de stad Luxemburg waar we een kordate tante aan boord kregen, die onze bus gidste door de stad waar we onder andere de kazematten, het groothertogelijk paleis en de kathedraal te zien kregen.

Gezicht op stadspark Luxemburg stad

Vervolgens reden we naar hotel Bittburger Hof in Bittburg Duitsland waar we een diner voorgeschoteld kregen en dat was de plek waar we twee nachten zouden doorbrengen.

Op zaterdag vertrokken we al vroeg naar de oude stad Trier waar wij ook een rondrit maakten onder leiding van weer een Nederlands sprekende gids. We zagen o.a. de basiliek, het amfitheater, de Porta Nigra en kregen vanuit een hoog uitzichtpunt de hele stad aan onze voeten te zien.

Na de lunchpauze in Trier

Daarna was er een uitgebreide lunch en we vervolgden onze trip naar een boot voor een tocht op de Moezel. Het eindpunt was Bernkastel in de Eifel. Deze stad kenmerkt zich door de mooie vakwerkhuisen, de winkeltjes en de smalle straatjes met intieme pleintjes.

Daarna werd het weer tijd om naar 'ons' hotel te gaan voor het diner, een gezellig samenzijn en een nieuwe nachtrust.

Zo kwam al weer de laatste dag waarop we Monschau aandeden. We konden gebruik maken van een trammetje en daarmee kregen we een totaalindruk van het stadje, waar het wel leek of we al weer in ons eigen landje waren. Zoveel landgenoten liepen daar rond.

We vervolgden onze reis naar een stuwdam in de Veldre / Weser en reden daarna naar Family Land in Hoogerheide voor het afscheidsdiner.

Daar lieten we ons het verrassingsdiner heerlijk smaken en daarna kwamen we weer in het Gastelse land vol fijne indrukken.

We konden terugkijken op een paar prettige en gezellige dagen, begunstigd door mooi weer. En een woord van dank gaat uit naar reizigers voor de goede omgang met elkaar.

Monschau, september 2009

P. Peeters

INFORMATIE HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL

De vereniging, de Heemkundekring 'Het Land van Gastel', stelt zich ten doel:

- a. Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken.
- b. In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en de bevolking.
- c. Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- A. Het houden van vergaderingen, lezingen en excursies.
- B. Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken.
- C. Het verzamelen van voorwerpen en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin.

[Statuten der Heemkundekring artikel 2]

'In de Drie Snoeken'

De Heemkundekring, opgericht 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het pand 'In de Drie Snoeken', Dorpsstraat 50 te Oud Gastel.

Hier komt elke donderdagavond, dinsdagmiddag en zaterdagmorgen een vaste kern van leden bijeen om voorkomende werkzaamheden te verrichten.

Het museum is geopend voor belangstellenden op zaterdagochtend van 10.00 tot 12.00 uur.

Op andere tijden na telefonische afspraak.

JAARCONTRIBUTIE

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 per persoon

€ 20,00 per gezin

€ 7,00 jeugdleden (tot 18 jaar)

Bankrelatie

Bankrekening Rabo: 14 11 37 126

U kunt bellen of schrijven:

1. Als u zich op wilt geven als lid.
2. Als u informatie wilt hebben.
3. Voor het ophalen van materialen onder andere boeken, foto's, bidprentjes, gereedschap, enzovoort.

BESTUUR

- Dhr. L. van Leengoed, voorzitter
Oudendijk 73 telefoon 518234
- Dhr. J. van de Berg, secretaris
Markt 6 telefoon 511469 janvdb@tref.nl
- Dhr. R. Bus, penningmeester
Markt 2 telefoon 513608
- Dhr. C. Roovers, lid
Oudendijk 6 9 telefoon 515464
- Dhr. J. Blommerde, lid
Kerkstraat 20 telefoon 514184
- Dhr. F. van Merrienboer, lid
Oudendijk 7 d telefoon 512033
- Dhr. A. Schijvenaars, lid
Roosendaalsebaan 34 telefoon 553558

WERKGROEPEN

REISCOMMISSIE

mevr. **A. Peeters-Baaijens**
dhr. **J. Blommerde**
dhr. **P. Peeters**

WERKGROEP KADASTER OAT'S

dhr. J. de Jongh
dhr. A. Schijvenaars

ONDERHOUD MUSEUM EN MATERIALEN

De medewerkers voor het onderhoud van het museum en voor de inventarisering en het onderhoud van materialen van de heemkundekring zijn:

dhr. C. Bus
 dhr. D. Geleyns
 dhr. J. de Jongh
 dhr. A. Koevoets
 dhr. G. Muys
 dhr. Meesters
 dhr. P. Peeters

dhr. N. Roebroeks.
dhr. G. van Rijsbergen
dhr. J. van Rijsbergen
dhr. A. Schijvenaars
dhr. W. Willemse

WERKGROEP INDIËGANGERS

dhr. P. Bierbooms
dhr. J. de Jongh
dhr. F. van Nispen

REDACTIE

dhr. F. van Merrienboer
dhr. P. Peeters
dhr. J. van de Berg

WEBSITE www.heemkundekringhetlandvangastel.nl

dhr. L. Koop
dhr. R. Tak

LEDENLIJST HET LAND VAN GASTEL 2009

Farn.	A. Aanraad	Oud Gastel	Mevr.	J. Harnstra-Bus	Eindhoven
Mevr.	A. van Achterberg	Oud Gastel	Mevr.	A. Hazen-van Beek	Oud Gastel
Dhr.	F.L. Akkernans	Oud Gastel	Dhr.	A. van der Heijden	Hoensbroek
Dhr.	P. Akkernans	Oud Gastel	Farn.	A. Heshof	Oud Gastel
Farn.	M. Akkernans	Oud Gastel	Mevr.	G. Hoefsloot	Oud Gastel
Farn.	J.G. Akkermans-Schouw	Oud Gastel	Farn.	A. Huysmans-Peeters	Ointeloord
Mevr.	M. Akkernans-Verstraten	Oud Gastel	Farn.	T.M. de Jong	Oud Gastel
Farn.	C. Antens	Oud Gastel	Farn.	W. de Jong	Oud Gastel
Dhr.	P. Antonissen	Roosendaal	Farn.	J. de Jongh	Oud Gastel
Dhr.	P. van Aa	Oud Gastel	Farn.	C. van Kalrnthout	Oud Gastel
Dhr.	J. van den Berg	Oud Gastel	Farn.	J. Karremans	Oud Gastel
Mevr.	M. Biemans-Peeters	Oud Gastel	Farn.	E. van Keep	Roosendaal
Farn.	J. Blornrnerde	Oud Gastel	Farn.	A. Kepers	Oud Gastel
Farn.	H. Bonnerann	Oud Gastel	Mevr.	G. Kerstens-Rijk	Oud Gastel
Dhr.	J. van de Bosch	Oud Gastel	Dhr.	C. Koenraadt	Oudenbosch
Farn.	P. van de Bos-v.d.Veecken	Oud Gastel	Farn.	A. Koevoets	Oud Gastel
Farn.	J. Brocatus	Oud Gastel	Dhr.	M. de Koning	Wouwse Plantage
Farn.	A. van den Broek	Oud Gastel	Farn.	L. Koop	Oud Gastel
Farn.	W. van den Broek	Stampersgat	Farn.	A. Kop-Mies	Standdaarbuiten
Dhr.	P. Broos	Roosendaal	Farn.	W. Kop-Speek	Oud Gastel
Farn.	M. Broos	Oud Gastel	Farn.	H. Larnbregts	Oud Gastel
Dhr.	A. Bus	Oud Gastel	Mevr.	D. Larnbregts	Oud Gastel
Farn.	P. Bus	Oud Gastel	Dhr.	J. Laros	Roosendaal
Farn.	P. Bus-de Kort	Oud Gastel	Farn.	J. Lauwerijssen	Oud Gastel
Farn.	C. Bus-Rombouts	Roosendaal	Farn.	L. van Leengoed	Oud Gastel
Farn.	A. Bus-van de Vorst	Oud Gastel	Mevr.	J. van Lirnbergen	Oud Gastel
Farn.	J. Buurstee	Oud Gastel	Farn.	C. Lips	Roosendaal
Dhr.	C. van Caulil	Hoeven	Dhr.	M. Lockefair	Oud Gastel
Farn.	H. Christianen-Mies	Weert	Farn.	G. Logt	Oud Gastel
Farn.	G. Clarijs	Halsteren	Farn.	P. Luykx	Oud Gastel
Mevr.	M. Corsmit-v.d.Lindeloof	Oud Gastel	Mevr.	G. Luykx-Konings	Oud Gastel
Farn.	C. Darnan	Oud Gastel	Farn.	Th. Luyten	Oud Gastel
Farn.	C. Oarnen	Oud Gastel	Farn.	A. Maatjens-Buckens	Oudenbosch
Farn.	M. Danen	Oud Gastel	Farn.	M. van Meer	Oud Gastel
Farn.	Doggen-Suijkerbuijk	Rucphen	Mevr.	M. van Meer-Aarsen	Oud Gastel
Dhr.	O. Dierckxsens	Kaatsheuvel	Farn.	A. Meesters	Leidschendam
Dhr.	J. Dijkers	Oud Gastel	Dhr.	P. Meeuwissen	Hengelo
Farn.	J.D. van Elst	Oud Gastel	Farn.	A. Meijer-Olsthorn	Oud Gastel
Farn.	F. van Etten	Oud Gastel	Mevr.	L. Melsen	Oud Gastel
Mevr.	C. van Gastel-Hack	Oud Gastel	Dhr.	W. van Merrienboer	Brasschaat
Farn.	A.P.A Geers-Tax	Oud Gastel	Dhr.	P. van Merrienboer	Oud Gastel
Farn.	D. Geleyns	Oud Gastel	Dhr.	C. van Merrienboer	Roosendaal
Farn.	C. Gijzen	Oudenbosch	-am.	F. van Merrienboer	Oud Gastel
Mevr.	J. Goorden-Buurstee	Oud Gastel	-am.	F. van Merrienboer	Oud Gastel
Mevr.	A. Hagenaars-Goorden	Oud Gastel	-am.	H. van Merrienboer	Oud Gastel

Dhr.	J. Moerings	Oud Gestel	Fam.	A.A.P.J. Schijvenasra	Oud Gestel
Dhr.	J. Mol	Oud Gestel	Mevr.	P. Schijvenaars-Jacobs	Oud Gestel
Farn.	A. Muijs	Oud Gestel	Fam.	C. Schoonen-Bierbooms	Oud Gestel
Farn.	A. Muijs-Konings	Oud Gestel	Fam.	H. Schouw	Oud Gestel
Farn.	A. Mulders-Konings	Oud Gestel	Fam.	J. Schrauwen	Stampersgat
Farn.	G. Muys	Oud Gestel	Mevr.	W. Schrauwen-van den Bos	Oud Gestel
Mevr.	C. Neelen Verrneulen	Fijnaart	Mevr.	J. Schrauwen-van Aart	Oud Gestel
Mevr.	M. van Nispen	Roosendaal	Mevr.	J. Segers	Oud Gestel
Farn.	A. Oerlemans	Oud Gestel	Mevr.	A. Segers-de Bont	Oud Gestel
Mevr.	A. van Onzenoort	Oud Gestel	Fam.	J. Sep	Oud Gestel
Dhr.	J.C. Oomen	Oud Gestel	Dhr.	G. Slooters	Oud Gaste
Farn.	J. van Oosterhout	Oud Gestel	Mevr.	J. Soons-Smoor	Leusden
Fam.	W. van Oosterhout	Oud Gestel	Dhr.	M. Speek	Oud Gestel
Fam.	L. van Oordorp	Oud Gestel	Mevr.	E. van Sprundel-Perdaerns	Oud Gestel
Fam.	D. Ossenblok	Zegge	Red.	St. Laurentiusklok	Oud Gestel
Farn.	J. Paantjens	Oud Gestel	Fam.	G. van Staden-Akkermans	Oud Gestel
Farn.	J. Paantjens	Oud Gestel	Dhr.	C. Stange	Oud Gestel
Mevr.	L. Paantjens-Laanen	Oud Gestel	Fam.	C. van de Straten	Oud Gestel
Dhr.	L. Peeters	Oosterhout	Fam.	A. Sweere	Oud Gestel
Dhr.	H. Peeters	Oud Gestel	Dhr.	J. Tak	Oud Gestel
Farn.	P. Peeters	Oud Gestel	Fam.	J. Tak-Brugelmans	Oud Gestel
Dhr.	J.B. Peeters	Oud Gestel	Dhr.	J. Theunissen	Oud Gestel
Mevr.	W. de Peyper	Oud Gestel	Dhr.	A. Timmermans	Oud Gestel
Dhr.	A. van Poeyer	Oud Gestel	Mevr.	M. Timrnermans-Buys	Oud Gestel
Farn.	A. van Poeyer	Oud Gestel	Fam.	J. Traets	Wychen
Fam.	C. Poppelaars	Oud Gestel	Fam.	M. van de Veeken	Oud Gestel
Dhr.	R.M. Redernakers	Oud Gestel	Fam.	C. Vermeulen	Oud Gestel
Dhr.	C. Radernakers	Oud Gestel	Farn.	J. Vermunt	Oud Gestel
Dhr.	S. de Regt	Terneuzen	Fam.	J. Verstraten	Oud Gestel
Fam.	W. de Reyer	Oud Gestel	Fam.	C. Verstreten-Mies	Oud Gestel
Farn.	P. Ribbens	Bunde	Farn.	H. Vervaart	Oud Gestel
Fam.	L. Ribbens	Tilburg	Fam.	A. Voeten	Oud Gestel
Dhr.	H. van Rijsbergen	Apeldoorn	Fam.	F. Vogelaars	Oud Gestel
Farn.	G. van Rijsbergen	Oud Gestel	Fam.	J. Vonk Noordegreaaf	Oud Gestel
Fam.	W. van Rijsbergen	Oud Gestel	Farn.	B. Voorbraak-Goossens	Oud Gaste
Fam.	J. van Rijsbergen	Roosendaal	Farn.	J. van de Vorst	Oud Gestel
Farn.	Q. Rijdsdijk	Oud Gestel	Mevr.	W. van der Vorst-Roelen	Oud Gestel
Mevr.	A. Rijdsdijk-Reuvers	Oud Gestel	Mevr.	C. Vromens-Speek	Oud Gestel
Fam.	M. Rockx	Oud Gestel	Farn.	A. de Vugt-Balemans	Oud Gestel
Farn.	C. Roovers	Oud Gestel	Eerw. br.	Servaes Wagemakers	Herenthals
Mevr.	C. de Rooy-Timmermans	Oud Gestel	Farn.	J. Wagnakers-Tak	Oud Gestel
Fam.	F. Schellekens	Oud Gestel	Fam.	W. Willemse-van Nispen	Oud Gestel
Fam.	A. Schepers	Oud Gestel	Fam.	D. van Zuilichem	Oud Gestel

